

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ ve STRATEJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK ASKERİ TARİHİNDE
BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ ve PERSONEL UYUMU:
BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ ve KORE HARBİ
ÖRNEKLERİ**

**İSMAİL KAMİL ÖZTÜRK
167A1003**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. GÜLTEKİN YILDIZ**

**İSTANBUL
2020**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ ve STRATEJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK ASKERİ TARİHİNDE
BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ ve PERSONEL
UYUMU: BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ ve
KORE HARBİ ÖRNEKLERİ**

İSMAİL KAMİL ÖZTÜRK
167A1003

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. GÜLTEKİN YILDIZ

İSTANBUL
2020

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ ve STRATEJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ASKERİ TARİHİNDE
BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ ve PERSONEL
UYUMU: BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ ve
KORE HARBİ ÖRNEKLERİ

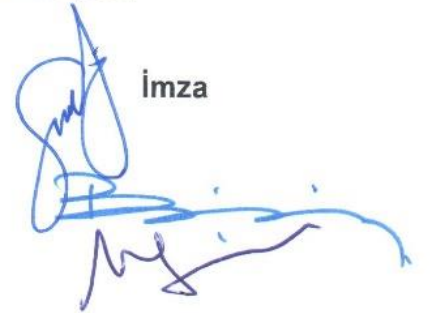
İSMAİL KAMİL ÖZTÜRK
167A1003

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 17.01.2020

Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Gültekin Yıldız
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Mehmet Beşikçi
	: Doç. Dr. Mehmet Mert Sunar

İmza

İSTANBUL
OCAK 2020

ÖZ

TÜRK ASKERİ TARİHİNDE BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ ve PERSONEL UYUMU: BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ ve KORE HARBİ ÖRNEKLERİ İsmail Kamil ÖZTÜRK Ocak, 2020

Birleşik harekât kavramı geçmişten günümüze ortak çıkarlar uğruna hareket etmeyi kapsamakla birlikte modern anlamda çok uluslu operasyonları ifade etmektedir. Bu çerçevede Türk askerî personelinin katılmış olduğu iki birleşik harekât olan Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi incelenmiştir. Bu çalışmada Türk askerî tarihi açısından bu harplerden elde edilen tecrübelerle bakılarak dersler çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle ileride yapılacak olan birleşik harekât kapsamındaki çok uluslu operasyonların daha uyumlu ve düzgün bir şekilde işlemesi amaçlanmıştır. Çalışma daha ziyade hatıralar üzerinden ilerlemekte olup konu alınan harplerin teferruatlı anlatımına girilmemiştir. Buradaki maksat hatıralar eşliğinde işlenen harekâtın detaylarına inilerek personel temelinde bir inceleme yapmaktır. Çalışmada harp ve harekâta değinmeden önce ilk olarak birleşik harekât kavramının ne olduğu güncel talimnameler ışığında aktarılmıştır. Böylelikle harp ve harekâtın anlatımı esnasında ne gibi kazanımlar yaşandığının anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

İlerleyen bölümlerde de Kanal Harekâtı ve Kore Harbi'ne değinilerek Türk askerî personeli tarafından icra edilen birleşik harekât ele alınmıştır. Bu harekâtlar neticesinde elde edilen tecrübeler de "Alınan Dersler" başlığı altında irdelenmiştir. Bunun yanında iki harekât arasında ne gibi benzerlikler olduğuna ve de ne gibi hataların tekrerrü ettiğine değinilmiştir. Bunlar yapılırken burada asıl odaklanılan konu askerî alanda yaşanan hadiseler olmuştur. Ancak askerî alanın yanında siyasi arenada yaşanan hadise ve tecrübeler de yer verilmiştir. Böylelikle siyasi hamlelerin askerî sahada ne derece etkili olabildikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Nihai olarak da edinilen tecrübeler neticesinde harekât öncesinde ne gibi hazırlıkların ve planlamaların gerektiği belirtilerek daha iyi bir harekâtın icra edilebilmesi açısından değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Bu ve bunun gibi çalışmaların askerî ve siyasi anlamda kapsayıcılığının artırılarak ilerleyen zaman zarfında Türk askerî personelinin birleşik harekât açısından daha ileriye götürebileceğine de değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Harekât, Askerî Personel, Uyum, Süveyş Kanalı, Kore.

ABSTRACT

MULTINATIONAL OPERATIONS AND PERSONNEL RAPPORT IN TURKISH MILITARY HISTORY: THE EXAMPLES OF SUEZ CANAL OPERATIONS IN THE FIRST WORLD WAR AND THE KOREAN WAR

İsmail Kamil ÖZTÜRK

January, 2020

Concept of "multinational operations" meant fight together for common interest in the past. In modern days, it involves the meaning that fight together with multi nations in one operation. In this frame, two multinational operations which Turkish military personnel were participated examined. These two operations are First World War and the Korean War. Some lessons were taken from the experiences which learnt from these wars by Turkish military personnel. Thus, it is purposed to being more compatible and smooth multinational operations can be organized in future. This thesis is more like based on memories and it is avoided to give operational details in article. The purpose here is to examine the personal relationship with details between multi-cultural personnel's base in these multinational operations. Before the wars and operations are told, the concept of multinational operation was expressed in the light of United States' and NATO's actual field manuals. Hereby, it is tried to ensure that what kind of earnings are learnt by these multinational operations in article's further chapters.

In further chapters, the multinational operations which are Suez Canal operation and Korean War operated by Turkish military personnel are handed. Circumstances of these operations, the experiences that received have been examined under the title of "Lessons Learnt". Besides, what kind of similarities and mistakes between these operations are also be touched. By the way, the real focusing subject is events in military base. However, the events and experience in the political area also processed with military area. Thus, it is tried to show that how political moves effect to military field. Finally, after all experiences taken what kind of preparation and planning should be needed before actual operation is cleared and the evaluations which can cause a better multinational operation is explained. This and kind of this studies can move Turkish military personnel forward on multinational operations in future with rising the interest of military and political area.

Key Words: Multinational Operations, Military Personnel, Rapport, Suez Canal, Korea.

ÖNSÖZ

Birleşik harekât birden fazla devletin belirledikleri ortak bir amaç uğrunda askerî olarak beraber hareket ettikleri bir harekât şeklidir. Birleşik harekât için ortada ortak bir amacın ve bu amaç uğrunda askerî anlamda tertiplenmiş birden fazla devletin olması gerekmektedir. Daha ziyade askerî alanda olgunlaşan ve icra edilen bu olgunun çıkış noktası ise siyasi ve sivil alanlara dayanmaktadır. Bu sebeple bu konunun sivil alanda da bir incelemesinin olması önem arz etmektedir. Ancak buna rağmen birleşik harekât, sivil literatürde maalesef pek ele alınmayan bir inceleme konusudur. Konu ile alakalı araştırmada yahut her hangi bir okumada bulunmak isteyenler yurt dışı kaynaklarıyla yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Esasında yurt içinde yerli bazı eserler mevcuttur ancak bu eserler askerî alanda bulunduğundan sivil vatandaşların askerî alanda yazılan ve yayımlanan bu eserlere ulaşması biraz meşakkat gerektirmektedir. Bu sebepten ötürü birleşik harekât ile alakalı sivil alanda bir çalışmanın yapılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu yapılırken de harp tarihi üzerinden bir işleyiş takip edilmiştir. Böylelikle özellikle harp tarihi alanı olmak üzere siyasi ve askerî literatüre bir katkı yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma askerî tarihi ilgilendirdiği kadar bunun yanı sıra aynı zamanda siyasi tarihe de ışık tutabilecek niteliktedir. Bu sayede askerî ittifakların arkasında yatan siyasi işbirliklerinin pratiği üzerinde de durulacaktır. Birleşik harekât ile alakalı Türkçe sivil literatürde bir tarihî incelemenin yapılmaması eksikliklerdir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalar konu ile alakalı bazı hususlara değinse de genel anlamda birleşik harekât konseptini kapsayan sivil bir çalışma bulunmamaktadır. Özellikle de birleşik harekâtın içerisindeki farklı milletlerden oluşan personel gruplarının birbirleri ile olan temas ve ortak mesailer pek az ele alınan konulardır. Dolayısıyla çalışmanın bu alandaki ilk ivmeyi sağlaması hedeflenmiştir. Her ne kadar bu çalışmanın marjinal faydasının çok yüksek olamayacağı öngörülse de en azından bir terakkinin yaşanmasına vesile olması istenmiştir.

Bu çalışmada birleşik harekâtın ne olduğunu anlatarak bunun uygulamada Türkler açısından ne gibi deneyimsel kazanımlarının olduğu dile getirilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken resmî tarih ve hatıralar üzerinden bir seyir izlenmiştir. Burada Türklerin birleşik harekât tecrübelerinden Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi örnekleri üzerinden bir anlatım olmuştur. Bu yapılırken de harekât planlamaları ve düzenlerinden ziyade personelin bu harekâtı birbirleri ile nasıl bir uyum içerisinde uyguladıkları yahut uygulayamadıkları öne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın bölümlendirilmesi dört başlık altında yapılmış olup birinci bölümde birleşik harekâtın ne olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Birleşik harekât askerî bir kavram olduğundan anlatımı da askerî kaynaklar üzerinden yapılmıştır. Bu anlatım da Türk Silahlı Kuvvetleri talimnamelerinin siviller tarafından kullanılmasına olanak ve izin verilmemesi sebebiyle TSK talimnameleri üzerinden olamamıştır. Bu sebeple konuyla alakalı bilgiler Türkiye'nin hem müttefikleri hem de üyesi olduğu ve dolayısıyla TSK'nın da kendilerinden faydalandığı Amerikan ve NATO talimnamelerinden (*field manuals*) elde edilmiştir.

Türklerin Birinci Dünya Harbi'nde Alman müttefikleri ile beraber icra ettikleri birleşik harekât tecrübesi ikinci bölümde ele alınmıştır. Bu çalışmada odaklanılan kısım ise Birinci Dünya Harbi esnasında iki ofansif cepheden birisi olan Kanal cephesidir. Diğer cephe de malumdur ki Kafkas cephesidir. Kanal cephesi ile alakalı elden

geldiği nispetçe kaynaklar taranmaya çalışılmıştır. Ancak yerli bir araştırmacıyı menfi olarak etkileyen en önemli husus kendi yerli kaynaklarından sonuna kadar faydalanamamasıdır. Burada kast edilen yerli kaynak Genelkurmay bünyesinde bulunan “Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı” namıdiğer ATASE’dir. Esasında orada görevli bulunan personel gayet güler yüzlü ve görevini yerine getiren insanlardan oluşmaktadır. Buradaki problem muhtemeldir ki tepeden gelen direktifler neticesinde olmaktadır. ATASE’ye gidildiğinde araştırmacıdan bir sürü belge içerisinden yalnızca on tanesinin istenebileceği bildirilmektedir. Kanal harekâtı ile ilgili olarak yüzlerce doküman arasından zaten bir eleme yapıyorsunuz. Oradan işinize gelenler güzelce listelendiğinde bunlardan yalnızca on tanesinin size verilebileceği söyleniyor. Siz de bu sefer size lazım olacakların içerisinden daha önemli olanlarını seçmeye çalışıyorsunuz. Bu işlem aynen deniz kenarından güzel taşları toplayıp sonrasında içlerinden daha iyilerini ayıklayıp diğerlerini tekrardan denize geri fırlatmak gibi oluyor. İşin daha kötüsü de size verilen onluk kontenjandan istediğiniz belgelerin belirli bir kısmının size verilmesi oluyor. Bu çalışmanın şansına ise Almanlar ile beraber yürütülen kanal harekâtında müttefik kuvvetler ile alakalı tam bu tez ile alakalı dokümanlar tarafımıza verilmemiştir. Bunları ismen de belirtmek isterim; “1. Kanal Harekâtında Almanların aleyhimize hareketleri hakkında rapor (209, 883A)”, “Suriye-Filistin Alman Kıtaatı (45, 203)” ve “Bir Alman subayının Türkiye seyahati (947, 1330)”. Bu belgeler Türk-Alman ilişkilerinin ve müttefikliğinin ne durumda olduğuna direkt olarak ışık tutabilecek nitelikte belgelerdi ancak elde edilemedi. Dolayısıyla ulaşılabilen belgeler ve kaynaklar ışığında bu bölüm işlenmeye çalışılmıştır.

Türklerin Kore’de Birleşmiş Milletler çatısı altında Amerikalı müttefikleri ile olan ilişkileri üzerinden birleşik harekâtın icrası ise üçüncü bölümde incelenmiştir. Bu bölümde işleyişin biraz da siyasi ayağına değinilmiştir. Çünkü o zamanın şartları gereği hem Türkler hem de Amerikalılar açısından siyaseten gözle görülür bir yoğunluk söz konusudur. Ancak buradaki siyasi trafik sahada askerin etkilendiği kadarıyla aktarılmıştır. Ayrıca Amerikan bürokratlarının kendi bünyelerinde kendi çıkarları için aldıkları kararların Türk Tugayı’nı nasıl etkilediği teferruatıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bunların yanında Kore’de icra edilen birleşik harekâtta ki kozmopolitliğin diğer yanlarına da değinilmeye çalışılmıştır. Son olarak da Türklerin Birinci Dünya Harbi’nde Alman müttefikleri ile ve Kore Harbi’nde Amerikalı müttefikleri ile beraber icra ettikleri birleşik harekât tecrübelerinden elde ettikleri tecrübeler ayrı bir bölüm olarak irdelenmiştir.

Bu tez hususi bir zamanın, eserlerin ve bağlantıların yekünen bir araya getirilmesi neticesinde oluşturulmuştur. Tezin oluşturulmasında bahsi geçen tüm aşamalarda maddi ve manevi destek ve emeklerini esirgemeyen, tıkanılan noktalarda tekrardan süreci ivmelendiren, okul değişimi sonrasında dahi bana sahip çıkan ve danışmanlığını devam ettiren, hususi eser ve kişilere ulaşılmasına vesile olan, tezin muhteviyatının düzgünce şekillenmesini sağlayan, tezin konusunun, kapsamının, içeriğinin niteliksel ve niceliksel olarak temellendirilmesini yapan filhakika bu tezin banisi değerli büyüğüm, kendisinden birçok alanda istifade ettiğim ve edeceğim saygıdeğer Hocam ve danışmanım Sayın Gültekin Yıldız’a hususiyetle teşekkürlerimi arz ederim.

Bilahare, bu tezin tüm aşamalarında evvelinden ahirine kadar geçen süreçte maddi ve manevi desteklerini üzerimden esirgemeyen, her koşulda motivemi sağlayan insanlara teşekkür etmek isterim. Başta ailem olmak üzere akademiden arkadaşlarım sevgili M. Murat Taşar ve Mehmet Aslan abilerime, Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, Murat Açmüz ve Yasin Başpınar kardeşlerime teşekkür ederim. Sağ olsunlar, var olsunlar.

Tezin yazımında özellikle Kore ile alakalı bölümde edindiği bilgi ve birikimi ve hatta elindeki dokümanları benimle paylaşarak bana önemli derecede zaman kazandıran ve tezin Kore ile alakalı bölümünün içeriğinin dolu olmasına sebep olan Erhan Çifci abime de ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Nihai olarak, bunların yanında tez aşamasında her ne kadar eleştirek de hep yardımlarını gördüğüm ATASE personeline, Osmanlı Arşivleri ve Cumhuriyet Arşivleri'nde görevli Devlet Arşivleri personeline, Harp Akademileri, İSAM ve IRCICA kütüphanelerindeki görevli memurlara, bilahare tezin oluşmasında ve bitmesinde emeği geçen tüm hocalarıma ve özellikle tez savunma jürisinde bulunan Sayın Doç. Dr. Mehmet Beşikçi ve Sayın Doç. Dr. Mehmet Mert Sunar hocalarıma saygılarımı sunar, teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Sarıyer; Ocak, 2020

İsmail Kamil ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. BİRLEŞİK HAREKÂT DOKTRİNİ.....	9
2.1. Birleşik Harekâtın Tarihî Gelişimi.....	9
2.2. Birleşik Harekât Kavramı.....	12
2.3. Birleşik Harekâtın Yapısı.....	14
2.4. Birleşik Harekâta Planlama.....	15
2.5. Birleşik Harekât Prensipleri.....	16
2.6. Birleşik Harekâta Komuta ve Kontrol.....	21
2.6.1. Komuta Yapısı.....	22
2.6.2. Komuta Yetki Alanı.....	25
2.6.3. Kuvvetlerin Kontrolü.....	26
2.6.4. Komuta ve Kontrolde Beraber Hareket Edebilme.....	28
2.7. Birleşik Harekât Personeli.....	30
2.7.1. Birleşik Harekât Komutanı.....	31
2.7.2. Birleşik Harekât Komutan Vekili.....	32
2.7.3. Kurmay Başkanı.....	33
2.7.4. Danışman Heyeti.....	34
2.7.4.1. Siyasi Danışman.....	34
2.7.4.2. Hukuki Danışman.....	35
2.7.4.3. Halkla İlişkiler ve Medya.....	36
2.7.4.4. Dilbilimciler ve Tercümanlar.....	38
2.7.5. Milli Kabiliyetler.....	39
2.8. Birleşik Harekâta Eğitim.....	41
2.9. Birleşik Harekâta İstihbarat.....	41

3. BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ'NDE BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ	47
3.1. Almanya İle Yapılan İttifak ve Türk-Alman Silah Arkadaşlığı.....	49
3.2. Birinci Dünya Harbi'nde Mısır ve Süveyş Kanalı'nın Ehemmiyeti.....	59
3.3. Kanal Harekâtı (1915-1916).....	61
3.3.1. Birinci Kanal Harekâtı'nda Türk-Alman Personelinin Münasebetleri...	67
3.3.2. İkinci Kanal Harekâtı'na Kadar Geçen Süreçte Türk-Alman Personelinin Münasebetleri	76
3.3.3. İkinci Kanal Harekâtı'nda Türk-Alman Personelinin Münasebetleri....	86
4. KORE HARBİ'NDE BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ	97
4.1. Amerika Birleşik Devletleri İle Yapılan İttifak ve Türk-Amerikan Silah Arkadaşlığı.....	97
4.2. Kore Harbi (1950-1953).....	106
4.3. Kore Harbi Müddetince Türk-Amerikan Personelinin Münasebetleri.....	113
4.3.1. Kore'ye Kadar Geçen Süreçte Yaşanan Münasebetler.....	116
4.3.2. Kore'de Yaşanan Münasebetler.....	125
4.3.3. Askerî Sahada Yaşanan Münasebetler.....	127
4.3.4. İkinci ve Üçüncü Türk Tugayları Süresince Yaşanan Münasebetler.....	150
5. TÜRK ASKERÎ PERSONELİNİN EDİNDİĞİ BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBELERİNİN MUKAYESESİ	154
5.1. Birleşik Harekât Çerçevesinde Kanal Harekâtı'ndan Alınan Dersler.....	154
5.1.1. Personel Alanında Alınan Dersler.....	154
5.1.1.1. Askerî Komuta ve Kademenin Belirlenmesi.....	154
5.1.1.2. Kişisel Bazda Personel Uyumunun Sağlanması.....	156
5.1.2. İstihbarat Alanında Alınan Dersler.....	157
5.1.2.1. Yerel İstihbarat.....	157
5.1.2.2. Basın ve Medyanın Kullanılması.....	157
5.1.3. Harekât ve Eğitim Alanında Alınan Dersler.....	158
5.1.3.1. Harekât Merkezinin Oluşturulması.....	158
5.1.3.2. Planlara Sadık Kalınması.....	159
5.1.3.3. Ortak Bir Dilin Kullanılması.....	160
5.1.3.4. Astın Üstünü Bilgilendirmesi.....	161
5.1.3.5. Oryantasyon Programı.....	162
5.1.3.6. Personel Uyumunun Sağlanmasında Yapılması Gerekenler.....	163
5.1.3.7. Personelin Eğitimi.....	165
5.1.4. Lojistik Alanında Alınan Dersler.....	166

5.1.4.1. Lojistik ve Altyapı Hazırlıkların Yapılmış Olması.....	166
5.1.4.2. Bütçe lemede Havuz Sistemi.....	167
5.2. Birleşik Harekât Çerçevesinde Kore Harbi'nden Alınan Dersler.....	168
5.2.1. Personel Alanında Alınan Dersler.....	169
5.2.1.1. Askerî Komuta ve Kademenin Belirlenmesi.....	169
5.2.1.2. Birleşik Harekât ile Alakalı Devlet Erkânının Durumu.....	170
5.2.1.3. Ordu'da Siyaset.....	171
5.2.2. İstihbarat Alanında Alınan Dersler.....	172
5.2.2.1. Yerel İstihbarat.....	172
5.2.2.2. Basın ve Medyanın Kullanılması.....	173
5.2.3. Harekât ve Eğitim Alanında Alınan Dersler.....	174
5.2.3.1. Dil Eğitiminin Yapılması.....	174
5.2.3.2. Bilgilendirme Meselesi.....	174
5.2.3.3. Oryantasyon Programı.....	175
5.2.3.4. Personel Uyumunun Sağlanması.....	176
5.2.3.5. Karşılıklı Benzeşmeler.....	178
5.2.4. Lojistik Alanında Alınan Dersler.....	178
5.2.4.1. Lojistik ve Altyapı Hazırlıklarının Yapılmış Olması.....	178
5.2.4.2. Bütçe lemede Havuz Sistemi.....	179
5.3. Birinci Dünya Harbi Kanal Harekâtı ve Kore Harbi Arasındaki Benzerlikler....	180
6. SONUÇ.....	185
7. KAYNAKÇA.....	190
EKLER.....	198
ÖZGEÇMİŞ.....	206

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1:	Süveyş Kanalının Coğrafi Durumu.....	63
Şekil 3.2:	Sefer Kuvveti ve Planlarının Safhaları.....	70
Şekil 4.1:	Kore Yarımadasının Konumu.....	108
Şekil 4.2:	Kore'deki Askerî Harekât.....	132

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Age	: Adı Geçen Eser
Alb.	: Albay
ATASE	: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
Bnb.	: Binbaşı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
DP	: Demokrat Parti
FM	: Field Manual (Sahra Talimnamesi)
Korg.	: Korgeneral
Md.	: Madde
MHD	: Muahedeler
MMV	: Milli Müdafaa Vekâleti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NSC	: National Security Council (Milli Güvenlik Konseyi)
Org.	: Orgeneral
RR	: Rest and Recuperation (Dinlenme ve İyileşme)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Tğm.	: Teğmen
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Tuğg.	: Tuğgeneral
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
Ütğm.	: Üsteğmen
Yb.	: Yarbay
Yzb.	: Yüzbaşı

1. GİRİŞ

Devletler indinde en önemli husus kendi varlıklarını idame ettirebilmeleridir. Son zamanlarını yaşadığı aşikâr olsa da devlet ürettiği politikalar vasıtasıyla nihayetinden çok istikbalini tasarlar. Bu tavırlar da devletlerin birbirleri ile ittifak oluşturmalarının önünü açar. Gerek askerî, gerek siyasi, gerek de ekonomik açıdan oluşturulan antlaşmalar devletlerarası denge politikasını da beraberinde getirir. Dolayısıyla siyasi ve ekonomik temelli denge politikalarında devlet çıkarları da artık birbirleriyle benzerlik göstermeye başlayacaktır. Çıkar ilişkileri kapsamında oluşturulan politikalar geçmişten günümüze artarak devam etmektedir. Küresel güç olma yolunda her devletin çıkarı kendince öncelikli olduğundan bu da politikaların şiddet vasıtasıyla uygulamaya döküldüğü savaşları ortaya çıkarmaktadır.

Yakın çağ ile birlikte modern anlamda teşkilat, teçhizat ve doktrinel açıdan seviyeyi ciddi derecede yukarılara taşıyan gelişmiş devletler daha etkili bir savaş gücünü de ortaya çıkarmışlardır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, bir devletin kendi başına savaşa girmesi halinde diğer devletler karşısında uzun süreli tutunamayacağı pekâlâ öngörülebilir bir durumdur. Bu durum, devletlerin güçlerini birleştirip hedeflenen amaca ulaşmak için askerî ittifak kurabilecekleri devlet arayışlarının başlamasına vesile olmuştur. Bunların neticesinde de birleşik harekât doktrini ortaya çıkmıştır.

Birleşik harekât kavramı zaman içerisinde farklı şekiller ile ifade edilmiştir. Türk askerî literatürü açısından da bakılacak olursa birleşik harekât kimi zaman “müşterek harekât” olarak zikredilse de “müşterek harekât” günümüz terminolojisinde kara, deniz veya hava kuvvetlerinin birleşerek hareket etmesini ifade eder. Çok uluslu devletler tarafından meydana getirilen askerî harekât ise “birleşik harekât” olarak ifade edilmektedir¹. Bu kavramın İngilizce karşılığı “combined operations” olarak geçse de NATO terminolojisinde “multinational operations” kavramı tercih edilmektedir. Günümüz ABD askerî terminolojisinde de bu terim karşımıza “multinational operations” olarak çıkmaktadır. Ayrıca bu terim için ABD ve NATO doktrin ve talimnamelerinde “allied operations” ve “coalition operations” ifadeleri de zikredilmektedir. Fakat bunların içinde en doğru ve en

¹ Alb. James E. Toth, **Harbin Operatif Seviyesinde Müşterek ve Birleşik Harekât**, çev. Harp Akademileri Askeri Birimler Araştırma Merkezi (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1990), 159.

yaygın kullanım “*multinational operations*” kavramıdır. Konu ile alakalı detaylara çalışmanın ilerleyen yerlerinde değinilecektir. Tüm bu kavram kargaşası içinde “birleşik ordular” ve “birleşik devletler” kavramları, çıkarları uyuşan devletleri en optimum sonuca ulaştıran kavramlar olarak çıkagelmişlerdir.

Bu çalışmada Osmanlı-Türk ordusunun 20. yüzyılda edindiği birleşik harekât tecrübelerine bakılarak yürütülen harekât ve muharebelerde ne gibi kazanımların yahut sıkıntıların yaşandığı ve bunların üstesinden nasıl gelindiği yahut gelinemediği ele alınmaya çalışılacaktır. Buradan hareketle de günümüzdeki küresel çatışma ortamlarında birleşik harekâta ortaya çıkabilecek sorunlar ve bunların çözümlerine dair önermeler yapılmaya çalışılacaktır. Böylelikle birleşik harekât kapsamında en etkili ve verimli sonucun nasıl alınabileceği hususunda bazı yargılar türetilcektir. Ayrıca bu çalışma ile beraber kültürel anlayış ve farklılıkların harekât sahasında ne derece etkin olduğu da belirtilecektir. Buradan hareketle yeni askerî tarih kapsamında harp tarihine kültür çalışmalarının bakış açısı ile bakılmasının etkililiği de gösterilmiş olacaktır.

Personele yönelik bir incelemede ilk karşılaşılan eleştirilerden bir tanesi, o zamanın insanları ile günümüz insanların farklı koşullarda olduğu dolayısıyla anılan dönemlerin günümüz açısından tam bir fayda sağlayamayacağı şeklindedir. Oysaki anılan dönemlerde ve günümüzde ana malzeme insan olduğundan şartlar ne kadar değişirse değişsin insan faktörü ile alakalı hususlar değişmeyecektir. Yani anılan dönem askerî personeli ile günümüz askerî personeli arasında pekâlâ bir ilişki kurulabilir. Geçmiş ve günümüzle alakalı oluşabilecek nüans sadece birleşik harekât konseptinin tanımında ve uygulama alanlarında olabilir. Fakat bu kavram, temelinde aynı manayı ifade ettiğinden bununla alakalı kıyaslandırmaya olumsuz etki edecek bir durum bulunmamaktadır. Aksine bunların konuşulması bu kavramı geliştirmeye olanak sağlayacaktır.

Birleşik harekât kapsamında bulunan birleşik ordulardaki personellerin geçmişte ve günümüzde tek bir parçalarmış gibi kontrol edilemeyecekleri zaman içinde tecrübe edilmiştir. Bunun temelinde yatan en önemli etken olarak da karşımıza kültürel farklılıklar çıkmaktadır². Farklı kültürlerden gelen farklı kişilerin idarelerinde de farklılıklar olması gerekmektedir. Aksi takdirde hepsi aynıymış gibi hareket edilirse emir komuta aşamasında çeşitli yanlış anlamlandırmalar olabilmektedir. Bunun yanında birleşik ordulardaki personellerin eğitim durumlarının farklı olması hususu da kendi aralarında dolaylı yoldan bir hiyerarşik yapının oluşmasına yol

² Alb. James E. Toth, *age*, 39.

açabilmektedir. Bu hususlar sebebiyle de birleşik ordu personelinin birbirleri ile uyum sağlayabilmeleri adına bir oryantasyon çalışmasına girmeleri gerekmektedir³. Ayrıca zahirde güçlü ve güçsüz diye vasıflandırılan orduların birleşmesi sürecinde ordu personellerinin arasında yine bir üst ast ilişkisi ortaya çıkabilmektedir. Ağırlık merkezinin lehine geçtiği ordu personelinin kendini merkez addedip diğer personel üzerinde bir etki oluşturmaları da ayrıca bir maraz sebebidir. Tüm bunların aşılması sürecinde öne çıkan husus da birleşme öncesi devletlerin ve ordu yönetimlerinin aralarında idari ve operasyonel konular dâhil her bir hususu netliğe kavuşturmalarıdır.

Birleşik harekât evreninde ele alınan bu çalışmada, birleşik harekât kapsamında Türk ordusunun içinde yer aldığı Birinci Dünya Harbi (1914) ve Kore Harbi (1950) konuları incelenerek bulgular oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu savaşlar içerisinde de örnek olay olarak Birinci Dünya Harbi'nde Alman Ordusu ile beraber yürütülen Kanal Cephesi ve Kore Harbi'nde görev alan Türk Tugayı'nın Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında Amerika Birleşik Devletleri birlikleri ve komuta heyeti ile beraber yürüttüğü harekâtlar ele alınacaktır. Böylelikle 20. yüzyıldan iki örnekle konu sınırlandırılmış ve taramalar yapılmış olacaktır. Çalışmanın bölümlendirmesinde de bu hususlar dikkate alınmıştır.

Konular ele alınırken öncelikli kaynak grubu olarak yerli ve yabancı askerlerin hatırat literatürüne başvurulacaktır. Böylelikle savaşın cephelerdeki yansıması sahadakilerin gözünden görülmeye çalışılacaktır. Dolayısıyla da incelenen birleşik harekâtın hakikatte ne derece verimli olabildikleri test edilmeye çalışılacaktır. Bunun yanında diğer yerli ve yabancı zabitan ve eratin hatıraları da incelemeye alınacaktır. Ayrıca yazılan resmî tarihî gidişatı anlamak açısından Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı arşivlerinden faydalanılacaktır. Yazılan yabancı resmî tarihî gidişatı anlamak açısından da Amerikalılar ile yürütülen Kore Harbi ile alakalı Amerika Birleşik Devletleri Millî Arşivi (*U.S. National Archives*)'ne bakılacaktır. Yabancı arşivlere internet üzerinden erişim sağlanmaya ve elde edilen bilgi ve dokümanlar kullanılmaya çalışılacaktır. Ancak Almanca dilinin sınırlılığı sebebiyle Almanlar ile yürütülen Kanal cephesi ile alakalı Almanya Millî Arşivi (*Das Bundesarchiv*)'nden faydalanılamayacaktır.

Çalışma yapılırken ana olarak dört bölüm oluşturulmuştur. Birleşik harekâta bakılırken ilk bölümde konu ile alâkalı araştırmanın kurumsal çerçevesi belirlenerek

³ Gültekin Yıldız, Birleşik Harekât Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askerî İttifakı, **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum**, ed. Dr. Öğ. Alb. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2014), 192.

işlenecek konu hakkında teorik bilgiler tezin konusu ile alakalı olduğu nispetçe kısmen verilecektir. Böylelikle teorik bilgi yoğunluğu önlenerek ve daha kısa ve öz bir şekilde çalışmanın ağırlık merkezini oluşturan konulara odaklanma fırsatı elde edilmiş olacaktır. Bu bilgilendirme yapılırken öncelikli olarak siyasi ittifakın askerî ittifaka dönüşme süreci ve bunun dikkate alınması bağlamında birleşik muharip kuvvetlerdeki harekât yönetimi ve kuvvet tasarımı gibi konulara yine yayımlanan ve uygulanan talimnameler ışığında değinilecektir. Ayrıca birleşik harekât doktrini ile alakalı özellikle günümüz literatüründen “NATO AJP-01(E) *Allied Joint Doctrine*”⁴ ve “FM 3-16 *The Army in Multinational Operations*”⁵ gibi yayımlanan talimnamelerden yararlanılacaktır. Böylelikle elde edilen tecrübelerin doktrinde ne şekilde işlendiğinin görülmesi sağlanacaktır. Kaynaklar daha ziyade en etkili ve örnek alınan konumda olan Amerika Birleşik Devletleri menşelidir. Bunun sebebi de hizmete özel olması sebebiyle Türk Silahlı Kuvvetleri talimnamelerinden faydalanılamamış olunmasıdır. Ayrıca bahsedilen askerî terminolojiyi anlamak açısından “NATO AAP-06 *Glossary of Terms and Definitions*”⁶ ve “T.C. Dışişleri Bakanlığı Askerî Terminoloji Kılavuzu”⁷ isimli kaynaklardan da yararlanılacaktır. Bunların haricinde detaylı okuma yapılmak istendiğinde bakılabilecek belli başlı internet siteleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde teşkilatlanmış “*Joint Chiefs of Staff*” kurumunun resmî internet sitesi⁸, “*United States Army Combined Arms Center*” kurumunun internet sitesindeki “*Center for Army Lessons Learned*” bölümü⁹ ve “*Federation of American Scientists*” kurumunun internet sitesindeki “*Military Analysis Network*” bölümü¹⁰ şeklinde mevcut bulunmakta ve konuyla alakalı doktrin ve okumalara kolaylıkla ulaşılabilmektedir.

Bu bölüm daha ziyade birleşik harekâtın günümüzde ulaştığı son halinin Amerikan ve NATO talimnameleri ışığında aktarılması şeklindedir. Bunun yapılmasındaki maksat Türkçe literatürde birleşik harekâtın ne olduğunu dahi anlatacak bir eserin bulunmamasıdır. Burada Amerikan talimnameleri Türkçeye aktarılacak okuyucular açısından en azından Türkçe bir bilgi edinme yolu açılmıştır. Aksi halde birleşik

⁴ North Atlantic Treaty Organization, **Allied Joint Publication (AJP)-01 Allied Joint Doctrine**, Edition E, Version 1, NATO Standardization Office (NSO), February 2017.

⁵ United States Department of the Army, **Field Manual No. 3-16 The Army in Multinational Operations**, Washington, DC, 2014.

⁶ North Atlantic Treaty Organization, **AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)**, NATO Standardization Office (NSO), 2019.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, **Askerî Terminoloji Sözlüğü (Türkçe ve İngilizce)**, Ankara, 2015.

⁸ U.S. Department of Defense, Joint Chiefs of Staff, <https://www.jcs.mil/> [24.02.2019].

⁹ United States Army Combined Arms Center, Center for Army Lessons Learned, <https://usacac.army.mil/organizations/mccoe/call#> [24.02.2019].

¹⁰ Federation of American Scientists, Military Analysis Network, <https://fas.org/man/eprint/index.html> [24.02.2019].

harekâtın ne olduğu yalnızca yabancı kaynaklardan elde edilebilmektedir. Hâlbuki TSK da Amerikalı mevkidaşları gibi eserlerinin kullanımını sivillere açsa idi buradaki bu bölüm daha eleştirel ve yapıcı bir bölüm olabilirdi. Fakat içinde bulunan yokluk neticesinde burada yabancı talimnameler Türkçeye kazandırılmakla yetinilmiştir. Ancak buradan tek amacın bu olduğu anlaşılmamalıdır. Burada birleşik harekât konseptinin almış olduğu son hali verilerek çalışmanın ilerleyen safhalarında geçmişten gelerek elde edilen tecrübelerin zaman içinde nasıl kaide haline geldiği de gösterilmeye çalışılmıştır. Bu aşama ile beraber birleşik harekâtın konsepti ile alakalı hususi yorumlamalara da yer verilmiştir

Oluşturulacak olan diğer üç bölümde ise bulgular ve yorumlamalara yer verilecektir. Öncelikli olarak ikinci bölümde tarihî arka planı ile beraber Birinci Dünya Harbi ve Alman Ordusu ile beraber yürütülen Kanal Cephesi incelenecektir. Bu bölümde de bazı kaynak sıkıntıları yaşanmıştır. Şöyle ki bu çalışma daha ziyade hatıratı dayandırılmak istendiğinden öncelikli olarak hatırat incelenmiştir. Ancak Kanal bölgesine giden Alman subay yahut er hatıralarından Türkçe literatürde belli başlı birkaç kitap bulunmaktadır. Bu kitaplar da burada kullanılmıştır. Kanal Harekâtı'na doğrudan ve dolaylı olarak değinen hatıralar von Kress, Hans Guhr ve von Falkenhayn olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹. Alman askerlerinin hatıraları daha ziyade diğer cephelemler üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Resmî tarihte de Kanal Cephesi ile alakalı kısıtlı bilgiler mevcuttur. Daha ziyade Gazze savunmaları itibariyle Kudüs ve Suriye üzerinden anlatımlarda yoğunluk görülmektedir. Hâlbuki bu çalışmada sadece Kanal bölgesine yoğunlaşmıştır. Türkçe literatürde de Kanal Harekâtı ile alakalı en kapsamlı bilgi ATASE yayınlarından çıkan “Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Sina-Filistin Cephesi” isimli eserdir¹². Bunun yanında yine ATASE yayınlarından E. Albay Muzaffer’in “Birinci Dünya Savaşı’nda Mısır Seferi Çerçevesine Birinci Kanal Akını” isimli kitabı da mevcuttur¹³. Ayrıca sivil literatürde yabancı kaynakların da taranmasıyla oluşturulmuş İsmet Üzen’in “Birinci Dünya Savaşı’nda Kanal Seferleri (1915-1916)” isimli kapsamlı bir doktora tezi ve bu

¹¹ Friedrich Freiherr Kress von Kressenstein, **Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk (Mit den Türken zum Suezkanal)**, çev. Tahir Balaban (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007); Hans Guhr, **Anadolu’dan Filistin’e Türklerle Omuz Omuz**, çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016); Erich von Falkenhayn, **Birinci Dünya Savaşı’nda Almanya**, Haz. Faruk Yılmaz (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012).

¹² T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Askeri Tarih Yayınları Seri No:3, **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi IV ncü Cilt I nci Kısım Sina-Filistin Cephesi Harbin Başlangıcından İkinci Gazze Muharebeleri Sonuna Kadar** (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1979).

¹³ E. Albay Muzaffer, **Birinci Dünya Savaşı’nda Mısır Seferi Çerçevesine Birinci Kanal Akını** (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006).

çalışmadan türetilmiş yayınları da bulunmaktadır¹⁴. Haricen kanal harekâtı ile bilgilere Cemal Paşa, Ali Fuad Erden ve Falih Rıfkı Atay gibi öne çıkan belli başlı kişilerin yazdığı hatıralardan ulaşılabilmektedir.

Her ne kadar Almancadan çeviri olup Türkleri anlatan kitap ve hatırat mevcut olsa da bunlar maalesef Kanal bölgesine pek değinmemektedirler. Kanal bölgesi ile alakalı direkt Almanca dilinde Salvador Oberhaus'un hazırladığı "Zum wilden Aufstande entflammen, Die deutsche Ägyptenpolitik 1914 bis 1918 Ein Beitrag zur Propagandageschichte des Ersten Weltkrieges" isimli bir doktora tezi bulunmaktadır¹⁵. Bu tez her ne kadar siyasi temelli propaganda faaliyetleri üzerinden gitse de Süveyş Kanalı'na kapsamlı bir değinmede bulunmaktadır. Haricen buradaki literatür listesinden Süveyş Kanalı ile alakalı önemli Almanca kaynaklara ulaşılabilmektedir¹⁶. Haricen kanal ile alakalı King's College University of London'dan bir çalışma daha bulunmaktadır. Jonathan Quentin Calvin Newell'in hazırladığı "British Military Policy in Egypt and Palestine August 1914-June 1917" isimli çalışma İngilizlerin bakış açısıyla kanal meselesini teferruatıyla ele almaktadır¹⁷. Buradan da muhtelif İngiliz eser ve kaynaklara literatür listesinden ulaşılabilmektedir. Ancak bu çalışmada Alman personel üzerinden bir anlatım olduğu için İngiliz bakış açısına çok yer verilmemiştir. Almanca diline hâkimiyetin olmayışı bu çalışmada Alman kaynaklarının ve Almanya Millî Arşivi (*Das Bundesarchiv*)'nin kullanımını sınırlandırmaktadır. Bunlara rağmen elden geldiği nispetçe Türkçe literatürde bulunup kanal cephesine değinen ve orayı anlatan her kaynak burada kullanılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Kore Harbi ve Kore Harbi'nde görevli bulunan Türk Tugayı'nın Amerika Birleşik Devletleri ordusu ile beraber Kore'de yürüttüğü harekât incelenecektir. Bu bölümde de kanal cephesinde olduğu gibi daha ziyade hatıralar üzerinden bir gidişat oluşturulmaya çalışılmıştır. Burada özellikle Türkçe hatırat

¹⁴ İsmet Üzen, "Birinci Dünya Savaşı'nda Kanal Seferleri (1915-1916)" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007); İsmet Üzen, **1. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları** (İstanbul: Selis Kitaplar, 2007).

¹⁵ Salvador Oberhaus, "Zum wilden Aufstande entflammen, Die deutsche Ägyptenpolitik 1914 bis 1918 Ein Beitrag zur Propagandageschichte des Ersten Weltkrieges" (Doktora Tezi, Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf, Philosophische Fakultät, 2007).

¹⁶ Başlıca bazı faydalı olabilecek eserler: H. Henkelburg, **Als Kampfflieger am Suez-Kanal**, Berlin, 1916; R. Henning, "Der Kampf um den Suezkanal", **Der deutsche Krieg. Politische Flugschriften**, Heft 35, herausgegeben von Jäckh, E., Stuttgart-Berlin (1915); R. Henning, Der Suezkanal im Krieg, in: **Der Neue Orient**, Bd. 2 (1917/18); F. Immanuel, Der Suezkanal im Weltkriege, in: **Berliner Monatshefte**, 13. Jg. (1935): 1054-1060; W. Janell, Deutschlands Anteil am Suezkanal, in: **Der Grenzbote**, Heft 21 (1915): 225-234; W. Meinardus, **Der Suezkanal**, Münster, 1916; Leonz Niederberger, **Der Suezkanal. Seine Geschichte, Lage und Bedeutung für den Weltverkehr und im Weltkrieg** (Limburg an der Lahn, Verlag Geb. Steffen, 1916).

¹⁷ Jonathan Quentin Calvin Newell, "British Military Policy in Egypt and Palestine August 1914-June 1917" (Doktora Tezi, King's College University of London, Department of War Studies, 1990).

üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁸. Bunun nedeni ise Amerikalıların hatıratına yeteri miktarda ulaşılamamış olunmasındandır. Bu eksiklik de Amerikan resmî askerî tarihi üzerinden kapatılmaya çalışılmıştır¹⁹. Bunların haricinde Amerika Birleşik Devletleri Millî Arşivi (*U.S. National Archives*) ve kaynaklarından da yararlanılmaya çalışılmıştır. Fakat hem bir önceki bölüm hem de bu bölüm için konuşulacak olursa hatıralar üzerinde ciddi bir öznellik bulunmaktadır. Genel itibarıyla ortaya çıkan şekil birbirine benzemekte fakat işleyiş ve gidişat çeşitli farklılıklar gösterebilmektedir. Bunun sebebi de herkesin kendi doğrularına göre hatıralarını yazmalarındır. Her yazan ister istemez kendi milliyetini ön plana çıkarmakta ve haklı göstermektedir. Bakıldığında elde edilen başarılar hep kendilerine, karşılaşılan başarısızlıklar ise hep müttefiklerine yüklenmektedir. Hakiki manada bir öz eleştiri müelliflerce neredeyse hiç gösterilmemiştir. Bu da çalışmanın içerisinde bazı zorluklarla karşılaşılmasına sebebiyet vermiştir. Ancak karşılaşılan farklılıklar tam da birleşik harekâtın kapsamındaki personelin konusunu oluşturduğundan bunlardan elden geldiği nispetçe faydalanılmaya çalışılmıştır.

Bunların yanında her iki bölümde savaşlar kronolojik olarak incelenerek onlara bağlı alt başlıklar oluşturulmuştur. Alt başlıklarda bahsi geçen çatışma ortamlarına ayrı ayrı değinilmiştir. Bunun yanında bağımlı bağımsız değişkenler hususunda Alman, Amerikan, İngiliz, Türk asker ve subaylar aktör olarak bağımsız değişkenleri oluştururken; asker ve subayların moral, motivasyon ve psikolojik durumları bağlamında uyumlu, itaatkar, asi, yıkıcı halleri de tavır, davranış ve tutum olarak bağımlı değişkenleri oluşturacaktır.

Her iki bölümün ardından “Alınan Dersler” başlığı altında bir bölüm daha açılıp olaylar ile alakalı elde edilen veriler kronolojik olarak yorumlama yapılarak değerlendirilecektir. Oluşturulan bu dördüncü bölümde dünya askerî literatüründe sıkça kullanılan ve TSK askerî literatüründe de inceleme alanı bulan “Alınan Dersler” konsepti burada da kullanılarak sivil literatür alanında bir inceleme söz konusu olmuştur. Bu bölümde öncelikli olarak Alman askerî personeli ile ardından

¹⁸ Celal Dora, **Kore savaşında Türkler 1950-1951** (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963); Puna Pamir, Erhan Çifci, **316 Gün - Küçük Kartal'ın Kore Günlüğü Albay Nuri Pamir'in Kore Savaşı Günlüğü ve Mektupları** (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014); Bülent Ruscuklu, **Kore Savaşı (Unutulan Savaş) ve Gazi Faruk Pekerol'un Anıları** (İstanbul: Alfa Yayınları, 2005); Turgut Sunalp, **Kore Harbi** (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1954); Bahtiyar Yalta, **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.XI.1950 – 24.I.1951)** (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005); Tahsin Yazıcı, **Kore Birinci Türk Tugayı'nda Hatıralarım** (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963).

¹⁹ F. Schnabel, **Policy and Direction: The First Year** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992); Roy E. Appleman, **South to the Naktong North to the Yalu (June-November 1950)** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992); Billy C. Mossman, **Ebb and Flow, November 1950-July 1951** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990); Walter G. Hermes, **Truce Tent and Fighting Front** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990).

Amerikan askerî personeli ile olan münasebetler incelenmiş ve son olarak her ikisi arasında bir kıyaslamaya gidilmiştir. Böylelikle yıllara yayılan birleşik harekât tecrübelerinden olumlu yahut olumsuz ne gibi kazanımların elde edildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Böylelikle farklı zaman aralıklarındaki değişim de mukayese edilmiştir. Oluşturulan “Alınan Dersler” başlığından maksat Türk Silahlı Kuvvetleri’nin birleşik harekât ile alakalı yaşamış olduğu tecrübelerine dayanarak çok uluslu harekâta askerî personelin birbirleri ile olan ilişkilerinden dersler çıkarmaktır. Dolayısıyla yapısal kültürün geçmişten günümüze devam ettiği yaklaşımıyla devletlerin politik ve askerî güçlerinin bu derslerden faydalanması gerektiğini söylemektir. Böylelikle harekât sahasında birleşik harekât anlayışının etkililiğinin ve verimliliğinin artırılması hususunda belirli yargılara ulaşılması hedeflenmiştir.

2. BİRLEŞİK HAREKÂT DOKTRİNİ

2.1. Birleşik Harekâtın Tarihî Gelişimi

Geçmişe dönüp bakıldığında birleşik harekât daha doğrusu o zamana göre beraber hareket etme olgusu antik Yunan'a kadar götürülebilir. Eski zamanlar için de bu olgu ortak bir çıkar doğrultusunda beraber hareket etme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Buna başlangıç örneği olarak da Thermopylae savaşında Atinalıların ve Spartalıların Pers işgaline karşı ortak bir amaç uğruna yani Persleri kendi topraklarına sokmamak için beraber hareket etmeleri gösterilebilir¹. O zamandan bu zamana kadar da gelişen ve değişen çıkarlar doğrultusunda farklı topluluklar (zamanla farklı milletler) günümüz modern birleşik harekât anlayışının temellerini atmışlar ve geliştirmişlerdir. Ancak hakiki manada birleşik harekât kavramının ortaya çıkması tarihteki iki önemli olayla zuhur edecektir.

Bunlardan ilki Fransız İhtilalidir. Bu ihtilal ile Fransızlar ulus kavramını “*vive la nation* (yaşasın millet)” sloganlarıyla dünyaya kazandırmışlardır². Ulus kavramı, yeni dünya düzeninde çok önemli değişikliklere sebep olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu kavramın oluşmasının ardından yeni düzenin kurulmasıyla monarşi zamanından kalma ordusu dağılan Fransa, yeni bir ordu oluşturmak için bu ulus kavramını kullanmış ve tüm yurttaşları (belli koşullarda) ülkelerine hizmet için askere çağırmıştır³. Bu da ordunun sayıca patlamasına sebep olmuştur. Bu vesileyle artık sayıca muazzam ölçekte orduların önü açılmıştır. Eksik olan ise bu kadar askere gerekli mühimmatın sağlanmasıdır. Bunun çözümü de ikinci tarihi olay olan sanayi devrimi ile olacaktır.

Sanayi devrimi 18. yüzyıl zarfında başlayan ve hala devam etmekte olan makineleşme sürecidir. Bahsi geçen makineleşme ile üretimde önemli oranda bir artış meydana gelmiştir. Bu artış hem kalite hem de miktar bazında her geçen zaman zarfında katlanarak artmaya devam etmiştir. Bu ivmenin artmasının en

¹ Niels Bo Poulsen Kjeld Hald Galster and Søren Nørby, **Coalition Warfare: An Anthology of Scholarly Presentations at the Conference on Coalition Warfare at the Royal Danish Defense College, 2011** (Newcastle, United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing, 2013), 1.

² Michael S. Neilberg, **Dünya Tarihinde Savaş**, çev. Mehmet Tanju Akad (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), 91.

³ Christon I. Archer ve diğ., **Dünya Savaş Tarihi**, çev. Cem Demirkan (İstanbul: Akyüz Yayın Grubu, 2006), 340, 350. Ayrıca bkz.; Gültekin Yıldız, **Neferin Adı Yok** (İstanbul: Kitabevi, 2009), 132.

önemli sebep ve sonucu da teknolojinin de bu ölçekte bunlarla beraber ilerlemesidir⁴. Bunun sonucunda da askerî manada gerekli teçhizat da fazlasıyla sağlanmış oluyordu. Bu iki devrimin sonrasında artık Avrupalı devlet orduları bitmek bilmeyen savaşların kapılarını aralayacaklardır. Çünkü savaşan taraflar açısından asker ve mühimmat kaynakları önemli ölçüde artmıştı. Ancak bu ikisinden birisinde aksaklık yaşayanlar savaşta kaybedebilirlerdi. Dolayısıyla gelişimini tamamlayan ülkeler, gelişimini tamamlayamayan diğer ülkelere karşı mutlak bir üstünlüğe sahip olmaktadırlar.

Dünya askerî tarihi açısından bakılacak olursa bahsi geçen bu kritik dönemece kadar geçen süreçte birleşik harekâtın ilk emareleri 1618-1648 yılları arasında cereyan eden otuz yıl savaşlarında⁵ ve II. Viyana Kuşatması sonrasında yaşanan harp sahnelerinde (1683-1699) Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan kutsal ittifakta⁶ görülmektedir. Bu süreçte öne çıkan durum, işleyişin içinde din temelli olguların da oluyor oluşudur. Otuz yıl savaşlarında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu bünyesinde Katolik-Protestan ikileminde başlayan çatışmalar Fransa-Habsburg arasında geçen Avrupa kıtasında üstünlük kurma mücadelesine dönmüş ve her iki taraf kendine müttefikler bulmuştur. II. Viyana kuşatması ve sonrasındaki süreçte ise Osmanlı Devleti Avrupa'da mutlak üstünlük tesis etmek amaçlı bir strateji izlemiş bunun karşısında ise içlerinde Papalığın da bulunduğu Kutsal İttifakla karşı karşıya kalmıştır.

Birleşik harekâtın olgunlaşmasına doğru giden süreçte Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrası gelişen süreçte karşılaşılan 1756-1763 yılları arasında cereyan eden yedi yıl savaşları⁷ ve 1792-1815 yıllarını kapsayan Napolyon Savaşları⁸ göz ardı edilmemesi gereken askerî hadiselerdir. Yedi yıl savaşları kapsamı itibarıyla dünya sathına yayılmış bahsi geçen ihtilal ve devrim sonucunda gelen sömürge yarışının ve güç gösterisinin bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylesine kapsamlı bir savaşın kapsayıcılığını ve ölçeğini artıran bir diğer önemli değişken müttefikliktir. Kurulan ittifaklar neticesinde hem bir sömürge yarışı hem de güçler dengesi oluşturma mücadelesi ortaya çıkmıştır. Napolyon Savaşlarında ise Fransa ile Büyük Britanya önderliğinde diğer Avrupa devletleri arasında cereyan eden ve

⁴ Christon I. Archer ve diğ., **age**, 369.

⁵ Christon I. Archer ve diğ., **age**, 264; Oral Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e** (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1989), 60-61; Michael S. Neilberg, **age**, 71-72.

⁶ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **Osmanlı Askeri Tarihi** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), 189; Christon I. Archer ve diğ., **age**, 256.

⁷ Christon I. Archer ve diğ., **age**, 302-307; Oral Sander, **age**, 95.

⁸ B. H. Liddell Hart, **Strateji Dolaylı Tutum**, çev. Cemal Enginsoy (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002), 76-87, 99; Christon I. Archer ve diğ., **age**, 349-363; Oral Sander, **age**, 114-116; Michael S. Neilberg, **age**, 91-92.

her iki tarafın oluşturduğu ittifaklar neticesinde niteliksel ve niceliksel olarak önemli ölçeklere ulaşan bir savaşlar dizisi söz konusudur. Bu savaşlar askerî literatürde Fransa ve Prusya ekolü gibi farklı askerî yaklaşımların doğmasına sebep olacaktırlar. Bu hadiseler nihai olarak birleşik harekâtın da şekillenmesinde etkili olacaktır. Bu savaşların sonrasında birleşik harekât artık daha somut bir hal alarak yavaş yavaş hem konsept olarak oturmakta hem de dünya harp sahnesinde topyekûn harbe doğru bir evrilme söz konusu olmaktadır.

Türk askerî tarihi açısından bakılacak olduğunda ise Türk ordusunun modern anlamda birleşik harekât deneyimi 1853 yılında cereyan eden Kırım Harbi ile başlamıştır. Esasında Kırım Harbi tüm modern Avrupa ve hatta dünya için birleşik harekât konsepti açısından önemli bir mihenk taşı olmuştur⁹. Daha sonrasında ise Türk ordusu Birinci Dünya Harbi (1914) ve Kore Harbi (1953) ile de birleşik harekât tecrübelerini pekiştirmiştir¹⁰. Elbette geline aşamalarda yapılan askerî birlikteliklerin arka planını uzun süren istişareler ve çıkarların gözetilmesi süreci oluşturmaktadır. Anılan dönemlerdeki Türk devletleri için de önemli kazanımların garantisi alınmadan bahsi geçen birleşik harekâtlara başlanmamıştır. Bir ulus yaptığı her işten ve özellikle askerî harekât gibi maliyeti yüksek olan bir işten politik, ekonomik, sosyo-ekonomik, kültürel ve daha birçok alanda maksimum faydayı sağlamaya çalışır¹¹. Bu tüm uluslar indinde düşünüldüğünde ise birleşik harekât operasyonunda anlaşmaya varılmadan önceki müzakere sürecinin ne derecede zorlu olabileceği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Zorlu şartlar altında imzalanan siyasi ve ekonomik çıkar antlaşmalarının sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından da sağlıklı bir birleşik harekâtın yapılması gerekmektedir. Bu harekâtın yapılabilmesi için de iki taraflı veya çok taraflı antlaşmalarla belirli bir birleşik harekât doktrinin kabul edilmesi ve bu doktrine harfi harfine uyulması gerekmektedir.

⁹ Kırım Harbi'nde birleşik harekât ve personel uyumu ile alakalı inceleme için bkz; Ferik Ahmed Muhtar Paşa, **Kırım Harbi'nde Silistre müdafaası 1853-54 Tuna seferi**, der. Gültekin Yıldız, Fatih Tetik (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014). Ayrıca Kırım Harbi ile alakalı tafsilatlı bir okuma için bakınız; Yzb. Fevzi, **1853-1855 Türk-Rus Harbi ve Kırım Seferi** (İstanbul: Devlet Matbaası, 1927); Sir Adolphus Slade, **Türkiye ve Kırım Harbi**, çev. Ali Rıza Seyfi (İstanbul: Genelkurmay X. Şube, Askeri Matbaa, 1943); T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı (1853-1856)** (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1986); T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)** (Ankara, 2006).

¹⁰ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 191.

¹¹ Hans J. Morgenthau, "Six Principles of Political Realism", **International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues**, ed. Robert J. Art, Robert Jervis, 9th Edition (New York: Pearson Longman, 2009), 10.

2.2. Birleşik Harekât Kavramı

Birleşik harekât, belirli ortak çıkarların sağlandığı devlet veya devletlerle daha ziyade kendi sınırları dışında operasyon yapabilme kabiliyetidir. Bunu yapabilmek için de öncelikli olarak sağlam siyasi ve ekonomik arka planın olması gerekmektedir¹². Uluslararası operasyonlara çıkabilecek olan bir devlet, küresel hâkimiyet anlamında söz sahibi olmak istiyor demektir. Bu büyük strateji de çoğu devlet tarafından hoş karşılanmayabilir. Bu hoşnutsuzluğu gidermek içinde karşılıklı tavizlerden bahsedilmeye başlanır. Tüm diplomatik ve ekonomik tartışmaların meşru bir şekilde yürütülüp karara bağlanması da uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla mümkün olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin hali hazırda askerî manada etkililiğinin olduğu ve üyesi olduğu kuruluşlardan bazıları şunlardır;

- Birleşmiş Milletler (UN)¹³
- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)¹⁴
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE)¹⁵
- Karadeniz Deniz İş Birliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)¹⁶
- Avrasya Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilatı (TAKM)¹⁷

Bahsi geçen kuruluşlardan anlaşılacağı üzere birleşik harekâtın yapılabilmesi öncelikli olarak ittifak yahut koalisyon kurmaktan geçmektedir. Karşılıklı ikili antlaşmalar olmadığı sürece birleşik harekâtlar bu kuruluşların gözetiminde veya kontrolünde ilerlemektedirler. Sayıca fazla millet ve kuruluş olması hasebiyle karşımıza birleşik harekât teriminin anlamca karıştırılması durumu ortaya çıkabilmektedir. Esasında herkesin aynı şeyi kastetmesine rağmen farklı kelimeler kullanılması bu durumu tetiklemektedir.

Birleşik harekât teriminin manası iki veya daha fazla milletin kuvvetleri tarafından icra edilen operasyon demektir¹⁸. Fakat terim İngilizce karşılığında aranıldığı zaman

¹² Alb. James E. Toth, **age**, 171.

¹³ 1452 Almanya ve Japonya'ya Harb İlânına ve 1 Ocak 1942 Tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin Katılmasına Dair Karar, **Resmî Gazete**, 5940 (24 Şubat 1945), 1.

¹⁴ 5886 Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun, **Resmî Gazete**, 8038 (19 Şubat 1952), 1-3.

¹⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_.tr.mfa [24.04.2017].

¹⁶ 2001/2782 Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Teşkilatına Dair Anlaşma'nın Onaylanması Hakkında Karar, **Resmî Gazete**, 24489, (10 Ağustos 2001).

¹⁷ Jandarma Genel Komutanlığı, Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilatı (TAKM), <http://www.jandarma.tsk.tr/dis/takm.htm> [24.04.2017].

¹⁸ United States Department of the Army, **Field Manual No. 3-16 The Army in Multinational Operations**, Washington, DC, 2014, md. 1-1, 1-1.

birçok farklı terimle karşılaşılabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı'nın yayınladığı askerî terminolojiye göre birleşik harekâtın İngilizce karşılığı “*combined operations*”tır¹⁹. NATO'nun yayınladığı “AAP-06 Terimler Sözlüğü”ne bakıldığında ise “*combined operations*” başlığında “*multinational operations*” tercih edilir denilmektedir²⁰. NATO'nun yayınlamış olduğu birleşik harekât doktrinine bakıldığı zaman da “AJP-01(E) *Allied Joint Doctrine*” şeklinde bir başlık atıldığı görülmektedir. Literatürlerde birleşik harekât taraması yapıldığı zaman ise çok kere karşımıza “*coalition operations*” şeklinde yayınlar da çıkmaktadır. İttifak manasına gelen “*allied*” ve koalisyon manasına gelen “*coalition*” kelimeleri incelendiğinde ise esasen aralarında ince bir farklılık olduğu görülmektedir. İttifak, resmi bir antlaşmaya dayalı iki veya daha fazla ülkenin üyelerinin ortak menfaatlerini geniş ve uzun süreli hedeflerle daha da arttıran bir ilişkidir. Koalisyon ise iki veya daha fazla devlet arasında ortak bir eylem için yapılan antlaşmadır²¹. Dolayısıyla koalisyon sınırlı bir amaç ve zamanı kapsar. Fakat ikisinin de ortak yanı, ortak bir amaç uğruna beraber hareket edilmesidir. Bu da ikisinin de birleşik harekâtın bir parçası olduğu anlamına gelir.

Tüm bu terimler içerisinde ise en yaygın ve doğru kullanım ise çok uluslu operasyon manasına gelen “*multinational operations*” kavramıdır. NATO terimler sözlüğü de bunu kanıtlamaktadır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri'nin birleşik harekât ile ilgili yayımladığı talimname ise “*FM 3-16 The Army in Multinational Operations*” şeklinde başlıklandırılmıştır. İncelenmesi ve uygulanmasının rahatlığı bakımından Amerikan talimnamesi ayrıca ön plana çıkmaktadır. NATO talimnamesinde politik yönün ağır bastığı ve talimnamenin sözcük kargaşalığının içinde kaybolduğu göz önüne alınırsa uygulanabilirliği daha zordur. Bunun yanında Amerikan talimnamesi daha basit, anlaşılabilir ve uygulanabilir niteliktedir. Sadece askerî eylem ve düşünce biçimine odaklanmıştır. Dolayısıyla da bu çalışmada, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin kullandığı ve önde gelen NATO ülkesi olduğu için de aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından da göz ardı edilmeyen “*FM 3-16 The Army in Multinational Operations*” adlı talimname daha ziyade kullanılacaktır. Bununla beraber Türkiye'nin üyesi olması hasebiyle elbette ki NATO doktrini olarak yayınlanan “AJP-01(E) *Allied Joint Doctrine*” isimli çalışmadan da faydalanılacaktır.

¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, **Askerî Terminoloji Sözlüğü (Türkçe ve İngilizce)**, Ankara, 2015, 24.

²⁰ North Atlantic Treaty Organization, **AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)**, NATO Standardization Office (NSO), 2019, 28.

²¹ **FM 3-16**, md. 1-6, 1-7, 1-1, 1-2.

2.3. Birleşik Harekâtın Yapısı

Birleşik harekât özellikle uygulanış aşamasında askeri ilgilendiren bir konudur. Her ne kadar bu sürecin siyasi, ekonomik ve kültürel birçok sacayağı bulunsa da bu çalışmada incelenecek konu askerin neler yapması yahut yapmaması gerektiği ile ilgilidir.

Ulusal hükümetin yapmış olduğu antlaşmalar neticesinde ikili yahut uluslararası yönetimlerin gözetimde operasyon kararı silahlı kuvvetlere bildirilir. NATO'ya göre operasyon öncesi birleşik harekât belirli aşamaların takibiyle gerçekleşir. Bu üç aşama ise askerî stratejik aşama, operatif aşama ve taktik aşamadır²².

Birinci aşama olan askerî stratejik aşamada öncelikli olarak hangi kuvvetlerin ne kadar ve ne ölçüde kullanılacağı işin siyasi boyutunu da kapsayacak şekilde belirlenir. Bu karar alma süreci ortak stratejik hedeflerin başarılması için hayati önem taşır. Belirleme süreci gerçekçi yaklaşımlar ve değerlendirmeler doğrultusunda gerçekleştirilir. Bu aşamanın sonucunda gerekli görev tanımı, askerî amaç ve görevler belirtilir. Devletlerarasında zuhur edebilecek siyasi, ekonomik ve hukuki kısıtlamalar söylenir. Bunların yanında oluşabilecek askerî riskler de analiz edilir²³.

İkinci aşama operatif aşamadır. Bu aşama operasyon sahasında belirlenen hedefleri başarmak için seferberlik ve harekât planının yapıldığı, nasıl yürütülüp sürdürülebileceğinin belirlendiği bir aşamadır. Bu aşama kuvvet birliklerinin ve personellerinin taktiksel ve tekniksel becerilerinin neler olduğunu ortaya koyar. Birliklerin birbirleri ile olan uyumlarının sağlanması hususunda kararlar alınır. Kimin kiminle ne şekilde irtibata geçeceği ve kimin kimi koordine edeceği gibi hususlar net bir şekilde belirtilir²⁴. Kısacası bu aşama gerçek gösteri öncesi son provadır.

Üçüncü ve son aşama ise taktiksel aşamadır. Bu aşama ise askerî görev hedeflerin idaresi ve kazanılması aşamasıdır²⁵. Bu aşamanın tam manasıyla başarıyla tamamlanması öncesindeki aşamaların hakkıyla tamamlanmış olmasına bağlıdır.

²² North Atlantic Treaty Organization, **Allied Joint Publication (AJP)-01 Allied Joint Doctrine**, Edition E, Version 1, NATO Standardization Office (NSO), February 2017, md. 1.20, s. 1-8.

²³ **AJP-01 (E)**, md. 1.22, s. 1-9.

²⁴ **AJP-01 (E)**, md. 1.24, s. 1-10.

²⁵ **AJP-01 (E)**, md. 1.25, s. 1-11.

2.4. Birleşik Harekâta Planlama

Birleşik harekâta planlama harekâtın öncesinde başlayan bir olgudur. Planlama harekâtının gebe dönemi olan siyasi temellendirme aşamasında tasarlanmaya başlanır. Birleşik harekâtın biçimine göre planlama ulusal hükümeti, uluslararası örgütlerini ve sivil toplum örgütlerini tek tek yahut bir arada kapsayabilir²⁶.

Planlama harekâtın en etkili ve verimli bir şekilde başlayarak devam etmesini ve en nihayetinde sonlanmasını amaçlar. Burada harekâtın başlangıç aşaması olan seferberlik süresi ve süreci ayrı bir önem taşımaktadır. Birleşik harekâta katılımcı olan milletlerin ordularının en kısa zamanda harekete geçip mobilize olarak hızlı bir şekilde istenilen zamanda ve istenilen yerde konuşlanmaları birleşik harekâtın başarısı açısından çok kritiktir²⁷. Böyle yapılarak harekât planlamasının harekâtın işleyişindeki rolü gözler önüne serilmiş olur.

Planlamada etkililik ve verimliliğin sağlanması açısından iş bölümü konusunun üzerinde durulur. Özellikle birleşik harekâta bu konu daha da mühim hale gelmektedir. Bilgi edinme, gözlem ve keşif gibi konularda her milletin ordusunun ayrı ayrı incelemelerde bulunması önemli bir zaman kaybına hatta tekrarlamalara ve ihmallere yol açmaktadır²⁸. Bu da kaynakların gereksiz yere kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla etkili ve verimli bir işleyiş gerçekleştirilememektedir. Bu durum da birleşik harekât cephesinde bir zayıflık oluşturarak düşman cephesinin bu durumdan faydalanmasına yol açabilir. Bu yüzden de birleşik harekâtı oluşturan orduların birbirleriyle entegre olarak çalışmaları ve buna göre planlamada bulunmaları gerekmektedir.

Birleşik harekât komutanı ve kurmay heyeti planlama aşamasında asıl niyetlerini açık bir şekilde ifade etmelidirler. Bu özellikle birleşik harekât açısından önemlidir. Çünkü farklı milletlerin oluşturduğu bir yapı dil engellerine ve yanlış anlaşılmalara oldukça müsaittir. Bu da sade ve basit cümlelerle gerçek niyetlerin belli edilmesi hususunu gerekli kılar. Böylelikle harekâtın işleyişinin nasıl olacağı hakkında personel tarafından bir yanlış anlaşılma olmaz. Dolayısıyla da başarılı bir harekât icra edilmiş olur. Bu yüzden iyi bir planlamanın sahip olması gereken özelliklerinin başında operasyonun amacının net bir şekilde ifade edilmesi gelmektedir. Bunun yanında görev beyanlarının da açık ve net bir şekilde belirtilmeleri gerekir. Birleşik harekât açısından ana hedef ve görevler açıklanmalıdır. Ayrıca harekâtın

²⁶ FM 3-16, md. 5-2, 5-1.

²⁷ FM 3-16, md. 5-6, 5-2.

²⁸ FM 3-16, md. 5-8, 5-2.

verimliliğinin sağlanması açısından da milli kuvvetlerin limitleri, ilgi alanları ve hassasiyetleri belirtilmelidir²⁹.

2.5. Birleşik Harekât Prensipleri

Birleşik harekâtın sağlıklı ve sorunsuz bir şekilde işlemesi için gerekli olan prensipler geçmişten günümüze süzülerek gelen tecrübeler sonucu ortaya çıkmıştır. “Alınan Dersler” başlığı altında silahlı kuvvetlerin oluşturmuş oldukları doktrinler sayesinde bu gibi komplike operasyonların uygulamaları daha da kolaylaşmaktadır.

Birleşik harekât prensiplerinin başında öncelikli olarak görev tanımı gelmektedir. Birleşik harekâta görev tanımının açık ve net bir şekilde yapılması gerekmektedir³⁰. Özellikle farklı dillerde ve kültürlerde komutan ve asker barındıran operasyonlarda uzun ve karışık cümleler yerine sade ve basit cümlelerle bildirimler yapılmalıdır. Karışıklık olmaması açısından görevin amacının ne olduğu, başarı sağlanması için ne gibi kıstasların takip edileceği, herhangi bir aksaklık durumunda çıkış stratejisinin nasıl olacağı net bir şekilde ifade edilmelidir.

Birleşik harekâta bir diğer husus maksimum faydanın sağlanması için personel arası gerekli işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasıdır. Bu da komuta birliği ile sağlanır. Operasyonların planlanması ve icrası aşamasında da gerekli uyumu bu birliktelik sağlar. Ancak operasyonlara sivil kurumlar ve personellerin katılımı bu durumu olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla komuta birliğinin oluşturulması yerine bir amaç birliğinin kurulması daha faydalı olur³¹. Bu da insanların belirlenen amaç etrafında kenetlenmesi ile sağlanmalıdır. Bu yaklaşım kamuoyu nezdinde daha pozitif bir hava oluşturur.

Gereken kararların alınması ve uygulamaya dökülmesinin ardından bir diğer önemli husus operasyonun sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesidir. Bu sürdürülebilirlik idari ve stratejik yönlerin yanı sıra lojistik ve personel destek alanlarında da olmalıdır. Sahaya sürülen personel yalnız bırakılmamalı, gerekli iletişim sağlanmalı ve gerekli mühimmat ve yiyecek gibi temel gereksinimleri aksatılmamalıdır³².

Sahada yahut komuta merkezinde bulunan komutanlar için bir diğer önemli gereksinim ise esneklik kaidesidir. Merkez tarafından oluşturulan planların yeterince esnek olmaları gerekmektedir³³. Dolayısıyla operasyonun icrası sırasında herhangi

²⁹ FM 3-16, md. 5-12, 5-3.

³⁰ AJP-01 (E), md. 1.34-e, 1-14.

³¹ AJP-01 (E), md. 1.34-a, 1-13.

³² AJP-01 (E), md. 1.24-c, 1-11.

³³ AJP-01 (E), md. 1.34-f, 1-14.

beklenmeyen bir durum olduğunda komutan gerekli gördüğü ölçülerde planda değişiklikler yapabilir. Yerine göre bir saniyenin bile önemli olduğu durumlarda komutan, o bir saniye içinde karar alırken ileride akıbetinin ne olacağından çok operasyonun nasıl başarıyla sonlandırılabilceğine odaklanmalıdır. Kararını da ona göre vermelidir. Aksi takdirde operasyon başarılı geçse bile komutanın güya fevri karar alması neticesinde cezalandırılması komutanın, diğer komutanların ve askerlerinin heyecanlarını kaybetmelerine sebep olabilir. Bu da kısa ve uzun vadede tüm operasyonların başarı olasılığını düşürebilecek bir harekettir.

Planda esneklik prensibi ayrıca inisiyatif konusunu da gündeme getirmektedir. İstenildiği kadar enine boyuna düşünülüp plan yapılsın fakat iş uygulamaya geldiğinde her zaman beklenmedik durumlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla operasyonu yürüten komutana burada önemli bir görev düşmektedir. Komutan artık orada tek başınadır. Komutanın geçmiş tecrübeleri, aldığı dersler ve alınan dersler adı altına edindiği bilgiler alacak olduğu inisiyatifin başarı olasılığını belirleyecektir³⁴. Burada değinilmesi gereken önemli konulardan birisi de komutanın alacağı başarısızlıktan korkması dolayısıyla gerekli inisiyatifi almaktan çekinmesidir. Başarısızlıklar elbette olabilir. Fakat komuta kademesinin, operasyon esnasında baskı altında olan bir komutanın aldığı karar yanlış olsa da durumu olabildiği kadar tolere etmesi daha yakışık alır.

İyi veya kötü ne olursa olsun askerinin yanında olmak onların moral ve motivasyonunun da sarsılmamasını sağlar. Böylelikle de devam eden operasyonlarda askerlerin içinde daha bir kenetlenme ve beraber hareket etme duygusu ortaya çıkar. Bu durum yerli kuvvetler için olduğu kadar birleşik harekât durumdaki yabancı devlet askerleri için de böyledir. Birbirini kollayan kişiler milletleri ne olursa olsun aralarında görünmez bir bağ oluştururlar. Komutanın veya askerlerinin yabancı olması onların insan olmadığı manasına gelmez. Belirli kültür farklılıklarına rağmen komutanın ilgili yaklaşımı, iyi liderlik etmesi ve askerini yüreklendirmesi takımın yahut birliğin güçlü bir bağ ile bağlanmasına temel oluşturacaktır³⁵. Bahsi geçen karşılıklı ilgili ve anlayışlı olma gibi davranışlar askerlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde de olumlu etkiler oluşmasına öncülük eder.

Operasyon sadece gerekli teşkilatın oluşturulması ve gereken teçhizatın sağlanmasından ibaret değildir. Askerî personelin morali de önemli derecede bir ölçüttür. NATO mücadele gücünün bileşenlerini sıralarken moral, kavramsal ve

³⁴ AJP-01 (E), md. 1.34-g, 1-14.

³⁵ AJP-01 (E), md. 1.34-l, 1-14.

fiziksel bileşenleri birbirlerinin tamamlayıcı unsurları olarak göstermektedir³⁶. Bu üçünden bir tanesi olmazsa operasyon riske atılmış sayılabilir. Moral bazılarına göre göreceli bir kavram olduğundan nasıl çözümlenmesi gerektiği bazı zamanlar muamma olabilmektedir. Fakat genel olarak kişiye ve onun milletine gerekli değer verildiğinde, işini iyi yapması için gerekli koşullar olabildiği ölçüde sağlandığında bu konu aşılmış olur³⁷. Sonuç olarak sahada bulunanlar profesyonel asker olduklarından onlardan gelebilecek gereksiz ve manasız terslemelerin olması şaşırtıcı olur.

Diğer iki bileşenden biri olan kavramsal bileşen, harekât çevresinin gözlem ve algısı ile ilgilenir. Yanlış anlaşılma, yanlış bilgilendirilme ve yanlış yönlendirilme gibi konuların çözümüne çanak tutar. Fiziksel bileşen de gerekli insan gücü ve ekipmanın sağlanması konusuyla ilgilenir³⁸. Bahsi geçen bu üç bileşen özellikle operasyon esnasında birbirlerinden bağımsız olmaları düşünülemeyen ve birbirlerini tamamlayıcı üç bileşendir.

Birleşik harekâtın icrasından sorumlu olan komutan tüm dikkatini harekâtın başarılı bir şekilde sonlandırılması konusuna verir. Komutan bunu yaparken gelebilecek siyasi etkilere, görevin icrası sırasındaki her türlü hal için sabretmeye ve kuvvet güçlerinin ihtiyaçları konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi gibi konulara odaklanır. Bunların yanında bir diğer önemli husus ise kuvvetlerin ve personellerinin fikir birliğine ve uzlaşmaya istekli olmalarını sağlamaktır. Personel arasındaki bu bağlantının oluşturulması ise ancak karşılıklı güven duygusu sayesinde aşılabilecek bir durumdur.

Karşılıklı güveni tam olarak açıklayabilmek için bu hususun nerelerden kaynaklandığını anlamak gerekmektedir. Karşılıklı güven somut ve soyut olmak üzere iki ana durumdan kaynaklanmaktadır. Somut durumlardan kaynaklı eylemler daha ziyade talimnamelerle çözüme kavuşturulabilecek niteliktedir. Bu eylemlere irtibat kurma, kültür, din, dil ve âdetler gibi durumlar örnek verilebilir. Soyut durumlar ise daha dikkatli yaklaşılması gereken bir husustur. Soyut durumlar başta en üst düzeydeki komutan olmak üzere tüm katılımcıları alakadar eder. Aynı zamanda soyut faktörler, komutanlar ve astlarının durumları kendi lehlerine ve aleyhlerine çevirebilecek olan bir alettirler. Bu soyut faktörlere personel uyumu, saygı, partnerler ile ilgili bilgi durumu, takım çalışması, sabır ve güven örnek olarak verilebilirler³⁹.

³⁶ **AJP-01 (E)**, md. 1.37, 1-16.

³⁷ **AJP-01 (E)**, md. 1.38, 1-17.

³⁸ **AJP-01 (E)**, md. 1.39-40, 1-17.

³⁹ **FM 3-16**, md. 1-13, 1-2.

Komutan yahut personellerin somut veya soyut bahsi geçen bu durumları göz ardı etmesi veya hakir görmesi durumunda tüm bir operasyon başarısızlık tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir.

Soyut faktörlere biraz daha değinilecek olursa bunlardan en önde gelenlerinden birisi personel uyumunun sağlanması durumudur. Bu durumu sağlama masa başında kararının verilmesinden daha zordur. Çünkü burada kişilerle direkt ve kişisel temas kurmak gerekmektedir⁴⁰. Bu uyumun oluşturulmasının neticesinde ise başarılı bir takım çalışması ve hareket birliği sağlanmış olur.

Farklı milletler ile vuku bulan birleşik harekât organizasyonundaki tüm personelin gerekli uyumu yakalayabilmeleri için öncelikli olarak birbirleri hakkında gerekli malumata sahip olmaları gerekmektedir. Birbirlerinin tarihi, kültürü ve dili hakkında bilgi sahibi olan personel karşılıklı olarak anlayış, bazı durumlar için ise gereken sabrı birbirlerine göstermekle daha rahat hareket eder. Bu sağlanmazsa farklı kültürlerden olan personeller birbirlerine saygı göstermeyebilirler. Daha kötüsü kültürel hassasiyetlere saldırabilirler. Bu durum birleşik harekâtın daha harekâttan evvel dağılmasına kadar gidebilir. Burada en önemli rollerden biri de harekâttan sorumlu komutana düşmektedir. Gerek komutanlar arası ilişkilerde gerekse komutanların askerler ile olan ilişkilerinde kritik husus komutanın astlarına karşı görünür olmasıdır⁴¹. Komutanın takımlara veya birliklere yapacağı kişisel ziyaretler gereken moral ve motivasyonun sağlanması bununla beraber de gereken personel uyumunun oluşturulması konusunda etkili bir adımdır. Komutan bunu yaparak hâlihazırdaki kapasiteyi, hazırlığı ve uyumu kendi gözeriyle de görmüş olur. Bu da ona gerektiği hallerde konunun düzeltilmesi için zaman kazandırır.

Ayrıca bir komutanın erlerle muhatap olması da onların morallerini yükseltmek adına önemlidir. Hele ki bireysel olarak herhangi bir astıyla yahut bir erle muhatap olması daha gurur okşayıcı bir tablodur. Özellikle son bahsedilen hareket komutan için çok küçük bir yatırım olarak görülebilir. Fakat karşısındaki muhatap aldığı kişi açısından bu muazzam bir durumdur. Komutanın iki veya üç dakikasını ayırıp hatır sorduğu astı yahut er, ileride kendisine hiç ummadığı bir yerde ve zamanda misliyle karşılığını verebilir. Bu durum aynı zamanda asker içindeki kenetlenmeyi de bir domino taşı misali tetikleyebilir. Çünkü komutan etrafta görünerek ulaşılabilirliğini kanıtlamış ve oluşabilecek dedikoduların önüne de set çekmiş olacaktır. Dolayısıyla komutanın sahada gezinmesi fayda sağlayıcıdır.

⁴⁰ FM 3-16, md. 1-15, 1-3.

⁴¹ FM 3-16, md. 1-16, 1-3.

Karşılıklı güven ve uyumun temelinde yatan ana karakter ise esasında saygıdır. Gereken saygının sağlanamaması durumunda bahsi geçen durumların gerçekleştirilebilmesi çok zordur. Kültüre, dine, dile ve tüm değerlere gereken saygı gösterildiği takdirde karşılıklı bir anlayışın temellendiğini varsayabiliriz⁴². Aksi halde oluşturulan birlikte kırılma ve görevin tehlikeye düşmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalınabilir.

Komutanların üzerine düşen bir diğer görev ise beraber hareket ettiği dost kuvveti en az düşmanı kadar tanımasıdır⁴³. Bunu yaptığı takdirde bahsi geçen saygı ve uyumun sağlanması daha da kolaylaşır. Partnerlerinin düşünce yapısı ve ihtiyaçlarının bilinmesi onlarla iletişim kurulması açısından çok önemlidir. Bu konuda kültürleri birbirlerine yakın olan milletler daha az sıkıntı yaşamaktadır. Asıl problem birbirlerine çok yabancı iki milletin beraber hareket etmesi sürecinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle daha önceden tatbikat yahut prova yapılmamışsa operasyona hiç başlamamak bu durumda daha hayırlıdır.

Farklı milletlerden bir araya gelen ordularda bir diğer önemli husus da harekât için gerekli takım çalışmasının yapılabilmesidir. Takım çalışmasının başarısı da takımın iyi oluşturulmasına bağlıdır⁴⁴. Farklı milletlerden bir araya gelen takımlarda ise genel bir maraz söz konusudur. Arızalar hususunda ilk izlenim takım içindeki her bir milletin öncelikli olarak kendisini diğerlerine karşı üstün görmesiyle başlar. Uluslararası harekâtlara daha önceden katılmamışlar arasında daha yaygın olan bu tutum aşılması gereken ilk ve önemli bir etmendir. Daha ziyade güçlü devletlerin güçsüz devletlerle yaptıkları organizasyonlarda güçlü devlet ordusunun personeli diğer personelleri önemli derecede görmemezlikten gelebilmektedirler. Operasyonlara beraber katılarak birlikte edinilen tecrübeler neticesinde bir ısınma söz konusu olmaktadır. Fakat bunun olması da yer yer ciddi zamanlar isteyebilmektedir.

Farklı milletlerden oluşan birliklerin beraber ve uyum içinde hareket edebilmeleri bahsi geçen önlem ve tecrübelerle rağmen yine de zaman almaktadır. Özellikle kültürel farklılıkların fazla olduğu harekât gruplarında önemli bir zamana ihtiyaç duyulabilir. Bunun aşılması ve gösterilen sabrın taşmaması için harekat öncesi yapılan oryantasyon programlarına gereken riayetin ve hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

⁴² FM 3-16, md. 1-19, 1-3.

⁴³ FM 3-16, md. 1-21, 1-3.

⁴⁴ FM 3-16, md. 1-22, 1-4.

Birleşik harekât silahlı kuvvet personellerinin bir diğer dikkat etmesi gereken husus da etik prensiplere uyulması hususudur⁴⁵. Karşılıklı güvenin sağlanması, iletişim ve takım çalışmasının korunması için tüm personelin bu hususta birbirlerine gereken saygıyı göstermeleri gerekmektedir.

2.6. Birleşik Harekâta Komuta ve Kontrol

Komutanlar ve kurmayları, birleşik harekât katılımcıları arasında bir fikir birliğinin oluşturulmasını sağlarlar⁴⁶. Bu fikirde birlik ilerleyen safhalarda işte birliğin sağlanmasına da yardımcı olacaktır. Birleşik harekât kuvvet komutanları, askerî yönden dikkatlerini belirlenmiş olan ortak çıkarların sağlanmasına yönlendirirler.

Her bir birleşik harekât kendine özgüdür. Geçmiş tecrübeler ve edinimler her ne kadar faydalı olsa da bir aksaklık ve sıkıntı yaşanmaması açısından birleşik harekâtı oluşturan her bir milletin komutanı hem birleşik harekât komutanına karşı sorumludur hem de kendi milli komuta kademesine karşı sorumludur⁴⁷. Katılımcı milletlerin kendi komuta kademeleri ve hükümetleriyle direkt iletişim halinde olmaları bir karışıklık yaşanmaması açısından önemlidir.

Komuta stilleri çoğu zaman ciddi farklılıklar gösterebilse de genel olarak iki farklı açıdan ele alınır. Birincisi otoriter bir idarenin hâkim olduğu merkezi bir yönetim, ikincisi ise daha rahat bir idarenin hâkim olduğu merkezi olmayan bir yönetim. Komuta stiline hangi şekilde olacağı yöneten ve yönetilenler arasındaki ilişkinin durumuna bağlıdır⁴⁸. Birleşik harekât komutanları komuta stillerini yönettikleri grubun uyum durumuna göre farklılaştırabilirler. Dolayısıyla burada liderlik çift taraflı bir ilişki haline gelmekte ve yöneten ve yönetilen olmak üzere her iki taraf da uyum sürecinden sorumlu olmaktadır.

Komuta stiline tekrardan gelinecek olursa, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma olasılığı düşük olan kültüre sahip milletler merkezi olmayan yönetim şekline daha yatkındırlar. Kendi durumlarını kendileri oluşturarak olaylara yerinde müdahale yolunu seçerler. Güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma olasılığı yüksek olan kültüre sahip milletler disiplinize ve merkezi olan bir yönetime daha yatkındırlar. Detaylı görev tanımları, açıkça belirtilen organizasyon şeması ve alt üst ilişkilerindeki mutlak itaat gibi unsurlar astlar açısından daha uygulanabilir karşılanmaktadır. Onların da zaten aradığı her koşulda net bir açıklamadır. Bu yüzden de bu durum birleşik

⁴⁵ FM 3-16, md. 1-26, 1-4.

⁴⁶ FM 3-16, md. 2-1, 2-1.

⁴⁷ FM 3-16, md. 2-2, 2-1.

⁴⁸ FM 3-16, md. 2-5, 2-1.

harekâтта bahsi geçen kültürel algı biçimini ve bunun nasıl etki edeceğini anlamada önemli bir yer tutar.

2.6.1. Komuta Yapısı

Birleşik harekâтта ne olursa olsun iki adet komuta zinciri bulunmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası ittifakın oluşturduğu harekât olan birleşik harekâtın komuta zinciridir. İkincisi de farklı milletten gelen kuvvetin, kendi milli başkentine karşı sorumlu olduğu milli komuta zinciridir⁴⁹.

İttifaklar ve uluslararası kuruluşlar ile beraber girilen operasyonlarda katılımcı devletlerin siyasi gerçekleri, ihtiyaçlarının karşılanması ve kısıtlamalar ve hedeflerin daha iyi değerlendirilmesi için bir komuta yapısı tercih edilir. Bu komuta yapısı dünya genelinde birçok adet olsa da bunlardan iki tanesi uygulanabilirlikleri bakımından daha öne çıkmaktadır. Bunlar; lider millet komuta yapısı (*lead nation command structure*) ve birleşik komuta yapısı (*integrated command structure*) şeklindedir⁵⁰. İlk olarak bahsi geçen lider millet yapısı daha ziyade Amerika Birleşik Devletleri'nin katılmış veya katılacak olduğu birleşik harekâtlar için tercih ettiği yapıdır. Birleşik Devletler'in askerî uygulama alanında tercih ettiği bu yapının kendi siyasi yapısından etkilendiği varsayılabilir. Çünkü başkanlık sistemi ile idare edilen bir devlette kültürel olarak yönetim şekli ister istemez tek başlılığa kayabilir. Dolayısıyla da koalisyon usulü bir askerî yönetimin operasyonlara zarar getirebileceği endişesi ile tek başlı bir usul olan lider millet yapısının tercih edildiği söylenilebilir.

Bunun tersi olarak da daha ziyade Avrupalı devletlerin oluşturduğu NATO ise askerî komuta yapısı olarak birleşik komuta yapısını tercih etmektedir. Burada da yukarıda bahsedilen siyasi kültürden etkilenme durumundan söz edilebilir. Avrupa'nın önemli bir kısmında parlamenter sistem uygulanmaktadır. Dolayısıyla da koalisyon hükümetleri daha çok göze çarpmaktadır. Ülkelerin kendi içlerindeki durum bir yana aynı zamanda Avrupa Birliği'ni de oluşturan bu ülkeler görüşmelerini yine burada Avrupa Parlamentosu'nda devam ettirmektedir. Avrupa Birliği ve Avrupa Parlamento'sunun yönetim yapılarına bakıldığı zaman da her milletten temsilcilerin olduğu göze çarpmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere de Avrupalılar uzun istişareler neticesinde daha sağlıklı kararlar alabilme gayreti içindedirler. Hâl böyle iken çoğunluğunu Avrupalı devletlerin oluşturduğu NATO için de aynı durum söz

⁴⁹ FM 3-16, md. 2-6, 2-2.

⁵⁰ FM 3-16, md. 2-10, 2-2.

konusu olmaktadır. Siyaseten olduğu gibi askerî olarak da koalisyon bir komuta kademesi NATO tarafından tercih edilmektedir.

Bahsi geçen komuta yapılarına tekrar gelinecek olursa lider millet yapısı denilen yapı, bir milletin lider konumunu üstlenip tüm komuta ve kontrolleri idare etmesini ifade eder. Liderlik konumunun bir millete nasıl geçtiğine değinilecek olursa; lider millet, operasyon için en yüksek sayıda kuvvet ve kaynak sağlayan devlettir⁵¹. Bu durum Türk askerî tarihi açısından örneklendirilecek olursa Birinci Dünya Harbi'nde lider millet Almanya'dır. Kore Harbi'nde ise lider millet Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Lider millet hangi komuta ve kontrol prosedürlerinin uygulanacağını, diğer milli birlikler ile nasıl yakından çalışılabileceğini belirler⁵². Birleşik Devletler'in bu konudaki tutumu ve ısrarcılığı talimnamelerinin internetten kamusal olarak paylaşılmasından anlaşılabilir. Birleşik Devletler beraber harekât gerçekleştireceği devletleri teşkilat ve teçhizat bakımından bastırmasının yanında doktrin olarak da kendi usulünün takip edilmesini istemektedir. Zaten Birleşik Devletler, İngilizce konuşan devletler olarak Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan oluşan ABCA (*American, British, Canadian, Australian and New Zealand Armies' Program*) adı altında bir organizasyona da bir nevi liderlik etmektedir. Bu organizasyonda da kendi talimnamelerinin ortak kullanılması konusunda anlaşmış bulunmaktadır⁵³.

Bahsi geçen ikinci komuta yapısına değinilecek olursa o da birleşik komuta yapısıdır. Bu yapıda tüm personel, ittifak devletleri üyeleri tarafından oluşturulan koalisyon ile yönetilir. Komutan vekili ve diğer birinci sınıf kurmay subaylar farklı farklı milletlerden bir araya gelebilirler⁵⁴. Bu komuta yapısı komuta birliğinin sağlanmasına yardımcı olur. Bunun en güzel uygulanan örneği NATO tarafından gerçekleştirilmektedir. Avrupa'da ittifak güçlerinin üst düzey karargâhı olarak bilinen NATO topluluğunun komuta kademesinde askerî operasyonlar olarak Avrupa Üst Düzey İttifak Komutanı (SACEUR) başı çekmektedir⁵⁵. Siyasi olarak da NATO Genel Sekreteri başı çekmektedir⁵⁶. Bunun yanında diğer üye ülkelerden gelen birçok asker ve sivil NATO çatısı altında görevlerini icra etmektedir. NATO üst düzey merkez karargâhının yanında diğer bazı üye devletleri topraklarında da merkezi karargâhlar bulunmaktadır. Ayrıca işleyiş açısından da NATO bünyesinde

⁵¹ FM 3-16, md. 2-12, 2-3.

⁵² FM 3-16, md. 2-13, 2-3.

⁵³ FM 3-16, md. 2-112, 2-18.

⁵⁴ FM 3-16, md. 2-17, 2-3.

⁵⁵ AJP-01 (E), md. 3.3, 3-1.

⁵⁶ AJP-01 (E), md. 1.9, 1-3.

Kuzey Atlantik Konseyi ve Askerî Komite gibi organlar da bulunmaktadır⁵⁷. Bu yapının eleştirel tarafı bürokratik yollarının uzun olması hasebiyle olaylara arzu edildiği gibi hızlı bir şekilde müdahale edilememesidir. Fakat böyle bir yapının sahip olduğu meclis ve konseylerden karar çıkartarak operasyon yapıldığı takdirde ise bu operasyonun meşruiyetini kimse sorgulayamaz.

İcra edilecek olan harekâta gerekli meşruiyetin kazandırılması çok önemlidir. Aksi takdirde yüksek maliyet içeren harcamalardan dolayı ciddi anlamda zarar edilmiş olur. Bunun yanında planlanan hedefler kazanılamadığı için ayrıca bir zarar daha edilmiş olur. Üçüncü olarak devletin siyasi kariyerine de leke sürülmüş olur ki bu da bir zarardır. Dolayısıyla meşruiyeti kazanmak için harekât öncesi gerekli uluslararası organizasyonlardan yahut bu organizasyonda sözü geçen belirli devletlerden onayın alınması daha yerinde olacaktır⁵⁸. En azından harekâta ses etmemelerinin garantisi istenilebilir.

Yukarıda hızlı tepki verilememesi gibi durumlara ilişkin NATO'nun Avrupa İttifak Komutanlığı Hızlı Reaksiyon Kolordusu (ARRC – *Allied Command Europe Rapid Reaction Corps*) bulunmaktadır. Buradaki komuta yapısı yine bahsi geçen NATO'nun birleşik komuta yapısıdır. Fakat buradaki işleyiş daha ziyade lider millet yapısını andıran karakteristik özelliklere sahiptir. Bahsi geçen komuta kademesi birincil kurmay subaylarını farklı milletlerden entegre etse de diğer personelin önemli bir çoğunluğunu İngilizler oluşturmaktadır⁵⁹. Dolayısıyla da işleyişe İngilizler daha hâkimdir. Buradan hızlı hareket etmesi istenilen bu ordunun gerçekten de hızını artırmak adına böyle bir yola gidildiği düşünülebilir.

Birleşik komuta yapısının bir diğer olumlu tarafı büyük iş yükünün paylaştırılması ve böylelikle işlerden maksimum faydanın elde edilmeye çalışılmasıdır⁶⁰. Böylelikle harekâta etkililik ve verimliliğin artırılması öngörülür. Her milletin kendisine özgü kabiliyetleri olabilir. Dolayısıyla milletleri uzman oldukları alanlara dağıtmak genel ortak çıkarın sağlanmasına yönelik güzel bir hamledir. Ayrıca bir olumlu taraf da farklı milletlerle entegre harekât yapan bir organizasyon diğer yapılara göre daha çok deneyimi daha kısa zamanda elde eder. Bu da gelecekte olabilecek birleşik harekâtlar için avantaj sağlar.

Komuta stili ile komuta yapısını ilişkilendirilecek olursa da, lider millet komuta yapısı merkezi idare komuta stiline eşdeğer durumdadır. Birleşik komuta yapısı da merkezi

⁵⁷ **AJP-01 (E)**, md. 1.8,s. 1-3; md. 3.2, 3-1.

⁵⁸ **AJP-01 (E)**, md. 1.29-31, 1-12.

⁵⁹ **FM 3-16**, md. 2-21, 2-4.

⁶⁰ **FM 3-16**, md. 2-23, 2-4.

olmayan idare komuta stiline eşdeğerdir. Lider millet komuta yapısı disiplinize hâli, detaylı yönlendirme ve merkeze bağlılık ile yukarıda bahsi geçen güçlü kültür özelliğinden özenen merkezi idare yönetimini andırmaktadır. Birleşik komuta yapısı ise daha az güçlü olan kültür özelliğinden özenen merkezi olmayan idare yönetimini andırmaktadır.

2.6.2. Komuta Yetki Alanı

Birleşik harekâtın katılımcılarını oluşturan her bir milletin kendine ait bazı sınırlılıkları vardır. Operasyonun icrasında ise her millet kendi sınırlılıkları ile alakalı kendi milli hukuk sistemine başvurmaktan sorumludur. Hangi milletin ne gibi şeyler yapıp yapamayacağını komutana kendileri iletirler. Birleşik harekât komutanı da hâl böyle olunca askerî durumların yanında bir de işin siyasi boyutuyla da ilgilenmek durumunda kalmaktadır⁶¹. Bahsi geçen milli sınırlılıklar, harekât icrasındaki komutanların hareket kabiliyetlerini sınırlandırabilmektedir. Bu yüzden de komutanlar milli kuvvet komutanları ve milli hükümet ile irtibat halinde olurlar. Bu da birleşik harekât komutanının kendisine operasyonların plan ve icra aşamalarında ciddi manada serbestlik verir. Bu serbesti sayesinde komutanlar milletlerin hassas ve farklı olabilen askerî ve sivil davranış biçimlerini göz önünde bulundurarak en iyi kararları almaya çalışırlar. Böylelikle birleşik harekât ordusu içinde ayrımcılık, haksızlık ve yanlış anlaşılma gibi durumların yaşanmasının önüne geçilmiş olur. Buradaki önemli bir diğer amaç da daha evvelden bahsi geçen askerin moral ve motivasyonunun sarsılmasının engellenmesidir.

Birleşik harekâtı oluşturan milli kuvvetlerin bir diğer önemli problemi de isteksizlik meselesidir. Özellikle bu isteksizlik konusu siyasi partiler tarafından gündem maddesi yapılmaktadır. Karar alındıktan sonra askerin onu uygulamasında çok bir problem olmamaktadır. Ancak operasyonlar devam ederken bile siyasi gündem ve medya olayın peşini hiç bırakmamaktadır. Eleştirilerin en ilgi çekeni ise devleti temsil ederek giden komutanın başka milletten bir komutanın emrine girmesi durumudur⁶². Bu problemin aşılması için de birleşik harekât kuvvetleri komuta ilişkileri ile alakalı talimnameler hazırlamaktadır. Böylelikle harekât başlamadan kimin ne şekilde neler yapabileceği netleştirilmektedir. Bu durum medyanın konuyu artık manipüle edememesini sağlamaktadır.

Her ne kadar belirli bir talimname kullanımı olsa da birleşik harekât komutanının diğer milletlerin komuta ilişkilerini bilmesi kendisinin faydasına olacaktır. Diğer

⁶¹ FM 3-16, md. 2-25, 2-4.

⁶² FM 3-16, md. 2-27, 2-5.

milletler ile alakalı edindiği bilgiler sayesinde operasyon icrasında komuta kademelerini daha etkili bir şekilde idare edebilecektir⁶³. Doğru bilgi edinmenin en güzel yolu da diğer milli kuvvet komutanlarıyla görüşmekten geçer⁶⁴. Onlarla konuşup istişare ederek karşılıklı olarak algılanan komuta yapısı daha net bir şekilde görülmüş olur.

2.6.3. Kuvvetlerin Kontrolü

Birleşik harekâta kontrolün sağlanmasında en etkili faktör irtibat ağı ve irtibat bürolarıdır⁶⁵. Bunun uygulama sahasında da hiç şüphesiz irtibat subaylarının etkisi çok önemlidir. Komuta yapısı ne olursa olsun birleşik harekâta başarıya götüren hayati unsur etkili irtibatı (bağlantıyı) kurmaktır. İrtibat halinde olmak birleşik harekât kuvvetleri ve komutanları arasında paha biçilemeyecek şekilde güven artırıcı bir araçtır. Birbirleri ile olan etkili ve verimli iletişimin anahtarıdır.

Sağlıklı bir irtibat; görev ve operasyonların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur, hayati öneme sahip bilgilerin transferlerini kolaylaştırır, karşılıklı güveni güçlendirir ve takım çalışması seviyesinin yükselmesine katkıda bulunur⁶⁶. Ayrıca irtibat büroları birleşik harekât merkezine harekâta katılan kuvvetlerle alakalı gereken önemli bilgileri de düzgün bir şekilde aktarmakla meşgul olur. Bu düzen ve kurulumların olabildiğince erken yapılması harekât açısından daha verimli olur. Çünkü karşılıklı uyuşmayan iletişim sistemleri ve doktrinlerden dolayı oluşabilecek yanlış anlaşılımlar ve yönlendirilmelerin önüne geçilmesi için bir fırsat oluşturulmuş olur.

Birleşik harekâtın kapsamını oluşturan tüm katılımcı üyelerin, belirlenen birleşik harekât komutanının, kuvvet komutanlarının, destek ve bağlı kuvvetlerin komutanlarının ve diğer önemli hükümetler arası organizasyon gibi önemli organizasyonların irtibat bürolarını ve görevlilerini erkenden belirlemeleri gerekir⁶⁷. Bu konuda gösterilen hassasiyet harekâtın güvenilirliği ve sağlıklı işlemesi açısından son derece mühimdir.

Harekât başlamazdan evvel birleşik harekât komutanlığı irtibat görevlilerini tanımlar ve bu görevi yapacak görevlileri talep eder. Hiçbir katılımcı üye irtibat görevlilerini atamamışsa bile güçlü kültür ve güçlü millet algısına sahip ordular bunu tek

⁶³ FM 3-16, md. 2-30, 2-5.

⁶⁴ FM 3-16, md. 2-37, 2-7.

⁶⁵ FM 3-16, md. 2-39, 2-7.

⁶⁶ FM 3-16, md. 2-40, 2-8.

⁶⁷ FM 3-16, md. 2-43, 2-8.

başlarına yaparak bu işe verdikleri değeri gösterirler. Böylelikle kendi açılarından başarısızlığın önünü kapamış olurlar.

İrtibat personeli olmak birçok yetkinlik ve yeterlilik gerektirir. Farklı doktrinler, organizasyon şemaları, ekipmanlar ve çalışma biçimleri içeren uluslararası milletlerin irtibatını sağlamak pek kolay değildir. İrtibat subayının işi farklı millet kuvvetlerinin arasındaki bağlantıyı güçlü bir şekilde kurup sanki milli bir operasyon sergiliyormuş gibi birleşik harekâtta görev yapmalarını sağlamaktır. Bunu yapabilmek için de çok iyi bir şekilde irtibata geçtiği milletin dilini bilmek durumundadır. Dillerinin yanında kültür durumlarını da bilmesi karşılıklı iletişime geçildiği durumlarda sözlü iletişimin yanında beden dili iletişiminde de yanlış anlamaları önlemek açısından önemlidir⁶⁸.

İrtibat personelinin ana unsuru teşkil eden birliklerin ve milletlerin yapılarını, silah sistemlerini, planlama metotları gibi tüm kapasitelerini ve limitlerini bilmesi gerekir. Yukarıda da bahsi geçen dil ve kültürlerin düzgün bir şekilde bilinmesi durumunda da karşılıklı olarak sağlıklı bir harekât gerçekleştirmenin önü açılacaktır. İrtibat durumunun sağlanmasının bir diğer önemli unsuru da profesyonel bilgi ve işlevsel uzmanlıktan geçmektedir. Bunun gerçekleşmesi subayların katıldıkları okullar ve eğitimlerde diğer milletler ve birleşik harekât ile ilgili gerekli malumatı öğrenmelerinden geçer. Ayrıca birleşik harekâta bizatihi katılarak edinilen tecrübeler sayesinde de subaylar gereken tecrübeye kavuşmuş olurlar.

İrtibat subaylarının bu denli önemli bir konumda olması hasebiyle birleşik harekât sırasında harekât merkezinde karar alma aşamasını da ciddi manada etkilemektedirler. İrtibat subayları ayrıca rutin birleşik harekât sorularını cevaplama yetkisine de sahiptirler. İrtibat subaylarının kim oldukları açıklandıktan sonra, açıklandıkları andan itibaren kendi komutanlarını direkt temsil ederler⁶⁹. Bunun yanında komutanlarına gerekli durumlarda danışmanlık yaparlar. Ayrıca bilgi amaçlı yapılan kısa toplantılara katılırlar ve birleşik harekât komuta merkezi ile yakın temas halini korurlar.

Karşılıklı iletişimin sağlanmasında irtibat subayları kadar değerli olan bir diğer faktör de özel kuvvetlerdir. Onların dil kabiliyetleri, kültür ve gelenek eğitimleri kendilerini bir adım öne çıkarmaktadır. Ayrıca iş üstünde edindikleri tecrübeler ve diğer

⁶⁸ FM 3-16, md. 2-44, 2-8.

⁶⁹ FM 3-16, md. 2-45, 2-8.

devletlerin orduları ile beraber eğitim görmeleri onların gereken koordinasyon ve iletişimi sağlanmasına olanak sağlamaktadır⁷⁰.

2.6.4. Komuta ve Kontrolde Beraber Hareket Edebilme

Birleşik harekât kuvvetlerini oluşturan tüm birlikler görevi, operasyonun amaçlarını ve hedefleri iyi bir şekilde anlamak durumundadırlar. Bunu sağlamak için de birleşik harekâta operasyonlardan sorumlu komutan standart operasyon prosedürlerini anlaşılması kolay ve uluslararası prosedürlere uyacak şekilde yayınlar⁷¹. Prosedürlerin yayınlanması ve dağıtılmasına rağmen yine de birleşik harekât komutanlığı uyumsuzluk ve yanlış anlaşılmaların ortadan kalkması için katılımcı üyelerle beraber toplantılar düzenler. Esasında bu, fikirleri ifade etmek için bir platformdan fazlasını gerektirir. Çünkü burada İngilizceyi anlama üzerine daha önce hiç çalışma yapmamış personeller olabilir. Dolayısıyla da zor durumlarda komutanların anlaşabilmesi adına bazı mekanizmalar geliştirilmelidir. Buna örnek olarak da İngilizce karşılığı “*sand table*” olarak geçen kum havuzu uygulaması ile yani kum üzerinde modelleme ve çizimler yapılarak operasyon planının anlatılması verilebilir⁷². Böylelikle dil eksikliklerine bir çözüm yolu üretilmiş olur. Ancak ne kadar çeşitli mekanizmalar geliştirilirse geliştirilsin birleşik harekât personelinin ne anladığından emin olunması için detaylı bir açıklamaya ihtiyacı vardır. Dolayısıyla da sağlam bir irtibat timi beraber hareket ederken oluşabilecek boşlukların doldurması konusunda önemli bir köprü vazifesi görür.

Birleşik harekât açısından bir diğer problem sahası da terminolojidir. Özellikle yayınlanan talimnamelerde kullanılan kısaltmalar çoğu zaman kargaşaya sebep olabilmektedir⁷³. Buradaki problemi ortadan kaldırmak için de beraberce hazırlanan bir doktrin kullanmak ve aynı terimleri anlatan ve karşılığını veren sözlükler üretmek lazım gelmektedir. Türkçe-İngilizce karşılaştırmalarda ise daha komplike durumlarla da karşılaşılabilir. Misal olarak “*combined*” derken akıllara “*combined operations*” terimi yani birleşik harekât manası gelmektedir. Fakat “*combined arms*” denildiğinde ise bu terim karşılık olarak “karma sınıflar” manasına denk gelmektedir. Dolayısıyla komutanın birleşik harekât kapsamında detaylı bir açıklama istemesi en doğal hakkıdır. Komutanın bu talebi de hiçbir akli başında yabancı komutan tarafından yadırganmaz.

⁷⁰ FM 3-16, md. 2-46, 2-8.

⁷¹ FM 3-16, md. 2-50, 2-9.

⁷² FM 3-16, md. 2-51, 2-9.

⁷³ FM 3-16, md. 2-52, 2-9.

Beraber icra edilen birleşik harekâta komuta ve kontrolün sağlıklı işlemesi adına harekât merkezinin nerede konuşlanacağı çok önemlidir. Seçilen yer öyle bir konumda olmalıdır ki harekâtın hem askerî hem de siyasi kanadının işlemesine olanak sağlasın⁷⁴. Konum olayının anlaşılması açısından Türk tarihinden buna örnek olarak Dolmabahçe Sarayı verilebilir. Askerî olarak Taksim ve Levent Kışlalarının ortasında kalması, askerin saraya intikalinin hızlı olması gibi sebepler açısından iyi bir tercihtir. Yine konsolosluklara ve bakanlıklara olan ulaşımının rahat olması açısından siyasi olarak da iyi bir tercihtir. Eskilerden bir örnek verilmesinin sebebi günümüze göre daha az teknolojiyi içermesindendir. Günümüzde ulaşım ve iletişimdeki kolaylıklar sayesinde karargâh merkezlerinin konumlandırılması daha esnek olabilmektedir. Ancak harekât anında herhangi bir enerji kaybında eldeki teknolojik imkânlar kullanılamayabilir. Dolayısıyla eski sistem bir düşünüş şekli yerine göre daha avantajlı olabilir.

Birleşik harekât kuvvetlerini oluşturan devletlerin hepsi her zaman aynı kalifiyede olamayabilirler. Zaten gerekli simetriyi yakalayamamaları yüzünden de ciddi problemler yaşanabilmektedir. Milletlerin hem personel hem de ekipman bakımından gerekli nicelik ve niteliği sağlayabilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde ortak hareket edilirken veya destek kuvvet olarak görev yerine intikal ederken istenilen etki sağlanamaz⁷⁵. Dolayısıyla ittifak kurulduğunda kaynakları bakımından güçlü olan devlet, yanındaki devletin kendisine benzemesini sağlamak ister. Böylelikle operasyon anında istediği verimliliği görebilecektir. En azından görmeyi planladıkları manzara bu yöndedir. Türk askerî tarihinde buna örnek olarak Birinci Dünya Harbî'nde Almanların Osmanlı-Türk ordusuna yaptığı yardım söylenilebilir. Yine Türkiye'nin NATO'ya giriş süreciyle Amerika Birleşik Devletleri'nin Türk Ordusuna yaptığı yardımlar örnek olarak eklenebilir.

Birleşik harekâta herşey katılımcı milletlerin personel ve ekipmanının eksik olması yahut fazla olması değildir. İyi bir komutan farklı milletlerin içerlerinde barındırdığı özel yetenekleri görerek bunları harekât sahasında kullanabilendir⁷⁶. Bir milletin silah üretememesi o milletin silahı kullanamaması anlamına gelmez. Kimi milli kuvvetler hava harekâtında, kimisi amfibi harekât, özel operasyonlar, istihbarat, güvenliği sağlama ve lojistik gibi konularda kendilerine has hüneler sergileyebilirler. Dolayısıyla tüm bu yetenekleri bir araya getirerek güzel bir ahenk yakalayan komutanın başaramayacağı bir harekât yoktur. Burada komutanın yapmakta

⁷⁴ FM 3-16, md. 2-53, 2-9.

⁷⁵ FM 3-16, md. 2-54, 2-9.

⁷⁶ FM 3-16, md. 2-55, 2-9.

zorlanabileceği husus kendi milletinden bir birliğin yahut kişinin yerine başka milletten birisini getirmesidir. Getireceği kişi işinde çok mahir olabilir ancak görevden alacağı kişi de harekât bittikten sonra ülkesine beraber döneceği kendi personeldir.

Birleşik harekât komutanlarının askerî olduğu kadar sivil sorumlulukları da bulunmaktadır. Dışarıdaki sivil kurum, kuruluş ve ajanslar için de aynı komuta ve kontrol durumu söz konusu değildir. Bunu yapmaya başlanıldığı an işler umulmadık şekilde ters gidebilir. Dışarıda askere lazım olan şey yaptığı işin meşruiyetini kanıtlamaktır. Dolayısıyla da komutanların sivil organizasyonlarla uğraşırken daha ziyade işbirliğini tercih etmeleri gerekmektedir⁷⁷. Yürütülen görevin başarıyla tamamlanması ve diğer görevlerin olumsuz bir şekilde etkilenmemesi açısından bu önemlidir. Bu sivil organizasyonların başında da medya gelmektedir. Medya çoğu zaman bir problem olarak görülmektedir. Komutanın kriz olarak görünen durumları fırsata çevirebilme yetenekleri de burada ortaya çıkar. Ayrıca unutulmamalıdır ki büyük kriz anlarında şeffaflık krizin çözülmesi açısından önemli bir faktördür. Bu da sivil ajanslarla mümkündür.

2.7. Birleşik Harekât Personeli

Birleşik harekât personeli temin edilirken organizasyonun lider millet komuta yapısı veya birleşik komuta yapısı olmak üzere hangi yapı üzerine temellendirildiğine bakılır. Bu temellendirme baştan yapılmış olursa atanan harekât komutanının tercih hakkını kullanma şansı olabilir. Lider millet komuta yapısının tercih edildiği durumlarda lider millet olarak öne çıkan devletin kullandığı doktrine göre personellerin görevlendirilmesi yapılır. Bu doktrin gerektiğinde ihtiyaç olan belirli durumlara göre düzenlenebilir niteliktedir. Birleşik komuta yapısının tercih edildiği durumlarda ise personelin atanacağı görevler detaylı olacak bir şekilde belirlenir⁷⁸. Böylelikle herkesin kendi işine yoğunlaşması istenir.

Birleşik harekât gereği kilit noktalara her bir katılımcı milletten uygun üyeler getirilmeye çalışılır. Kuvvet başlarına atanan komutanlar atandıkları kuvveti hem temsil ederler hem de kuvvetlerine tesir ederler. Bu iyi yönde yahut kötü yönde olabilir. Harekâтта görev verilen komutanlar kuvvetlerinin kendi içlerindeki personelinin birbirleri ile olan uyumuna bakar, kapasitelerini ve limitlerini kontrol eder. Tecrübeli ve dikkatli komutanlar zaten karar alıcılar tarafından göze çarpar. Bilgisi ve güvenilirliği kanıtlanmış, personellerle etkili bir şekilde iletişim kurabilen

⁷⁷ FM 3-16, md. 2-56, 2-10.

⁷⁸ FM 3-16, md. 2-57, 2-10.

komutanlar kurmay başkanı yahut insan kaynaklarından sorumlu komutan olarak seçilirler⁷⁹.

Görevler açıklandıktan sonra gelen görev şartları bazı zaman hazırda bulunan personelin kabiliyetini aşabilmektedir. Bu gibi durumlarda komutan kendi milli komuta kademesinden veya birleşik harekâta beraber katıldığı devletlerden gerekli ihtiyaçlarını talep eder. Talep edilen taraf ister milli komuta kademesi olsun ister birleşik harekât merkezi olsun ellerinde belirli alanlarda uzmanlaşmış özel birliklerinin olması gerekir. Hazırda bulunan bu stoklardan talep edildiği ölçüde veya çoğu zaman gerçekleşen durumuyla talep edilenden azı isteyen kişiye verilir⁸⁰. Burada isteyen ve alan taraflar açısından da yaşanan sıkıntı bir tarafın çok istemesi diğer tarafın da elinden geldiği kadar az vermesi durumudur.

Birleşik harekât için seçilen personellerde bazı özellikler aranmaktadır. Bunlar seçilecek personelin güvenilebilir, bilgili ve gereken profesyonelliğe sahip olmasıdır. Kendi milletini iyi bir şekilde temsil etmesi gerektiğinin de farkında olmalıdır. Ayrıca farklı milletlerle çalışırken takım halinde çalışabilmeli ve diğerlerini küçümsememelidir. Dar görüşlülük bir askerde olması pek hoş karşılanmayan bir özelliktir. Gereken alım yapıldıktan sonra insan kaynakları komutanlığınca personelin birbirleri ile kaynaşmaları için bir oryantasyon programı yapılır. Bu programa eksiksiz herkesin katılması istenir. Böylelikle personel birbirlerini ve çevrelerini tanıma fırsatı bulacaklardır. Dolayısıyla da harekâtın ilerleyen aşamalarında sıkıntılı bir durum olduğunda personelin birbirleriyle tamamen yabancı durumuna düşüp işleyişin yavaşlamasının önüne geçilecektir. Bunların yanında yabancı dilde karşılığı “*buddy system*” olarak geçen arkadaşlık sistemi de kullanılmaktadır⁸¹. Burada tecrübeli bir personelin yanına yeni gelen personel verilerek ortama hızlı ve verimli bir şekilde uyum sağlaması hedeflenir.

2.7.1. Birleşik Harekât Komutanı

Birleşik harekât komutanı harekâtın başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasından tüm katılımcı üye milletlere karşı sorumludur⁸². Komutanın istenilen başarıya ulaşabilmesi daha da önemlisi istenilmeyen aksaklıklar sebebiyle bir başarısızlığın olması durumunda gereken açıklamayı rahatça yapabilmesi için belirlenen bazı önerileri dikkate alması gerekmektedir.

⁷⁹ FM 3-16, md. 2-58, 2-10.

⁸⁰ FM 3-16, md. 2-59, 2-10.

⁸¹ FM 3-16, md. 2-60, 2-10.

⁸² FM 3-16, md. 2-61, 2-10.

Bunlara başlangıç olarak ilk dile getirilen öneri, birleşik harekât komutanının kuvvetler oluşturulurken olaya müdahil olması ve getirilecek birliklere kendisinin yönlendirmesiyle karar verilmesidir. Buna ihtiyat kuvvetleri de dâhildir⁸³. Böylelikle kendi takımını oluşturan komutan harekâtın başarılı sonuçlanması yolunda ilk sağlıklı adımını atmış olacaktır. Diğer türlü rastgele siyasi mercilerin kendi çıkarları doğrultusunda yapılan atamalarla komutanın işi içinden çıkılmaz bir hal alabilir.

İyi birlikleri seçmek de pek de kolay değildir. Bunun için de komutan talim üzerindeyken almayı düşündüğü birlikleri kontrol eder⁸⁴. Böylelikle getireceği birliklerin yeterliliklerini önceden görerek takım içi çalışmada onlardan maksimum faydalanır. Bu ayrıca siyasi üstlere de kendi seçtiklerinin iyi olduğunun kanıtlanması açısından iyi bir yöntemdir. Profesyonel futbol kulüplerinde bile hal böyle iken uluslararası bir platformda seçkin grupların oluşturmada bu yöntem pekâlâ kullanılabilir. Çalışmak istenilen kişiyi veya ekipmanı önceden görmek her anlamda fayda sağlar.

Komutan kurulan ittifak güçlerinin de itiraz etmeyeceği şekilde bir seferberlik planı hazırlar. Bu planın uygulanabilir olması ve bu plandan maksimum şekilde etki ve verim elde edilmesi en önemli kuraldır⁸⁵. Ayrıca harekâtın başarılı bir şekilde bitirilmesine yardımcı olacak ek angajman kuralları da oluşturulmalıdır.

Komutan, harekât esnasında kuvvetlerin verimli bir şekilde hareket edebilmeleri için uğraşır. Diğer milletlerin birbirlerine destek çıkması konusunda onları teşvik eder. Bunu yapmak da personellerin moral ve motivasyon yönünden desteklenmeleri ve birbirlerine olan bağı artırılmasıyla mümkündür.

2.7.2. Birleşik Harekât Komutan Vekili

Normal şartlar altında komutan vekili komutana göre farklı bir milletten olur. Diğer milletten kasıt da teamüllere göre ittifak birliklerine teçhizat ve teşkilat manasında en çok katkıyı yapan ikinci milletten komutan vekili seçilir⁸⁶. Fakat birleşik komuta yapısı gereği siyasi manevralardan sebep başka bir şekilde de bir görevlendirme yapılabilir. Komutan vekili diğer kuvvet komutanlarına karşı eşit veya daha yüksek bir rütbede olabilir.

Komutan vekili tam olarak komutan kadar olmasa da geniş bir şekilde harekât ile alakalı bilgilendirilir. Ayrıca komutan vekili komutanın yapmış olduğu bazı özel

⁸³ FM 3-16, md. 2-61(1), 2-10.

⁸⁴ FM 3-16, md. 2-61(2), 2-11.

⁸⁵ FM 3-16, md. 2-61(3), 2-11.

⁸⁶ FM 3-16, md. 2-62, 2-11.

görevleri de üstlenebilir. Bunlara örnek olarak yapılan kurullara başkanlık eder. İrtibat subaylarının birbirleri ile olan uyum, düzen ve bağlantısını sağlar. Karargâha gelen istekleri ve karargâhın isteklerinin yönlendirilmesine ve karara bağlanmasına yardımcı olur. Yeri geldiği zamanlarda ise sivil ajanslarla irtibat kurabilir⁸⁷.

2.7.3. Kurmay Başkanı

Yabancı dil literatüründe “*chief of staff*” olarak geçen bu unvandaki kişi, daha ziyade personel ile alakalı olan komutanın bir nevi özel kalemi gibi bir konumdadır. Bu komutan birleşik harekât komutanının en yakınındaki isimlerden olduğundan harekât komutanı bu kişiyi genel olarak kendi milletinden seçer⁸⁸. Kurmay başkanı, personelin iş dağılımı belirler, kimin nerede ne şekilde görevlendirileceğinde etkili bir rol oynar. Personeller arasında gereken işbirliğinin sağlanması ve işlerin sağlıklı bir şekilde tamamlanması için gereken prosedürleri takip eder.

Kurmay başkanının yanında komutanın kurmay heyeti de kalabalık bir grup tarafından oluşur. Bu kişiler kurmay başkanının altında bulunurlar ve ismen kurmay başkan yardımcısı “*assistant chief of staff*” olarak ünvanlandırılırlar. Bu heyette; insan kaynaklarından sorumlu (G-1), istihbarattan sorumlu (G-2), harekâttan sorumlu (G-3), lojistikten sorumlu (G-4), planlardan sorumlu (G-5), haberleşmeden sorumlu (G-6), bilgilendirme ve etkileme faaliyetlerinden sorumlu (G-7), kaynak yönetiminden sorumlu (G-8) ve sivil-askerî ilişkilerden sorumlu (G-9) komutanlar bulunmaktadır⁸⁹. Bu dizilim Amerikan talimnamesine göredir. NATO bu kadar detaylı bir komuta kademesi oluşturmamıştır. NATO talimnamesinde farklı olarak kuvvet koruması ile ilgili bir kademe vardır⁹⁰.

Ayrıca yine NATO’nun detaylı değinmeyip Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin detaylı değindiği bir konu da Birleşik Harekât Komutanı’nın danışman heyeti konusudur. Bu danışman heyeti komutanın kendi şahsına bağlı personel olarak gözükmektedir. Danışman heyeti; siyasi danışman, hukuk danışmanı, genel müfettiş, askerî tarihçi, halkla ilişkiler uzmanı, dilbilimci ve tercüman, başmühendis, askerî doktor (*surgeon*) ve din görevlisi gibi birçok farklı alanı kapsayan uzmanlardan oluşmaktadır⁹¹.

Buradan anlaşılmaktadır ki birleşik harekât komutanı sadece askerî olarak değil her anlamda bir devlet yönetiyor gibi tüm bir harekâta önderlik eden bir liderdir. Sağlıklı ve başarılı bir harekâtın yapılabilmesi için geniş ve detaylı bir yönetim

⁸⁷ FM 3-16, md. 2-62(2), 11.

⁸⁸ FM 3-16, md. 2-63, 2-11.

⁸⁹ FM 3-16, md. 2-64-72, 2-12.

⁹⁰ AJP-01 (E), md. 4.5, 4-2.

⁹¹ FM 3-16, md. 2-73, 2-12.

organizasyonu tasarlanmıştır. Tek milletin kendi başına yaptığı operasyonlarda bu denli detaya inmeye gerek yoktur. Sorunlar ve çözümleri daha basittir. Fakat birden fazla milletin iç içe olduğu durumlarda en ufak bir yanlışlık diplomatik yahut askerî bir krize neden olabilir. Geri dönmeyecek yollara girilebilir. Dolayısıyla böyle bir organizasyon şeması daha kontrollü bir harekât için idealdir.

Danışman kadrosu konusu askerî komuta kademelerine göre biraz daha kenarda kalan bir meseledir. Komutanın herhangi bir çekince duymadan birinci ağızdan işi uzmanından dinlemesi kadar doğal bir şey yoktur. Tüm bilgilerin illaki kurmay heyetinden gelecek olması bir zaman sonra bilgi akımında yozlaşmaya sebep olabilir. Bazı komutanlar işlerine geldiği biçimde gerçekleri farklı bir şekilde yansıtabilirler. Dolayısıyla Adam Smith'in yıllar önce "iş bölümü (*division of labour*)" olarak nitelendirdiği kuramı uygulamak en iyisidir. Özetle herkes kendisine verilen işi layıkıyla yapmalıdır. Özellikle farklı milletlerden bir araya gelen topluluklarda kişilerin olur olmadık her konuda bilgisini dile getirme gibi gereksiz bir durumla karşılaşılabilir. Komutanın bilgi kargaşasının oluşmaması için böyle hamleleri temelden çözmesi gerekmektedir. Bunun en güzel çözümü de her konuda alanında uzman kişileri dinlemektir.

2.7.4. Danışman Heyeti

2.7.4.1. Siyasi Danışman

Siyasi alanda kendini yetiştirmiş uzman bir kişi komutan için önemli bir yardımcıdır. Harekâtın siyasi kanadında hükümetlerle kurulan ilişkiler, karşılıklı olarak harekâtın işleyişinin siyasilere onların anlayacağı dilden aktarılması gibi hususlar siyasi danışmanın güdümündedir⁹². Burada işin yakınından anlaşılmayacak husus, askerî düşünce yapısı ile siyasi düşünce yapısının farklı olmasıdır. Tıpkı bir irtibat subayı gibi siyasi danışmanın da askerî olarak denileni tam manasıyla anlayıp siyasilere onların zihniyetine göre aktarması gerekir. Böylelikle sağlıklı bir iletişim oluşturulmuş olur. Tam tersi iletişimde de siyasilerin mesajı askere onların anlayabileceği şekilde iletilmelidir. Siyasi zihniyete sahip kişiler her tarafın gönlü olsun diye sözü fazlaca uzatıp net bir ifade ile istenilen şeyleri söylemeyebilir. Askerî zihniyet ise açık ve net cümle türleri ile daha iyi anlaşılır. Aynı dilde olmasına rağmen bu iki tarafı anlaşdırmak yabancı dil tercümanlarına göre bazı zamanlar daha zordur.

⁹² FM 3-16, md. 2-75, 2-12.

2.7.4.2. Hukuki Danışman

Hukuki destek birleşik harekât süresince, öncesinde ve sonrasında yeri hassas ve önemli olan bir işlemdir. Bu gibi harekâtlar, özellikle barış sağlama ve koruma operasyonlarında, yurt içi ve yurt dışı birçok kanun, kural, düzenleme ve antlaşmaların kapsamı alanına girmektedir. Böyle durumlar ile başa çıkabilmek ve sağlam adımlar atabilmek için birleşik harekât komutanı sık sık hukuki danışmanı yahut danışmanlarıyla görüşmeler yapar. Bu danışmanlar harekâtın planlama ve uygulama dâhil hemen hemen her alanında yer alabilirler. Çünkü her aşamada komutanın kurallara uyması gerekmektedir. Fakat her hangi bir kural dışı eylemde hukuk danışmanları hesap vermek adına komutanlara çağrı yapmaz⁹³. Onlar sadece hangi durumlarda nelerin olabileceği ile alakalı bilgilendirme yapabilirler. Geri kalan sorumluluk komutana aittir.

Ancak bu durum harekâttaki insan gücü ve ekipman gibi harcama kalemleri için oluşturulan para fonlarının devletin maliyesi tarafından kısıtlanmasına sebebiyet verebilir. Herhangi bir kanun dışı eylemde bu eylemin kamuoyu tarafından duyulması halinde devlet harekât için ayrılan bütçede değişikliklere gidebilir. Tüm bunlar harekât aşamasındayken gerçekleştiğinde komuta kademesi kendini çok zor bir durumda bulur. Dolayısıyla da hukuk danışmanının sözlerinin dikkate alınmasında yarar vardır. Bu da hukuk danışmanını karar alma aşamasını etkileyen bir pozisyona getirmektedir⁹⁴.

Hukuk danışmanı birleşik harekât komutanına savaş hukuku, deniz hukuku, hava hukuku ve angajman kuralları gibi harekât hukukunu kapsayan konularda tavsiyeler verir. Harekât planlarının hukuki yönden bir engel taşıyıp taşımadığını kontrol etmek için gözden geçirir. Yapılması yasaklanan ve uygun olmayan eylemler ile alakalı taslak bir tasarı hazırlar⁹⁵. Böylelikle yapılmaması gereken eylemler somut olarak personelin eline geçmiş olur. Ayrıca hukuk danışmanı yapılan tüm karşı eylemlerin idari ve hukuki açıdan düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlar. Bunun yanında savaş esirleri, mülteciler, yerinden çıkarılan ve tutuklanan siviller ile alakalı birleşik harekât komutanına hukuki anlamda malumat verir⁹⁶.

İşlenen tüm hukuki süreçler göstermektedir ki birleşik harekât bünyesindeki hiçbir komutan ve karar alıcı personel hukuk adı altında dokunulmazlık zırhına

⁹³ FM 3-16, md. 3-8, 3-2.

⁹⁴ FM 3-16, md. 3-9, 3-2,3.

⁹⁵ FM 3-16, md. 3-10(1-3), 3-3.

⁹⁶ FM 3-16, md. 3-10(8), 3-3.

bürünemez⁹⁷. Sağlıklı ve başarılı bir birleşik harekât açısından tüm bir harekâtın hukuki bir temele oturtulması ve harekâta gereken meşruiyetin kazandırılması gerekmektedir. Bunların yanında ayrıca askerî ve sivil idarenin ve dahi atanan hukuk danışmanının takip etmesi gereken konulardan biri de uluslararası hukuktur⁹⁸. Tüm dünya devletleri tarafından kabul edilmesi bir nevi zorunluluk olan bu antlaşmanın amacı, temel insani değerlerin korunmasını sağlamaktır. Bu koruma ile soykırım, kölelik, işkence, insanlık dışı muamele, keyfi tutuklama ve sivillerin medeni haklarından yoksun bırakılması gibi durumlar engellenmeye çalışılır⁹⁹. Bir ordu bu suçlardan birisini işlediği takdirde insanlık suçu işlemiş sayılır. Bu da uluslararası düzlemde o yere yahut birime müdahale hakkını doğurur. Yaptırımların uygulanabilirliği geçmişten günümüze tartışma konusudur. Fakat yaptırım yapılamasa bile dünya kamuoyu nezdinde belirtilen insanlık suçu yahut suçlarını işleyenlere karşı hiçbir zaman meşruiyet hakkı tanınmaz. Bu da yaptıkları işlerin karşılığında dünya arenasında bir kazanım sağlayamayacaklarının göstergesidir.

2.7.4.3. Halkla İlişkiler ve Medya

Modern savaş alanlarında medyanın etkisi her geçen gün daha etkili hale gelmektedir. Özellikle teknolojik gelişmelerin hızlanmasıyla gerçekleşen olaylar hakkındaki bilgiler ve etkileri daha geniş alana yayılmaktadır. Öyle ki oluşan kamuoyu stratejik karar alma sürecini etkileyebilmektedir. Özellikle gerçek zamanlı görüntü paylaşımı kamuoyunun algısını ve desteğini olumlu yahut olumsuz olacak şekilde ciddi manada yönlendirebilecek güce sahiptir. Her zaman olduğu gibi burada da kriz olabilecek olan olguları avantaja dönüştürmeye çalışmak gerekir. Bunun için de iyi bir halkla ilişkiler stratejisinin yürütülmesi lazım gelir. Bu da ancak konunun uzmanlarıyla eşzamanlı bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkabilir.

Medyanın harekât sahasındaki varlığı birçok komutan için endişe kaynağıdır. Bu durum yani endişenin boyutu harekât esnasında daha ciddi boyutlara çıkmaktadır. Çoğu zaman komutanların bu konularda haklılık payları olmaktadır. Sonuç olarak medya kuruluşları ekonomik bir düzenin parçasıdır. Bazı durumların farklı açılardan gösterilmesi medya patronlarının bir şekilde işine gelebileceğinden bazı gerçekler çarpıtılabilir. Ancak tüm bir medya da bununla itham edilemez. Çünkü bu, gerçekleri araştıran ve yayınlayan medya kuruluşları için küçük düşürücü olur. Burada harekât komutanı açısından olumlu bakılabilecek taraf medyaya bilgi

⁹⁷ FM 3-16, md. 3-11, 3-3.

⁹⁸ FM 3-16, md. 3-24, 3-5.

⁹⁹ FM 3-16, md. 3-25, 3-5.

sağlayabilmesidir¹⁰⁰. Çünkü kendisi halkla yahut medya ile iletişim kurmayı reddederse bu sefer onlar da diğer alternatif kaynaklara yöneleceklerdir. Bu sefer de hiç alakası olmayan ve dayanaksız türetilen bilgilerin ortalıkta dolaşma durumu ortaya çıkacaktır. Bu, çözülmesi daha zor olan bir durumdur. Dolayısıyla kamuoyu ile iletişimde bir şekilde bir kanalın açık bırakılması her zaman komutanın faydasıdır.

Halkla ilişkiler konusunda belirlenen bazı görevler vardır. Bunların uygulanması ile harekâtın karşılaşılabileceği olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi sağlanır. Bu görevlerin başında askeri ve yerli halkı düşmanca propagandadan, yanlış bilgilendirmeden ve gereksiz şayialardan korumak gelmektedir. Bunun yanında açık sözlü ve bağımsız gazetecilere birlikleri gezmesi ve bazı askerlerle röportaj yapması için izin verilir¹⁰¹. Elbette bu yapılırken harekâtın güvenliğini tehlikeye atacak sınırların geçilmemesine dikkat edilir. Ayrıca birleşik harekât kuvvetlerinin güvenlerini artırıcı şartları da oluşturmak gerekmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında sağlam bir halkla ilişkiler planlamasının gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır. Bunu yapacak olan halkla ilişkiler uzmanları da işleri güzel yaptıkları vakit ana kazanımlarının yanında birleşik harekâtın vermek istediği mesajın tam, doğru ve zamanında iletilmesini sağlarlar¹⁰².

Halkla ilişkiler uzmanları aynı zamanda bir bilgi merkezi de oluştururlar. Bunun sayesinde medyadan gelen özellikle kimlik bilgilerinin ve diğer hususlarda duyulan bilgilerin doğrulanması yahut yalanlanması sağlanmış olur¹⁰³. Birleşik harekât personeli ve memleketlerindeki aileleri için doğrulanmış bilgi çok önemlidir. Dolayısıyla bilgi merkezi birleşik harekât ile alakalı ne olup bittiğinin birincil kaynağı olarak bilgi aktarımı yapar. Bu bilgiler de ulusal ve uluslararası medyada yayınlanır. Aile fertleri televizyonlardan gördükleri ve radyolardan duydukları ile birleşik harekâta katılmış olan yakınlarını direkt etkileyebilirler. Bu yüzden en ufak bir yanlış bilgi sızması direkt olarak harekâtın gidişatına etkide bulunabilir. Gerçek bilginin dünyanın her yanına aynı şekilde yayılması için de bilgi merkezi bilgiyi farklı dillerde yayınlatabilir.

Medyaya röportaj verilmesi halkla ilişkiler açısından etkileyici bir adımdır ve ayrıca ciddi bir karardır. Fakat bu röportajın yapılması karşı tarafa gerekli duruşun sergilenmesi açısından bir fırsattır. Harekâtın güvenliğini tehlikeye atmayacak

¹⁰⁰ FM 3-16, md. 2-82, 2-14.

¹⁰¹ FM 3-16, md. 2-83(1,2), 2-14.

¹⁰² FM 3-16, md. 2-83(4), 2-14.

¹⁰³ FM 3-16, md. 2-90, 2-15.

şekilde her bir ayrıntı göz önüne alınarak istenilen röportaj gerçekleştirilebilir¹⁰⁴. Çoğu zaman medyanın kendisi bu röportajları istemektedir. Röportaj öncesi röportaj yapacak muhabire gerekli temel kurallar tebliğ edilir. Bununla beraber komutan yahut askerin röportaj esnasında nasıl davranması gerektiği ile alakalı bazı tavsiyeler bulunmaktadır. İlginçtir ki bu teferruat NATO talimnamelerinde bulunmamaktadır. Amerikan Silahlı Kuvvetleri bu konuyla alakalı personelinin özellikle yabancı ülke muhabirleri karşısında nasıl davranmaları hususunda tavsiyeler vermektedir. Dolayısıyla da bu personel açısından mevzuya daha tecrübeli bir şekilde hâkim olunmasını sağlar.

Verilmiş olan tavsiyelere gelinecek olunursa öncelikli olarak, söylenilen şeylerin resmi kayıtlara göre söylenmesi ve bunu yaparken ismen alıntı yapılması gerekmektedir. Gizli ve hassas bilgiler ve politikalarla alakalı yorum yapmak kesinlikle uygun değildir. Her zaman dürüst olmak en iyisidir. Uzmanlık isteyen alanlara girmemek ve o konularla alakalı tahmini olarak söylemlerde bulunmamak gazetecinin sizi sıkıştırmasını önler. Soruları doğru cevaplayabilmek için soruları dikkatlice dinlemek gerekir. Eğer sorulan soru anlaşılmadıysa muhabirden soruyu açıklamasını istemek cevaben yanlış şeylerin söylenmesine engel olur. Medyaya karşı profesyonel tavırdan taviz vermemek ve verilen zamana tamı tamına riayet etmek çok önemlidir. Zaman konusunda gösterilen hassasiyet zamana verilen değeri gösterir. Bu da kişinin ve dolayısıyla temsil ettiği ordunun etkili, verimli ve disiplinli bir şekilde hareket ettiğini gösterir. Dolayısıyla bu da dışarıya karşı bir mesajdır. Yerli halkın hassasiyetlerine özen gösterilmeli ve gerektiği takdirde iyi anlaşılacak için yavaş konuşulmalıdır. Bunun yanında yerli milletin dilinden birkaç kelime söylemek yahut cümle kurmak etkili bir iletişimi ve samimiyeti sağlar. Sorulan sorulara kısa ve öz cevaplar verilmelidir. Muhabir ile olabildiği kadar göz kontağı sağlanmalıdır. Konuşurken askerî yahut teknik terimlerden uzak durulmalı ve sade bir dil tercih edilmelidir. En önemlisi de ne olursa olsun sakın duruş bozulmamalıdır¹⁰⁵.

2.7.4.4. Dilbilimciler ve Tercümanlar

Başarılı bir operasyonun arkasındaki bir önemli etken de dilbilimci ve tercümanlardır. Birleşik harekât unsurları bünyesinde farklı milletlerden gelen personel arasındaki iletişimde ve yerel halk ile olan iletişimde yabancı dil konusunda mahir bu kişilerin yeri mühimdir. Etkileşime geçen milletler, karşılaştıkları dil

¹⁰⁴ FM 3-16, md. 2-94, 2-16.

¹⁰⁵ FM 3-16, 2-16.

engelleri sebebiyle ciddi zorluklar yaşayabilmektedirler. Ortak görev ve istihbarat paylaşımı gibi durumlarda sözler kâğıda dökülmeden önce eğer olay yerinde çevirmen yok ise orada bulunan milletlerin kendi dillerince çevirmeleri yüzünden önemli bir vakit kaybı yaşanabilmektedir. Ayrıca hızla karar alınması gereken durumlarda da gereken hız maalesef sağlanamamaktadır¹⁰⁶. Bu durumun çözümü için ise teknik uzmanlığa sahip ve konuştuğu yabancı dillerin derinliğine inebilen dilbilimcilerin istihdamı ile mümkündür. Karşılıklı olarak ordularda görev yapan dilbilimciler zamanla teknik terim ve prosedürlere aşina olacaklardır¹⁰⁷. Zaten tecrübelenmiş olanlar ise oluşması muhtemel terim karışıklarını ve karşılıklı anlaşmazlıkları engelleme konusunda gerekeni hızlı bir şekilde yapacaklardır.

Dilbilimci ve tercümanlar sadece irtibat bürolarında bulunmazlar. Bunun yanında yerel hükümet, yerel güvenlik güçleri, sivil ulaştırma görevlileri ve sağlık personeli gibi diğer alanlarda da değerlendirilirler. Burada dilbilimci ve tercümanın farkının belirtilmesinin gereken bir husus olduğu söylenmelidir. Göreve gönderilmeden önce bu farkın bilinerek bu ikisinin gönderilmesi daha uygun olur. Dilbilimci denilen kişi tek taraflı olmak kaydıyla yabancı dili daha ziyade kendi diline çevirmek konusunda uzmandır. Tercüman ise iki taraflı olarak kendi dili ve tercüme ettiği dili karşılıklı olarak çevirebilen uzman demektir¹⁰⁸.

Karşılıklı sağlıklı ilişkilerin kurulmasında dilbilimci ve tercümanların önemi büyüktür. Kurulan sağlıklı ilişkiler de karşılıklı güven inşası için gereken temellerin atılmasına vesile olur. Dolayısıyla da güven inşa etme aracı olmaması demek birleşik harekâtın istenmeyen zayıf noktalara sahip olması demektir. Başarılı bir birleşik harekât için karşılıklı kurulan sağlıklı iletişim temeldir denilebilir.

2.7.5. Milli Kabiliyetler

Milli kabiliyetler, birleşik harekâta katılan her bir üyenin milli temsilcilerinin planlamadaki yerini ve birleşik harekât için milli unsurların bütünleşme sürecini kapsar¹⁰⁹. Milli temsilcilerin planlama safhalarında yer almaları ve görüşlerini paylaşımları harekâtın başarılı geçmesi açısından önemlidir. Böylelikle kendi birliklerinin verilen görevi başarabilecek durumda olup olmadığı birinci ağızdan öğrenilmiş olur. Kuvvet seviyesinden tim seviyesine kadar milli unsurların kapasite ve limitlerinin bilinmesi ve ona göre değerlendirmelerde bulunulması harekâtın başarılı bir şekilde işlemeye devam etmesi açısından gereklidir. Milli temsilcilerin

¹⁰⁶ FM 3-16, md. 2-95, 2-16.

¹⁰⁷ FM 3-16, md. 2-96, 2-16.

¹⁰⁸ FM 3-16, md. 2-98, 2-16.

¹⁰⁹ FM 3-16, md. 2-107, 2-17.

kendi milletlerini tanımadan masaya oturmaları başta kendileri sonra da herkes için problem demektir. Her bir temsilci kendi milleti hakkında ne kadar doğru ışık tutarsa komuta kademesi de etkili ve verimli bir harekâtın işlemlerini o kadar sağlayabilir.

Her milletin kendini gerçek manada takdim etmesinin ardından birliklerden kuvvetlere kadar her alanda kendini kanıtlamış kabiliyetli veya kendilerine referans olunmuş personeller bir araya getirilerek birleşik harekât unsurları meydana getirilir. Birleşik harekât bünyesindeki her milletin sahip olduğu bazı kabiliyetler görev dağılımında önemli rol almaktadır. Bu kabiliyetler milletlerin kendi ilgi alanları, oluşturdukları doktrinler, sahip oldukları organizasyon şekli, hazırlanan savunma bütçesi ve tarihlerine göre şekillenebilir¹¹⁰. Üye milletlerin kabiliyetlerinin farkına varıp onları bütünleştirme işi de bahsi geçen temsilciler sayesinde mümkündür. Ayrıca sayıca ne kadar fazla millet olaya dâhil olursa o kadar farklı kabiliyetlere sahip olunur denilebilir.

Kabiliyetler ayrımı yaparken ve sınıflandırırken dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. O da aynı isim altında ve türde olan birliklerin esasında farklı konularda görev yapabilmeleridir¹¹¹. Mesela bir mühendis birliğini ele alınacak olursa, bu birlik bir orduda yol ve inşaat yapımında uzmanlaşmışken diğer bir orduda aynı türden bir birlik mayın temizleme ve savunma mevkiilerinin inşasında uzmanlaşmış olabilir. Dolayısıyla kabiliyetler arasından tercihler yapılırken detaylı bir inceleme gerekmektedir. Aynı durum doktrin kullanımları için de geçerlidir. Farklı ordularda aynı görevi yapan birlikler doktrinlerinin farklı olmasından dolayı beraber hareket etme konusunda istenilen başarıyı elde edemeyebilirler. Seçim aşamasında beraber çalışabilecek olan birliklerin tercih edilmesi harekât sahasında personeller açısından bir kolaylık olur.

Birleşik harekât unsurlarında eskiden bu yana genel olarak beklenen ve kendilerinde aranan kabiliyetler şu şekildedir; havacılık ve hava savunma, koruma, mühendislik, saha topçuluğu, piyade, istihbarat, tıp, askerî güvenlik güçleri (polis), kimyasal biyolojik radyolojik nükleer ve yüksek verimli patlayıcıların (CBRNE) savunması, dilbilimci ve tercümanlık, askerî donanım ve ulaşım¹¹². Bu kabiliyetlerin yanına daha birçok alan eklenebilir. Her alanın en iyileri mümkün olduğu nispetçe bir araya getirilerek harekâtın etkililiği ve verimliliği arttırılmaya çalışılır.

¹¹⁰ FM 3-16, md. 2-109, 2-18.

¹¹¹ FM 3-16, md. 2-110, 2-18.

¹¹² FM 3-16, md. 2-113, 2-18.

2.8. Birleşik Harekâta Eğitim

Eğitim, birleşik harekât gibi bir platformda farklı milletlerden gelen birliklerin tek bir çatı altında birleştirilip etkililik ve etkinliklerinin geliştirilmesinde en iyi yoldur. Harekâtın başarılı olabilmesi operasyonların öncesinde ve esnasında devam eden eğitimlere bağlıdır¹¹³. Çoğu birleşik harekât unsurları beraber eğitime çıkmazlar. Bu onlar için bir eksikliktir. Görevlerin zorluğu birleşik orduların beraber yaptıkları eğitimin seviyesine bağlıdır. Komplike harekât planlarının başarılı bir şekilde uygulanması daha evvelden bunun provalarının yapıp yapılmamasına bağlıdır.

Birleşik harekât kuvvet komutanları, birleşik harekâta katılan birlikleri teslim alırlar, eğitirler ve birbirleriyle beraber hareket edebilme yetisini onlara kazandırır¹¹⁴. Beraber eğitime çıkan birlikler, birbirlerinin harekât esnasında nasıl düşündüklerini ve nasıl hareket ettiklerini anlamaya çalışırlar. Böylelikle birlikler arasında bir takım ruhu canlanır ve personellerin birbirlerinin algıları hakkındaki bilgi dağarcıkları genişler. Tüm bunlar olurken eğitimin başındaki komutanlar gereken esnekliğe ve ortama uyabilme kabiliyetine sahip olmalıdır.

Eğitimin vermiş olduğu bir diğer olumlu katkı ise birleşik harekâttaki katılımcı devletlerin diğer üye ülkelerin güçlü yönleri ve zayıf yönleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamasıdır¹¹⁵. Böylelikle birleşik harekât komuta kademesi görev dağılımında hangi görevlere hangi milletlerden birliklerin geçmesinin daha uygun olduğunu rahatlıkla belirler.

2.9. Birleşik Harekâta İstihbarat

Birleşik harekâta, planlama ve operasyon aşamalarında nasıl ki bir komuta ve amaç birliği sağlanıyorsa aynı zamanda istihbarat bağlamında da bir birliktelik sağlanmalıdır. Birden fazla milletin istihbarat teşkilatların bir araya gelmesi ile kültürel farkındalık artar ve olayların farklı açılardan değerlendirilmesine olanak sağlanır. Birleşik harekâta bulunan istihbarat başkanları harekâtın başarılı geçebilmesi adına var güçleriyle bilgi ve istihbarat desteği sağlarlar¹¹⁶. Bu olması gerektir. Elbette her zaman bu şekilde bir işleyiş maalesef yürütülememektedir. Siyasi ve milli çıkarların çakışması durumunda bilgi akışı bir anda kesilebilmekte yahut daha evvel gelmeyen yerlerden bir anda bilgi akışı gelmeye başlamaktadır.

¹¹³ FM 3-16, md. 5-40, 5-7.

¹¹⁴ FM 3-16, md. 5-41, 5-7.

¹¹⁵ FM 3-16, md. 5-42, 5-7.

¹¹⁶ FM 3-16, md. 4-1, 4-1.

İstihbarat başkanları birleşik harekât komutanının birincil danışmanlarındandır. Gereken istihbarat bilgi, gözlem ve keşif gibi unsurların belirli parametrelerce analiz edilerek ortaya çıkmaktadır¹¹⁷. Harekâtın etkililik ve verimliliği açısından gelecek olan net bilgi ve istihbarata göre hareket etmek gerekir. Harekât sırasında doğrulanmamış ve yanlış bilgi kirliliği oluşabilir. Bu da yanlışlıkla da olsa hazırlanan bir tuzağa birlik gönderilmesine sebep olur. Dolayısıyla da zayıat meydana gelir. Bu zayıatı da açıklamak yine o birlikleri oraya gönderen komutana kalır. Bu yüzden de en başta sağlam istihbaratın gelmesini beklemek en rasyonel yaklaşımdır. Fakat tecrübeli bir komutanın gösterdiği istikamette risk alınabilir. Fakat her zaman şans yaver gitmeyebilir. Özellikle rehin gibi durumlarda operasyon öncesi karar alma aşamasındaki duygusal bir yaklaşım bir yerine birden fazla kaybın yaşanmasına sebep olabilir. Onun için de bilgi, gözlem ve keşif üçlemesinden geçen sağlam istihbaratın beklenmesi ve ona göre hareket edilmesi gerekir.

Her bir birleşik harekât kendince farklılıklar gösterebilir. Ne kadar farklılık olursa olsun temel de yapılan işte yani bilginin kuvvetlerce toplanması ve yayılması durumunda bir farklılık olmamaktadır. Farklılık istihbarat teşkilatlarının kendilerince harekâtları sınıflandırması sonucunda oluşmaktadır. Buna göre bilgileri de sınıflandırmaktadırlar. Sınıflandırma yani tasnif ettikleri bilgilerin gizli kategorisinde işlenmesi ciddi problemlere neden olabilir. Gizlilik derecesi olan bilgiler, personelin çoğunluğu tarafından gerekli yetkiye sahip olmadıkları için görülemeyecektir. Bilginin belirli bir alanda sıkıştırılması ise harekât esnasında beraber operasyon yapabilme yeterliliğini düşürmektedir. Bu yüzden de bilgilerin gizlilik derecesinin mümkün olduğu nispetçe ulaşılabilir olması daha uygun olur¹¹⁸. Böylelikle farklı milletlerden beraber operasyona çıkan personel birbirleriyle daha uyumlu hareket ederler. Bu da birleşik harekât içerisindeki karşılıklı güveni, etkililiği ve verimliliği artırır.

İstihbarat paylaşımı sahadaki personel açısından gerekli addedilse de siyasi politikalar ve bunların getirdiği sınırlılıklar neticesinde masa başı idarecileri ve komuta kademesi açısından istihbarat paylaşımının sınırlı tutulması daha uygun gözükmektedir. Burada gerçek manada ittifak kurmak isteyen devletlerle ittifak kurulmasının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Gerçekten çıkarları birbirleriyle uyuşan milletler birbirlerine tam manasıyla destek olurlar. Diğer türlü siyasi ve idari bürokrasilere takılan harekât hem beklenenden uzun sürer hem de başarı olasılığı her geçen gün düşer.

¹¹⁷ FM 3-16, md. 4-2, 4-1.

¹¹⁸ FM 3-16, md. 4-3, 4-1.

Birleşik harekâta katılan istihbarat personelinin organizasyonun her aşamasında irtibat personeliyle bir arada çalışması istihbaratın etkililiğini daha da artırır¹¹⁹. Fakat istihbarat personelinin etkililik olarak irtibat personeline ihtiyacı olsa da etkinlik olarak tek başlarına hareket etmeleri daha uygundur. Bu yüzden de komutanları tarafından zaman zaman hususi görevlendirilebilirler. Hususi görevlendirmeler daha ziyade birleşik harekât komutanının gerekli gördüğü hususlarda bilgilendirilmesi amaçlı istihbarattan sorumlu komutanın kendi personelinin görevlendirilmesidir¹²⁰. Bu gibi durumlarda istihbarat personelinin gereksinimleri öncelikli olarak görülür. Buna misal olarak harekât esnasında kullanılan insansız hava araçlarının belirli bir süre kendi yerlerinde olmayıp istihbarat amaçlı aciliyeti olan bir görevlendirme için gidip gelmeleri örnek verilebilir.

Bilginin toplanması, işlenmesi ve yayılması gibi aşamalarda yatay ve dikey iletişim biçimleri kullanılmaktadır¹²¹. Böylelikle önemli istihbaratlar hızlı bir şekilde birliklere dağıtılabilmektedir. Her koşulda olduğu gibi burada da etkililik ve verimlilik esası istenmektedir. Bunun içinde oluşturulan sistemlerin gereksiz iletişim kurulup zaman kaybına yol açmamak için de gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerin en güzeli de iletişim yapısının köklü ve sağlam bir şekilde kurulması ile mümkündür. Bu konuda eğer olanak varsa her millet kendi sistemini kullanmayı tercih eder. Eğer imkân yoksa en iyi sisteme sahip millettten ittifak çerçevesinde yardım istenir¹²². İletişim imkânlarının elinde tutulması özellikle lider millet konseptini izleyen ittifaklardaki lider millet konumundaki devlet açısından kritik önem taşır. Çünkü bu bir nevi kontrolü elinde tutmak demektir. Ancak politik yaklaşımlar bir kenara bırakılırsa tekli ve merkezi bir iletişim sisteminin kurulması ve uygulanması birleşik harekâtın işleyişinin etkililiği ve verimliliği açısından daha faydalıdır. Diğer yandan milli unsurların aralarındaki hususi görüşme ve istişarelerin dinlenilmesinden duydukları rahatsızlık nedeniyle bu uygulamaya karşı olan tutumları da son derece makuldür.

Birleşik harekâtın istikrarlı bir şekilde ilerlemesinin en önemli etkenlerinden bir tanesi şüphesiz istihbarattır. Fakat istihbarat her daim düzene oturmuş standart bir şekilde gelmez. Bazen öngörülemez durumlar, karşı taraftan beklenmedik hamleler yahut üçüncü bir tarafın oluşturduğu negatif etkiler harekâtın gidişine etki edebilir. Bu negatif etkiler veya tehditler her an ve herhangi bir şekilde zuhur edebilir¹²³. Tehditler ile alakalı olarak bulunan yerdeki altyapı yani nükleer enerji santrali,

¹¹⁹ FM 3-16, md. 4-6, 4-2.

¹²⁰ FM 3-16, md. 4-7, 4-2.

¹²¹ FM 3-16, md. 4-8, 4-2.

¹²² FM 3-16, md. 4-9, 4-2.

¹²³ FM 3-16, md. 4-12, 4-3.

kimyasal sanayi yahut radyoterapi bölümleri olan hastaneler önceden tespit edilip kontrol edilmelidir. Ayrıca tehdit olarak salgın hastalıklar, mayınlar, yol durumları ve yangın tehlikesi gibi konular da ele alınmalıdır¹²⁴.

En dikkatli olunması gereken durumlardan bir tanesi de harekâtın icra edildiği yerde ikamet eden halktır. Buradaki halkın nabzının iyi tutulması ve bir şekilde onların güveninin kazanılması gerekir¹²⁵. Böylelikle harekâta hem meşruiyet kazandırılmış olur hem de harekâtın siviller tarafından beklenmedik sürprizlerle sabote edilmesinin önüne geçilmiş olur.

Yerel halkı anlamanın ve yönlendirmenin en iyi yolu da onların kültürel bilgi ve birikimine sahip olmaktan geçer. Onların kültürlerine hâkim olunması ile karşılıklı yanlış anlaşılmanın önüne geçilmiş olur. Bunun yanında toplum içindeki etnik ve dinî gruplaşmalar da önceden tespit edilerek bu grupların herhangi bir manipülasyona yahut provokasyona kapılması engellenmeye çalışılır. Bu gibi toplumsal hareketlerin ve direnişlerin önüne geçilmesi harekâtın başarısı açısından kritik önem taşımaktadır. Yerel silahlı veya silahsız halkla çatışmak yürütülen askerî harekât açısından hiçbir fayda sağlamayacağı gibi istenmeyen kayıpların yaşanmasına da sebep olabilir. Bunun bir de medya tarafı vardır. Harekât esnasında medyanın yüklenmesi sonucunda siyasiler fazla etkilenecek harekâtın hedefine ulaşmadan sonlandırılmasını yahut istikametinin değiştirilmesini isteyebilirler. Herhangi bir kriz durumunda yahut krizin önceden engellenmesi durumunda en akıllıca çıkış yolu açık ve şeffaf bir politika izlemektir¹²⁶. Yani kamuoyuna karşı dürüst olunmalıdır. Bu sadece askerî değil siyasi ve ekonomik olmak üzere her kolda olması gerektir. Milli yahut kapalı bir teşkilat için belki aynı durum söz konusu olmayabilir. Fakat milletlere mal olmuş harekâtlar için şeffaflık önemlidir.

Yerel ile alakalı bilgi sağlama açısından geleneksel keşif yöntemleri yerel medyaya göre daha doğru ve faydalı bilgiler sağlar. Bunun yanında görev yahut harekâtın istikrarlı ilerlemesini sağlayan en etkili istihbarat yöntemlerinden biri de insan kaynaklı istihbarattır¹²⁷. Günümüzde bazı kesimler tarafından gelişen teknoloji sebebiyle saha içinde görevli istihbarat personelinin yahut muhbirlerin eskiye nazaran daha az verimli oldukları söylenmektedir. Bunu belirtenlerin aksine harekât anında doğru bilginin ne olduğunu işin içinde bulunan saha personelinden almak en

¹²⁴ FM 3-16, Threats (2,5), 4-7.

¹²⁵ FM 3-16, md. 4-13, 4-3.

¹²⁶ FM 3-16, md. 4-15, 4-3.

¹²⁷ FM 3-16, md. 4-16, 4-3.

doğru harekettir. İnsan kaynaklı istihbarat yalnızca istihbarat personelini değil aynı zaman da atanan danışmanları, diğer sivil uzmanları ve harekâtın icra edildiği yerde görevli olan yerel memur ve uzmanları da kapsar. Buradan hareketle de birleşik harekâta istihbarat operasyonlarının başarısı bir ölçüde milli seviyedeki işbirliğine de bağlıdır¹²⁸. Türk milli idaresi açısından konuyu ele alacak olursak Milli İstihbarat Teşkilatı'nın askerî istihbaratla beraber çalışabilmesi, polis teşkilatının jandarma ile beraber hareket edebilmesi gibi örnekler verilebilir. Bahsi geçen birleşik harekâttaki istihbarat operasyonları, doğrulanmış isteklere cevap vermek adına bilgi edinmek için askerî istihbarat tarafından üstlenilen görevlerdir¹²⁹.

Birleşik harekâta kullanılan istihbarat yöntemlerinden insan kaynaklı istihbarattan söz edilmişti. Bunun yanında kullanılan diğer yöntemler ise karşı istihbarat yöntemi, coğrafi istihbarat, açık kaynak istihbaratı ve teknik istihbarat gibi yöntemlerdir¹³⁰. Bunların yanında her milletin kendine mahsus bazı farklılıkları olabilir. Fakat genel anlamda ilk öne çıkanlar ismen zikredilenlerdir.

Milletlerin aralarındaki konsept farklılıklarından ziyade üzerinde durmaları gereken konu istihbarat paylaşımı konusudur. Birleşik harekâtlarda mesele bilgi paylaşmaya gelince bir anda milli hassasiyetler baş göstermeye başlamaktadır. Birçok millet kendi vatandaşları tarafından toplanan istihbaratın kendilerine karşı kullanılacağını düşünmektedirler. Bazıları bu konuda haklı olabilirler fakat en nihayetinde ittifak kurulan devlet veya devletler ile gerekli paylaşımlar yapılmadıktan sonra o ittifakın kurulmasının bir anlamı kalmamaktadır. Bu gibi durumlara çözüm için de birleşik harekâttaki istihbarat operasyonlarının idaresinde bazı kaideler takip edilmelidir. Bu kaidelerin uygulanmasıyla istihbarat konusunda milletlerin aralarındaki farklılıklar giderilmelidir. Karşılıklı istihbarat personelinin entegre olduğu bir istihbarat merkezi kurulmalıdır. Görevler ulusal ve uluslararası bakış açılarıyla ayrı ayrı irdelenmelidir¹³¹. Böylelikle karşılıklı istihbarat teşkilatları ve personelleri arasındaki sürtüşme en aza indirgenmiş olur. Bu da sağlıklı bilgi akışının sağlanması anlamına gelmektedir.

İstihbaratından planlamasına, eğitiminden komuta kademesine kadar elden geldiğince anlatılmaya çalışılan birleşik harekât konsepti burada her ne kadar en modern haliyle bulunuyor olsa da esasında geçmişten günümüze gelen bir birikimin neticesidir. Bu da bizleri çalışmanın ilerleyen aşamalarında Birinci Dünya Harbi ve

¹²⁸ FM 3-16, md. 4-17, 4-3.

¹²⁹ FM 3-16, md. 4-20, 4-4.

¹³⁰ FM 3-16, md. 4-21, 4-4.

¹³¹ FM 3-16, md. 4-25, 4-5.

Kore Harbi'nde karşılaşılan ve yaşanan durumların hemen hemen hepsinin bu bahsi geçen maddelerin birer sonucu yahut nedeni oldukları yargısına götürecektir. Hatta Birinci Dünya Harbi esnasında bu modern konsepte ne kadar yakın bir uygulamanın olduğu görülecektir. Kore Harbi süresince de birleşik harekât konsepti Birinci ve İkinci Dünya Harpleri sonrası olanlardan etkilenecek kendisini o zaman için geliştirdiği ve yine bu Kore Harbi neticesinde birleşik harekât konseptinin bu zamanki haline daha da evrildiği görülecektir. Bu sebeple elde bulunan günümüz modern birleşik harekât konsepti geçmişten günümüze adım adım gelişimin ve değişimin izlenmesi açısından hususi bir önem arz etmektedir.

3. BİRİNCİ DÜNYA HARBİ KANAL CEPHESİ'NDE BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ

Türk askerî tarihinde modern anlamda ilk birleşik harekât tecrübesi Kırım Harbi ile yaşanmıştır. Ancak ölçek ve kapsam olarak şamil olduğu büyüklük açısından yani topyekûn harp olarak ilk birleşik harekât tecrübesi ise Birinci Dünya Harbi ile yaşanmıştır¹. Gerek teşkilat, gerek teçhizat ve gerekse doktrin anlamında ve hatta iştirak eden milletlerin çokluğu ile beraber bu tartışmasız bir gerçektir. Bahsedilen kapsam itibarıyla Birinci Dünya Harbi zaten dünya askerî tarihi açısından da bir ilktir². Böylesine büyük bir organizasyonda harekât planlaması ve dahi bunların uygulanması harbe katılan tüm askerî personel açısından kolay olmayacaktır. Bu seferberlik hareketi esasında ani bir kararla başlamamıştır. Bahsi geçen bu hareket, uzunca bir zamandır temelleri atılan ve büyüyen bir olgudur. Bunun da arkasında ekonomik nedenler bulunmaktadır³. Başlayan ve büyüyerek devam eden sanayi devrimi, devletlerin ekonomilerinin saldırgan bir hal almasına vesile olmuştur. Böylelikle ekonomik çıkarlar devletlerin başlıca politika belirleyicileri durumuna gelmişlerdir.

Yeni ekonomik düzende herhangi bir durağanlık kabul edilemez bir durum olmuştur. Dolayısıyla da yeni kaynak ve pazar arayışları dünya sathında büyük devletlerin yahut büyümekte olan devletlerin karşı karşıya gelmelerine sebebiyet vermiştir. Büyük devletler birbirleri ile mücadeleden tek başlarına çıkamayacaklarını bildikleri için en iyi çözüm olarak ittifak kurma yoluna gitmişlerdir. İşte bu birleşme sonucunda İngiltere, Fransa ve Rusya bir taraf; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya bir taraf olmuştur⁴. Bu iki bloğun başını çeken devletler ise İngiltere ve Almanya'dır. Bu iki ülke teşkilat ve teçhizat manasında kendilerini önemli ölçüde geliştirmişler ve her ikisi de dünyaya hâkim olma politikaları gütmüşlerdir.

¹ Gültekin Yıldız, Birleşik Harekât Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askerî İttifakı, **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum**, ed. Dr. Öğ. Alb. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2014), 191.

² Christon I. Archer ve diğ., **Dünya Savaş Tarihi**, çev. Cem Demirkan (İstanbul: Akyüz Yayın Grubu, 2006), 437.

³ Mustafa Aksakal, **The Ottoman Road to War in 1914 The Ottoman Empire and the First World War** (New York: Cambridge University Press, 2008), 2.

⁴ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 191; Mustafa Aksakal, **age**, 153;

Bu atmosferde Türk idari heyeti de kendisine bir ittifak bulma durumunda kalmıştır. Esasında Türkler ittifak bulma konusunda tecrübeli sayılırlardı. 18. yüzyıldan itibaren özellikle askerî reformların yapılması maksadıyla birden fazla devletle anlaşma yoluna gidilmiştir. Büyük devletler denilen devletlerin hepsi ile bir şekilde bir bağ kurulmuştur. Birinci Dünya Harbi arifesine gelindiğinde dahi kara ordusu Alman danışmanlar, deniz ordusu İngiliz danışmanlar ve hava ordusu da Fransız danışmanlarca reform faaliyetlerini sürdürmekteydiler⁵. Yalnız Balkan Savaşları neticesinde ordunun etkili ve hızlı bir şekilde dönüştürülebilmesi adına bu reformlar tek elden yürütölmek istenmiş, bu sebeple Alman Askerî Heyeti İstanbul'a davet edilmiş ve göreve başlamışlardır⁶. Dolayısıyla Alman nüfuzunun ağırlığı anılan dönem için daha çoktur.

Osmanlı-Türk Devleti yaptığı reformlar ve antlaşmaların hemen hepsinde kendi çıkarlarını hep ön planda tutmuştur. Kimden en fazla faydalanabileceğini düşünüyorsa onunla masaya oturmayı tercih etmiştir. Askerî danışmanlıklara da bakıldığında kim hangi konuda iyi ise işin başına onlar getirilmiştir. Dolayısıyla Birinci Dünya Harbi başlamazdan evvel girişilen ittifak arama sürecinde de bu çıkar ilkesi öne çıkmış ve yapılan müzakereler neticesinde Türkiye Almanya'nın yanında yer almıştır⁷. Konu ile alakalı detaylara ilerleyen safhalarda yer verilecektir.

Alman askerî heyetinin seferberlik öncesinde ülkeye gelmesinin bu ittifak olma sürecinde katkısı sanıldığı kadar yoktur. Zaten bu askerî heyet geldikten kısa bir süre sonra harp baş göstermiştir. Diğer yabancı danışmanlarda olduğu gibi Alman askerî heyetindeki subaylar da Türkçe bilmediklerinden ve Türk kültürüne yabancı olduklarından onlardan ciddi bir fayda beklenmesi pek gerçekçi değildir⁸. Bunun için belirli bir zamana ihtiyaçları vardır. Fakat ortada onlara verilecek bir zaman da yoktur. Çünkü artık savaş kapıya dayanmıştır. Buradan hareketle de beraber hareket eden Türk ve Alman Subaylarının girmiş oldukları harekâtlarda tüm başarıları Alman subaylarına ve tüm başarısızlıkları da Türk subaylarına yüklemek yanlış olur.

Almanya'nın bir müttefik olarak değil de kendine bir yardımcıymış gibi Türk Genelkurmayı'na yaklaşımı asıl meseleyi oluşturmaktadır⁹. Almanya ile değil de

⁵ Gültekin Yıldız , **Osmanlı Savaş Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918** (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 97, 153, 168; Mustafa Aksakal, **age**, 11.

⁶ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **Osmanlı Askeri Tarihi** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), 473.

⁷ Mustafa Aksakal, **age**, 91.

⁸ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 477.

⁹ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 476; Ayrıca bkz. Mirliva Sedat, **Yıldırım Ordularının Bozgunu Filistin'e Veda**, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2009), 2.

İngiltere ile bir ittifak kurulmuş olsaydı bu sefer de aynı sorun İngilizlerle yaşanacaktı. Çünkü buradaki mesele Osmanlı Devleti'nin gelişmişliğini tamamlayamamış ve her anlamda kendi kendine yetebilirliğini başaramayan bir pozisyonda olmasıdır. Osmanlı Devleti de tüm bunları bilerek bu ittifakı yapmıştır. Bu da Almanların kendi çıkarlarının daha ağır basmasına yol açmıştır. Almanların isteği Türkiye'yi mümkün olduğu kadar erken savaşa sokup Kafkasya ve Mısır üzerine yönlendirerek Rus ve İngiliz kuvvetlerini batı cephesinden uzaklaştırmaktır. Türklerin isteği ise savaşa mümkün olduğu kadar geç müdahil olmaktır¹⁰.

Bunun yanında Mısır tarafındaki Süveyş Kanalı'nın kapatılarak İngilizlerin doğu sömürgeleriyle ilişkisinin kesilmesi ayrıca önemli bir husustur. Fakat Türk Genelkurmayı Sina-Filistin cephesi ve özellikle Kanal cephesine gereken önemi maalesef tam verememiştir¹¹. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de diğer cephelerdeki vaziyetin daha vahim olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşanan olumsuz etkilenmelere rağmen Alman Genelkurmayı'ndan gelen baskılar sonucu Süveyş Kanalı'na yürüyen Türk ordusu iyi bir seferberlik ve lojistik faaliyeti yapmasına rağmen gereken teçhizat ve personel desteğinin verilmemesi nedeniyle başarıya ulaşamamıştır¹².

Kanal Harekâtındaki bu başarısızlık sadece Türk subaylarının değil aynı zamanda Alman subaylarının da sorumluluğundadır. İlk başlardan beri Türk zabıt ve kumandanlarını hakir gören bu yeni gelen yabancı zümre, kaba üslupları ve sağa sola emirler yağdırmalarıyla antipati toplamışlardır. İlerleyen aşamalarda ve başarısızlıkların da artmasıyla Alman subayları zamanlarının çoğunu Türk subayları ile uğraşmakla harcadıkları için muharebelerin idaresine yeteri kadar zaman ayıramamışlardır¹³. Bunun belki de en büyük sebebi Alman subaylarına daha ilk başta haddinden fazla ilgi ve yetkinin verilmesidir. Buradan hareketle de Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak olma sürecinde ortak hareket edecek olan askerî personeli pek hesaba katmadıkları söylenebilir.

3.1. Almanya ile Yapılan İttifak ve Türk-Alman Silah Arkadaşlığı

Birleşik harekâtın olabilmesi için bir devletin kendinden başka en az bir devletle ittifak yapması ve onunla hareket etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Osmanlı

¹⁰ E. Albay Muzaffer, **Birinci Dünya Savaşı'nda Mısır Seferi Çerçevesine Birinci Kanal Akını**, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), s. 4; Gültekin Yıldız, "Türk-Alman Askeri İttifakı: Silah Arkadaşlığı mı Menfaat Ortaklığı mı?", **Derin Tarih Dergisi**, Özel Sayı 1 (İstanbul: Kasım 2014), 114.

¹¹ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 522.

¹² E. Albay Muzaffer, **age**, V, 37; Mirliva Sedat, **age**, 10.

¹³ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 531.

Devleti, Birinci Dünya Harbi çıkmadan evvel bir ittifak arayışı içerisine girmiştir. Daha savaş başlaman önce zaten bir gruplaşma söz konusudur. İtilaf devletleri adı altında İngiltere, Rusya ve Fransa devletlerinin oluşturduğu; İttifak devletleri adı altında Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletlerinin oluşturduğu bir gruplaşma bulunmaktadır¹⁴. Osmanlı Devleti'nin üzerine düşen görev de kendi çıkarlarına en uygun olabilecek partneri bulmak ve onunla ittifak antlaşması imzalamaktır.

Osmanlı Devleti toplum içinde her ne kadar İslamcı politikaları ile zihinlerde yer etmişse de esasında gayet çıkarına uygun davranan pratik ve pragmatik bir devlettir. Bu doğrultuda müslüman yahut gayrimüslim her topluluk ve devletle masaya oturabilmektedir. Bu modern zamanda da devam eden akılcı ve gerçekçi bir yaklaşımdır. Tüm bunlar dikkate alındığında Osmanlı Devleti dost ve düşman ayrımını geride bırakarak yeni oluşacak düzlemde kendisine müttefik bulabilmek adına ulaşabildiği herkesle görüşmeye başlamıştır.

Burada sorulabilecek bir husus Osmanlı Devleti'nin gerçekten savaşa girmesinin gerekip gerekmediğidir. Müttefik bulma ve hatta seferberlik yapma, siyasi hamleler açısından makul hareketlerdir. Ancak savaşa girmek de çok ciddi bir karardır. Bu durum savaşa girildiğinde ve girilmediğinde olabilecek hadiselerin sıralanması ve nihayetinde olumlu tarafı ağır basan durumun lehine hareket edilmesi ile ancak çözülebilir.

İlk olarak akla gelen durum savaşa girmeyip tarafsız kalma durumudur. Bu durum için normal şartlar altında söylenebilecek şey tarafsız kalan devletin her şartta işin içinden kârlı çıkacağıdır. Osmanlı Devleti için de tarafsız kalmak artık diğer büyük devletlerin tehditlerine boyun eğmeyeceği anlamına gelmektedir. Savaşa girme kartına karşılık diğer devletlerden istediğini alabilecek ve savaşın ilerleyen zamanlarında yorgun düşen devletlere mal satıp zenginleşebilecektir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti savaş ilerledikçe daha güçlü ve de zengin olabilecektir¹⁵. Ayrıca savaşa girse de yapacağı şey olan boğazların kapatılmasını savaşa girmediği takdirde de yapabilecektir. Bu da Rusya'nın ticari ve askerî anlamda çok zor duruma düşmesine yol açacaktır. Netice itibarıyla hiçbir devletle savaşa girmemenin sonucu olarak askerî personel bakımından herhangi bir zayıflık da verilmemiş olacaktır¹⁶.

¹⁴ Yılmaz Öztuna, **Resimlerle Türkiye Tarihi**, (İstanbul: Hayat Yayınları, 1970), 265.

¹⁵ İrfan Paksoy, "100'üncü Yıl Dönümünde Osmanlı-Alman İttifak Antlaşması'na İlişkin Bir Değerlendirme", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 24 (2014): 41-66, 49.

¹⁶ Yılmaz Öztuna, **age**, 269.

Tarafsız olmanın yanında diğer ihtimal olan tarafsız kalmayıp savaşa girmenin de kendince haklı sebepleri vardır. Özellikle itilaf devletleri tarafında bulunan İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü zedeleyici niyetleri aşikârdır. Bu niyetler Rusya için İstanbul'u, İngiltere için Mezopotamya'yı, Fransa için de Suriye'yi kapsamaktadır. Bu da Osmanlı Devlet ricalini, bu kötü niyetleri bertaraf etmek adına harekete geçirmeye zorlamaktadır. Geline en nihai noktada Almanya ile kurulan ittifak neticesinde Osmanlı Devleti Alman askerî gücünü arkasına alacak ve bunun vasıtasıyla boğazları kapayarak Rusya'yı, Süveyş Kanalı'nı sabote ederek İngiltere'yi zor duruma düşürecekler. Ayrıca Panislamizm politikasıyla Kuzey Afrika bölgesinde kolonileri olan Fransa'yı da zor duruma düşürerek tam bağımsız bir Osmanlı Devleti'nin önü de açılmış olacaktır¹⁷. Zaten bir ittifak kurulacaksa bunun Almanya ile olması, aksi takdirde itilaf devletleri ile bir birlikteliğin olması durumunda sonucun Osmanlı Devleti açısından vahim olacağı Alman raporlarında da zikredilmiştir¹⁸.

Bahsi geçen tüm olasılıklar ele alındığına tam manasıyla iki durumdan yana da olunamamaktadır. Şartlar göz önüne alındığında en iyi çıkış yolu Mustafa Kemal Atatürk ve Ali İhsan Sabis'in de hatıralarında değindiği üzere savaşa katılımın 1915 baharına kadar ertelenerek ondan sonra savaşa müdahil olunmasıdır¹⁹. Bu çıkar yol Almanya ile imzalanan ittifaklık antlaşmasına göre gayet de gerçekleşebilecek niteliktedir. Ancak olaylar farklı bir şekilde gelişmiş ve 1914 sonbaharında savaşa müdahil olunmuştur²⁰. Almanya ile imzalanan antlaşmaya ilerleyen safhalarda değinilecektir.

Müttefik arayışına giren Osmanlı Devleti'nin müttefik olacağı devlette aradığı özellik öncelikli olarak kendisine ciddi manada teçhizat sağlayacak bir durumda olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin "hasta adam" olarak nitelenen bir devlet olması hasebiyle de bu zor durumuna rağmen onun yanında olacak devlet, karşılığında siyasi ve ekonomik çıkarlar elde edebilecek bir devlet olmalıdır. Bu özellikler peş peşe sıralandığında ilk olarak akla İngiltere gelmektedir. Dolayısıyla müttefiklik arayışlarına da ilk olarak İngiltere yani itilaf devletler bloğu ile başlanmıştır²¹.

1877-78 Osmanlı-Rus savaşından Osmanlı Devleti'nin mağlup olarak ayrılmasından sonra İngiltere, Osmanlı politikasında değişikliğe gitmiş ve artık Osmanlı'nın toprak

¹⁷ Mustafa Aksakal, *age*, 5, 13, 27; İrfan Paksoy, *age*, 49.

¹⁸ Akdes Nimet Kurat, **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerinin Raporları** (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 23, Seri: III-Sayı: B3, 1966), 38.

¹⁹ İrfan Paksoy, *age*, 59.

²⁰ Mustafa Aksakal, *age*, 183.

²¹ Carl Mühlman, **İmparatorluğun Sonu 1914**, çev. Kadir Kon (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 60.

bütünlüğünden yana hamleler yapmamıştır²². Dolayısıyla geleceğe yönelik planlarında Osmanlı Devleti'nin varlığı kendisinin konusu değildir. İngiltere kendisine lazım olan Kıbrıs, Mısır ve Mezopotamya üzerindeki planlarını çoktan uygulamaya başlamıştır. Bunun neticesi olarak da nazik bir üslupla müttefiklik teklifini reddetmiştir²³.

Bunun yanında, savaş başladıktan sonra Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye sipariş ettiği, Ege Denizi ve Karadeniz'de önemli ölçüde üstünlük sağlamasına yarayacak olan Sultan Osman ve Reşadiye isimli iki dretnotun teslim edilmemesi de Osmanlı Devleti'ni güç bir duruma sokmuştur²⁴. Buna karşılık yine savaş başladıktan sonra Osmanlı Devleti'nin tarafsızlık durumunu bozmamasına rağmen tarafsızlığını devam ettirebilmek adına İngiltere'den kapitülasyonları kaldırmasını ve yapımı tamamlanan dretnotları istemesinin ardından Osmanlı Devleti tekrardan reddedilmiştir²⁵. Bunlar göz önüne alındığında ilk başlarda yapılan savaşa katılıp katılmama karşılaştırmasında başından sonuna tarafsız kalma şıkkının pek mümkün olamayacağı gözükmektedir.

Osmanlı Devleti'nin ikinci önemli müttefiklik hamlesi Rusya'ya karşı yapılmıştır. Her ne kadar bunun mümkün olmayacağı bilinse de bu hareket esasında zaman kazanma adına yapılmış bir hamledir. Rusya'nın 1914 baharında Karadeniz'de henüz tam teşekküllü bir donanması bulunmamaktadır. Dolayısıyla Rusya başlayacak bir savaşa henüz hazır değildir. Osmanlı Devleti de daha Balkan Savaşlarının etkilerini atlatamaması sebebiyle bir savaşın başlamasını istememektedir²⁶. Bu yüzden de bu müttefiklik görüşmeleri karşılıklı olarak iki tarafın birbirleri için zaman kazanma stratejisinden başka bir şey değildir. Aksi takdirde Osmanlı Devleti habersiz Rus liman ve kıyılarını bombalamazdı.

Osmanlı Devleti'nin üçüncü önemli müttefiklik görüşmesi Fransa ile olmuştur. Ancak Fransa kendi çıkarları için mevcut itilaf devletleri bloğunun korunmasını daha uygun görmektedir. Dolayısıyla da içinde bulunduğu itilaf devletleri bloğunun sağlamlaştırılması ve güçlendirilmesi siyaseti güden Fransa, Osmanlı Devleti'nin müttefiklik teklifini diğer devletlerin de onayının olması gibi çeşitli siyasi nedenler

²² Fahir Armaoğlu, **20. yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, 5. bs. (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988), 45.

²³ İrfan Paksoy, **age**, 49; Mustafa Aksakal, **age**, 27.

²⁴ H. Bayram Soy, "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı Devleti'nin Büyük Güçlerle Yaptığı İttifak Görüşmeleri ve Savaşa Girmesi", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Sayı 18 (2005): 165-193, s. 170; Mustafa Aksakal, **age**, 126.

²⁵ Mustafa Aksakal, **age**, 91; Fahir Armaoğlu, **age**, 109.

²⁶ H. Bayram Soy, **age**, 175, 176; Carl Mühlman, **age**, 63.

öne sürerek reddetmiştir²⁷. Buradan hareketle de itilaf devletleri gereken siyasi ve ekonomik paylaşımları yapmış olmalı ki kendi aralarında güçlü bir bağ kurmuşlar ve kimsenin de bu kurdukları denkleme dâhil olmasını istememişlerdir.

Görüldüğü üzere ittifak görüşmeleri için öncelikli olarak İtilaf devletleri bloğu üyeleri ziyaret edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki bir savaş olduğu takdirde galibiyete yakın taraf itilaf devletleri bloğu olarak gözükmektedir. Ayrıca ittifak devletleri bloğundaki İtalya'nın Trablusgarp'ı ve Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal etmesi de ilk olarak İtilaf devletleri bloğu ile görüşülmesinde etkili olmuştur²⁸. Fakat itilaf devletlerinin her birerinin müttefiklik tekliflerine verdikleri reddiyelerinin ardından Osmanlı Devleti ittifak devletleri bloğuna yanaşmıştır. Bu bloğun da teşkilat, teçhizat ve doktrin olarak her manada tartışmasız olarak lideri Almanya olduğundan Osmanlı Devleti müttefiklik teklifini Almanya'ya götürmüştür²⁹.

Almanya, teklifin götürüldüğü diğer devletler gibi Osmanlı Devleti'nin ve ordusunun savaş sırasında kendisine faydadan çok zararının dokunacağını düşünmüş ve Osmanlı Devleti'ni taşınması gereken ekstra bir yük olarak görmüştür³⁰. Hatta Moltke'ye göre Osmanlı Devleti hasta adamdan ziyade artık ölen bir adamdır. Askeri bakımdan sıfırdır ve ittifaka almamak lazımdır³¹. Ancak tüm bunlara rağmen başta II. Wilhelm'in ısrarı ve İstanbul'daki Liman von Sanders Paşa'nın Türk ordusu hakkındaki olumlu raporları Almanya'nın lehte karar almasında etkili olmuşlardır. Bunun yanında etkili olan sebeplerden birisi de Osmanlı Devleti'nin savaşa müdahil olması ile savaşın coğrafi olarak yayılacak olması ve Almanya'nın da bu durumdan üzerindeki baskının diğer cephelere yayılması vasıtasıyla faydalanabilecek olmasıdır³².

Ayrıca Süveyş Kanalı'na düzenlenecek bir harekâtla İngilizlerin başta Hindistan olmak üzere doğu kolonileriyle bağlantısı kesilebilecektir. Bunun yanında çoğunluğu Müslüman olan kolonilere sahip İngiltere ve Fransa'nın aynı zamanda İslam Halifesi olan Osmanlı Sultanı'nın ilan edeceği cihat ile ellerindeki kolonileri kontrol

²⁷ H. Bayram Soy, *age*, 181; Carl Mühlman, *age*, 63.

²⁸ Mustafa Aksakal, *age*, 58, 65; Fahir Armaoğlu, *age*, 107.

²⁹ Gültekin Yıldız, *Türk-Alman Askeri İttifakı*, 111; Carl Mühlman, *age*, 64.

³⁰ Akdes Nimet Kurat, *age*, 16; İrfan Paksoy, *age*, 50.

³¹ Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi: Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, çev. Fahri Çeliker, 2. Bs. (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1985), 134.

³² Mustafa Aksakal, *age*, 65; H. Bayram Soy, *age*, 184.

edemeyecek duruma gelmeleri gibi öngörüler de Almanya'nın müttefik olma sürecinde olumlu etkiler yapmıştır³³.

27 Temmuz 1914 tarihinde Almanya ile başlayan görüşmeler 2 Ağustos tarihinde son bulmuş ve antlaşma metni iki ülke arasında gizli kalmak kaydıyla imzalanmıştır³⁴. Böylelikle Osmanlı Devleti tarafsız tutumunu devam ettirebilecektir. İmzalanan antlaşmanın maddelerine gelinecek olursa Almanya bir savaş durumunda askerî personel ve teçhizat yardımı taahhüdünde bulunmaktadır. Sonradan uzatılabilmek suretiyle 1 Aralık 1918 tarihine kadar geçerli bu antlaşma metninde Avusturya, Sırbistan ve Rusya üzerinden bir anlatım görülmektedir³⁵.

İmzalanan antlaşma metninin ikinci maddesinde de "Rusya Avusturya'ya müdahale amaçlı askerî tedbirler alırsa, Almanya da *casus feoderis* kapsamında buna karşılık vermek zorunda kalırsa Osmanlı Devleti de aynı kapsamda olaya müdahil olacaktır" denilmektedir³⁶. Bu madde yukarıda bahsi geçen savaşa olabildiğince geç müdahil olma konusunda ele geçen en önemli kozdur. Çünkü bu antlaşma 2 Ağustos tarihinde imzalanmıştır ve Almanya da 1 Ağustos tarihinde Avusturya'dan önce olmak üzere Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Dolayısıyla bahsi geçen madde hükümsüz olmaktadır³⁷. Ancak o zamanın şartları gereği bu maddeden yararlanarak söz sanatlarıyla diplomasi yapılması pek mümkün olmayacağından savaşa müdahil olmanın istenilen seviyede ertelenmesi pek mümkün olamamıştır.

Antlaşma sonrası Almanya Osmanlı Devleti'ne iki adet dretnot göndermiştir. Bu gemiler Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de ve Ege Denizi'nde üstünlük kurmasında önemli rol oynayacaklardır. Bu hamle aynı zamanda siparişleri teslim etmeyen İngilizlere de bir mesajdır. Bunun neticesinde itilaf devletleri tepki göstermişler ancak Osmanlı Devleti gemileri satın alma bahanesiyle bu tepkileri geçiştirmiştir³⁸.

En nihayetinde Almanya'nın bastırması neticesinde Enver Paşa yazılı bir emirle Alman (Goeben ve Breslau) ve Türk gemilerine Rus limanlarını habersiz

³³ İrfan Paksoy, *age*, 49; E. Albay Muzaffer, *age*, 5; Mustafa Aksakal, *age*, 17; ayrıca cihat ile alakalı bkz. Kadir Kon, **Almanya'nın İslam Stratejisi** (İstanbul: Küre Yayınları, 2013), 63-72.

³⁴ Mustafa Aksakal, *age*, 105; antlaşma metni için bkz. [Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00011.

³⁵ [Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00013; İttifaklık antlaşmasının İngiltere ve Fransa'ya karşı değil de daha ziyade yaşanacak bir Rus harbinde Almanya'nın Rusları engellemek adına yapıldığı hissedildiğinden böyle denilmiştir.

³⁶ [Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00012; Mustafa Aksakal, *age*, 99.

³⁷ Mustafa Aksakal, *age*, s. 102; İrfan Paksoy, *age*, 56.

³⁸ Naci Yorulmaz, **Arming the Sultan: German Arms Trade and Diplomacy in the Ottoman Empire Before World War I** (London: I. B. Tauris, 2014), 249; H. Bayram Soy, *age*, 188, 189; Mustafa Aksakal, *age*, 118.

bombalama talimatı verir³⁹. 29-30 Ekim gecesi yaşanan bu hadise sonucunda ise İngiltere, Fransa ve Rusya blok olarak Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eder ve Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'ne katılmış olur⁴⁰. Böylelikle Türk-Alman birleşik harekâtı da başlamış olur.

Her birleşik harekâta olduğu gibi buradaki Türk-Alman ittifak antlaşmasının temelinde de siyasi aktörler ve faktörler bulunmaktadır. Konu ile alakalı malumat yukarıda tafsilatlı bir şekilde irdelenmiştir. Siyasi olarak geline son nokta itibariyle bir antlaşma imzalanmış ve nihayetinde de fiili olarak birleşik harekât süreci başlamıştır. Birleşik harekâta ele alınması gereken önemli bir husus siyasi alanda siyasi aktörler arasında devam eden karşılıklı verimli işleyişin aynı şekilde askerî personeller tarafından da icra edilip edilememesidir.

Türk ordusu yenilenme adı altında yurt dışından getirttiği danışman personel vasıtasıyla yabancı ordu personelleri hakkında yeteri miktarda malumat sahibidir. Ancak bunun dahi aslında yeterli olduğu söylenemez. Çünkü bahsi geçen değerlendirmeler savaş zamanında değil barış zamanında yapılmıştır. Dolayısıyla savaşın getireceği koşulların göz önünde bulundurularak askerî personelin uyumunun nasıl olacağı yönünde kafa yorulması daha yerinde olur⁴¹. Bunun içindir ki özellikle Birinci Dünya Harbi gibi geniş ölçekli bir savaşta personel uyumu ile alakalı ancak bir varsayımda bulunulabilirdi. Türk diplomasisi de olumlu yönde varsayımlar tercih ederek Türk askerî personelinin Alman askerî personeliyle birlikte uyumlu bir şekilde çalışabileceğini öngörmüştür.

Türk siyasi düşünce yapısının o zamanlar için yapmış olduğu hata daha en başından askerî hiyerarşideki konumlandırmanın yapılmamış olmasıdır. O zamanlarda birleşik harekât konsepti daha başlangıç evresinde olduğundan tüm bir harekâtın sevk ve idaresi ile alakalı kesin kararlar verilmemiştir⁴². Ortada yazılı bir evrakın olmaması hasebiyle de sevk ve idare mefhumu tabiri caizse “Sosyal Darwinizm” çerçevesinde güçlü olanın hüküm sürebileceği bir anlayışta şekil bulmuştur. Bu da teşkilat, teçhizat ve doktrin olarak ağırlığını her alanda hissettiren Almanya'nın lehine olacaktır. Almanya'nın sahip olduğu bu yazılı olmayan statü sayesinde Alman askerî personeli de Türk askerî personeli karşısında kendilerini daha üstün görmüşlerdir. Bu da askeriye'nin içerisinde çok önemli bir yere sahip ve

³⁹ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 194.

⁴⁰ Mustafa Aksakal, **age**, 179, 183.

⁴¹ Jehuda L. Wallach, **age**, 182; Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 197.

⁴² von Kress, **age**, 153.

genel disiplinin sağlanmasındaki temeli oluşturan askerî hiyerarşiye büyük zarar vermiştir.

Yazılı olarak bir hükme bağlanmayan Türk-Alman birleşik harekât sevk ve idaresinin durumu 31 Ekim 1916 tarihinde yazılı bir hal almıştır⁴³. Harbin patlak vermesinden neredeyse iki yıl sonra böyle bir resmî evrak hazırlanmıştır. Bu yazılı kararnamede müttefik devletler karargâh-ı umumileri arasında bir birlik oluşturulmakta ve bu birliğin idaresi de Alman İmparatoru'na verilmektedir. Dolayısıyla Türk ordusunun sevk ve idaresi de Alman imparatorunun emrine geçmiş olmaktadır. Kararnamede belirtilen maddelere göre müttefik ülkelerin harbiye reisleri birleşik harekât başkomutanı Alman İmparatoru'nun vekilleri olacaklardır⁴⁴.

Türk ordusu açısından başkumandan Osmanlı Padişahı'dır. Birinci Dünya Harbi için söylenecek olursa Türk ordusunun sevk ve idaresi de başkomutan adına başkomutan vekili adı altında Enver Paşa tarafından yönetilmektedir. İmzalanan kararname gereği Enver Paşa'nın statüsü yine değişmemektedir. Başkomutan Vekilliğine aynen devam edecektir. Bu defa ki fark ise vekili olduğu kişi bu sefer Alman İmparatoru'dur. Tabi bu husus sadece askerî alanda geçerliliği olan bir durumdur. Ancak savaş anında Almanların bundan sonuna kadar faydalanacakları aşîkârdır. Zaten hâlihazırda böyle bir durum söz konusudur. Bu kararname ile beraber bu durum sadece resmileştirilmiştir denilebilir. Bunların yanında yine aynı kararnamede Almanlarla sorunsuz bir işbirliğinin yapılması da emredilmektedir⁴⁵. Padişah onaylı bu kararname hükümlerince Türk askerî komuta kademesi resmîyette bir nevi Alman askerî hiyerarşisinin içerisine girmiş bulunmaktadır.

Burada söylenilmesi gereken bir konu da askerî bir operasyon olan birleşik harekâtın sevk ve idaresinin sivil bir lidere teslim edilmesinin doğru olup olmadığıdır. Birleşik harekâtın temellerinin atılmasında her ne kadar siyasi etmenler etkili olsa da birleşik harekâtın uygulama aşamasında siyasilerin bu askerî aşamada kendilerini müdahale etmekten sakındırmaları gerekir. Siyasi olarak belirlenen çıkarlar doğrultusunda hazırlanan görevlerin tamamlanması işi askere aittir. Aksi halde her aşamada siyasiler boy gösterirse bir diğer deyişle siyasiler askerleşirse bunun tam tersi olan durum da ortaya çıkabilir. Bu da askerlerin siyasileşmesi durumudur. İki durumda sakıncalıdır.

⁴³ Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916, ATASE, 79.101.399.001.01.

⁴⁴ Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916, ATASE, 79.101.399.001.02.

⁴⁵ Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916, ATASE, 79.101.399.001.03.

Türk-Alman askerî birlikteliği incelenecek olursa bu birliktelikten Türk tarafının daha kazançlı olduğu öne sürülebilir. Bunun gerekçelerine gelinecek olursa, Balkan Savaşları'ndan harap ve bitik bir halde çıkmış olan Türk ordusunun maneviyatını önemli ölçüde kaybetmesi örnek olarak söylenilebilir. Ayrıca zaten yerli üretimi olmayan ordunun ithal ettiği askerî teçhizatlarının çoğunu savaş nedeniyle kaybetmesi yahut kullanılamaz hale gelmesi ve harp sonunda hükümetin askerî reform sürecine girerek askerî teşkilatlanmada ciddi bir tasfiye yapması da örnek gösterilebilir⁴⁶. Tüm bunlar aslında Türk ordusunun savaşa girmemesi için bas bas bağırarak aşikâr nedenlerdir. Ancak Almanya gibi bir müttefik bu eksikliklerin hepsini karşılayabilecek güçtedir. Bu da maalesef Türk ordusunun Almanya'nın sanki bir koloni birliği gibi lanse edilmesine sebebiyet verebilirdi. Bu, askerlerin gurur ve karakterleri açısından son derece tehlikeli bir hamledir. Neyse ki Türk ordusunun elde ettiği Çanakkale ve Kut'ül Amare gibi önemli başarılar böyle bir durumun olmasının önüne geçmiştir⁴⁷. Ancak buna rağmen Almanlar, Türk müttefiklerinin güvenlerinin pekişmemesi amacıyla onları övmekten kaçınmışlardır⁴⁸.

Türk ordusunun bahsi geçen teşkilatındaki ve teçhizatındaki önemli eksiği Almanlar açısından telafisi zorlu bir durum olmuştur. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin zor durumda olan mali durumu, ordusunun kullanımında gerekli olan bütçeyi ayıramaması sonucunu da doğurmaktadır. Bu da Almanya'nın bir konuda daha müttefikine yardım etmesini gerektirmektedir. Bunların sonucunda Almanya Türk ordusu için gerekli ödeneğin ve harp için gerekli teçhizatın sağlanmasında gereken yardımı yapmıştır⁴⁹. Fakat bunların içerisinde en zorlusu insan temelli yardımlarda meydana gelmiştir. Türk ordusunun yardıma ihtiyacı olmadığı konu erlerdir. Seferberlik ilan edilerek ülkenin dört bir yanından askerler getirilmiştir. Ancak bunların gereken talim ve terbiye eğitimleri bulunmamaktadır. İşin daha kötü tarafı bu eğitimleri verecek yeteri miktarda Türk subayı da bulunmamaktadır⁵⁰. Daha da kötüsü de bunların hepsinin savaş esnasında oluyor olmasıdır. Askerler ne ara eğitim görecekler ve tecrübelencekler de oradan savaşa gidip galibiyet elde edeceklerdi.

Özellikle Kanal harekâtını yapacak olan askerlerin bağlı bulunduğu Suriye'deki 4. Ordu'da askerlerin büyük bir kısmı yerli halktan yani Araplardan meydana

⁴⁶ Erich von Falkenhayn, **Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya**, haz. Faruk Yılmaz, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 60; Edward J. Erickson, **Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Türk Ordusu**, çev. Gül Çağalı Güven, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003), 430-431.

⁴⁷ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 517; von Kress, **age**, 153; Gültekin Yıldız, **Türk-Alman Askerî İttifakı**, 115.

⁴⁸ Mirliva Sedat, **age**, 28.

⁴⁹ Akdes Nimet Kurat, **age**, 50; Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 195.

⁵⁰ von Kress, **age**, 178.

gelmektedir⁵¹. Bir de bu orduda özellikle Kanal Harekâtı esnasında kullanılan Bedeviler bulunmaktadır⁵². Tayyare görür görmez panik halinde dağılan askerlerden istenilen derecede bir fayda beklenemez. Bunun için de Alman subaylarının en ehemmiyet verdikleri konulardan biri de harp zamanı da olsa bulunan her müsait zamanda askerlerin eğitiminin devam ettirilmesidir⁵³. Bu konuda özellikle genç Alman subaylar etkili bir şekilde faaliyet göstermekte ve verim elde etmektedirler. Hatta talim için görevlendirilen Alman teğmen Heiden'ın birliğindeki Türk askerleriyle harikulade anlaşması bu konuda dikkat çekicidir. Bir Alman zabıt hem eğitim vermekte hem de kendi milletinden olmayan askerler tarafından saygıyla karşılanabilmektedir. Bu durum birlik içindeki astlardan çok üstlerden olumsuz tepki çekmiştir⁵⁴. Buradan şöyle bir sonuç çıkarılabilir; birleşik harekâtta her ne kadar farklı milletlerden insanlar bir araya gelseler de o kişilerin genç olması birbirlerine karşı olan esnekliklerinin de fazla olmasını sağlamaktadır. Böylelikle birbirlerini yadırgamadan ve daha uyumlu bir şekilde çalışılabilmektedirler.

Askerî birlikteliklerde esasen çok fazla marazın çıkmaması beklenebilir bir şeydir. Çünkü 1914 itibarıyla gelinen noktada askerî harekâtlar birbirleriyle ciddi oranda benzerlik göstermektedirler. Hangi millettense olsun askerler birbirlerine karşı gereken saygıyı gösterirler. Ancak bir saygısızlık olması durumunda ipler gerilebilir ki bunun emsalleri de mevcuttur. Asıl sorunlar ise stresli ve gergin zamanlarda özellikle başarısızlıkların yaşandığı dönemlerde kendilerini göstermektedir. Türk-Alman birlikteliğinde ise esasında her iki taraf da görevlerini ellerinden geldiği nispetçe yerine getirmeye çalışmışlar ancak bazı kültürel anlaşmazlıklar neticesinde bazı kırılmalıklar yaşamışlardır. Misal verilecek olursa Almanların emir vermede kısa ve net cümleler kurması Türk meslektaşları karşısında bir müddet zorluk yaşamalarına vesile olmuştur. Türkler daha ziyade kibar ve uzun cümleler kurarak emir verilmesine alışık olduğundan bu tarz Türk tarafında da yanlış anlaşılmalara vesile olmuştur⁵⁵. Bunun üstesinden de irtibat subaylarının çevirileri yaparken bu husus çerçevesinde çeviri yapmaları suretiyle gelinmiştir⁵⁶. Dikkat edilmesi gereken konu ise Almanların bu süreçte askerî birlikteliğe ve askerliğe iş olarak bakıp rasyonel bir şekilde yaklaşması, Türklerin ise aynı durumlara yaşam tarzı olarak bakıp duygusal bir şekilde yaklaşmasıdır.

⁵¹ Cemal Paşa, **age**, 194.

⁵² von Kress, **age**, 54

⁵³ Hans Guhr, **Anadolu'dan Filistin'e Türklerle Omuz Omuza**, çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 132; von Kress, **age**, 243.

⁵⁴ von Kress, **age**, 36.

⁵⁵ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 199.

⁵⁶ Hans Guhr, **age**, 147; von Kress, **age**, 69; Jehuda L. Wallach, **age**, 175.

3.2. Birinci Dünya Harbi'nde Mısır ve Süveyş Kanalı'nın Ehemmiyeti

Almanya, Osmanlı Devleti ile müttefiklik antlaşması imzaladığında Türk ordusundan üç önemli beklentisi vardır. Bu beklentiler Alman Genelkurmayı'nca Türk Genelkurmayı'na da bildirilmiştir. Bunlar; Kafkasya bölgesine bir harekât düzenlenerek Rus ordusunun orada tutulması, Süveyş Kanalı'na yine bir harekât düzenlenerek İngiliz ordusunun orada tutulması ve ennihaye sıkı bir faaliyetle İslam ihtilalinin gerçekleştirilmesidir⁵⁷. Bu sonuncusu İslam halifesi olan Osmanlı padişahının cihat ilan ederek itilaf devletlerini sahip oldukları kolonilerinde rahatsız etmek manasına gelmektedir. Von Frankenberg'e göre ise bir diğer görev de başkent İstanbul'un düşmemesi adına Çanakkale'nin müdafaasıdır⁵⁸.

Bu beklentilerin Türk Genelkurmayı'nca birer görev addedildiği varsayılırsa bu görevlerin en zoru İstanbul'un müdafaası olacaktır. Bu görevin yerine getirilmesinde Çanakkale cephesi kurulmuş ve Osmanlı-Türk ordusunun tabiri caizse varı yoğun bu cepheye seferber edilmiştir. Öyle ki Kanal Harekâtı için en uygun zaman geldiğinde dahi Çanakkale hadisesi sebebiyle Kanal Harekâtı tehir edilmiştir⁵⁹.

Bahsi geçen görevler içerisinde siyasi ve stratejik anlamda getireceği sonuçlar bakımından en etkili ve verimli olacak olanı ise Süveyş Kanalı Harekâtıdır. 1869 yılında tamamlanan bu kanal sayesinde İngiliz Devleti, Güney Asya ve Uzak Doğu kolonilerine diğer alternatif yollara nazaran çok daha hızlı bir şekilde ulaşım imkânı sağlamaktadır. Böylelikle savaş esnasında başta Hindistan olmak üzere Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelecek olan önemli ölçüde askerin sevkıyatı bu kanalı kapsayan bir rota üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca gerekli olan iâşe ve hammaddeler de yine bu güzergâhtan temin edilmektedir. Dolayısıyla da Almanya'nın tıkalı kaldığı Fransa tarafındaki Batı Cephesi'nin desteği de daha ziyade buradan sağlanmaktadır⁶⁰.

Tüm bunların yanında Kanalin korunmasına ev sahipliği yapan Mısır'da İngiliz ordusuna gelen müstemleke askerlerin eğitimi, talim ve terbiyesi de yapılmakta buradan da savaş alanlarına gönderilmektedirler. Ayrıca Akdeniz'e yakın olan cephelerdeki hasta ve yaralılar yine Mısır'a getirilmekte ve burada iyileştirilip tekrardan harp sahalarına gönderilmektedir. Dolayısıyla da Birinci Dünya Harbi esnasında Süveyş Kanalı, zamanın popüler Alman ifadesiyle İngiliz Devleti'nin şah

⁵⁷ Jehuda L. Wallach, *age*, 151.

⁵⁸ Ali Fuad Erden, **Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003), 29.

⁵⁹ Cemal Paşa, **Hatıralar**, Hazırlayan Alpay Kabacalı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 194.

⁶⁰ İsmet Üzen, **1. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları**, (İstanbul: Selis Kitaplar, 2007), 9.

damarı olarak tanımlanmıştır⁶¹. Bu yüzden de bu devleti bitirmenin en kestirme yollarından bir tanesi de bu damarı kesmektir. Fakat malumdur ki şah damara zarar vermeye kalkışıldığında dahi tazyikli bir kan deryası peyda olur. Ölüm gerçekleşmezse de kurban etrafındaki herkese olanca gücüyle zarar vermeye kalkar ve bunu başarır. Girişilen Kanal Harekâtının da hülâsa özeti budur.

İngilizler çok mühim gördüğü bu kanal için daha doğrusu bu kanalı korumak için kanalın batısında kalan Mısır'ı ilhak etmişlerdir. Dünya Harbi başlamazdan evvel de kanalın doğu tarafında kalan Sina çölü de belirli oranda işgal edilmiştir. Buradaki maksat sadece ve sadece kanalın korunmasıdır. Ancak her ne olduysa harbin başlamasıyla beraber İngilizler kuvvetlerini kanalın batısına çekerek Sina çölünü boşaltmışlardır⁶². Bunun da pek muhtemel sebebi çölün doğal bir set olarak kullanılmak istenmesidir. Fakat alınan bu karardan ilerleyen zaman içerisinde ivedilikle geri dönülecektir. Çünkü bir şey sizin için önemliyse onu dört bir taraftan koruma altına alırsınız. Buradan tehlike gelmez denildiği vakit karşı taraf bu açığı muhakkak değerlendirmek isteyecektir.

İngilizler kanalın batısına çekilerek doğu tarafında hiçbir asker bulundurmamışlarında elbette ki Türk askerinin kanala kadar ilerleyebileceklerini hesaba katmışlardır. Burada İngilizlerin maksadı çölden çekilerek Türk ordusunu çöle davet etmektir. Çölde orduların kullanımına müsait hiçbir şekilde imar, yol ve su kuyusu bulunmadığından Türklerin bu doğal seti geçmeleri pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla Türklerin kanala herhangi bir direkt saldırı gerçekleştirmesi İngilizler tarafından beklenmemektedir⁶³. Ancak Türkler burada Almanlardan almış oldukları muazzam destekle imar faaliyetlerine girişeceklerdir. Böylelikle Gazze şeridinden Süveyş kanalına kadar su kuyuları, su kanalları, yollar ve demiryolları gibi çalışmalar getirilmiş olacaktır⁶⁴. Bu da İngilizlerin kurgulamış oldukları planın suya düşmesi anlamına gelmektedir. Ancak İngilizlerin planı belki de bu yönde tasarlanmıştır. Geri çekilerek Türklerin çölde imar ve alt yapı çalışmaları yapmasını isteyen İngilizler savunmadan taarruza geçtiklerinde ise tüm bu Türk-Alman ortak yapımı çalışmalar İngilizlerin eline geçecek ve önce Gazze şeridine oradan da Suriye'ye kadar ilerleyişin önü de açılmış olacaktır.

Bahsi geçen tüm bu ihtimallerin İngilizler tarafından düşünülmemesi pek mümkün değildir. Fakat yaşananlara bakıldığında pek de öyle olmadığı açıktır. Çünkü Birinci

⁶¹ İsmet Üzen, **age**, 10.

⁶² Ali Fuad Erden, 2003, s. 31.

⁶³ Jehuda L. Wallach, **age**, s. 175.

⁶⁴ Cemal Paşa, **age**, s. 194.

Kanal Seferi sonrasında İngilizler büyük sermaye ve emekler harcayarak kanalın doğusunda demiryolları ve su kanalları inşa etmişlerdir. Bunları yaparken de demiryollarının istikametleri, hedeflerinde Kudüs'ün olduğunu da bilahare göstermektedir⁶⁵. Liman von Sanders'e göre de eğer Türkler Kanal Harekâtı'nı yapmamış olsalardı İngilizler kanalın doğusuna hiç çıkmayacaklardı⁶⁶. Buradan çıkarılacak sonuç da İngilizlerin gayet safiyane bir şekilde çölü doğal set ve kanalı da beşeri set olarak kullanmalarındır. Savunma için kullandıkları Süveyş Kanalı da kendi devletlerince çok büyük miktarlarda sermaye ve emek harcanarak vücuda getirilmiştir⁶⁷. Oradaki üstün askerî akıl da bu projeyi savunma amaçlı kullanmak üzere set yapmıştır. Konuyla alakalı olarak da ilerleyen zaman zarfında bu üstün akıl ciddi bir şekilde eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun yanında gösterilen bu zayıflık Türk-Alman birleşik ordusu tarafınca elbette ki değerlendirilmiştir.

3.3. Kanal Harekâtı (1915-1916)

Türk ordusuna Almanlar tarafından yüklenen üç önemli görevden birisi ve en stratejik olanı Süveyş Kanalı'na harekât düzenlenerek İngiliz birliklerinin olabildiğince Mısır'da tutulmasını sağlamaktır. Eğer mümkün olursa sayıca daha fazla İngiliz birliklerinin Mısır'a sevk olunmasına vesile olmaktadır⁶⁸. Bu Almanların söylediğidir. Bir de Türklerin anladığına bakılacak olursa başta ordu emirleri olmak üzere tüm teşkilat mevzuu Mısır'ın fethi olarak gündeme almıştır⁶⁹. Türk ordusunun Alman birlikteliğinde kanala karşı düzenlediği iki adet harekât vardır. Bunların her ikisinin hedefinde de Mısır'ı almak vardır.

Bu çalışmada konu birleşik harekât ve personelinin uyumu merkezli olduğundan Süveyş kanalı üzerine düzenlenen harekâtle alakalı tafsilatlı bir değinme olmayacaktır. Ordunun kuruluşu, konumu, asker yahut mühimmat rakamları verilmeyecektir. Süveyş Kanalı'na düzenlenen harekât ile alakalı ATASE tarafından yayınlanan "Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Sina-Filistin Cephesi" isimli bir eser

⁶⁵ Friedrich Freiherr Kress von Kressenstein, **Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk (Mit den Türken zum Suezkanal)**, çev. Tahir Balaban, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007), 249; kitap ile alakalı ufak bir eleştiri yapılacak olursa kitabın özenli ve düzenli bir şekilde çevrilmesinden dolayı çevirmen tebrik edilmelidir. Ancak kitabın ismi için aynı şey söylenemez. Kitaba haçlı seferi ismi konulmuştur fakat orada Hristiyanlara karşı (İngilizler) Hristiyanlarla (Almanlar) mücadele edilmiştir.

⁶⁶ Akdes Nimet Kurat, **age**, 21.

⁶⁷ Amanda Briney, Connecting the Red Sea with the Mediterranean, <https://www.thoughtco.com/suez-canal-red-sea-mediterranean-sea-1435568> [26.09.2017]; endeksleme için bkz. <https://www.measuringworth.com/calculators/uscompare/relativevalue.php> [26.09.2017]; 1869'da kanalın yapım maliyeti 100.000.000 Amerikan dolarıdır. Günümüz baz alındığında ise bu rakam 1.860.000.000 Amerikan doları olmaktadır.

⁶⁸ İsmet Üzen, **age**, 10.

⁶⁹ Ali Fuad Erden, 2003, 12, 178; Mirliva Sedat, **age**, 7.

bulunmakta ve merak edilen tüm detaylara cevap vermektedir⁷⁰. Burada daha ziyade insan odaklı ve bu çerçevede askerî personelin genel birleşik harekât düzenine etkilerine odaklanılmaya çalışılmıştır. Ancak elbette ki konu ile alakalı yer yer bilgilendirilmeler yapılacaktır.

Birinci Kanal Harekâtı 15 Ocak-15 Şubat 1915 zaman aralığında yaklaşık bir ay süren bir harekâttır⁷¹. İkinci Kanal Harekâtı ise 16 Temmuz-14 Ağustos 1916 tarihlerinde yine yaklaşık bir ay boyunca cereyan eden bir harekâttır⁷². Buradaki tarihler sefer kuvvetlerinin sefere çıkış tarihleri ile başlamakta ve geri çekildiklerinde belirlenen yere ulaştıkları tarihlerde bitmektedir. Sıcak temasa geçilen zaman ise birinci harekâtta 2/3 Şubat gecesi ve gündüzü⁷³, ikinci harekâtta ise 4 ağustos itibariyle ayın 14'üne kadar geçen süreçtir⁷⁴. İkinci harekâtta geri çekilme sürecinde dahi çatışma devam ettiğinden böyle denilmiştir.

Her ne kadar mevzular iki ay kadar sürse de bu harekâtların hazırlık safhası, iaşe temini ve lojistiği gibi konular ele alındıklarında mevzu esasında iki yıl gibi bir zamana yayılmaktadır. Bu iki yıllık safhada da Türk-Alman ordusu taarruz pozisyonunda iken 1917 başı itibariyle de savunma pozisyonuna geçmiştir⁷⁵. 1917 itibariyle Gazze hattında yapılan savunmalar ise bu çalışmanın sınırını oluşturmaktadır. Yani burada yaklaşık olarak iki yıllık süreç zarfında yaşanan hadiseler ele alınacaktır.

Kanal harekâtında görev yapan personelin daha iyi anlaşılması ve sonuç olarak da birleşik harekâta etkilerinin daha iyi incelenmesi açısından öncelikle mevzunun geçtiği çöl ortamını anlamak gerekmektedir. Süveyş Kanalı'na doğudan gelecek olan Türk ordusunu karşılayacak olan ev sahibi Sina Çölü'dür. Bu çölü doğal set yapmak maksadıyla İngilizler terk etmişler ve temasa geçmek isteyen Türk-Alman birliklerini bu çölü geçmeye mecbur bırakmışlardır. Gerçi bunu yaparak Türklere kanala direkt temas imkânını da vermişlerdir. Ancak bunun sebebi de çölün Türk ordusu tarafından geçileceğinin tahmin edilememesidir. Bunun detaylarına ileride yeri geldiğinde değinilecektir.

Sina Çölü, iki harekâtın da tüm süreçleri boyunca sevk ve idareyi belirleyen en önemli etken olmuştur. Bu çöl gölgede dahi 60 derecenin görüldüğü, herhangi bir

⁷⁰ T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Askeri Tarih Yayınları Seri No:3, **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi IV ncü Cilt I nci Kısım Sina-Filistin Cephesi Harbin Başlangıcından İkinci Gazze Muharebeleri Sonuna Kadar** (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1979).

⁷¹ Cemal Paşa, **age**, 186.

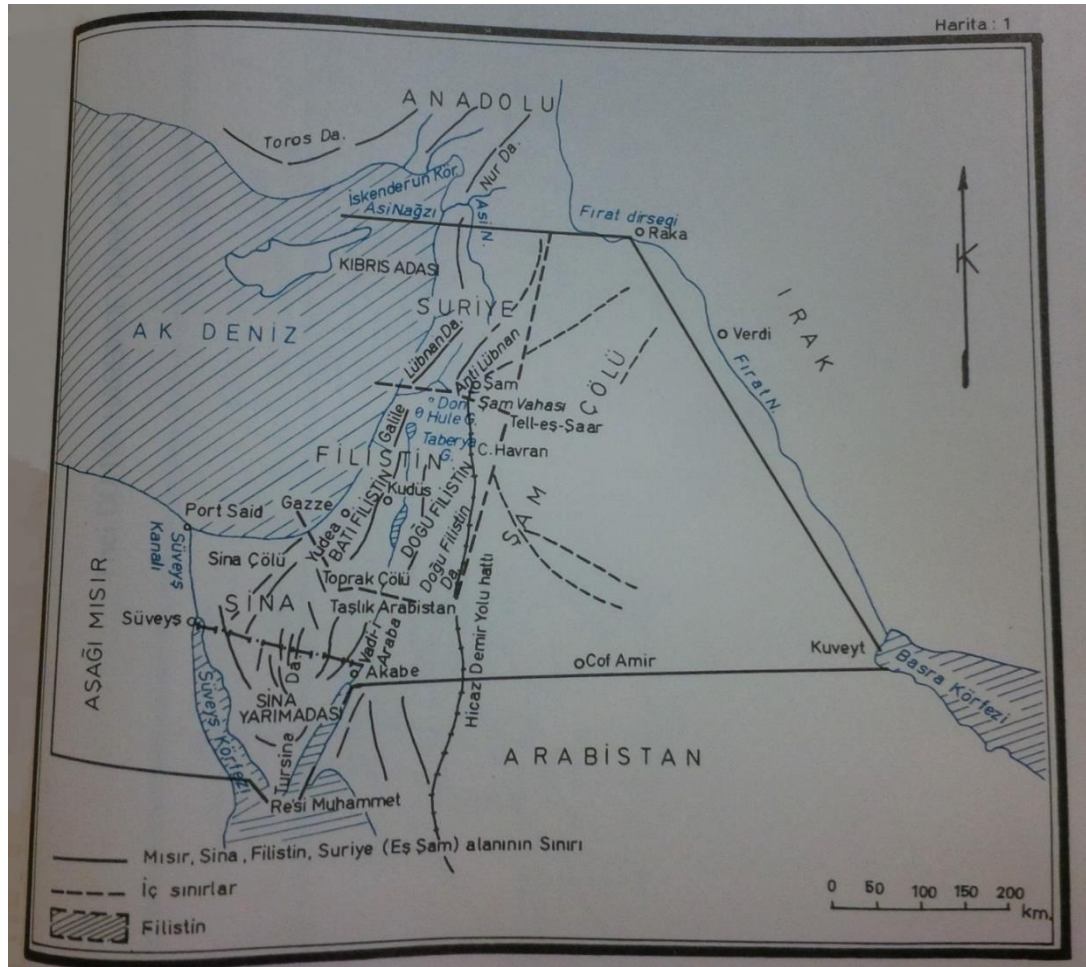
⁷² von Kress, **age**, 210-224.

⁷³ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 211; E. Albay Muzaffer, **age**, 26.

⁷⁴ von Kress, **age**, 216-224.

⁷⁵ İsmet Üzen, **age**, 32.

canlı izine rastlamadan ve gölge görmeden ilerlenebilen sonsuz kum deryasına sahip bir harp sahası olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁶. Harekât için 10 menzil noktası oluşturulmuş ve her bir menzilin arası da yaklaşık olarak 30 kilometre olarak ayarlanmıştır. Su kuyuları da bu menzil noktalarında açılmıştır. Daha doğrusu menziller su noktalarına göre ayarlanmıştır⁷⁷. Buradan hareketle de iki menzil noktası arasında yürüyüşe çıkan ordunun su görme ihtimali yoktur.

Şekil 3.1: Süveyş Kanalı'nın Coğrafi Durumu

M.M.V. E.U.Rs. Harp Tarihi Dairesi, **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953) ÖZET**, E.U. Basımevi, Ankara, 1959.

Menzilden menzile ulaşım ilkel metotlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Demiryollarının her yeri kapsayan ağı ve ulaşım kolaylığına alışan Avrupalılar açısından bu müthiş bir hayal kırıklığıdır⁷⁸. Demiryolları Osmanlı Devleti sınırları içerisinde istenilen seviyede değildir. Bu durumun fenalığına Alman raporlarında da

⁷⁶ Ali Fuad Erden, **Paris'ten Tih Sahrasına** (Ankara: Ulus Basımevi, 1949), 80; von Kress, **age**, 47, 48, 140; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 26.

⁷⁷ İsmet Üzen, **age**, 50; Cemal Paşa, **age**, 176; ayrıca çöl malumatı için bkz. E. Albay Muzafer, **age**, 12; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 182, 190.

⁷⁸ von kress, **age**, 25-26; ayrıca bkz. Falih Rifki Atay, **Ateş ve Güneş** (İstanbul: Pozitif Yayınları, 2013), 43.

rastlanmaktadır⁷⁹. Savaş başladığında dahi Kanal harekâtı için İstanbul'dan yola çıkan personelin ve mühimmatın yolda üç defa trenden inerek aktarma yapmaları gerekmektedir. Bu aktarma esnasında ise personel eski usulle sonraki istasyona kadar yürüyerek gitmekte ve mühimmatlarını taşımaktaydılar⁸⁰. Bunun nedeni ise İç Anadolu'dan Hatay tarafına giderken yolları kesen Toros ve Amanos dağlarıdır. Bu dağlara o zaman için daha tüneller açılmamıştır. Dolayısıyla iki istasyon arası yürünerek at sırtında geçilmektedir. Bu tüneller savaşın ilerleyen yıllarında ancak tamamlanabilmiştir⁸¹. Bu dahi Avrupalı için anlaşılması zor bir durumken çöl coğrafyasında karşılarına bir de deve çıkmıştır.

Çöle gelindiği vakit en önemli unsur sudur. Develere bir müddet sonra alışılabilirse de susuzluğa tahammül edilemez. Su, harp esnasında harbin gidişatını değiştirebilecek nitelikte ve güçtedir. Suyun önemine binaen ordu komutanlığınca su istihkakının ayarlanmasına aşırı ehemmiyet gösterilmiştir. Azlığından dolayı asker başına günlük bir matara su hakkı verilmiştir. İkinci matara sadece ordu komutanı Cemal Paşa için verilmektedir⁸². O da elini yüzünü yıkaması içindir. Günlük bir askere verilen hak bir matara su olup başka olmadığından normal sivil bir insanın su ile yaptığı günlük tüm faaliyetler askere orada yasak olmaktadır. El ve yüz yıkama bu faaliyetler içerisinde en basitleri olmalarına rağmen bunlar bile yasaktır⁸³. Çünkü yeteri miktarda su yoktur. Bu lüks sadece Cemal Paşa'dadır. Bunun da nedeni büyük ihtimal kendisinin yüzünün belli olup diğer erat ve zevatın kendisini tanıması maksatlıdır.

Asker ve subay fark etmeden tüm askerî personel susuzluğun müthiş tesiri altındadırlar. Onları günümüz insanının tam manasıyla idrak edebilmesi mümkün değildir. O yüzden ki kanal harekâtı sırasında Türk-Alman subay ve erlerinin arasında olan tüm gergin münasebetler önemli ölçüde anlaşılabilir. Zaten gerginlik konusunda genel olarak Almanlar öne çıkmaktadır. Bunun da nedeni büyük ihtimalle böyle sıcaklık ve kuraklık görmemiş olduklarından bundan fazlasıyla strese girmeleridir⁸⁴. Sıcaklığın yanında gelen su meselesi de ciddi bir etkidir. Daha evvel değindiğimiz üzere el yüz yıkamak dahi yasaktır. Bunun bir şerhi de bu yasağın sakal tıraşı olmayı ve banyo yapmayı da kapsamasıdır⁸⁵. Taharet temizliği dahi bu

⁷⁹ Akdes Nimet Kurat, **age**, 27.

⁸⁰ Falih Rifkî Atay, **Ateş ve Güneş**, 16; ayrıca bkz. İsmet Üzen, **age**, 11.

⁸¹ Toros tüneli savaşın sonunda Amanos tüneli de 1917 yılında bitirilmiştir; bkz. İsmet Üzen, **age**, 10.

⁸² Falih Rifkî Atay, **Zeytindağı**, (İstanbul: Pozitif Yayınları, 2016), 132.

⁸³ Ali Fuad Erden, 2003, 31.

⁸⁴ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 198; von Kress, **age**, 60, 132.

⁸⁵ Münim Mustafa, **Cepheden Cepheye**, (İstanbul: Arma Yayınları, 1998), 26.

yasaklama gereği su ile yapılamayınca cephede askerî personelin durumu oldukça vahim bir hal almaktadır.

Türk askerî personeli bu çöl durumunu Alman askerî personeline göre biraz daha iyi göğüslemiştir. Bunun nedeni ise bu harekâtın bağlı olduğu 4. Ordu'nun askerlerinin yerlilerden yani Suriyeli ve Filistinli Araplardan teşkil edilmesidir. Subayların içerisinde ciddi oranda Arap subaylar da bulunmaktadır⁸⁶. Esasında Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu etnik grupların ve milletlerin fazlalığı ordusunun da o derece farklı etnik gruplar ve milletlere ev sahipliği yapmasına yol açmaktadır. Bu bile günümüz insanına devletin kendi ordusunun aslında birleşik ordu olduğunu anımsatabilir. Ancak 1914 şartlarında onların hepsi birdir. Ayrıca dini birliktelik sayesinde Türk ve Arap askerleri birliklerinde genel anlamda sıkıntı yaşamamışlardır. Bununla alakalı önlemler zaten Cemal Paşa'nın kırk kişiyi ordu komutanlarına tanınan imtiyaza dayanarak idam ettirmesiyle sağlanmıştır⁸⁷. Tartışmalı bu hareket neticesinde ordu içinde ciddi bir Arap milliyetçiliğinin oluşmasının önüne geçilmiştir. Gerçi Mekke Emiri Şerif Hüseyin isyan edip devletten ayrılarak Türk ordusunu müşkül bir duruma sokmuştur⁸⁸. Ancak genel anlamda ordu içinde farklı gruplar arası genel bir sıkıntı yaşanmamıştır. Bununla birlikte her ne kadar ordu içerisinde çok sıkıntı yaşanmasa da Cemal Paşa'nın bu radikal kararları Almanlara göre siyaseten Arapların tamamıyla kaybedilmesine sebep olmuştur⁸⁹.

Birinci Kanal Harekâtı'nda birleşik harekât Türk ve Alman askerî personeli nezdinde olmuştur⁹⁰. İkinci Kanal Harekâtı'nda ise Almanlar ile beraber Avusturya-Macaristan ve Leh askerî personeli de bu birleşik harekâtın birer parçaları olmuşlardır⁹¹. 4. Ordu komutanlığı tarafından sevk ve idare edilen bu harekâtlarda hem planlama ve karar alma hem de uygulama aşamalarında müttefik askerî personel ile beraber çalışılmıştır. Türk ordusunun hiyerarşik olarak en üst makamı olan Türk Genelkurmayı'nda da planlama ve karar alma aşamalarında Alman askerî personel bulunmuştur⁹².

Kanal harekâtı açısından bakıldığında, daha ziyade subay kadrolarında Alman askerî personeli bulunmaktadır. Ayrıca bunun yanında Almanya'dan gelen birliklerde misal olarak Alman tayyare bölüğünde yahut Alman makineli tüfek

⁸⁶ Ali Fuad Erden, 2003, 87.

⁸⁷ Falih Rifki Atay, **Zeytindağı**, 50-52.

⁸⁸ Cemal Paşa, **age**, 198.

⁸⁹ Akdes Nimet Kurat, **age**, 46.

⁹⁰ von Kress, **age**, 97-98.

⁹¹ Ali Fuad Erden, 2003, 213.

⁹² Mesut Uyar, Edward J. Erickson, **age**, 476; Mirliva Sedat, **age**, 30.

bölüğünde sadece Alman personeli bulunmaktadır⁹³. Buradaki maksat birlik içerisindeki hareketlerde karışıklık olmamasıdır. Bu birliklerin komutanlarının yanlarına ise bir Türk irtibat subayı da mutlaka verilmektedir⁹⁴. Karşılıklı sağlıklı iletişimin sağlanması açısından komutanlar ve kurmay başkanları genellikle farklı milletlerden teşkil edilmiştir. Her Alman subayın yanında bir Türk subay, her Türk subayının yanında da bir Alman subay bulundurulmuştur. Ancak dil meselesi pek çok zaman karışıklıklar olmasına neden olmuştur. Bunun da nedeni her ne kadar askerî eğitimlerde Alman esasları alınıyorsa da zamanın popüler dilinin Fransızca olmasıdır. Dolayısıyla Almanca bilmeyen Türk personelinin ağız Fransızcaya kaymaktadır. Eğer Alman subayının Fransızcası var ise bir uyum yakalanmakta yok ise dışardan Almanca bilen başka bir mütercim zabıt istenmek durumunda kalınmaktadır⁹⁵. Mütercimler de bu problem için esas çözüm değillerdir. Çünkü bu sefer de bilerek yahut sehven olacak şekilde yapılan hatalı çeviriler ciddi problemlere yol açabilmektedirler⁹⁶. Haricen Alman subaylarının hiç Türkçe bilmemesi de ayrıca bir eksiklik⁹⁷. Fakat genel olarak askerî eğitimde Alman ekolünün tercih edilmesi sebebiyle Almancaya olan aşinalık da yadsınamayacak düzeydedir⁹⁸.

Alman personelinin subay kadrolarında yoğunluk göstermesinin nedeni ise 1913 tarihinde Türk ordusunda yapılan değişim hareketidir. Bu değişim kapsamında ordudan önemli sayıda subay ihraç ve emekli edilmişlerdir⁹⁹. Ordudan çıkarılan subayların yerleri daha doldurulmadan savaşa girilince de bu açık Alman subaylarınca doldurulmaya çalışılmıştır. Bu subay yokluğu öyle bir hal almıştır ki bazı Alman subaylar yetersiz ve tecrübesiz bir Türk subayının görevlendirilmesi korkusuyla bazı görevleri talep etmiş yahut istediği halde görevlerini bırakamamışlardır. Bunun bir örneği von Kress'in çöl komutanlığı kendisine verildiğinde onun yerini alacak adam olmadığı düşüncesiyle ve işin iyi yapılması maksadıyla görevi kabul etmesidir¹⁰⁰. Gerçi ilerleyen süreçte Cemal Paşa da yerine kimin geçeceği endişesi ile görevini bırakmak istediği halde bırakamamıştır¹⁰¹. Ancak bu durumun menfi örnekleri de bulunmaktadır. O da bazı Alman

⁹³ Gültekin Yıldız, **Türk-Alman Askeri İttifakı**, 116; von Kress, **age**, 180.

⁹⁴ von Kress, **age**, 230.

⁹⁵ Şerif Güralp, **Bir Askerin Günlüğünden Çanakkale Cephesinden Filistin'e**, (İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2003), 106; Ali Fuad Erden, 1949, 105; von Kress, **age**, 24.

⁹⁶ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 199.

⁹⁷ Jehuda L. Wallach, **age**, 184.

⁹⁸ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 198.

⁹⁹ Edward J. Erickson, **Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Türk Ordusu**, 430-431

¹⁰⁰ von Kress, **age**, 116.

¹⁰¹ Cemal Paşa, **age**, 226.

binbaşlarının belirtilen sebeplerden ötürü tümen komutanlıklarına atanma meselesidir ki Türk subaylar içerisinde bu durum ciddi kırılmalara yol açmıştır¹⁰².

Türk ve Alman birlikteliğinde beraberce icra edilen Kanal Harekâtı Almanlar açısından başarılı bulunmuş, Türkler açısından ise başarısızlık olarak değerlendirilmiştir. Almanların istediği İngiliz birliklerinin Mısır'da tutulmasıdır. Bu esasında o kadar başarılı bir şekilde yapılmıştır ki beklenenden daha fazla düşman birliğinin bahsi geçen bölgede tutulması sağlanmıştır¹⁰³. Nihayetinde Türklerin tüm Suriye'yi kaybetmesine vesile olmuştur. Dolayısıyla da bu harekâtlar Türkler açısından hüsrân olmuştur. Bu deyiş daha ziyade ikinci kanal harekâtı üzerinden söylenilebilir. Çünkü birinci kanal harekâtının sonucunun değerlendirilmesini Cemal Paşa başarı olarak nitelendirmiştir¹⁰⁴. Bunun nedeni ise orada Mısır seferine yahut kanalı kapatmaya gidilmemesi, sadece keşif maksatlı bir hamle yapılmış olmasındandır. Yani asıl harekâtın sağlanması açısından galibi olmayan bu harekâtın yapılmış olması ona göre bir başarıdır.

Asıl harekât denilen ikinci kanal harekâtının yapılması ile de tekrardan sahada bir başarı sağlanamamış ve Türk-Alman birlikleri geri çekilerek Gazze şeridine kadar gelmişlerdir. Sonrasında çekilme yine devam ederek nihayetinde Suriye, Türk ordusunun kontrolünden çıkmıştır¹⁰⁵. Gazze hattına gelindikten sonra Türk ordusu savunma pozisyonuna geçmiştir. Cemal Paşa'ya göre de Türk askeri talim ve terbiye konusunda noksan olduklarından taarruzda iyi olmamakla beraber her koşulda savunmayı sağlayabilecek durumdadır. Bu sözlerine karşılık tamamen savunmada kalan Türk ordusu iki defa İngilizleri geri püskürtmeyi başarmışsa da üçüncü saldırıyı kaldıramamıştır¹⁰⁶. Çünkü bu esnada komuta kademesi değişmiştir. Erich von Falkenhayn'ın komuta kademesi eline alarak oradaki tüm eski komutanları diskalifiye etmesi ciddi anlaşmazlıklara sebep olmuştur¹⁰⁷. Neticesinde kaybeden tüm birleşik (müttefik) ordular olmuştur.

3.3.1. Birinci Kanal Harekâtı'nda Türk-Alman Personelinin Münasebetleri

Birinci Kanal Harekâtı Alman subayları eşliğindeki Türk ordusu ile icra edilen bir harekâttır. İkinci kanal harekâtında ise Avusturya-Macaristan ve Leh personel de icraata katılmışlardır. Ayrıca ikinci harekâtta Alman tayyare ve makineli tüfek

¹⁰² Jehuda L. Wallach, **age**, 183.

¹⁰³ Akdes Nimet Kurat, **age**, 38; Cemal Paşa, **age**, 187; Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 195.

¹⁰⁴ Cemal Paşa, **age**, 184.

¹⁰⁵ **age**, 202, 234.

¹⁰⁶ von Kress, **age**, 275, 351.

¹⁰⁷ Cemal Paşa, **age**, 227.

birlikleri, Avusturya-Macaristan dağ obüsü birliği gibi unsurlar da bulunmaktadır¹⁰⁸. Bunun yanında birinci kanal harekâtına bakıldığında ise daha sade bir birleşik harekât icrası görülmektedir.

Kanal harekâtında birlikler, komuta kademe olarak 4. Ordu'ya bağlı hareket etmişlerdir. 4. Ordu komutanlığında ilk olarak Zeki Paşa bulunmakta iken kendisinin kanal harekâtı ile alakalı maneviyatı düşük olan bir rapor vermesi neticesinde yerine Cemal Paşa atanmıştır¹⁰⁹. Bu atama ile alakalı von Kress birçok subaydan esasında Enver Paşa'nın Cemal Paşa'yı merkezden uzaklaştırmak için böyle bir şey yaptığını duyduğunu söylemektedir¹¹⁰. Ancak zamanın şartlarında yapılan icraatlara bakıldığında alınan bu kararın yerinde bir karar olduğu anlaşılmaktadır.

Kanal harekâtından mesul ordu komutanı Cemal Paşa'dır. Kanal üzerine harekât düzenlemekle görevli kuruluş 8. Kolordu'dur. Bu kolordunun başında ise Mersinli Miralay Cemal bulunmaktadır. Orduda iki Cemal olmasından mütevellit bu kolordu komutanına küçük Cemal denilmektedir¹¹¹. Alman müttefiklerden ise kanal harekâtıyla alakalı olarak komuta kademesinde 4. Ordu kurmay başkanı olarak von Frankenberg, 8. Kolordu kurmay başkanı olarak da von Kress bulunmaktadır¹¹². Bu isimler harekâtlar müddetince çokça karşılaşılan isimlerdir. Esasında buradaki kemik isimler ise Cemal Paşa ve von Kress'tir.

Bahsi geçen 4. Ordu bir Türk ordusudur. Ancak içerisinde barındırdığı Türkler Şam'da bulunan bir adet gönüllü Mevlevi taburu ve Dobruca gönüllülerinden oluşturulan bir piyade bölüğüdür. Geriye kalan askerler Suriyeli ve Filistinli Araplardır. Türk-Arap ilişkilerinin hassaslığı da anılan dönemde ciddi bir konudur. Konuyla alakalı Alman subaylarının göreve başlamazdan evvel bilgilendirilmedikleri söylenmekte ve görülmektedir¹¹³. Bunun yanında ayrıca Türk-Arap anlaşmazlıkları yüzünden Türkçe bir tercümanın yanında Arap bir tercüman bulundurmanın gereksiniminden de bahsedilmektedir. Burada Türk tarafı kusurlu gibi ön plana çıkmaktadır ancak Alman Genelkurmayı'nın da kusuru yok değildir. Türk tarafının bilgi vermemesi Alman karargâhının da bilgi vermeyecek olmasını gerektirmez. Alman subaylar da yurtdışında bir harekâta gittikleri halde nereye gittikleri ile alakalı bir malumat istememişlerdir. Gerçi bunun da nedeni Almanya'nın da elinde Türkiye

¹⁰⁸ Ali Fuad Erden, 2003, 211.

¹⁰⁹ Cemal Paşa, **age**, 164.

¹¹⁰ von Kress, **age**, 77.

¹¹¹ Muallim Fuad Gücüyener, **Sina Çölünde Türk Ordusu** (İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu, 1939), 163.

¹¹² T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 134; Ali Fuad Erden, 2003, 20-21.

¹¹³ von Kress, **age**, 27; Türk-Arap gerginliği ile alakalı ayrıca bkz. Hans Guhr, **age**, 136.

hakkında tecrübeli uzmanların bulunmamasıdır¹¹⁴. Almanlar için doğu hakkında bildikleri bilgi bin bir gece masalları, egzotik seyahatnameler ve İncil'deki kadim kıssalarla sınırlıdır¹¹⁵. Buradan çıkarılacak sonuç ise personelin görevlendirildiği yere gitmezden evvel nasıl olursa olsun mutlaka gideceği yer ile alakalı bilgilendirilmeleridir.

Almanlar kanal üzerine bir sefer yapılmasını teklif ve ısrar etmişlerdir. Bunun neticesinde bu isteğin Türk çıkarlarına da uygunluk teşkil etmesi üzerine bu harekât kesinleştirilmiştir. Ordu emri de bu doğrultuda hazırlanıp gönderilmiştir¹¹⁶. Kanal harekâtının gerçekleştirilmesi için gereken hazırlıklar önceleri ufak çaplı raporlar ile gerçekleştirilse de asıl hazırlık aşamaları von Kress'in bizzat araziye teftişi ve keşfi neticesinde netleşmiştir¹¹⁷. Von Kress esasında İstanbul'da bulunan Alman Islah Heyeti'nin seçip göndermesi neticesinde kanal harekâtının içerisine bulunmaktadır¹¹⁸. Buradan da anlaşılacağı üzere Almanya kanal harekâtı üzerinde ciddiyle durmaktadır. Dolayısıyla von Kress bölgede yüksek Alman çıkarlarını ve Alman askerî personelini temsil ediyor denilebilir. Zaten kendi hatıratında von Kress her daim Alman çıkarlarından ve Alman meslektaşlarından bahsederek onların yapmış oldukları görevleri ayrı ayrı ifade etmiştir. Ayrıca komuta kademe olarak da bölgenin en üst düzey Alman subayı olduğundan¹¹⁹ Alman personeli ile alakalı meselelerde kendisine danışılmaktadır.

Alman subayları açısından bu keşif seyahatinin faydası bulundukları çöl ortamını tanımlarını ve öğrenmeleridir. Bu husus daha evvelden gidecekleri harp sahası ile ilgili bilgilendirilmediklerinden Alman personel açısından mühimdir. Bu gibi bilgilendirmeler şanslıysalar İstanbul'da yoksa bu şekilde direkt harp sahasının içinde edinilmektedir¹²⁰. Türk subayları açısından da bu keşif, harekâtın planlamasının netleşmesine öncülük etmiştir. Bu keşif neticesinde ordunun çölden geçişi için üç güzergâh belirlenmiştir. Bunlardan ilki çölün kuzeyinden el Ariş üzerinden sahili takip ederek kanala ulaşmaktır. İkinci güzergâh, Birüssebi'den İsmailiye'ye kadar yani çölün ortasından giderek kanala ulaşmaktır. Üçüncü güzergâh ise Kalatülnahil hizasından başlayarak çölün güneyinden geçerek kanala ulaşmaktır¹²¹. Birinci ve üçüncü güzergâhlar denizden ateş tacizine müsait olduğu için ordunun ikinci güzergâhtan geçmesine karar kılınmıştır. Hâlbuki bu yollar

¹¹⁴ Jehuda L. Wallach, *age*, 183.

¹¹⁵ Gültekin Yıldız, *Birleşik Harekât Tecrübesi*, 198.

¹¹⁶ Ali Fuad Erden, 2003, 20-21.

¹¹⁷ Cemal Paşa, *age*, 176.

¹¹⁸ von Kress, *age*, 21.

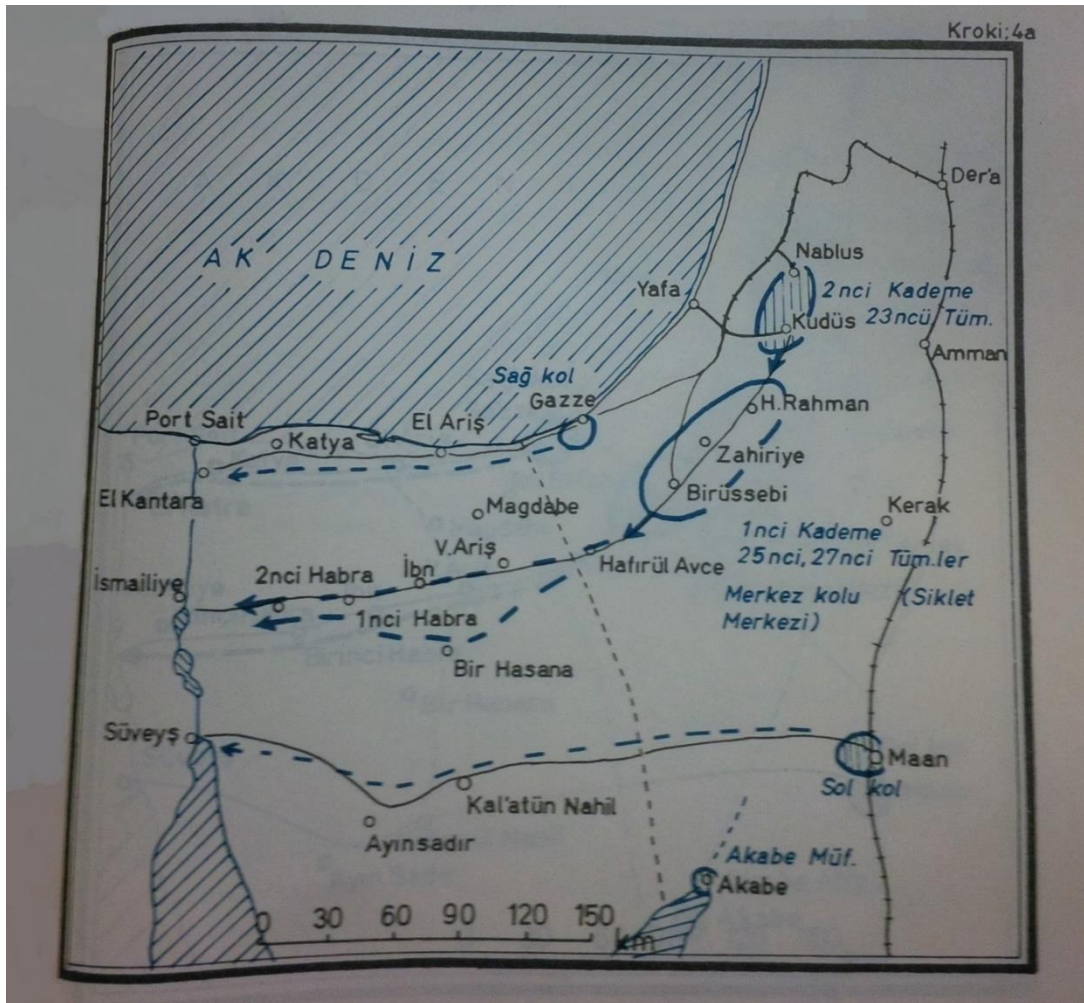
¹¹⁹ Ali Fuad Erden, 2003, 343.

¹²⁰ Gültekin Yıldız, *Birleşik Harekât Tecrübesi*, 198.

¹²¹ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age*, 115; von Kress, *age*, 43.

içerisinde en uygun olan birinci güzergâhtır. Büyük İskender, Yavuz Selim ve Napolyon dahi bu güzergâhı kullanmışlardır. Su bulundurması bakımından da bu güzergâh idealdir. Ancak düşman gemilerinin faaliyette olması hasebiyle çölün orta yerinden geçmek tercih edilmiştir¹²².

Çölün geçilmesinde lojistik olarak elde bulunan en etkili taşıma aracı devedir. Harbin ilk zamanlarında şose yahut demiryolu gibi ulaşım alt yapıları anılan bölgede henüz yaygınlaşmamıştır. Dolayısıyla deve eski ama etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır¹²³. Deve yaratılışı gereği sıcak iklimlere uyum sağlayabilen bir hayvandır. Ancak böyle bir hayvanın dahi onlarca hatta yüzlercesi maalesef yeterli iaşenin sağlanamaması neticesinde telef olmuştur¹²⁴.

Şekil 3.2: Sefer Kuvveti ve Planlarının Safhaları

M.M.V. E.U.Rs. Harp Tarihi Dairesi, **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953) ÖZET**, E.U. Basımevi, Ankara, 1959.

¹²² von Kress, **age**, 44; ayrıca bkz. Fah Rıfki Atay, **Ateş ve Güneş**, 48; Şerif Güralp, **age**, 94.

¹²³ von Kress, **age**, 46-47.

¹²⁴ Şerif Güralp, **age**, 95; Ali Fuad Erden, 1949, 173.

Deve ile alakalı bir hadise aktarılmaktadır. Develerin kullanılırken şayet sakatlanma durumları olduklarında daha kullanılamayacak olduklarından oldukları yerde önlerine bir miktar yiyecek konularak ölüme terkedilmektedirler. Bunun sebebi de İslam dinine bağlanmaktadır. İslam dinine göre hayvanların böyle bir sakatlık durumunda öldürülmemeleri gerektiğinden o hayvanlar öldürülmeyerek ölüme terk edilmektedir. Böyle bir manzaraya dayanamayan Alman bir subay silahını çekerek ölüme terk edilen bir deveyi vurmuş ve akabinde de Müslümanlar arasında bir homurdanma başlamıştır¹²⁵.

Bu hadiseyi aktaran yabancı personele muhtemelen yozlaştırılmış İslam hükümleri anlatılmıştır. Aksi takdirde bu durumun rasyonel bir izahı yapılamaz. Konuyla alakalı sözde aynı dinî hükümler gereğince askerler bitlerinden temizlenirken bitlerini öldürmeyip toprağa salarak bitlerinden temizlenmektedirler. Bunun sebebi de İslam dinine bağlanmaktadır¹²⁶. Öldürmedikten sonra bittin neden temizlendiğinin açıklamasını ise kimse yapamamaktadır. Buradan şu sonuç da çıkarılabilir ki yabancı bir memlekete giden askerî personele yerel halkın dininin doğru bir şekilde anlatılması da gerekmektedir. Aksi halde yanlış inanış ve düşünceler doğru kabul edilerek ordu içerisinde ve harekât esnasında akla mantığa aykırı manzaralar ile karşılaşilmektedir.

Bunun yanında develer ile alakalı gelişen bir diğer hadise de develere alışık olmayan Alman personelin ilk başlarda ne yapacağını bilememesidir. Devenin oturtulması, binilmesi ve tekrardan kaldırılması gibi talimleri bilmeyen Almanlar, deve sırtına direkt merdiven ile binileceğini zannetmişlerdir¹²⁷. Bu da tekrardan Alman askerî personeline çöl ortamına gelmezden evvel en azından bir defa devenin gösterilmesi gerektiği durumunu ortaya çıkarmaktadır. Günümüz tabiriyle ortada büyük bir oryantasyon programı eksikliği vardır. Özellikle Avrupa harp sahasına alışmış ve yurt dışı tecrübesi olmayan Almanlar için bu çok önemlidir¹²⁸. Aynı eksiklik Türk tarafında da bulunmaktadır. Türk ordusu içerisinde özellikle harekât esnasında düşman uçaklarını gören askerlerin paniklemesi buna bir örnektir¹²⁹. Gerçi bu kıyaslama çok adil sayılamaz. Çünkü uçak görüp panikleyen birisi, deve görüp şaşırان birisine göre daha çok tehlike arz eder.

Kanal harekâtına bir an önce başlanması özellikle Almanya tarafından istenilen bir husustur. Bunun yanında Almanlar, Türklerin kendileri ile yaptıkları antlaşmaya

¹²⁵ von Kress, **age**, 52.

¹²⁶ **age**, 52.

¹²⁷ Falih Rıfık Atay, **Zeytindağı**, 126.

¹²⁸ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 199.

¹²⁹ von Kress, **age**, 102, 177.

sadık kalmalarını da istemektedirler. Kanal bölgesindeki Alman askerî personelinin ise aklında Türklerin bu antlaşmaya sadık kalmalarını sağlayacak bir hamle bulunmaktadır. O da bir an evvel Türk kanının akıtılmasıdır¹³⁰. Bu da kanal harekâtının bir an evvel başlatılması ile mümkün olacaktır. Netice de istenilen olmuş ve Türk askeri Şubat 1915’de kanal sularına yanaşmış ve kanalın serin sularına Türk kanı akmıştır. Bu da Türklerin artık itilaf devletleri ile anlaşamayacakları ve Almanlara sadık kalacakları anlamına gelmektedir.

Ordunun 15 Ocak 1915 tarihinde başlayan ileri yürüyüşü 2/3 Şubat gecesi yaşadığı sıcak temasla devam etmiştir¹³¹. Daha sonrasında ordu karargâhında kurmaylarının fikirlerini alan Cemal Paşa geri çekilme kararı alarak ordunun ciddi bir kayba uğramasının önüne geçmiştir. Nihayetinde de 15 Şubat 1915 tarihinde ordu Kudüs’e yakın bir yer olan Birüssebi’ye çekilmiştir¹³². Cemal Paşa’nın kurmaylarından tavsiyelerini dinlediği vakit von Kress’in sunduğu teklif ilginçtir. Burada von Kress, meslektaşı von Frankenberg’in “ordunun çekilmesi aksi halde ciddi kayıpların yaşanabileceği” teklifine karşılık kanalda Türk askerinin şeref ve namus gereği kendisini feda etmesi gerektiğini söylemiştir¹³³. İki Alman subayının bu tezat oluşturan halleri Alman aklının da farklılaşabileceğini göstermektedir. Hâlbuki Almanlara göre Türk kanının akması yeterli idi. Ancak burada bir intihar söz konusudur. Belki de bu iki Alman subay Cemal Paşa’ya karşı ortaklaşa bir akıl oyunu oynamaktaydılar. Öyle de olsa Frankenberg’in birinci kanal harekâtı ile ilgili isteksizliği hatıralarda belirtilmektedir¹³⁴. Ancak bunlara rağmen Cemal Paşa “şeref uğruna bu kadar askerin hayatını kaybetmesine göz yumamam” diyerek geri çekilme talimatını vermiştir¹³⁵.

Cemal Paşa’nın geri çekilme kararındaki net tavrı kanal harekâtına hücum emri verirken ki hızlı kararı yüzünden de olmuş olabilir. Çünkü taarruz emri verilmeden önce planlanan taarruz iki kademenin beraberce hareket etmesini kapsamaktadır¹³⁶. Kanala iki kademe halinde gelinecektir. Birinci kademedeki Cemal Paşa ikinci kademenin kendilerine yetişmesini pek beklemek istememiş gibidir. Bunun ispatı da Cemal Paşa’nın önceki raporlarda su sıkıntısından bahsetmediği halde taarruz öncesi gönderdiği raporda bir su sıkıntısı olabileceğini ve dolayısıyla ikinci

¹³⁰ von Kress, **age**, 84.

¹³¹ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 211; E. Albay Muzaffer, **age**, 26.

¹³² Cemal Paşa, **age**, 186.

¹³³ Ali Fuad Erden, 1949, 158; Cemal Paşa, **age**, 185; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 217.

¹³⁴ Ali Fuad Erden, 1949, 98.

¹³⁵ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 217; E. Albay Muzaffer, **age**, 29.

¹³⁶ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 168.

kademenin beklenmeden taarruz etmeye mecbur olduğunu söylemesidir¹³⁷. Taarruzun sonucunda işler istenmediği gibi gidince de bu durum hızlı bir geri çekilme kararı verilmesinde etkili olmuş olabilir. Fakat sadece bu neden olsaydı Alman meslektaşlarından fikir alma gibi bir zahmete katlanılmazdı. Alman subaylarına da dışarıdan bakıldığında kendi aralarındaki planlarının aslında ne olduğu doğrusunu söylemek gerekirse çok net değildir.

Esasında Almanların dışarıya karşı yek görünmelerine karşın içerilerinde de yek olup olmadıkları muamma konusudur. Bunun nedeni ise Türkiye'deki Alman yetkili dairelerinin bir türlü bir araya gelememeleri tek parçaya dönüştürülememeleridir. Bu da ister istemez bir iki başlılığın, dağınıklığın önünü açabilmektedir¹³⁸. Konuyla alakalı von Sanders Türkiye'deki Alman makamlarının daha iyi işbirliği yapmış olsaydı her şeyin daha iyi sonuçlanabileceğini söylemiştir¹³⁹.

Alman subaylarının birbirleri ile olan iletişimi yine de güçlüdür. Tıpkı Türklerin kendi aralarında olduğu gibi bu da doğal karşılanmalıdır. Aynı milletlerden olan insanlar farklı milletlerden olanlara nazaran daha iyi geçinmektedirler. Bununla alakalı da von Kress ve Cemal Paşa arasında geçen bir hadise vardır. Cemal Paşa bir gün von Kress'i yanına çağırır. Ondan Alman Islah Heyeti ile yaptıkları telgraf görüşmelerinin şifrelerini ister. Bunun karşısında ise von Kress menfi bir üslup takınır. Kesin bir dille bu isteği geri çevirir ve eğer verilmesi uygun görülürse bunu Liman von Sanders Paşa'nın yapabileceğini söyler¹⁴⁰. Burada hiyerarşik manada Cemal Paşa, von Kress'in üstüdür ve ordu komutanıdır. Buna rağmen von Kress bu reddiyeyi vermiştir.

Buradan anlaşılacağı üzere iletişim ve haberleşme anlamında Alman subaylarının kendi hatları bulunmaktadır. Her ne kadar Türk üstlerine rapor vermekteyseler de asıl görüşmelerini Alman üstleriyle yapmaktadırlar. Cemal Paşa ile şifreyi paylaşmadığına göre onun görmesini istemediği bazı bilgiler de paylaşılmıştır. Bu da bizi gerektiği durumlarda Alman subaylarının bağlı oldukları Türk ordu komutanını değil de merkezdeki Alman komutanını dinleyeceği varsayımına götürebilir. O zaman buradan da şu sonuç çıkar; birleşik harekât kapsamında beraber hareket eden milletlerin tek bir komuta merkezinden ve tek bir iletişim ağından haberleşmeleri gerekir. Aksi takdirde birbirlerinin arkasından iş çevirmediklerinin garantisini kimse veremez. Dolayısıyla ordu içinde güven azalır.

¹³⁷ E. Albay Muzaffer, **age**, 21.

¹³⁸ Jehuda L. Wallach, **age**, 183, 188.

¹³⁹ Akdes Nimet Kurat, **age**, 85.

¹⁴⁰ von Kress, **age**, 171.

Birbirlerine güvenmeyen askerî personel de istenilen başarıyı elde etmede muvaffak olamaz.

Haberleşme bir başka deyişle de irtibat ordu içerisinde ve özellikle harekât esnasında önemli bir yer tutmaktadır. Müttefiklerin kendi aralarındaki bilgi alışverişinin yanı sıra ordu içi temel bilgi akışının sağlanması açısından da irtibat çok önemlidir. Birinci kanal harekâtı sırasında sağlam ve iyi teçhiz edilmiş İngiliz savunmasına karşı geri çekilme kararı alan ordu komutanlığı bu emrini tüm birliklere göndermiştir. Ancak bu emir bazı birliklere gitmemiş ve İngilizlerle çatışmalar yer yer devam etmiştir. Bu da istenmeyen kayıpların yaşanmasına vesile olmuştur. Ancak sahadaki birlik komutanından da on altı saat geçmesine rağmen hiçbir ses çıkmamıştır¹⁴¹. Birliğin komutanının kendisine bir emir ulaşmaması halinde kendisinin merkeze bir emrin olup olmadığını sorması da daha uygun olurdu. Bu gibi durumlar ile incelenen hatıralarda birçok defa karşılaşılmıştır.

Türk askerî personelinin maalesef üstlerini bilgilendirmeme gibi bir alışkanlığı bulunmaktadır. Alman disiplinine alışkın Alman askerî personelinin böyle durumları anlayışla karşılaması beklenilemez. Bununla alakalı yaralanan askerlerin kaldırıldığı bir sahra hastanesinde konuyla alakalı bilgilendirme raporunun üstlere ulaştırılmaması sonucunda ihtiyaç duyulan malzeme kendilerine gönderilememiştir. Teftiş yaparken bu duruma tesadüf eden von Kress kendisinin her şartta ve koşulda iken bilgilendirilmesi gerektiğini söylemiştir¹⁴². Bir değişiklik yahut eksiklik veya gelişme olduğunda astların üstlerini bilgilendirmesi genel işleyişin sıhhati açısından mühim bir önem arz etmektedir.

Birinci kanal seferinde kanalın batısında kalmalarına rağmen İngiliz savunması ciddi bir direnişle Türk saldırılarını püskürtmüşlerdir. Türkler burada kanalın doğu tarafından sıfır noktasına kadar yaşayabildikleri halde bir muvaffakiyet sağlayamamışlardır. Hâlbuki uzun menzilli toplarla kanalın içerisindeki gemiler batırılarak kanal kullanıma kapatılabilirdi¹⁴³. Bu fırsatı da kendilerine İngilizler kendileri vermiştir. Ancak gerekli teçhizatın olmaması sebebiyle bu fırsat değerlendirilememiş ama yine de bir İngiliz gemisi ağır bir şekilde tahrip edilmiştir. Kanalı geçmek için tek araç olan tombazlar ile kanalın karşısına geçmek de mümkün olmayınca kanaldan çekilme hareketi başlamıştır¹⁴⁴.

¹⁴¹ von Kress, **age**, 109; konuyla alakalı başka örneklerde mevcuttur. Bkz. E. Albay Muzaffer, **age**, 35.

¹⁴² von Kress, **age**, 120.

¹⁴³ **age**, 107.

¹⁴⁴ E. Albay Muzaffer, **age**, 27.

Çekilme devam ederken İngilizler Türk ordusunu takip etmemiştir. Bunun neticesinde bu muharebede bir kazanan olmamıştır. Türkler saldırmışlar ancak kanalı kapatamamışlar, İngilizler Türkleri geri püskürtmüşler ancak takip etmeyerek Türkleri imha edememişlerdir¹⁴⁵. Tüm bunlara rağmen Türk ordusu içerisinde bir maneviyat düşüklüğü yaşanmamış herhangi bir teçhizat kaybı vermeden ricat gerçekleşmiştir¹⁴⁶. Mısır'ı almak niyeti empoze edilen Türkler kanal hizasında bir taciz yaparak geri dönmeye mecbur kalmışlardır. Esasında Mısır'ın alınamayacağı herkesçe malum olan bir hakikattir. Ancak kamuoyunda ve asker içerisinde bir infial yaratmak adına ordu emirlerinde dahi olmak üzere bu kanal harekâtına Mısır Seferi ismi verilmiştir¹⁴⁷.

Karşılıklı olarak bir kazanımın olmadığı bu sefer neticesinde aslolan hedefler gerçekleştirilmiştir. Bu hedefler Türklerin çölü geçebileceği ve kanalı tehdit edebileceğidir. Dolayısıyla İngilizler burada birlik bulundurmaya ve kanal ile meşgul olmaya mecbur kalmışlardır. Konuyla alakalı anılan dönemin Alman Genelkurmay Başkanı von Falkenhayn da Türklerin kanalı taciz etmekle İngilizlerin olası Çanakkale taarruzunu geciktirdiğini ve Çanakkale'de gereken hazırlığın tamamlanmasının sağlandığını söylemiştir¹⁴⁸. Kamuoyunda da kanal taarruzu "keşf-i taarruz" olarak nitelenerek asıl taarruz öncesi bir keşif harekâtının yapıldığı lanse edilmiştir. Yine Cemal Paşa da hatıratında zaten aklında böyle bir keşif hareketinin olduğunu dolayısıyla da bu hareketin başarısızlık olarak nitelendirilemeyeceğini söylemektedir¹⁴⁹.

Ancak her ne kadar stratejik açıdan bir kazanım söz konusu olduysa da sonuç itibarıyla sahadaki askerî başarısızlığın bir şekilde ordu içerisinde yansımaları olacaktır. Bu da her başarısızlık sonrası olduğu gibi suçun karşı tarafa atılmasıyla, karşılıklı anlaşmazlık ve sürtüşmelerle kendini gösterecektir¹⁵⁰. Başarının her daim üstleneni olur ama başarısızlık bir zül addedildiğinden onu üstlenen olmaz. Burada en kısa ve basit yol olan suçun karşı tarafa atılması durumu ortaya çıkar. Birleşik harekât kapsamındaki ordularda bu daha tehlikeli bir hal alır. Bunun nedeni ise birden fazla millete sahip bu ordunun içerisinde fitnenin hızlı yayılabilmesi ve bölünmenin kolayca yaşanabilmesidir. Bu aslında kimsenin istemeyeceği bir hadisedir. Ancak elde edilen her başarısızlık bu neticeleri beraberinde getirir. Birinci kanal harekâtının sonuçları bakımından ciddi bir başarısızlık olduğu söylenemez.

¹⁴⁵ E. Albay Muzaffer, **age**, 36.

¹⁴⁶ Cemal Paşa, **age**, 186.

¹⁴⁷ Ali Fuad Erden, 2003, 12.

¹⁴⁸ **age**, 68.

¹⁴⁹ Cemal Paşa, **age**, 187.

¹⁵⁰ Gültekin Yıldız, **Türk-Alman Askeri İttifakı**, 117; von Kress, **age**, 112.

Bunun neticesinde de ordu içinde çok fazla gerginlik olmamıştır. Esas gerginlik ikinci kanal harekâtı neticesinde alınan başarısızlık sonucunda ortaya çıkacaktır. Dikkat edilmesi gereken husus ise Türk-Alman ilişkilerindeki tüm bu gerginliklerden İngilizlerin de haberinin olmasıdır¹⁵¹.

3.3.2. İkinci Kanal Harekâtı'na Kadar Geçen Süreçte Türk-Alman Personelinin Münasebetleri

İki kanal harekâtı arasında önemli bir zaman aralığı vardır. Bu zaman aralığı 15 Şubat 1915 tarihinden bil itibar 16 Temmuz 1916 tarihine kadar yaklaşık olarak bir buçuk senelik bir zamanı kapsamaktadır. Bu zaman zarfı harp müddetince olduğundan dışarıdaki sivil hayata göre daha kısa ve her anı değerlendirilmesi gereken bir aralıktır. Özellikle harp sahasının cereyan ettiği Suriye, Filistin ve Sina hattındaki alt yapı ve lojistik hizmetlerinin eksikliği hat safhada olan bir bölge için eksikliklerin telafi edilmesi açısından bu kısa zaman daha da kısalmaktadır.

Bu zaman aralığında tüm dikkat asıl olarak yapılacak olan kanal harekâtına verilmiştir¹⁵². Daha evvelden yapılan ve birinci kanal harekâtı olarak nitelenen sefer sonrasında bu harekâta keşf-i taarruz denildiği için ikinci kez kanal üzerine yapılacak olan harekâtın daha disiplinize ve kapsamlı bir şekilde yapılarak mutlak muvaffakiyet getirmesi gerekmektedir. Bu da elbette ki kolay değildir. Fakat geline son noktada ikinci kanal harekâtı kanala karşı değil de kanala doğru bir hamle olarak yapılmış olup sonucunda istenmeyen bir başarısızlık alınarak önce el Ariş'e sonrasında ana savunma hattı olan Gazze şeridine kadar çekilmiştir.

İlk yapılan kanal seferinin ardından ikinci ve asıl olan kanal seferine çıkabilmek için öncelikli olarak ordu içindeki birlik ve uyumun sağlanması gerekmektedir. Bununla beraber alt yapı hizmetlerinin de azami ölçüde tamamlanması harekât için ciddi bir önem arz etmektedir. Tüm bunların yapılabilmesi için de ordu komutanının Alman müttefikleri ile arasını iyi tutması gerekmektedir.

Yapılan sivil ve askerî hazırlıklar, ordu içi askerlerin talim ve terbiyelerinin yapılması gibi hususlarda Alman personelinin öne çıkması dikkate değerdir. Anılan dönemde yetişmiş eleman sıkıntısının fazla olması hasebiyle Türk karar alma mekanizması Alman müttefiklerinden bu konuda da faydalanmak istemiş ve de faydalanmıştır. Öyle ki ileride herhangi bir sıkıntının yaşanmaması açısından Liman von Sanders Almanya'dan karakterli ve maceraperest olmayan kişileri özellikle istetmiştir¹⁵³.

¹⁵¹ Jehuda L. Wallach, **age**, 176.

¹⁵² Cemal Paşa, **age**, 191.

¹⁵³ Jehuda L. Wallach, **age**, 181-182.

Burada Alman askerî personeli için cazip olan nokta ise Osmanlı cephelerine gelen subayların bir yahut iki rütbe tevcih edilmeleridir. Hatta batıda kıta komutanlıklarında görev alamayanlar için ise kıta komutanlığı yapmaları için kendilerine imkân da sağlanmaktadır¹⁵⁴. Tüm bunlar Alman askerî personeli için doğuyu cazip kılan etmenlerdendir.

Bu askeri kadrolaşmanın yanında sivil açıdan güzel bir örnek olarak da 4. Ordu komutanı Cemal Paşa'nın oluşturmuş olduğu müşavir (danışman) heyetine bakmak yeterlidir. Cemal Paşa'nın ordu karargâhında oluşturmuş ve oturtmuş olduğu sistem, işleyişin neredeyse mükemmelen olmasını sağlamaktadır. Ancak bu işleyişin daha ziyade sivil bir anlayışla hazırlandığı da söylenmelidir. Burada Cemal Paşa'nın idarede olan İttihat ve Terakki Partisi ile olan ilişkisinin etkisi olduğu söylenebilir¹⁵⁵. Çünkü Cemal Paşa geçmişte sivil idarede de görev yaptığından ve siyasi bir kimlik de taşıyor olduğundan işleyişinin daha ziyade siyasi ve sivil odaklı olması gerekebilmektedir. Bu da anlaşılabilir bir durumdur. Sel gider kumu kalır diye bir tabir vardır. Harpten sonra askerle değil sivil halk ile baş başa kalacağını bilen Cemal Paşa asıl yatırımı aslında sivil halka yapmaktadır. Bu da yaptırmış olduğu bulvarlar, çeşmeler, parklar ve şehir içi düzenlemelerden anlaşılmaktadır. Cemal Paşa'nın konuya verdiği ehemmiyet konuyla alakalı İsviçreli Prof. Zürcher'in görevlendirilmiş olduğu göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır¹⁵⁶. Bununla alakalı von Kress ve Ali Fuat Erden gibi isimler hatıralarında barış zamanı yapılacak olan icraatların harp zamanında yapılmasının gereksiz bir harcama olduğunu da vurgulamaktadırlar¹⁵⁷. Özellikle von Kress'in yapılmakta olan bir hastaneye gittiğinde orada çalışma olmadığını, orada görevli amelelerin anıt yapımı için gittiklerini öğrenmesi durumun askerî yönden vahametini de göstermektedir¹⁵⁸. Ancak bu durumlar subaylarca Cemal Paşa'ya değil okuyucularına söylenmektedir.

Ordu karargâhının kısımları üçe ayrılmaktadır. Birincisi komutanın özel kaleminin bulunduğu hususi maiyet, ikincisi kurmay başkanının bulunduğu asıl karargâh, üçüncüsü de müşavir heyetidir¹⁵⁹. İlk iki kısımda daha ziyade Türk personel istihdam edilmektedir. Ali Fuat Erden'in kurmay başkanlığı yaptığı zaman için Arap yahut Alman personel olmadan sadece Türk personel istihdam edilmiştir¹⁶⁰. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi müşavir heyetinde ise neredeyse tamamen Alman personeli

¹⁵⁴ Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 196.

¹⁵⁵ Bunun ispatı olarak kendisi aynı zamanda Bahriye Nazırı olarak hükümetin bir üyesidir; Bkz. Cemal Paşa, **age**, 162.

¹⁵⁶ Ali Fuat Erden, 2003, 174-175.

¹⁵⁷ von Kress, **age**, 145; Ali Fuat Erden, 2003, 114.

¹⁵⁸ von Kress, **age**, 209.

¹⁵⁹ Ali Fuat Erden, 2003, 160.

¹⁶⁰ **age**, 162.

istihdam edilmiştir. İlk iki kısımda yabancı personel bulundurulmaması muhtemelen işleyişin aksamaması, işin içine fitne ve fesat girmemesi için alınan bir tedbirdir. Ancak asıl iş daha ziyade bu müşavir heyeti tarafından yapılmaktadır. Çünkü ordu komutanı Cemal Paşa bilgi sahibi bireylere değer vermekte ve onların sivil itibarlarından faydalanarak da kendi sivil ve siyasi itibarını parlatmaktadır. İşin aslına bakılırsa Alman personel işinin gerçekten ehli durumundadır.

Anılan dönem içerisinde kimin ne kadar faydalı olup olmadığı konusunda bugünden eleştirilerde bulunmak, gerçekleri örtbas etmek adına saygısızlık olarak addedilebilir. Ancak anılan dönem ile alakalı hatıralara bakıldığında Türk personel tarafından gösterilen umursamazlık daha ön plana çıkmaktadır. Bu durum yine Türkler tarafından dile getirilmektedir¹⁶¹. Ancak Alman personelinin hatıralarına bakıldığında daha ziyade nelerin yapıldığı anlatılmaktadır. Yani icraatlar ön plana çıkmaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç Alman personelinin bir müttefik olarak üzerine düşen görevi layıkıyla yapmaya çalıştığıdır. Elbette bu durumun istisnaları da bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de su kuyuları bulmakta nam yapan Alman bir uzmanın hiçbir faydalı faaliyetinin olmamasıdır¹⁶².

Bu bahislerden Türklerin çalışmadığı sonucu çıkarılamaz. Elbette ki buradaki çalışma karşılıklıdır. Fakat Türklerin Almanlardan almış oldukları bu ciddi yardım yadsınamaz ölçüdedir. Balkan savaşları sonrasında ihraç edilen önemli ölçüde subayın ihraç nedeni verimliliklerini kaybetmeleridir. Birinci Dünya Harbi'ne girildiğinde sayı olarak Türk ordusunda belki yeterli miktarda subay bulunmamaktadır. Ancak geride kalan genç subayların dinamikliği orduya istenilen enerjiyi vermiştir. Türk genç subaylarının ve askerlerinin takdire şayanlığı Alman müttefiklerince de tasdik edilmiştir¹⁶³. Tecrübeli ve olgun subay açığının Alman personeli tarafından doldurulması ise belki de Türk ordusu açısından önemli bir fırsat olmuştur. Çünkü Türk ordusuna hizmet için öğretmen olarak getirilen subaylar, ülkelerinin savaşa girmesi sebebiyle harp esnasında cephede savaşarak Türk ordusuna hizmet etmişlerdir. Belki böylelikle Türklere daha faydalı olmuşlardır.

Müşavir heyetine tekrardan gelinecek olursa ordunun ziraat danışmanı Cemil Bey, maliye danışmanı Tevfik Bey, deniz danışmanı bir Alman deniz üst subayı, sağlık danışmanı Prof. Mühlens, eski eserler danışmanı Prof. Wiegand, mimari danışman Prof. Zürcher, inşaat danışmanı Prof. Zalts, su danışmanı su mühendisi Butner, orman danışmanı bir Alman, sanayi danışmanı yine bir Alman, Arap ve Urban

¹⁶¹ Falih Rıfki Atay, **Ateş ve Güneş**, 86.

¹⁶² **age**, 86.

¹⁶³ Akdes Nimet Kurat, **age**, 22; von Kress, **age**, 31; Gültekin Yıldız, **Türk-Alman Askeri İttifakı**, 117.

danışmanı Şeyh Esad Şukayr Efendi, Mısır danışmanı ise Fuat Selim Bey olmak üzere 12 kişilik bir ekip söz konusudur¹⁶⁴.

Bahsi geçen danışmanlar sıralanırken kimilerinin ismi verilmeyerek sadece milletleri verilmiştir. Bu esasında aktaranın isimleri telaffuz edememesinden kaynaklanabilir. Konuyla alakalı askerî durum raporları incelenirken Alman subayların isimlerinin iki defa yazıldığı görülmüştür. Birincisinde Latin harfleri ile Almanca orijinal ismi yazılırken devamında ikinci olarak Arap harfleriyle Türkçe karşılığı (Osmanlıcası) yazılmıştır¹⁶⁵. Buradan da anlaşılmaktadır ki Osmanlıca işleyişte Alman personelinin ismi önceleri okunduğu gibi yazılmış, sonraları bu okunduğu gibi yazılma anlaşıldığı gibi telaffuz edilmeye çalışılmış nihayetinde insanların isimleri anlaşılmayacak şekilde telaffuz edilir olmuştur. Bunu düzeltmek için de bir müddet yabancı mütteliklerin isimleri orijinal halleriyle yazılara eklenmiştir.

Müşavir heyetindeki bir diğer dikkat çeken husus ise danışmanların bazılarının akademisyen kökenli olmalarıdır. Bu Cemal Paşa'nın bilgiye verdiği önemi yansıtmaktadır. Ancak bu bilgilerden ne derece etkili ve verimli faydalandığı maalesef bugünden söylenemez. Söylenilecek olan şey bu ordunun karargâh iç yapılanmasının, oluşturulan günümüz doktrinleri ile olan benzerliğidir. Yerli ve yabancı personelin iç içe uyumlu bir halde çalışması ve danışman heyetinin oluşturularak bunlardan etkili bir şekilde faydalanılmaya çalışılması günümüzde dahi arzu edilen hallerdendir. Buradan da anlaşılmaktadır ki insanın işleyiş biçimi yıllar geçse de kendisini korumaktadır. Ayrıca günümüz doktrinlerinin yılların tecrübelerinden damıtılarak son halini aldığı da buraya bakılarak rahatlıkla söylenebilir.

Cemal Paşa'nın yansıtmış olduğu bir diğer özelliği ise kriminal geçmişleri olsa bile insanları yanında tutmasını bilmesidir. Bunun örneklerinden bir tanesi de danışman olarak yanında tuttuğu Prof. Wiegand'dır. Wiegand'ın alanı arkeoloji ve tarihtir. İlgi ve uzmanlık alanı ise Suriye ve Filistin bölgesidir. Bu bölgede harp öncesinde de incelemelerde bulunmuştur. Wiegand sadece bölgeyi incelemekle kalmamış, yapmış olduğu kazılardan elde ettiği önemli eserleri Almanya'ya kaçak yollardan götürmüştür. Kendisinin bu faaliyetleri anlaşıldığında kendisine yasak getirilmiş, sonrasında ise Alman ordusuna katılmıştır¹⁶⁶. Bölgede tekrar çalışma yapabilmek için Cemal Paşa'nın iznine ihtiyacı olduğundan Cemal Paşa'yı kullanmak istemiş ancak işleyiş tam tersi bir hal alarak Cemal Paşa bu zatı kullanmıştır. Öyle ki iki

¹⁶⁴ Ali Fuad Erden, 2003, 165.

¹⁶⁵ Askerî Ceride, 27 Şubat 1917-19 Mart 1917, ATASE, 400.63.1576.024.03.

¹⁶⁶ von Kress, **age**, 234.

güzel akademik çalışma dahi Almanca ve Türkçe olmak üzere iki dilde meydana getirilmiştir¹⁶⁷. Bu gibi başka örnekler de göstermektedir ki Cemal Paşa insanların faydalanabilecek yanlarını görerek onları yanında tutmasını bir şekilde başarmıştır. Bu sayede de işlerin hızlı, etkili ve verimli bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Kısacası Cemal Paşa, rüzgârı karşısına değil yanına almasını bilerek hızına hız katmıştır.

İşleyişe bir de Alman tarafından bakılacak olursa konuyla alakalı en önemli veriler von Kress tarafından verilmektedir. Kendisi Alman kimliğini her daim muhafaza etmiştir. Bunun bir nedeni de kendisinin aynı zamanda çöldeki Alman kıtaatının adli amiri olmasındandır¹⁶⁸. Dolayısıyla Almanların bölgedeki bir nevi hamisi konumunda olduğundan da kendisinin aktardıkları ayrı bir önem arz eder. Bu vesileyle kendisinin Alman personeli adına konuştuğu da varsayılabilir. Kendisi birinci kanal harekâtı sonrasında ikinci kanal harekâtına kadar geçecek süre içerisinde kanalı taciz etmekle görevlendirilmiştir. Bunun için de çöl komutanlığı adı altında bir birlik kurularak bu birliğin komutanı yapılmıştır¹⁶⁹.

Süveyş kanalı bu iki harekât arasındaki zaman aralığı boyunca birçok defa Türk-Alman kuvvetlerince taciz edilmiştir. Konuyla alakalı olarak komuta kademesinin hemen hemen çoğunun Alman olduğu bu karargâhta Türk askerlerinin uyumlu bir şekilde çalıştıkları ve onlarında birçok başarıları imza attığı söylenilmiştir¹⁷⁰. Süveyş Kanalına yapılan sabotajlar;

Von Kress'in Süveyş Seferi (15-28 Mart 1915), Yarbay Lauffer'in Port Said-Kantara arasında kanala mayın koyma girişimi (8/9 Nisan 1915), Binbaşı Hünger müfrezesinin el-Ferdan'a yönelik girişimi (23 Nisan-5 Mayıs 1915), von Kress'in Kantara'ya karşı yürüyüşü (4-10 Mayıs 1915), Acı Göl baskını (28/29 Mayıs 1915), Üsteğmen Sırrı'nın kanala mayın koyma teşebbüsü (17 Haziran-2 Temmuz 1915), Temmuz ortasında küçük bir müfrezenin kanalı geçerek Kantara'nın 2.5 km kuzeyinde kalan demiryolu ve köprüyü tahrip etmesi, 12 Ağustos akşamı kanala ulaşan bir kolun Kantara-Port Said demiryolunun üç noktasına dinamit koyması, 5/6 Eylül gecesi bir keşif kolunun Kantara'nın 5 km güneyinde su taşıyan bir dubaya

¹⁶⁷ von Kress, **age**, 235; yayımlanan eserler "Suriye ve Filistin ve Garbî Arabistan Âbidat-ı Atıkası / Alte denkmäler aus Syrien, Palastina und Westarabien" ve "Türk-Alman Abideleri Muhafaza Komutanlığı'nın İlmî Neşriyatı" adı altında olmak üzere iki adettir. Ayrıca bkz. Ali Fuad Erden, 2003, 177.

¹⁶⁸ Ali Fuad Erden, 2003, 343.

¹⁶⁹ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 265; Cemal Paşa, **age**, 189.

¹⁷⁰ von Kress, **age**, 129.

ateş ederek içindekileri öldürmesi, 9/10 Eylül gecesi Küçük Acı Göl'ün doğusunda telsiz istasyonuna benzeyen bir binanın havaya uçurulması şeklindedir¹⁷¹.

Buradaki tarihlendirmelere bakıldığında ikinci kanal harekâtı sonrasındaki geri çekilmelere rağmen kanalı taciz sürmüştür. Ayrıca yaklaşık on beş-yirmi günde bir kanal düzenli olarak Türk-Alman birliklerce ziyaret edilmiştir. Bu, kanal bölgesinde bulunmanın asıl maksadının İngilizleri rahatsız ederek kanal üzerine dikkat çekilmek olduğunun da ayrıca bir göstergesidir.

10 Haziran 1915 tarihine kadar von Kress çöl komutanlığı görevini sürdürmüştür. O tarihte aynı zamanda 4. Ordu kurmay başkanlığı görevi için de Kudüs'e çağrılmaktadır¹⁷². Sonrasında ise 1916 senesinin ocak ayında birinci kuvve-i seferiye komutanı olarak Kudüs'e gelerek ikinci kanal harekâtı hazırlıklarına başlamıştır¹⁷³. İkinci kanal harekâtı için düşünülen tarih ise yine birincisinde olduğu gibi Ocak ayı olarak hesaplanmaktadır. Buradaki hesap çölün en ılıman zamanının Aralık-Ocak ayları olmasından kaynaklanmaktadır¹⁷⁴. Dolayısıyla bir harekât düzenleneceği zaman bu aylarda düzenlenmesi en idealidir. Aksi takdirde çölün kızgın sıcakları ile karşılaşılır. Ancak bunlara rağmen zaruri sebeplerden dolayı bu ikinci harekât yazın kavurucu sıcağı altında yapılmaya mecbur olmuştur.

Çöl komutanlığına atandığı süreç itibarıyla von Kress genel komutan olmuştur, yani bir deyişle çöl bölgesinin genel askerî işleyişi kendisinden sorumludur. Bu gözle bakılacak olduğunda von Kress'in ast ve üstleriyle olan ilişkisini ve idare biçimini etki altında kalmadan sürdürdüğü söylenilebilir. Bu da bizi modern Alman öğretisinin nasıl oluşunun cevabına götürmektedir.

Önemle vurgulanan hususlardan bir tanesi personel uyumu için Alman ve Türk askerî personelinin beraber yemek yedirilmesi hususudur¹⁷⁵. Subay ve erlerin bir masada oturması çok uygun düşmeyebilir. Ancak aynı pozisyonadaki yerli ve yabancı tüm personelin beraber yemek yemesi ve sosyal ortamlarını paylaşması ordu içindeki kaynaşmanın özel ve güzel olması açısından önemlidir. Ayrıca subay ve erlerin aynı masada oturması ve aynı sosyal ortamı paylaşması da esasında doğaldır. Burada bahsedilen zamanın harp esnasında geçiyor olması sebebiyle de bunların hepsinin doğallaştırılması gerekir.

¹⁷¹ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age*, 300-317; İsmet Üzen, *age*, 20.

¹⁷² von Kress, *age*, 140.

¹⁷³ von Kress, *age*, 165; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age*, 339.

¹⁷⁴ E. Albay Muzaffer, *age*, 12.

¹⁷⁵ von Kress, *age*, 126.

Türk askerî personelinin yeterince iyi iâşe edilememesi ve maaşlarının zamanında verilememesi gibi sorunlar Alman askerî personeli ile aralarından bazı problemlere sebebiyet verebilir niteliktedir. Hiçbir şey olmazsa asker içinde yaşanacak bir özgüven kaybının ciddi derecede olumsuz sonuçları olabilir. Bunun da hesaba katılmasıyla elden geldiği nispetçe Türk ve Alman personelinin arasındaki eşitsizliğin hissedilmemesi sağlanmaya çalışılmıştır¹⁷⁶.

Buradan bir durum analizi yapılacak olursa, Türk askerî personel iâşe ve para sıkıntısı çekip Alman askerî personel bu sıkıntıları çekmiyorsa demek ki bu iki farklı milletten gelen personellerin beslendikleri kaynak bir değildir. Devletlerin kendi kaynaklarının, askerlerini besleyememesi sorunu için de bir çözüm yoktur. Asker kendi içerisinde bir yere kadar paylaşımcılığını sürdürebilir. Ancak bu bir noktada patlak verebilir. O halde birleşik harekâta çıkacak devletlerin ortak bir sermaye havuzu oluşturarak tüm personelinin giderlerinin buradan ödenmesinin daha uygun olacağı varsayılabilir. Böylelikle sahadaki komutanın böylesine zor bir duruma düşmesi de engellenmiş olur.

Türk ve Alman birlikteliklerinden hoş bir misal verilecek olursa bir gün Alman bir subayın Ali Fuat Erden'in yanına gelerek kendisinden kayısı pestili istemesi örnek verilebilir. Alman yemek istihkakında olmadığı anlaşılan bu kayısı ezmesi, suyun içine konularak bir kayısı kompostosu elde edilmekte ve bu haliyle tüketilmektedir. Türklerin bu tatlı içecekleri Almanların hoşuna gitmiş olacak ki Ali Fuat Erden'den istemişlerdir. Bunu yaparken de kayısı pestilini "mişmişleder" diyerek tarif etmişlerdir. İlk başta ne denildiğini anlayamayan Ali Fuat Bey, sonrasında Alman subayın el ve ağız hareketleri ile mevzuyu çözmüştür. Burada "mişmiş" yerel dil olan Arapçada kayısı manasına gelmekte iken "leder" ise Almanca deri demektir. Böylelikle kayısı pestili kelimesi için bir Arapça ve bir Almanca kelimedenden böyle bir kelime türetilmiştir¹⁷⁷. Bu örnekten yola çıkarak daha birçok madde ve eşyaya böyle takma isimler verildiği söylenebilir. Esasında bu da askerlerin kendi içlerinde bir uyumu yakaladıklarının da bir göstergesidir.

Yemek konusunda Türk askerlerinin hünerleri batılı müttefiklerine göre daha iyidir. Von Kress özellikle ekmek yapımında Türklerin maharetli olduklarını söyler¹⁷⁸. Zaten ekmek ile alakalı ordu içerisinde bir ekmekçi müfrezesinin bulunması bu işe verilen önemin derecesini göstermektedir¹⁷⁹. Bunun yanında von Kress Türklerin az erzakla

¹⁷⁶ Akdes Nimet Kurat, **age**, 51; von Kress, **age**, 126.

¹⁷⁷ Ali Fuat Erden, 2003, 127.

¹⁷⁸ von Kress, **age**, 118.

¹⁷⁹ Ali Fuat Erden, 2003, 19.

çok yemek yapabilme kabiliyetinin de altını çizer. Kendi komutanlığı zamanındaki aşçısını överek yâd eder ancak mutfağın yanından geçerek iştahını öldürmek istemediğini de ayrıca belirtir¹⁸⁰. Demek ki güzel yemekler yapılmakla beraber gereken temizliğe önem verilmemektedir.

Bunların yanında bir de seferde olunan zamanlardaki yemek durumları vardır. Seferde genelde peksimet, hurma, zeytin ve çay verilmektedir. Von Kress peksimet için “katı ve tadı tutkal gibidir. Adını söylerken hala içim ürperir” demektedir¹⁸¹. Ancak Ali Fuat Erden’in farklı bir yaklaşımı vardır. O peksimetin hafif ısıtılıp ısıtılarak tabağı ve karnı doldurur bir hal aldığını söylemektedir. Diğer erzaka gelince de hurmanın hem yemek hem de tatlı olduğunu ayrıca biraz suyla kompostosunun da yapılacağını belirtmektedir. Çaya gelince çölde bulması kolay olan çalı çırpı sayesinde ısıtılıp güzelce içilen bir içecektir¹⁸². Bu nitelendirmelere bakınca hayatı konservelere bağlı İngiliz kuvvetlerine göre daha yaratıcı bir güruh ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Askerin bire bir olarak hastanede iken hasta yatağında ziyaret edilmesi de ordu içi uyum ve bağlılığın artırılması açısından önemlidir. Bir hastane gezisinde hijyen konusunda sıkıntılı olan bir yere uğrayan von Kress, oradaki hastaların hiçbir şekilde şikayet etmeyerek asilâne durduklarını söylemektedir. Ayrıca orada bulunan askerî personelin bu ziyaretten ne kadar memnun kaldıklarını da dile getirmektedir¹⁸³. Bu hadise Türk askerinin Alman komutan tarafından da olsa Türk komutan tarafından da olsa kendisi ile ilgilenilmesi neticesinde oluşan memnuniyeti göstermesi açısından önemlidir. Buradan hareketle farklı milletlerden oluşan birleşik ordular içerisinde millet farkı gözetmeksizin komutanın askerlerini ziyaret ederek hallerini sorması ordu içi uyumun olumlu yönde ilerlemesine vesile olmaktadır.

Belki tüm Alman subaylarını kapsamasa da genel itibarıyla Alman personel tarafından dikkate alınan ancak Türk personeli tarafından pek zikredilmeyen bir husus vardır. Bu da dini bayramlar meselesidir. Türk askerî personelin hatıratlarında nedense ramazan ayı, ramazan bayramı yahut kurban bayramı ile alakalı bir bilgilendirme yapılmamaktadır. Hâlbuki 1915-1916-1917 senelerinde ramazan ayı temmuz odaklı olmak üzere yaz aylarına denk gelmiştir. Elde yazılacak güzel bir malzeme bulunmaktadır. Buradaki maksat askerin oruç tutması yahut tutmaması gibi bir sorgulama yapılmasından ziyade askerin dini bayramlar vesilesiyle moral ve

¹⁸⁰ von Kress, **age**, 117.

¹⁸¹ **age**, 98.

¹⁸² Ali Fuat Erden, 2003, 33.

¹⁸³ von Kress, **age**, 119.

motivasyonunun yükseltilmesinin sağlanabileceğine dikkat çekmektir. Konuyla alakalı sadece bir Türk subayın kanal üzerine bir harekâta giderken “ramazanın 30. Günü hareket ettik” ibaresi ile bulunmaktadır¹⁸⁴.

Dinin askerî motivasyondaki yeri yadsınamayacak derecede büyüktür. Bu motivasyon Sancak-ı Şerif’in Kudüs’e getirilmesi ile bir nebze sağlanmaya çalışılmıştır¹⁸⁵. Ayrıca nutku kuvvetli din adamları da asker içinde dolaşıp söylevler yaparak çoğu askeri kendinden geçirmeyi de başarmışlardır¹⁸⁶. Bu din adamlarının nutuklarına ilginçtir ki von Kress daha çok dikkat çekmiştir. Kendisi hatıratında Noel günü yahut paskalya bayramı olsun hiçbirini atlamadan nasıl kutladıklarını anlatmaktadır. Papazlar ile aynı masada oturup muhabbet etmekten nasıl keyif aldıklarını da anlatmaktadır. Dini hassasiyet konusunda diğer Alman personel de bunları destekler niteliktedir¹⁸⁷. Demek oluyor ki Türklerin yabancı müttefiki, dinine bağlı kuvvetli Hristiyan olma özelliğini kullanarak personelinin içinde manevi bir saygınlık da kazanarak bir nevi manevi bütünlüğü de muhafaza etmektedir. İslam dünyasının lideri pozisyonundaki Osmanlı Devleti’nin ordusunun personeli ise daha bir tane toplu Cuma namazı kılınmasından bahsetmemiştir. Yalnız Cemal Paşa’nın halkın içine katılarak camide namaz kılması ve onların şikâyetlerini dinlemesini Ali Fuat Erden aktarmaktadır¹⁸⁸. Ancak bu da askerî değil daha ziyade siyasi bir hamle olarak nitelenebilir. Bir de Falih Rıfkı kanala sabotaj harekâtlarından bir tanesinden evvel bedevi şeyhine Kuran okutulması ve askere topluca namaz kıldırılmasından bahsetmektedir¹⁸⁹.

Din ve devlet işlerinin ayrılması elbette ki rasyonel zihniyet açısından önemli bir husustur. Ancak harp zamanında böyle bir durumun Müslüman askerî personel tarafından kullanılmayıp Hristiyan askerî personel tarafından kullanılması dikkat çekici bir husustur. Cemal Paşa’yı bir keresinde ordu içerisine rahiplerin alınmasına izin vermemesi neticesinde eleştiren von Kress, çözüm olarak Hristiyan din adamlarını sağlık personeli adı altında orduya soktuğunu ifade etmektedir¹⁹⁰. Bu durum anılan dönemde muhtemelen tüm askerî personel tarafından da bilinmektedir. Yani Cemal Paşa kendi kendine kendisini müşkül bir duruma sokmuştur. Birleşik ordular bünyesinde farklı milletlerden insanların olması neticesinde farklı dinlerden de insanların olması gayet doğaldır. Dolayısıyla kendini

¹⁸⁴ Falih Rıfkı Atay, **Zeytindağı**, 147.

¹⁸⁵ von Kress, **age**, 89.

¹⁸⁶ **age**, 100.

¹⁸⁷ **age**, 165; ayrıca bkz. Hans Guhr, **age**, 149, 150, 153.

¹⁸⁸ Ali Fuad Erden, 2003, 132.

¹⁸⁹ Falih Rıfkı Atay, **Ateş ve Güneş**, 72.

¹⁹⁰ von Kress, **age**, 179.

o yönde motive etmek isteyen kişilerin önünün kapatılması, diğer koşullarda olduğu gibi burada da birleşik harekâtın sarsılmasının önünü açabilir. Bu yüzden de askerî personel ile birlikte hareket ederek onların manevi dünyalarında da bir saygınlık kazanma stratejisi güdülmelidir.

Saygınlık kazanma stratejilerine sivil açıdan değinilecek olursa da Alman askerî aklının değil de siyasi aklının bölgede uyguladığı bir strateji vardır. O da daha evvelden Kudüs-Filistin bölgelerinde bazı koloni alanlarının açılmasıdır¹⁹¹. Bu aynı zamanda yerel istihbarat açısından da önemlidir. Zamanla bölgeye yerleşen gönüllü Almanlardan oluşan topluluk tipik bir Alman köyü yaşantısını Arap bölgesinde hayata geçirmiştir. Aynı zamanda yerel dillere ve geleneklere de aşina olan bu Alman gönüllüleri halk içerisinde Almanya'ya karşı oluşabilecek bir antipatinin de önüne geçmektedirler. Askerî açıdan da bu uygulamanın faydaları vardır. Onlardan bir tanesi de bölgeye gelen Alman askerlerinin bir nevi de olsa vatan hasretlerini gidermelerine yardımcı olmalarıdır¹⁹².

Koloni faaliyetleri ile beraber bölgede açılan Alman hastaneleri, Alman okulları ve Alman kütüphaneleri vasıtasıyla bölgede Almanya'ya karşı olan içten sevgi ve kalbi bağlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle ücretsiz sağlık hizmetleri ile gönüllere daha iyi yerleştiği itiraf eden Almanlar bu uygulamaların müthiş birer propaganda faaliyeti olduğunu da belirtmektedir¹⁹³. Aynı uygulamaların esasen Türk devleti tarafından yapılmakta olması gerekirdi. Çünkü bahsi geçen bölgeler Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet alanındadır. Fakat imkânsızlıklar sebebiyle Türk hükümeti bu gayesine ulaşamamış dolayısıyla bölgede sadece Almanlar değil Fransızlar da aynı yolu izlemişlerdir¹⁹⁴.

Üst komutan olan Cemal Paşa ile altında bulunan von Kress arasındaki iletişime gelinecek olursa, bu iki zat arasında da gayet profesyonel bir ilişki bulunmaktadır. Şöyle ki von Kress'in anlattıklarından yola çıkılırsa kendisi Cemal Paşa ile kişisel bazda hiçbir problem yaşamadığını aksine gayet nazik ve kibar üsluplar ile anlaştıklarını söylemektedir. Ancak iş söz konusu olduğunda ciddi tartışmalara girdiklerini von Kress de itiraf etmektedir¹⁹⁵. Cemal Paşa da hatıratında von Kress'i

¹⁹¹ Fahri Türk, **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914**, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012), 59.

¹⁹² von Kress, **age**, 145, 173.

¹⁹³ **age**, 232.

¹⁹⁴ Özellikle Lübnan ve Suriye civarında faaliyet gösteren Fransızlar, İngilizlerin olası bir İskenderun hareketine dahi kendi çıkarlarına ters düşmesi mazeretiyle engel olmuşlardır; Bkz. von Kress, **age**, 192; Ali Fuad Erden, 2003, 209.

¹⁹⁵ von Kress, **age**, 79.

doğrulamakta ve kendisinden övgüyle bahsetmektedir¹⁹⁶. Buradan anlaşılmaktadır ki “*hard to the job, soft to the person*” denilen yani “işe yüklen, kişiye değil” ilkesinin burada güzel bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Bundan maksat idarecinin altında bulunan kişiyi yaptıkları işler üzerinden eleştirerek onun daha iyi iş yapabilmesini sağlamasıdır. Bunun haricinde idarecinin altındaki kişinin kişiliği üzerinden giderek ona şahsi baskı uygulaması kötü sonuçlar doğurabilir. Bu kötü sonuçlardan bir tanesi de karşılıklı kurulan güven bağının kopmasıdır. Askeriye içerisinde de Cemal Paşa bu çizgiyi iyi koruyarak her ne kadar von Kress ile aralarında ciddi tartışmalar olsa da bunları iş çizgisinde tutmayı başarmış ve nihayetinde aralarındaki bağ kopmamıştır.

Öyle ki Cemal Paşa çok ehemmiyet gösterdiği ikinci kanal harekâtı ve hazırlıkları için birinci sefer komutanlığına von Kress’i atamıştır¹⁹⁷. Bu bile kendisine ne kadar güvendiğinin bir göstergesidir. İkinci kanal harekâtına giden süreçte salâhiyetini oldukça arttıran von Kress de Cemal Paşa’yı elinden geldiğince hayal kırıklığına uğratmamaya çalışmıştır.

3.3.3. İkinci Kanal Harekâtı’nda Türk-Alman Personelinin Münasebetleri

İkinci kanal harekâtının başlamasının resmîyet kazanması birinci seferi kuvvet komutanlığının kurulması ile başlar. Bu komutanlığının kurulmasının emri de 2 Ocak 1916 tarihlidir¹⁹⁸. Esasında kanala seferin düzenlenmek istendiği tarih olan ocak ayında ancak seferi kuvvet komutanlığı kurulabilmiştir. Bunun nedeni ise çok çetin muharebelere sahne olan Çanakkale Savunmasıdır¹⁹⁹. Enver Paşa ise ikinci kanal harekâtının geri bırakılmasının nedenini genel siyasi durum diyerek açıklamayı tercih etmiştir²⁰⁰.

Çöl iklim koşullarına göre hareket etmeye en müsait zaman Aralık ve Ocak aylarıdır. Bu sebeptendir ki birinci kanal harekâtı bu zaman aralığında yapılmıştır. İkinci kanal harekâtı için de aynı durum düşünülmekteydi. Ancak hesapta olmayan bazı haller bunun olmasını engellemiştir. Hesapta olmayan halden kasıt ise Çanakkale Savunmasıdır. Çanakkale’de işin varmış olduğu vahametinden 4. Ordu da nasiplenmiştir. Bundan dolayı da önemli ölçüde asker ve cephane başkomutanlık emriyle Çanakkale’ye sevk edilmiştir²⁰¹.

¹⁹⁶ Cemal Paşa, *age*, 227.

¹⁹⁷ Ali Fuad Erden, 2003, 210.

¹⁹⁸ *age*, 210.

¹⁹⁹ von Kress, *age*, 137.

²⁰⁰ T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age*, 295.

²⁰¹ Cemal Paşa, *age*, 193.

İngiliz ordusunun tüm gücüyle Çanakkale'ye yüklediği zaman aslında Süveyş Kanalı üzerine gidilmesi için gereken en uygun zamandır. Konuyla alakalı hem Cemal Paşa hem de von Kress aynı kanıyı paylaşmaktadırlar²⁰². Ancak eldeki imkânların getirmiş olduğu sınırlılıklar neticesinde böyle bir harekât mümkün olmamıştır. Ancak 19/20 Aralık 1915 gecesi İngiliz ordusu Çanakkale'den çekildiği vakit başkent İstanbul'un rahatlamasıyla 4. Ordu rahat bir nefes alabilmiştir. Fakat bu sefer de Çanakkale'de başarı gösteren askerlerden ikinci ordunun teşkil edilmesi ve bu ordunun Avrupa cephelerine gönderilmesi gündeme gelmiştir²⁰³. Teşkil edilen bu ordu sonuç itibarıyla Avrupa'ya gitmemiş ancak Erzurum ve havalisinin geri alınması amacıyla Kafkasya'ya gönderilmiştir. Bu şartlar altında dahi kanal harekâtı için bir sefer kuvveti oluşturulmaya muvaffak olunmuştur. Ancak eldeki imkânların getirdiği sınırlılıklar mazeretiyle birinci seferi kuvvetin ardından ihtiyat olarak oluşturulan ve ikinci kademe olarak gelecek olan 14. Tümen de ikinci ordu bünyesine verilerek Kafkasya'ya gönderilmiştir²⁰⁴. Dolayısıyla birinci seferi kuvvetin bir ihtiyatı yahut arkasını kollayabilecek bir birlik de ortadan kalkmış bulunmaktadır. Bu da birinci seferi kuvvetin ilk ve tek kuvvet olması sonucunu doğurmuştur.

Burada birinci kanal harekâtı ve ikinci kanal harekâtı arasındaki bir benzerlik dikkat çekmektedir. İki kanal harekâtı içinde özenli ve düzenli bir şekilde planlamalar yapılmıştır. Bu planlamalarda iki kanal harekâtı için de kanala iki kademe olarak ilerlenmesinin uygun olacağı belirtilmiştir. Ancak tüm bu planlamalara rağmen her ne olursa iki harekâta da tek kademe olarak harekât icra edilmiştir. Birincisinde acelecilik ikincisinde de imkânsızlık mazeret olarak gözükse de esasında planlara sadık kalınmaması belki de gelecek olan başarısızlıkların nedeni olmuştur.

İkinci kanal harekâtının daha etkili ve verimli olabilmesi adına Almanya'dan ciddi bir yardım gelmiştir. Bu yardımların içeriği ile alakalı malumatı Cemal Paşa daha evvelden birinci kanal harekâtı sonrasında başkomutanlığa göndermiştir²⁰⁵. Bazı birliklerin yanında erzak ve mühimmat da gönderilenler arasındadır. Yabancı personel de hakeza gönderilmiştir. Burada böyle yapılarak Türk ordusunun içindeki Türk askerî personelinin durumu istenmeyerek de olsa müşkül duruma sokulmuştur. Bunun da nedeni ise Türk personelinin müthiş özgüven kaybı yaşamaları, yabancı personelin ise nitel ve nicel olarak üstün olmaları hasebiyle kibirli davranarak Türk personelinin hakir görme çabalarıdır. Bu durum ister istemez Türkler içerisinde

²⁰² von Kress, *age*, 137; Haricen bkz. T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age*, 322.

²⁰³ Ali Fuad Erden, 2003, 203-204.

²⁰⁴ *age*, 284.

²⁰⁵ *age*, s. 180-185.

hoşnutsuzluğu artırmıştır²⁰⁶. Ancak tüm olanlara rağmen Türk askerî personeli ve halkı Alman müttefiklerini sahiplenmesini bilmiştir.

İkinci kanal harekâtında birinci seferi kuvvet bünyesinde bulunan yabancı unsurlar; Avusturya dağ obüs taburu, Alman uzun top bataryası, Alman ağır obüs bataryası, Alman havan taburu ve Alman uçaksavar top takımı şeklindedir. Ayrıca bunların yanında 300 numaralı Alman tayyare müfrezesi de bulunmaktadır²⁰⁷. Bunların teşkilat ve teçhizatlarının gelip yerleşmesi Mart-Nisan-Mayıs aylarını kapsadığından ikinci kanal harekâtının başlaması yaz aylarına mecburen tehir edilmiştir²⁰⁸. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Avusturya taburlarını Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Josef “Onları bir daha göreceğimizi sanmıyorum” diyerek gönülsüz göndermiştir²⁰⁹.

Birinci kanal harekâtına nazaran ikinci kanal harekâtı içerdiği karma unsurlar bakımından birleşik harekât çerçevesini daha güzel çizmektedir. İkinci kanal harekâtı bünyesinde birinci seferi kuvvet komutanlığının içerdiği personel de Anadolu Türkleri, Almanlar, Avusturyalılar, Macarlar ve Lehlerden oluşmaktadır. Buradaki leh personel Avusturya dağ obüs taburu ile beraber gelmiştir²¹⁰. Böylelikle günümüz birleşik harekât doktrinin geçmişteki izlerinin incelenmesi açısından güzel bir örnek elde edilmektedir.

Bir ilginç detaydır ki Türk kamuoyunda bütün birlikler demin yukarıda sayıldığı gibi milletlerinin ismi ile anılırken Alman tayyare müfrezesi farklı bir ilgi görmekte ve benimsenmektedir. Muharebelerde tayyarelerinin elde ettiği başarılar neticesinde kamuoyu haberi verilirken tayyareler için bizim tayyareler ifadesi kullanılmaktadır²¹¹. Hâlbuki anılan zaman zarfında bölgede bilinen aktif Türk tayyaresi yoktur²¹². Teknoloji ile kıyaslama yapılacak olsa makineli tüfeklerde uçak kadar etkili ve verimli savaş aletleridir. Onlar için bizim ibaresi kullanılmayıp tayyareler için kullanılması göstermektedir ki Türk halkı için havacılık ilgi çekici ve mutlaka içinde olunması gereken bir sektördür.

²⁰⁶ Jehuda L. Wallach, *age*, 182.

²⁰⁷ von Kress, *age*, 180; Ali Fuad Erden, 2003, 211.

²⁰⁸ Ali Fuad Erden, 2003, 283; İsmet Üzen, *age*, 19.

²⁰⁹ İsmet Tosun Saral, Emre Saral, **Çanakkale ve Sina-Filistin Cepheleleri’nde Avusturya-Macaristan Ordusu Topçu Bataryaları** (Ankara: Türk Macar Dostluk Derneği Yayını No:9, 2012), 53.

²¹⁰ Ali Fuad Erden, 2003, 213.

²¹¹ Tanin Gazetesi, 1 Haziran 1332 / 14 Haziran 1916, ATASE, 400.63.1576.004.01.

²¹² von Kress bölgeye iki adet Türk tayyaresinin gönderildiğinden bahseder. Bunlardan biri İstanbul-Filistin yolu arasında bilinmeyen sebeplerden ötürü kaybolmuştur. Diğeri de Bîrüssebi –İbin arasında mecburi iniş sırasında parçalanmıştır; Bkz. von Kress, *age*, 125.

Seferi kuvvet açısından tayyarelerin elde edilmesi önemli bir avantajdır. Çünkü bu kendilerine keşif yapma fırsatını kazandırmıştır²¹³. O zamana kadar İngilizlerin Türklerin aleyhlerine kullandıkları durumu bu sefer Türkler Almanların yardımıyla lehlerine çevirmişlerdir. Keşif faktörü günümüz doktrinleri açısından da önemli bir faktör olup harekât başlamazdan evvel getireceği doğru bilgiler ışığında harekâtın sonucunu etkileyebilecek kapasitededir.

Birinci kanal harekâtının neticesinde İngiliz ordusu ve kamuoyu Türklerin çölü geçerek kanalı taciz etmelerinden ciddi derecede rahatsızlık duymuşlardır. Bu rahatsızlık ise daha ziyade İngiliz kamuoyunca özenle eleştirilmiştir. 1915 Şubat ayında Le Temps gazetesinde bir London Press muhabirinin vermiş olduğu demece göre kanala 12.000 askerle gelen Türklerin düzenlemiş olduğu harekât (birinci kanal harekâtı) sonrasında kanalın 250.000 kişilik bir orduya direnebilecek şekilde güçlendirildiği belirtilmiştir²¹⁴. Daha sonrasında 1915 senesinin Mayıs ayında çıkan Manchester Guardian gazetesinde ise Süveyş kanalının savunma stratejisinin tamamıyla yanlış olduğu söylenmiştir. Gazetedeki makaleye göre kanal için batıda koca bir Mısır tutuluyorsa doğuda da en azından Filistin'e kadar olan alan ele geçirilmelidir²¹⁵.

Bu haberlerin sivil muhabirler tarafından üretilerek basılmadığı çok açıktır. Burada hükümet içindeki iktidar ve muhalefetin hamleleri görülmektedir. Ancak neticede İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchener Mısır'a gelerek kanalın savunmasından sorumlu General Maxwell'i "siz mi kanalı savunuyorsunuz yoksa kanal mı sizi savunuyor" diyerek fırçalamış nihayetinde de General Maxwell merkeze çağırılmıştır. Kanalın güvenliği de Mısır'ın generali olan General Murray'e geçmiş ve o da kanalın doğusuna asker çıkararak araziyi tahkim etmiştir²¹⁶. Süveyş kanalının doğu kanadının tahkim sürecinde araziye Filistin istikametinde de olacak şekilde demiryolları ve su kanalları döşenmiştir.

Bu hadiselerden çıkarılacak sonuç 1915 şartlarındaki basın ve medya olabildiği ölçüde etkili kullanılarak savaşın gidişatında önemli değişiklikler yapabilmektedir. Türk tarafı için konuşulacak olursa kamuoyunda bölge ile alakalı malumat verilmekten öteye geçilememiştir. Bu da basın ve medyanın Türk ordusunca etkili ve verimli bir biçimde kullanılmadığına bir örnek teşkil eder. O zamandan bu zamana

²¹³ von Kress, **age**, 180, 183.

²¹⁴ Ali Fuad Erden, 2003, 125.

²¹⁵ Cemal Paşa, **age**, 196; Ali Fuad Erden, 2003, 228.

²¹⁶ von Kress, **age**, 195; Ali Fuad Erden, 2003, 229-230; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 330.

gelindiğinde ise günümüzün basın ve medya olanakları düşünüldüğünde bu faktörün birleşik harekâtın sonucunu direkt etkileyebileceği çok açıktır.

İngiliz ordusunun kanalın doğusuna tahkimat yapmasının ardından bölge ile alakalı keşiflerde de bazı yanıltıcı payları baş göstermeye başlamıştır. İngilizlerin ağaçlı arazileri kullanmalarıyla elde ettikleri hava görüntülemesine karşı gizlilik neticesinde bazı bölgeler ile alakalı gerçekçi keşif raporları dahi alınamamaktadır. Anılan dönemdeki tayyareler açısından arazinin keşfinin tam manasıyla yapılması da günümüze kıyasla pek mümkün değildir. Bunun neticesinde de hem kanalın doğu kesimindeki araziye tam manasıyla tetkik için hem de başkomutanlıktan gelen Kanalın taciz edilerek İngilizlerin bölgede ordu bulundurmaya devam etmelerinin sağlanması için büyük sefer öncesi küçük bir sefere çıkılmıştır²¹⁷. Bu sefer sonucunda İngilizlerle Katya'da sıcak temasa girilmiş ve düşman karşısında muvaffakiyet elde edilmiştir.

Yaşanabilecek su sıkıntılarının önüne geçebilmek adına bu sefer ordu güzergâh olarak sahil şeridini kullanma kararı almıştır. Katya da bu istikamettir. İleride asıl muharebenin yapılacağı Romani de buranın devamıdır. Sahil şeridinden çölü geçme kararının alınmasında etkili olan bir faktör de von Kress'in Amiral Souchon ile irtibat kurarak kendisinden sefer boyunca düşman gemilerinin bölgeden uzak tutulacağını sözünü almış olmasıdır²¹⁸. Denizde Alman gemilerinin ve havada Alman tayyarelerinin vermiş olduğu güven ile karada da Alman komutanlarının izinden giden Türkler bir sefer daha kanala yürümüşlerdir.

Katya muharebesindeki muvaffakiyet sonrasında hem ordu içi moral yükselmiş hem de itilaf devletleri taraftarlarının il ve ilçe merkezlerinde yüksek çıkan sesleri bir müddet kesilmiştir. Artık sosyal ve siyasi konjonktür ikinci kanal harekâtına hazırdır. Ancak bu sefer de erzak ve mühimmatın sevkiyatında gecikmeler olmaktadır²¹⁹. Alman piyade havan bölükleri ve Alman telefon müfrezesi de bir türlü gelemediklerinden harekâtın başlaması sakıncalı görülmektedir²²⁰. Fakat bir yandan zaman ilerlemekte ve Alman genelkurmayı da kanal harekâtı için bastırmaktadır²²¹. Nihai olarak ismi zikredilen Alman birlikleri beklenilmeden harekâta başlanmıştır. Harekâta başlamazdan evvel von Kress ve Cemal Paşa arasında geçen şiddetli bir tartışma dikkat çekicidir. Von Kress, seferi kuvveti için gerekli erzak ve mühimmatı olmadığı dolayısıyla harekâta başlamanın sıkıntı olabileceği ve oluşabilecek kötü

²¹⁷ Ali Fuad Erden, 2003, 286; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 351.

²¹⁸ von Kress, **age**, 208.

²¹⁹ **age**, 210.

²²⁰ **age**, 212.

²²¹ Askerî Ceride, 2 Temmuz 1332 / 1916, ATASE, 323.584.1304.012.06.

sonuçlardan doğabilecek sorumluluğun hem kendisinin hem de Cemal Paşa'nın üzerinde olduğunu Cemal Paşa'ya bildirir. Ancak bu bildirimde Cemal Paşa cevap vermez. Ardından von Kress tekrardan konuyla alakalı bilgilendirme yapar ve sonunda kendisine neden cevap verilmediği sorusunu sorar. Bunun neticesinde Cemal Paşa verdiği cevapta "sana cevap vermezdim ama madem ısrar ettin söyleyeyim" der. Cevap vermemesine neden olarak da bir Osmanlı korgenerali olarak üstü olan ordu komutanına üslubuna uygun şekilde yazı yazmamış olduğu söylenir²²².

Teamüller gereği Cemal Paşa'nın tutumunun haklı olduğu noktalar bulunsa da diğer tarafta da mühimmat ve özellikle de yemek sıkıntısı çekmekte olan bir ordunun komutanı vardır. Seferi kuvvet komutanı olan von Kress'e ordu komutanlığınca malların nakli ile alakalı bir söz verilmiş ancak bu söz yerine getirilmemiştir²²³. Sözü yere düşen komutana sözünün hatırlatılması da çok tepki çekmiştir. Zaten en nihayetinde de açlıktan dolayı takati kesilen askerler istenilen performansta mücadele edememişlerdir. Bunun neticesinde de başarısızlık sonucu gelmiştir. Mücadele etseler dahi cephanelerinin de kendilerine yetmeyeceği aşikârdır.

Burada muhtemel olan hadise iki farklı milletten olan komutanların anlaşamamasıdır. Çünkü Cemal Paşa'nın o an için haklı sebepleri bulunmaktadır. Bu haklı sebebi ise Şerif Hüseyin'in isyanı ile hicaz bölgesinin yani mukaddes beldelerin elden çıkma endişesidir²²⁴. Siyaseten bu bölgenin kaybı kamuoyuna açıklanamaz. Ancak kanalın alınıp alınamaması konusu her halükarda açıklanabilir. Yukarıda Cemal Paşa'nın idareciliği konusunda kendisinin daha ziyade siyasi bir bakış açısı tercih ettiği söylenmişti. Bu hadise de bunun bir başka örneğidir. Siyasi olarak hicaz bölgesinin kaybının kabul edilememesi Türkler açısından doğru bir hamle olabilir. Ancak rasyonel bir zihniyete sahip bir Alman bunu anlamak istemez. Çünkü stratejik olarak kanala yürümek daha mantıklıdır ve kanala kadar olan bölge Osmanlı kontrolündedir. Ancak Hicaz artık düşmüştür. Onu geri almak adına da iâşe ve mühimmatın ciddi bir kısmının bu bölgeye sevk edilerek kanal harekâtının ikinci plana atılması yanlış bir hamledir²²⁵. Seferi kuvvet komutanı eğer ki Türk olsaydı muhtemelen Cemal Paşa ile münakaşaya girmeden aç karnına da olsa kanala yürümeyi tercih edecekti. Buradaki hadise de bunu kabullenemeyen bir Alman subayının bu duruma direnişidir.

²²² İsmet Üzen, **age**, 195.

²²³ **age**, 192,194.

²²⁴ Cemal Paşa, **age**, 198-199.

²²⁵ von Kress, **age**, 211.

İkinci kanal harekâtına çıkan seferi kuvvet açısından problem olan meselelerden bir tanesi de tekrardan astın üstünü bilgilendirmeme hususudur. Von Kress konuyla ilgili "hep aynı hata!" diyerek sitemini belli etmektedir. Askerlerin iâşesinden sorumlu kıta tecrübesi olmayan bir Türk subay askerin yedek tayinini de talimnameye uyarak normal tayin verilirken vermiş ve bunu bildirmemiştir. Yedeğin aslı ile beraber verilmesi neticesinde ise yedekler de asıllarla beraber tüketilerek asker yiyeceksiz kalmıştır. Von Kress konuyla alakalı bildirilmiş olsa bir şekilde önlem alacağını söylemektedir²²⁶. Harekâtın yapıldığı zaman aralığı temmuz ve ağustos aylarını kapsadığından zaten susuzluk ile karşı karşıya kalma ihtimali olan askerin bir de iâşesiz kalma korkusu askerin içinde ciddi kırılmalara sebebiyet verebilecek niteliktedir.

İkinci kanal harekâtı esasında birinci harekât gibi direkt kanal üzerine değil de İngilizlerin kanalın doğusuna çıkmaları neticesinde kanala doğru yapılan bir harekât halini almıştır. Sahil boyunca batıya doğru gidebildiği kadar giden seferi kuvvet kanala yakın Romani bölgesinde sıcak temasa girmiştir. Kurmayları tarafından von Kress'e cephane ve iâşe yetersizliği dolayısıyla temasa geçmeme önerisi verilmişse de bunu fırsat olarak değerlendirmek isteyen von Kress muharebeyi başlatmıştır²²⁷. Bu muharebeden asıl maksat ise Romani'ye cepheden zayıf kuvvetlerle taarruz edip ardından dayanak noktasını zapt etmek için asıl kuvvetlerle İngilizleri güneyden çevirmektir²²⁸. Ancak istenen olmamıştır. İlk başlarda çatışmalar iyi bir şekilde yürütülse de ilerleyen safhalarda iâşe ve mühimmat konusunda rezervi kuvvetli olan ve kanaldan demiryolu hattı aracılığı ile de desteklenen İngiliz ordusuna karşı geri çekilme kararı alınmıştır. Bu geri çekilme de Romani'den başlayarak Katya, Birülabd, Birülmezar ve son olarak El Ariş'e kadar devam etmiştir. Geri çekilme sürecinde de çatışmalar devam etmiştir²²⁹.

Geri çekilme kararı icra edilirken Birülabd'de Türk ordusunun topluca imhasını önlemek adına Miralay Refet Bele'nin bir ileri taarruz teklifi olmuştur. Bunu uygun görmeyen von Kress'e rağmen Miralay Refet istediği amaca ulaşmış ve ordunun geri çekilme işini rahatlatmıştır²³⁰. Ancak bu olurken Alman makineli tüfek bölüğüne emir verilmesine rağmen aldıkları emri uygulamayan bazı Alman subay ve askerler, El Ariş'e gelindiğinde Miralay Refet Bey ve von Kress arasında ciddi tartışmalar yaşanmasına vesile olacaktırlar. Esasında bu bardağı taşıran son damladır.

²²⁶ von Kress, **age**, 221.

²²⁷ **age**, 216.

²²⁸ Mirliva Sedat, **age**, 47.

²²⁹ Muallim Fuad Gücüyener, **age**, 178-202; T.C. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, **age**, 383-392.

²³⁰ Şerif Güralp, **age**, 118-124.

Alman ve Türk askerlerinin bir arada özellikle aynı birlikte bulundurulması neticesinde askerler arasında bazı atışmalar ve çatışmalar yaşanmıştır. Özellikle yukarıda Alman personel ve teçhizatının çokluğu ile alakalı bölümde Alman personelinde oluşan kibirden bahsedilmişti. İşte bu kibir kimi yerlerde Alman askerlerinin Türk askerlerini kendilerine hizmet eri yapacak kadar ileriye gitmiştir. Bunun haricinde bir Alman binbaşının alaylı bir Türk teğmenine atmış olduğu bir tokat vardır. Refet Bey derhal o kişinin memleketine gönderilmesini aksi takdirde onu öldüreceğini tüm Alman subaylarını topladığı bir mecliste von Kress'e söylemiştir. Yine bir Alman yüzbaşı bir Türk teğmenine hakaret etmiş bununla alakalı Refet Bey o yüzbaşının da gönderilmesini aksi takdirde onu da döveceğini bildirmiştir²³¹.

Burada Refet Bey'in tutumu çok serttir. Ancak kendisi haklıdır. Fiziksel temasın hiçbir şekilde açıklaması olamaz. Alman ne kadar askerse Türk de o kadar askerdir. Karşısındaki hakir görmek onu ezip kendisi için çalıştırmak büyük terbiyesizliktir. Konuyla alakalı olarak burada sığağı sığağına gereken cezalar verilmelidir. Özellikle makineli tüfek birliğinden çatışmaya girmeyenlerin cezası daha büyüktür. Burada olan hadise başarısızlıkla sonuçlanan bir harekâtın neticesinde birikmiş olan ufak çaplı hadiselerin patlamasıdır. Atışma ve sataşma esasen rutin olaylar olarak değerlendirilebilir meselelerdir. Ancak böylesine bir durumda ateşi büyötmeye yarayan çırardan başka bir şey değillerdir.

Konuyla alakalı ordudaki Avusturya-Macaristan irtibat subayı Kur. Yzb. Latscher, Refet Bey ve von Kress arasında geçen anlaşmazlığı Avusturya-Macaristan genel komutanına rapor olarak göndererek Türk ve Alman subayları arasındaki huzursuzluğu dile getirmiştir. Bu huzursuzluğun özellikle cepheye daha ziyade hissedildiğine değinen Latscher, von Kress'in birçok defa Alman personelini uyarmak zorunda kalmasına rağmen yine de Almanların Türklere karşı olan kötü ve kaba davranışlarından vazgeçmediklerini söylemiştir²³².

Buradan çıkarılacak sonuç farklı milletlerden askerlerin aynı takımında yahut birlikte bulundurulmayarak her milletin kendi birliğinde kendilerine denileni yapmalarıdır. Birbirleri ile çok yakın olmayan yerli ve yabancı personel aralarına belirli bir mesafe konulduğunda birbirlerine saygıdan başka bir şey göstermeyecektir. Ancak çatışmalarda denileni yapmama gibi bir gaflete düşen personel için sığağı sığağına ceza verilmesi bu işin dallanıp budaklanmasının önüne geçer. Ayrıca bu hadiselerden sonra von Kress tutumu gereği her ne kadar başarılı bir asker olsa da

²³¹ Şerif Güralp, *age*, 124-126.

²³² İsmail Tosun Saral, Emre Saral, *age*, 72.

Miralay Refet ile beraber çalışamayacağını Cemal Paşa'ya bildirir. Cemal Paşa böylesine hassas bir dönemde orta yolu bulma tercihi yapar ve Miralay Refet Bey'i bir müddet oradan uzaklaştırır²³³. Daha sonrasında ise von Kress ve Miralay Refet tekrardan beraber çalışmak mecburiyetinde kalacaklardır.

Özellikle von Kress'in değinmiş olduğu bir nokta vardır ki birleşik harekât bünyesindeki personel ilişkileri ile alakalı ayrıca önem arz etmektedir. Ast rütbede olan askerî personel kendi milletinden olan komutanlarından kendilerini her şartta ve koşulda müdafaa etmelerini beklemektedir. Hâlbuki gerçek işleyişte komutanın tarafsızlığını göstermesi açısından bu gibi durumlardan uzak durması gerektiğini von Kress belirtmektedir. Ancak ikinci dereceden ehemmiyet arz eden durumlarda kritik meseleler için kendi milletinden kişilerle alakalı konumlarda iyileştirmeler yapılabileceğini söylemektedir²³⁴. Esasında burada söylenilen durum gerçekten olması gerekendir. Ancak konuyla alakalı von Kress'in ne kadar gerçekçi olduğunu maalesef kanıtlanamamaktadır.

Yaşanan olumsuz hadiseler sonucunda Alman ve Türk askerî personeli önemli bir dönemece gelmişlerdir. Ancak her iki taraf da umumi harpten kazanmış olarak çıkmak istediklerinden birbirlerine karşı bir müddet daha tahammül etmek mecburiyetindedirler. Bu olaylardan sonra Türk ve Alman tarafları birbirleri ile beraber çalışmak konusunda belirli bir müddet zarfında isteksizlik yaşamışlardır. Ancak bu durum 4. Ordu bünyesinde çok uzun sürmemiştir²³⁵.

Personelin uyumsuzluğu ile ilgili von Kress'e konuyla alakalı şikâyet gelen yerler olduğu kadar şikâyet gelmeyen yerler de bulunmaktadır. Şikâyet gelmeyen birliklerden birini ziyaret eden von Kress oradaki yüzbaşına bulunduğu yerden neden şikâyet gelmediğini sorar. O da göreve başladığı zaman ambar memurunun yanına ziyarete gittiğini ve beraber kahve ve sigara içtiklerini söyler. Akabinde kendisine memleketi ile alakalı hoş sözler söyleyerek veda ederken ihtiyacı olduğunda otomobilini kullanabileceğini Türk meslektaşına söyler. O da bu tekliften hiç faydalanmadığı halde Alman meslektaşına elinden geldiğince yardımcı olmaya başlar. Bu yardımlaşma karşılıklı devam eder ve aralarındaki dostluk pekişir. Netice itibarıyla de onların beraber olduğu birlikte şikâyet namına bir şey olmaz. Çünkü arabulucular bulunmaktadır. Von Kress o yüzbaşına uyguladığı bu usulü arkadaşlarına da söylemesini ister. Ancak yüzbaşı arkadaşlarına kendi yaptıklarını telkin ettiğinde onlar bunları yapmakla Alman askeri şerefine leke sürüleceğini ifade

²³³ von Kress, **age**, 232.

²³⁴ **age**, 229.

²³⁵ **age**, 238.

ederler. Türklerin yapmak zorunda oldukları şeyler için kendilerine iyi davranmanın uygun olmadığını söylerler. Fakat von Kress o askerler için eğer öyle yapmasalardı daha uygun olurdu demiştir²³⁶. Yaptıkları yanlışlar dolayısıyla uyarılan Almanlar aynı hataları sık sık yapmaya devam etmişlerdir. Bunun yanında bazı Alman subayların yazdığı mektuplarda ve izinli bulundukları zamanlarda Türkler hakkında sarf ettikleri kötü sözler de Türk meslektaşlarını alındırmıştır²³⁷.

Doğu kültüründe karşılıklı taltif ve hediyeleşmenin önemine dikkat çeken von Kress, konuyla alakalı Almanya'daki ve cephedeki arkadaşlarını ikna edememesinden de yakınmaktadır. Özellikle Almanya'dan istettiği nişan, özel hediye vesaire eşyalar için her daim ret yemiştir. Bu mevzunun Almanya'dakilere de bir türlü aktarılamayarak konunun üstesinden bir türlü gilinemediğini de itiraf etmiştir²³⁸. Aynı durum muhtemelen Avrupa'daki Türk subaylar için de geçerlidir. Almanya ve Türk cephelerindeki Alman subaylarının arasında nasıl bir anlaşamama durumu oluyorsa bunun tam tersinin de geçerli olması gerekir. Bunun çözümü de görevlendirme öncesi subaylara gideceği yer ve beraber çalışacağı milletle ilgili tüm malumatın verileceği bir oryantasyon programının uygulanmasıdır.

El Ariş'ten Gazze'ye çekilen Türk ordusu savunma hattını burada kurmuş ve iki defa İngiliz ordusunu geriye püskürtmeyi başarmıştır. O aşamadan sonra da 4. Ordunun yetki alanını kapsayan Suriye-Filistin bölgesindeki komuta kademesinde bir değişiklik olmuştur. Alman Genelkurmay eski başkanı Erich von Falkenhayn bölgeye atanarak Cemal Paşa'nın tam yetki durumu sona ermiştir²³⁹. Von Falkenhayn ile alakalı hem Türk subaylar hem de Alman subaylar tarafından birçok eleştiri bulunmaktadır. Hatta kendisi için Suriye-Filistin cephesi için hata olduğu ve buradaki kötü gidişatı düzeltemeyerek başarısızlığın Almanların üzerine kalmasına vesile olduğu dahi söylenmiştir²⁴⁰. Ancak kendisinin bu eleştirilere bir cevabı maalesef bulunmamaktadır. Çünkü kendisi hatıratını Türk bölgesine girdiği tarihten itibaren kesmektedir ve sadece Genelkurmay Başkanlığı yaptığı dönem ile alakalı yazılar yazmıştır.

Von Falkenhayn'ın Türk subaylarınca eleştirisi daha çok idari ve sosyal aşamalardadır. Kimsenin fikrine danışmadan ve kimsenin fikrini önemsemeden aldığı kararlar Türk meslektaşlarına zor zamanlar yaşatmaktadır. Ayrıca yine Türk

²³⁶ von Kress, **age**, 239.

²³⁷ Jehuda L. Wallach, **age**, 183-184.

²³⁸ von Kress, **age**, 130.

²³⁹ Cemal Paşa, **age**, 225; Mirliva Sedat, **age**, 69.

²⁴⁰ Akdes Nimet Kurat, **age**, 72, 80.

meslektaşlarına karşı olan kaba tutumu askerî raporlara dahi yansımıştır²⁴¹. Bunların yanında von Falkenhayn'ın Alman subaylarınca eleştirildiği konu kendisinin bir Alman olduğu halde bölgeye geldiğinde bölgedeki Alman subayları “Türkleşmiş” diyerek diskalifiye etmek istemesidir²⁴². Türkleşmiş olmak von Falkenhayn'ın anlatmak istediği üzere olumsuz bir durum değil bilakis Türklerle beraber hareket edebilmek adına olumlu bir durumdur²⁴³. Bu “Türkleşmiş” Alman subaylar kenara atılmak bir yana esasen bunlardan daha iyi bir şekilde istifade etmenin yolları aranmalıdır. Bu Türkleşmiş subayların Türkleşmesi normal şartlar altında umumi harpten evvel Türkiye'ye gelmeden olması gereken bir durumdur. Böylelikle Türkleri tanımakla harcanacak zaman icraat yapmakla değerlendirilebilirdi. Aynı durum pekâlâ yurtdışı görevdeki Türkler içinde geçerlidir. Belki de en büyük sorunlardan bir tanesi de istenilen belirli bir oryantasyon programının olmamasıdır.

Yirminci yüzyılın başında yaşanan bu birleşik harekât tecrübesi sayesinde Türk ordusu yazılı olmasa da ciddi bir deneyim kazanmıştır. Kendi personeli ve müttefik personellerin hatıratı sayesinde bu yaşanmışlıklar ve tecrübeler karşılıklı mukayese edilerek o zamanın şartlarında askerlerin kafasında ideal birleşik harekât düzeninin nasıl olması gerektiği bir nebze de olsa şekillendirilmiştir. Bu şekillendirme zamanla yazınsal bir hal alarak günümüz modern birleşik harekât doktrininin oluşmasına ön ayak olmuştur.

Türk ordusunun Birinci Dünya Harbinden sonra yaşadığı diğer bir birleşik harekât tecrübesi olan Kore Harbi de Türk askerî literatüründe birleşik harekât anlayışının daha iyi şekillenmesine yol açmıştır. Yine o zaman içerisinde olan yaşanmışlıklar ve tecrübeler Türk askerî personelinin konuyla alakalı daha da bilinçlenmesine vesile olmuştur.

²⁴¹ Askerî Ceride, 2 Temmuz 1332 / 1916, ATASE, 323.584.1304.012.06; ayrıca bkz. Hans Guhr, **age**, s. 160; Akdes Nimet Kurat, **age**, 81.

²⁴² Gültekin Yıldız, **Birleşik Harekât Tecrübesi**, 200; von Kress, **age**, 316.

²⁴³ Hans Guhr, **age**, 147.

4. KORE HARBİ'NDE BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBESİ

4.1. Amerika Birleşik Devletleri İle Yapılan İttifak ve Türk-Amerikan Silah Arkadaşlığı

Türk ordusunun tarihindeki üçüncü, Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise ilk birleşik harekât tecrübesi Kore Harbi ile yaşanmıştır. Daha evvelden de belirtildiği üzere ilk tecrübe olarak Kırım Harbi (1853), ikinci olarak Birinci Dünya Harbi (1914) ve üçüncü olarak Kore Harbi (1950) icra edilen birleşik harekâtlardır¹. Cumhuriyet Türkiye'si açısından ilk birleşik harekât tecrübesi olan bu harp, Türk ordusunun milli mücadeleden bil itibar ilk defa uluslararası arenada harp sahnesine çıkması açısından önemlidir².

İkinci Dünya Harbi'ne de katılmamış olan Türk ordusu açısından Kore Harbi, kendisini dünyaya göstermesi için de bir nevi fırsattır. İzlediği denge politikaları neticesinde her tarafa eşit mesafede bulunan Türkiye, İkinci Dünya Harbi ile birlikte üzerinde oluşan Rus baskısı neticesinde çıkarlarını koruyabilecek bir müttefik arayışına girmiştir³. Nihayetinde Amerika Birleşik Devletleri ile çıkar birliğinde anlaşmış ve Kore Harbi ile önüne çıkan fırsatı değerlendirme sürecine girmiştir. Bu fırsatı da iyi değerlendiren Türkler, Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında yer alarak dünya sahnesinde kendisinin de olduğunu göstermişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri'nin yapmış oldukları birliktelik tek taraflılıktan ziyade her iki tarafın da çıkarları doğrultusunda oluşan bir durumdur. Coğrafi olarak çok uzaklarda olmasına rağmen Türkiye'yi Birleşik Devletler'in yanına iten şey esasında zamanın konjonktürel durumudur. Bu konjonktür ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Türkiye'nin bölünmez bütünlüğe gölge düşürecek olan tutumudur.

Sovyet Rusya'nın 1944 yılında Türkiye'den talep ettiği Montrö Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi ve boğazlarda askerî üs kurulması meseleleri ve bunları

¹ Gültekin Yıldız, Birleşik Harekât Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askerî İttifakı, **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum**, ed. Dr. Öğ. Alb. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2014), 191.

² Fahir Armaoğlu, **20. yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980** (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988), 455.

³ Mete Kaan Kaynar (ed.), **Türkiye'nin 1950'li Yılları** (İstanbul: İletişim Yayıncılık, Eylül, 2015), 12.

aynı zamanda 1946 yılında da resmen nota ile bildirmesi zamanın gündemini adeta sarsmıştır⁴. Haricen Kars ve Ardahan'ın da kendilerine ilhak edilmelerini istemeleri gibi can sıkıcı bir mesele daha vardır⁵. Tüm bunlara karşın yeteri miktarda hazırlığı bulunmayan Türkiye'nin ise Sovyet Rusya gibi zamanın en büyük güçlerinden birisine karşı tek başına tutunması mümkün değildir. Bu yüzden de Türk diplomasisi açısından bir kez daha müttefik devlet bulma arayışı başlamıştır. Birinci Dünya Harbi'ne nazaran burada müttefik bulma hususunda çok zorluk çekilmemiştir.

İkinci Dünya Harbi'nde İngiltere ve Birleşik Devletler ile beraber olan Sovyet Rusya, benimsediği ve yaymak istediği komünizm ideolojisi adına bu ittifaktan ayrı hareket etme yolunu seçmiştir. Savaş sonrası dünya genelinde yıkımın ve yokluğun fazlaca olması Sovyet Rusya'nın bu isteğine hizmet eder niteliktedir⁶. Özellikle Karadeniz'e kıyısı olan devletlerde mutlak bir hâkimiyet söz konusudur. Ancak bu hâkimiyetin kapsamına Türkiye girmemektedir⁷. Bu nedenledir ki Sovyet Rusya Türkiye üzerinde istikrarlı bir ilerleyiş sürdürme politikasını gütmüştür.

Sovyet Rusya'nın hamleleri neticesinde başta İngiltere'nin dostluğu sağlanmış, buradan hareketle Birleşik Devletler de Türkiye'nin toprak bütünlüğünden yana tavır almıştır⁸. İngiltere'nin bu süreçte Birleşik Devletler'e Türkiye'nin lehinde yapmış olduğu bildirimler dikkate değerdir. İngiltere'nin Türkiye ve Birleşik Devletler'in müttefiklik sürecinde olumlu bir katkı yaptığı bu sebeple yadsınamaz. Ancak bu durum elbette ki tek taraflı değildir. Türkiye'nin bu iki gücün ilgi alanına girmelerinin nedeni ise İngiltere'nin ileride düşündüğü Ortadoğu planları için ve Birleşik Devletlerin de Avrupa devletleri ile beraber Rusya'ya karşı uygulayacağı çevreleme stratejisi için Türkiye'nin üstleneceği roldür⁹. Böyle bir atmosferde kazan-kazan politikasının ortaya çıkması Türkiye ve Birleşik Devletler birlikteliğinin oluşmasını ve gelişmesini hızlandırmıştır.

Türk-Amerikan birlikteliğinin ilk fiziki görüntüsü 1946 yılında yaşanmıştır. Bu zaman aralığında Sovyet Rusya'nın oluşturmuş olduğu tehlike havası karşısında Türkiye zor bir durumda bulunmaktadır. Bunlar yaşanırken gerekli temasların kurulması neticesinde Birleşik Devletler'in desteği kendisini göstermiş ve bir denge unsuru olmuştur. Bu kendini gösterme, 11 Kasım 1944 tarihinde yani savaş zamanında

⁴ Akdes Nimet Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)** (Ankara: Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1959), 47; Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 12.

⁵ Barış Ertem, Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947), **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11 (Bahar 2010): 252-273, 266.

⁶ Fahir Armaoğlu, **age**, 455.

⁷ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 13.

⁸ Fahir Armaoğlu, **age**, 442.

⁹ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 110.

Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'ün kalp krizi neticesinde hayatını kaybetmesi ve savaş dolayısıyla naaşının ülkesine gönderilememesi durumu araya sokularak yapılmıştır. Sayın Ertegün'ün naaşının savaşın bitmesi hasebiyle ülkesine geri götürülmesi kararı alınmış ve bu görevi Missouri, Providence ve Power isimli Amerikan savaş gemileri üstlenmiştir.

Naaşı getiren Amerikan savaş gemilerini ise Kuşadası ve Somon adası açıklarında Muavenet, Sultanhisar ve Demirhisar isimli Türk savaş gemileri karşılamıştır. Oradan da İstanbul'a kadar beraber gitmişler ve 5 Nisan 1946 tarihinde de İstanbul'a varmışlardır. Sayın Büyükelçi'nin naaşı da İstanbul'da Özbekler Tekkesi haziresine defnedilmiştir¹⁰.

Bu durum devlet erkânı ve halk tarafından öyle güzel işlenir ki Türkiye ve Birleşik Devletler ortaklaşa Sovyet Rusya'ya karşı gereken mesajı fazlasıyla iletmiş olurlar. Bu mesaj ile beraber Türkiye her ne kadar Sovyet Rusya karşısında durabilmişse bir o kadar da Birleşik Devletlerin yanında olmak durumunda kalmıştır. Bu da gelişmekte olan Türkiye'nin baştan aşağı olacak olan değişiminin habercisidir. Çünkü Missouri zırhlısının ziyareti sonrasındaki süreçte Birleşik Devletler'in uyguladığı Truman Doktrini ve Marshall Planı gibi programlar Türkiye için başta askerî ve ekonomik olmak üzere ciddi değişimlerin yaşanmasına vesile olmuştur.

Türkiye için değişim hareketi öncelikli olarak askerî alanda olmuştur. Bunun da yol göstericisi ve finansal olarak destekleyicisi 12 Mart 1947 tarihinde açıklanan Truman Doktrini'dir¹¹. Öyle ki bu doktrinin açıklanması ile beraber basında "Türkiye'nin Ulusal Birliği Ortadoğu'nun Düzeni için Elzem" gibi başlıklar atılmıştır¹². Bu doktrin neticesinde 400 milyon dolarlık bir fon oluşturulmuştur. Bu fonun 300 milyon doları Yunanistan'a ve 100 milyon doları da Türkiye'ye verilecek şekilde taksim edilmiştir¹³. Bahsi geçen programlar Türkiye ile beraber Yunanistan'ı da kapsamaktadır¹⁴.

¹⁰ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 13.

¹¹ Akdes Nimet Kurat, **age**, 48; Fahir Armaoğlu, **age**, 442.

¹² Gavin D. Brockett, *Kore'de Türk Efsanesi: Kore Savaşı'na Dair Popüler Algılar ve Türk Ulusal Kimliği Bağlamında Önemi*, **Kore Savaşı: Uzak Savaşın Askerleri**, ed. Mehmet Ali Tuğtan (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 162.

¹³ George C. McGhee, Oral History Interview by Richard D. McKinzie, Truman Library, Washington, D.C., June 11, 1975.

¹⁴ Serhat Güvenç, *ABD Askerî Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1942-1960, Türkiye'de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, ed. İsmet Akça (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 263; Ayrıca bu çalışmada bir Amerikan çalışmasına atıfta bulunarak Türkiye'ye ayrılan 100 milyon doların günümüz finansal değerlerine endekse edildiğinde yaklaşık olarak 3.3. milyar dolara tekabül ettiği söylenmektedir. Ancak burada bahsi geçen bu rakamın doğruluğunun okurlar tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Şöyle ki Süveyş Kanalı için harcanan 100 milyon dolar günümüze endekslediğinde 1.86 milyar dolar gibi bir rakam çıkarken buradaki 100 milyon doların 60 senelik bir zaman içerisinde 3.3. milyar dolara nasıl çıkabileceği düşünülmesi gereken bir konudur.

Anılan dönemde Türkiye'nin demokratik bir cumhuriyet devleti ve Yunanistan'ın ise hala krallıkla idare edilen bir devlet olduğu göz önüne alındığında burada siyasi bir manipölasyonun olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Sovyet Rusya'sına karşı coğrafi yakınlık ve siyasi hasımlık derecesi de dikkate alındığında yapılan yönlendirme daha da fark edilebilir bir hal almaktadır. Ancak bu iddia maalesef ispat edilemeyecek durumdadır. Bunun yanında anılan döneme bakıldığında Yunanistan'ın Türkiye'ye nazaran daha vahim bir durumda olduğu da gözlemlenmektedir¹⁵. Bunlarla beraber 1947 sonrası yapılan askerî iyileştirmeler sonucunda 1950 senesinde başlayan Kore Savaşı'na Türkiye bir tugay asker gönderirken Yunanistan bir piyade taburu göndermiştir¹⁶. Bu birbirine zıt sebep sonuç içeren gelişmeler neticesinde de Türk-Amerikan birlikteliği daha çok sağlamlaşmış olsa gerektir.

Askerî değişime ilerleyen aşamalarda daha teferruatlı değinilecektir. Burada müttefiklik sürecinin devamı olarak gelişen sürece biraz daha değinilecek olursa Truman Doktrini'nden sonra 1948 yılında uygulamaya konulan ikinci büyük program Marshall Planı'dır¹⁷. Bu program neticesinde daha ziyade ekonomik hususlara odaklanılmış ve Türkiye'nin olması gerektiği ölçüde ekonomik yeterliliğe ulaşması hedeflenmiştir. Bunlar yapılırken de askerî alan ile karşılıklı bir paralellik de söz konusu olmuştur. Misal olarak özellikle karayolları yapımına özel bir bütçe ayarlanması ve yapılan yolların İskenderun ulaşımına uygun halde doğu ve batı yönünde olacak şekilde yapılması söylenilebilir. Bunun sebebi de olası bir Rus istilasına karşısında askerinin bir liman kenti olan İskenderun'a çekilmesi ve gerektiğinde aynı yerden toparlanarak karşı atağa geçilmesi planıdır¹⁸. Bu askerî plan ekonomik karar alma mekanizmalarını da etkilemiştir.

Türk-Amerikan birlikteliğinin teminatı olan hadise ise Türkiye'nin yine 1949 yılında kurulan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) birlikteliğine resmi olarak 1952 yılında katılmasıdır¹⁹. Her ne kadar Türkiye'nin bu toplulukta bulunması iki yıl kadar gecikmeli olduysa da izlediği siyaset neticesinde Birleşik Devletler ile karşılıklı çıkarlarının uyuşması sonucunda bu topluluğa asil üye olmayı başarmıştır. Bunun neticesinde de NATO topluluğunun lideri konumundaki Birleşik Devletler ile karşılıklı ilişkilerin yanında uluslararası bir alanda da resmi bir birlikteliğe sahip olunmuştur.

¹⁵ Dana Adams Schmidt, Aid to Greece and Turkey Still Far Short of Needs; Military and Political Conditions Reveal That Little Headway Has Been Made, **New York Times**, November 16, 1947.

¹⁶ Billy C. Mossman, **Ebb and Flow, November 1950-July 1951** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990), 180.

¹⁷ Fahir Armaoğlu, **age**, 444; Akdes Nimet Kurat, **age**, 48.

¹⁸ Serhat Güvenç, 2010, 277-278.

¹⁹ 5886 Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun, **Resmî Gazete**, 8038 (19 Şubat 1952), 1-3.

Birleşik Devletler ile Türkiye'nin askerî ilişkileri siyasi yakınlaşmalardan daha evvel başlamıştır. Buradaki süreçte de elbette ki siyasi hamlelerin katkısı olmuştur ancak bu katkı ekonomik, kültürel yahut sosyal amaçlı değil askerî amaçlı olmuştur. Birleşik Devletler ile olan bu askerî yakınlaşma Türkiye'nin kadim müttefiki İngiltere sayesinde gerçekleşmiştir. Buradan İngiltere'nin Türkiye'ye güzel bir jest yaptığı anlaşılmamalıdır. Şöyle ki İkinci Dünya Harbi müddetince uygulanan “Ödünç Verme-Kiralama Kanunu” çerçevesinde Amerika kıtasından Avrupa'ya askerî yardım adı altında bir malzeme akışı başlamıştır. Hali hazırda Türkiye'de askerî danışmanlar bulunduran İngiltere, Türkiye'nin de bu yardımlardan faydalanması gerektiğine Birleşik Devletleri ikna etmiş ve bu yardımların kendi üzerinden aktarılmasını istemiştir. Netice itibarıyla de Türkiye'ye gitmek üzere İngiltere'ye gelen mallar, İngiltere'de İngilizlerin kullandıkları eskileriyle değiştirilerek Türkiye'ye gönderilmiştir²⁰. Bu eski malzemeler dahi yokluk içindeki Türk ordusunca olumlu karşılanmıştır. İngiltere de böylelikle aynı anda kendi istihkakı ile beraber iki defa yardım almış olmuştur.

İlk Amerikan yardımlarının Türkiye'ye ulaşması 1942 yılında olmuştur. Amerikan malzemesinin akışının olması ile de Amerikalı danışmanların da Türkiye'ye gelme süreçleri başlamıştır. Eğitim manasında ise 1943 yılında Harp Akademileri'nde ders veren Amerikalı askerî eğitmenler de bulunmaktadır. Hava ve deniz-hava tabiyesi öğretmenleri olarak görev yapan subaylar Alb. Valentine, Dz. Alb. Morgan ve Dz. Yzb. Shelmidine'dir²¹. Askerî anlamda Türk ordusu içerisinde Amerikan etkisinin oluşmaya başlamasının ardından 1946 yılındaki Missouri zırhlısının ziyareti sonrasında kamuoyu tarafından da Amerikan sempatzanlığı oluşturulmuştur²². Tüm bu bileşenler Birleşik Devletler ile olacak olan ittifakın temellerinin atılmasında ve de sağlamlaşmasında etkili olmuşlardır. Daha sonrasında 1947 yılında başlayan Truman Doktrini ve yine 1948 yılında başlayan Marshall Planı neticesinde de Türk-Amerikan işbirliği gelişmeye ve ilerlemeye devam etmiştir.

1947 senesinde uygulamaya geçen Truman doktrininin daha ziyade askerî amaçlı olması hasebiyle Türkiye'de de resmi olarak Amerikan doktrinlerinin öğretilmesine geçiş de başlamıştır²³. 1877-1878 yıllarında cereyan eden ve mağlubiyetle sonuçlanan Rus Harbi neticesinde kara ordusu eğitiminde Prusya/Alman modeli benimsenmiş ve bu doktrin Amerikan doktrini ile yer değiştirdiği 1947 senesine

²⁰ Serhat Güvenç, 2010, 260.

²¹ **age**, 260-261.

²² Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 14.

²³ Erhan Çifci, **Şark Cephesi'nden Kore'ye Bir Türk Generali** (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015), 144.

kadar devam etmiştir. Amerikan modeli ve Alman modeli arasında her ne kadar birçok farklılıklar bulunsu da esasında Amerikan modeli de Prusya modelinin geliştirilmesi sonucu elde edilmiş bir doktrindir. Prusya modeli de kendisinden önce revaçta olan Fransız modelinin geliştirilmesi sonucu elde edilmiş bir doktrindir²⁴.

Prusya modelinin Kore Harbi içerisinde önemli bir yeri vardır. Şöyle ki harbe iştirak eden subayların içerisinde yüzbaşı ve üzerindeki tüm rütbeli subaylar Prusya ekolünün tesiri altındadırlar²⁵. Bir başka deyişle karargâhta karar alıcı mekanizma Prusya doktrinleri ile eğitim görmüş ve bu ekolde hareket etmektedir. Oysaki içinde bulunan harpteki hâkim doktrin Amerikan doktrinidir²⁶. Bu sebeptendir ki bu iki doktrin arasındaki farklılıklara değinmek gerekmektedir.

Başlıca Prusya modeline değinilecek olursa Prusya modelinde her şartta ve koşulda katı disiplin anlayışı ve itaat kültürü bulunmaktadır. Bunun yanında güçlü ve yetkili bir merkezin yani genelkurmayın varlığı, kara kuvvetlerinin öncelikli olması ve kısa sürede sonuç alma gibi kaideler bulunmaktadır. Ayrıca Kore Harbi süresince de çokça dillendirilecek olan muharebe görevlerinin nasıl gerçekleşeceği konusunun büyük ölçüde komutanın inisiyatifine bırakılması da bu modelin olmazsa olmazlarından²⁷.

Amerikan modeline bakıldığında ise modern zamana daha uyumlu ve etkili bir ürünün ortaya çıktığı görülmektedir. Şöyle ki Prusya modelinin kara kuvvetlerini öne çıkaran anlayışı yerine burada kara, deniz ve hava kuvvetlerinin herhangi bir öncelik olmadan birlikte iştiraklarıyla oluşan müşterek harekât ön plana çıkmaktadır. Prusya modelinin hızlı sonuç alma tezine karşılık Amerikan modelinde ilk aşamada taktik yenilgileri kabullenme eğilimi vardır. Yine muharebe görevlerinin belirlenmesinde komutanın inisiyatifinden ziyade ayrıntılı bir şekilde hazırlanan talimnamelere göre hareket etme zorunluluğu vardır. Tüm bunların yanında Amerikan modelinin Prusya'dan esinlendiği kaideler de vardır. Bunlardan bir tanesi Prusya modelinde olduğu gibi doktrinlerinin harbin stratejik, taktik ve operatif seviyelerini esas alan bir tutum sergilemesidir. Her ne kadar operatif seviye Amerikan doktrinine 1980 senesinde girmiş olsa da sonuç olarak ilerlediği çizgi aynıdır. Ayrıca harbi siyasetin

²⁴ Serhat Güvenç, 2010, 255-256.

²⁵ Bahtiyar Yalta, **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.XI.1950 – 24.I.1951)** (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005), 43; 1947 sonrası Harp Okulu mezunu olmayan tüm personel eski sisteme göre yetiştirilmiştir.

²⁶ Turgut Sunalp, **Kore Harbi**, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1954), 95, 124.

²⁷ Serhat Güvenç, 2010, 257.

başka araçlarla devamı olarak sayılması da Prusyalı bir komutan olan Carl von Clausewitz'den esinlenerek oluşturulmuş bir kaidedir²⁸.

Her iki modele bakıldıktan sonra 1947 itibarıyla mezun olan genç subayların Amerikan modeline göre eğitim alması neticesinde orduda eski ile yeni ekollerin getirmiş oldukları farklılıklar da göze çarpmaya başlamıştır. Öyle ki yeni kuşak eskileri beğenmemeye, eksiler de yenilerin tecrübesiz oldukları gerekçesiyle onlara güvenmemeye başlamışlardır²⁹. Ancak burada şöyle bir sonuç vardır ki o da Amerikan modelinde yetişmiş genç subayların Kore'de faydalı olabilecekleri düşüncesiyle fazlaca istihdam edilmiş olmalarıdır. Bunun meyvesine bir misal verilecek olursa Amerikan subayları tarafından getirilen haritaların eski sistemde yetişmiş olan yüzbaşılar tarafından okunamayıp yeni ekolden mezun teğmenler tarafından aynı haritaların hızlıca çözülmesidir³⁰.

Türklerin Amerikan doktrinini öğrenmenin haricinde yakından tecrübe etmeleri daha etkili olmuştur. Nihayetinde talimnameler harbe hazırlar ancak harpte olacaklar hakkında çok şey öğretmezler³¹. Harp sahnesine çıkmadan evvel iletişim kurdukları Amerikan askerî personelini inceleyen Türk askerî personeli, Amerikalıların komutanlarının yanındaki şımarık hareketleri ve İstanbul'da tertip ettikleri resmigeçitteki rahat hareketleri karşısında onların doktrinlerine güvenememişlerdir. Ancak Kore'de Amerikalı müttefik personelle harekâta girildiği vakit Amerikan doktrinini ağırlığı hissedilmiştir³². Rahat ve şımarık hareket sergileyen Amerikalı personelinin de emir geldiğinde akan suların durması misali gelen emri ciddiyetle takip ettikleri müşahede edilmiştir³³.

Türk-Amerikan ilişkilerindeki askerî boyuta tekrar değinecek olursak bu ilişki içerisinde zirve yapılan husus NATO topluluğuna asil üye olunması hususudur. Burada işleyen süreçte 1949 senesinde kurulan bu topluluğa resmi olarak 1952 senesinde üye olunabilmiştir. Askerî bir topluluk olan ve askerî bağlayıcılığı da bulunan bu topluluğa Kore Harbi'nin başlamasından sonra müdahil olunmuştur. Kore'ye gitme hususunda daha önceden üyesi olunan Birleşmiş Milletler (UN) topluluğunun etkisi bulunmaktadır. Barış için kurulan bu topluluk gerektiği zamanlarda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları nispetince harekât kararı

²⁸ Serhat Güvenç, 2010, *age*, 257.

²⁹ *age*, 281.

³⁰ Serhat Güvenç, Kore Savaşı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1950-1960, **Kore Savaşı: Uzak Savaşın Askerleri**, ed. Mehmet Ali Tuğtan (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 89.

³¹ Turgut Sunalp, *age*, 109.

³² Serhat Güvenç, 2010, 261.

³³ Ali Denizli, **Kore Savaşı Uzaklardaki Kahramanlar ve Zaferleri** (İstanbul: Başlık Yayınları, 2010), 156.

alabilmektedir. Bu topluluğun da kurulmasında öncü devletlerden olan Birleşik Devletler siyasi durumlar gereğince Kore’de yalnız olmak istememiş ve olabildiğince fazla katılımın sağlanması açısından Birleşmiş Milletleri kullanmıştır³⁴.

Birleşmiş Milletlerin Kore’ye daveti üzerine Türkiye de NATO topluluğuna girilmesine köprü olacağı düşüncesiyle ivedi olmak üzere müspet bir şekilde cevap vermiştir. Öyle ki 25 Temmuz 1950 tarihinde Kore’ye asker gönderme iradesi açıklandıktan bir hafta sonra 1 Ağustos tarihinde NATO topluluğuna üyelik başvurusu yapılmıştır. Hâlbuki bir başvuru da 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesinde yani Demokrat Parti iktidara gelmezden evvel Cumhuriyet Halk Partisi iktidarınca yapılmıştır. Bu da göstermektedir ki NATO topluluğuna üye olma meselesi bir siyasi idarenin değil tüm partilerce onanan ve ülkece istenen bir arzudur. Ancak bu iki başvuru da reddedilmişlerdir³⁵.

Türkiye’nin NATO topluluğuna kabul edilmemesi beklenmese de esasında öngörülebilir bir durumdur. Zorla bir topluluğa giriş yapılmaz. Sivil hayatta dahi insanlar davet edilmedikleri yere gitmeme konusunda hassasiyet gösterirler. Buradaki hata muhtemeldir ki yeni Demokrat Parti iktidarının siyasi arenada imza bırakma hevesinden kaynaklanmaktadır. Gereken hamlelerin yapılmasından sonra NATO daveti zaten kendiliğinden gelecektir. İlerleyen süreçte de bu aynen olmuştur.

NATO topluluğu 4 Nisan 1949 tarihinde kurulmuştur³⁶. 14 Mayıs seçimleri öncesi CHP iktidarınca üyelik başvurusu olmuştur. Daha sonrasında Kore Harbi baş göstermiştir. Demokrat Parti hükümeti NATO üyeliği için köprü olması ümidiyle bir tugay askerini Kore’ye gönderme kararı alır. Akabinde NATO üyeliği için ülke olarak tekrardan başvurulur. İkisi de ret ile sonuçlanan bu başvurular neticesinde Demokrat Parti iktidarı bu sefer siyasi yollara başvurur. Siyaseten bu işin çözüm yolu da İngiltere’dedir. Çünkü diğer Avrupa ülkelerine nazaran İngiltere’nin çıkar bakımından Ortadoğu planları bulunmaktadır³⁷. Bu da siyaseten kullanılabilecek bir alandır.

Kore Harbi’nde boyut olarak kendinden kat kat daha fazla verimlilik gösteren Türk Tugayı’nın da NATO üyeliği konusunda önemli katkıları olmuştur. Şöyle ki göstermiş olduğu etkili ve verimli faaliyetler dolayısıyla Amerika’da Time dergisinde Türkler için “Sovyet Rusya tecavüze kalkıştığı takdirde Türkler vatanlarını sonuna kadar nasıl müdafaa edeceklerini göstermişlerdir” şeklinde açıklamalarda bulunulmuştur³⁸. Bu

³⁴ Fahir Armaoğlu, **age**, 455.

³⁵ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 109.

³⁶ NATO Resmî İnternet Sayfası, “A Short History of NATO”, http://nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm [30.08.2017]

³⁷ Fahir Armaoğlu, **age**, 441.

³⁸ Eren Sarı, **Kore Dağlarında Mehmetçiğin Destanı** (Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016), 133.

da göstermektedir ki Türklerin Kore'deki faaliyetleri olası bir Rus savaşı açısından adeta bir tatbikat gösterisi gibi olmuştur. Bu sebeple de Birleşik Devletler daha evvelden kendilerine rapor edilen "Türklerin görev yerine intikal edip muharebede varlık gösteremeyecekleri" şeklindeki düşünceler çürütülmüştür³⁹. Böylelikle Birleşik Devletler'in Türkiye ile askerî anlamda beraber hareket edebileceği düşüncesi daha kani olmuştur denilebilir.

Nisan 1950 tarihi itibarıyla de Amerika Milli Güvenlik Konseyinin Ortadoğu'daki stratejilerini değiştirerek Türkiye'yi aktif bir şekilde oyuna dâhil etmesi de NATO üyeliği sürecinde olumlu bir etkidir. Son hamle ise İngiltere ile yapılmıştır. Temmuz 1951 tarihinde İngiltere, Süveyş kanalını bırakmamak gayesiyle Mısır'ı da içine alan bir Ortadoğu savunma sistemi kurmak niyetindedir. Türkiye'ye bu savunma sistemine onay verme ve katılma karşılığında NATO için kendisini destekleyeceği sözünü verir. Buradan İngiltere'nin de desteğini alan Türkiye aynı senenin Eylül ayında üyelik davetini de alır⁴⁰.

NATO yolunda sıkıntı çıkaran devletler Belçika, Lüksemburg, Hollanda gibi küçük devletler olup onların da Türkiye'yi istememesinin nedeni Türkiye'nin dahli olması halinde NATO topluluğunun Sovyet Rusya ile daha erkenden savaşa gireceğine inanmalarıdır⁴¹. Ancak onların bu düşünceleri görülmektedir ki büyük devletler nezdinde pek itibar görmemiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki siyasi arenadaki özellikle dünya genelindeki hadiselerde bir şeyi zorlamadan çevresinden dolanarak çeşitli hamlelerle size verilmesini beklemek daha uygun düşmektedir.

Bazı çevreler ve araştırmalar Türkiye'nin NATO topluluğuna giriş süreci ile Kore Harbi'ni beraber götürmektedirler. Hâlbuki bu yanlıştır. 1947 senesinde Türkiye-Yunanistan yardım koordinatörü ve Birleşik Devletlerin 1951-1953 tarihleri arasındaki Ankara Büyükelçisi George C. McGhee de Kore Harbi için "Türklerin NATO topluluğuna girme sebeplerinden bir tanesidir" demiştir⁴². Gerçekten büyük resme bakıldığında Amerika'nın çevreleme stratejisi de göz önüne alınırsa bölgedeki dost bir Türk varlığı Birleşik Devletlerin çıkarına uygun bir durumdur. Bir ülkeyi hızlıca ayaklandırmanın yolu da NATO gibi bir topluluğa üye yaparak kendisi ile aynı ölçüde değerlere yaklaştırmaktan geçmektedir.

³⁹ Serhat Güvenç, 2013, 85.

⁴⁰ Fahir Armaoğlu, *age*, 519.

⁴¹ *age*, 519.

⁴² George C. McGhee, Oral History Interview by Richard D. McKinzie, Truman Library, Washington, D.C., June 11, 1975.

4.2. Kore Harbi (1950-1953)

Kore coğrafyasında cereyan eden Kore Savaşı, esasında çıkarlar açısından bakıldığında Türkiye için önem arz etmeyen bir durumdur. Ancak Birleşik Devletler'in Kore ile mazisi 1882 tarihine kadar dayanmakta, oradan elde edeceği maddi ve manevi getiriler de zamanla artmaktadır⁴³. Bu süreç İkinci Dünya Harbi sonrasında da devam etmiş akabinde ise Kore'yi Japonlardan teslim alma aşamasında kendisini Sovyet Rusya ile karşı karşıya bulmuştur. Bunun da başlıca sebebi elinden geldiği müddetçe Sovyet Rusya'nın coğrafi ve ideolojik yayılma politikalarını engellemektir⁴⁴.

İkinci Dünya Harbi'nin sonlarına yaklaşırken Sovyet Rusya'nın Japonya'yı işgale yaklaşması üzerine Birleşik Devletler Japonya'nın hezimete uğratılması planından vazgeçerek onu teslim alma politikasını uygulamaya koymuştur. Böylelikle Japon denetiminde olan Kore'de de söz sahibi olabilecektir⁴⁵. Bunun nasıl olacağının yanıtı ise Japonların çekilmesinin ardından Amerikan ve Rus birliklerinin beraberce Kore'yi devralmaları şeklindedir. Fakat bu devralma aynı yeri beraberce değil Kore'nin coğrafik olarak kuzeyi ve güneyi şeklinde ikiye bölünmesiyle gerçekleştirilecektir. Sonrasında ise Amerikan ve Rus kuvvetleri temelli Kore yarımadasını terk edeceklerdir⁴⁶.

38'inci enlem konusu ise Birleşik Devletler ve Sovyet Rusya arasında Kore ile alakalı tertip edilen Potsdam Konferansı'nda Alb. Charles H. Bonesteel isimli Amerikalı bir subayın teklif etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bonesteel bu enlemi Kore yarımadasının yaklaşık olarak tam ikiye bölünmesini sağlamak amacıyla ve paylaşımda kolaylık olsun diyerek üstlerine sunmuştur. 38'inci enlem dikkate alındığında hem Seul hem de esir kampları Birleşik Devletler'in elinde olacaktır⁴⁷. Bunun yanında yüz ölçüm olarak kuzeye daha fazla yer kalması ise Rusları ikna edici niteliktedir. Dolayısıyla Birleşik Devletler ve Sovyet Rusya konu ile alakalı böyle kolaylaştırıcı bir çözümü kabul etmişlerdir. Ancak bu bölme işlemleri, Kore'de ve sonrasında yine tekerrür edecek şekilde Vietnam'da istenmeyecek şekilde kan ve ölümle sonuçlanmaktan başka bir işe yaramayacaktır⁴⁸.

⁴³ James F. Schnabel, **Policy and Direction: The First Year**, (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992), 4.

⁴⁴ Fahir Armaoğlu, **age**, 453.

⁴⁵ James F. Schnabel, **age**, 8.

⁴⁶ F. Zerran Ünalp, Kore Savaşı (1950-1953), **Ateşkesin 60'ıncı Yıldönümünde Kore Savaşı**, ed. T.C. Genelkurmay Başkanlığı (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2016), 2-3.

⁴⁷ James F. Schnabel, **age**, 8-9.

⁴⁸ Fahir Armaoğlu, **age**, 460.

Kore’de bahsi geçtiği üzere malum enlemin kuzeyi Ruslarca ve güneyi de Amerikalılarca Japonlardan devralınmıştır. Bu devralınma sürecinden sonra ise savaş çanları çalmaya başlamıştır. Bunda etkili olan sebeplerden biri de endüstrinin büyük bir kısmının ve elektrik kuvvetinin kuzeyde, yiyecek yetiştirilen arazilerin de güneyde kalmış olmasıdır. 1945-47 arası dönemde Birleşik Devletler güneyin eksikliklerini tamamlamış olsa da aynı durum kuzeyde Sovyet Rusya tarafından gerçekleştirilmemiştir⁴⁹. Dolayısıyla bu durum karşılıklı olarak iki tarafın kutuplaşmasını hızlandırmıştır. Esasında savaşın patlak vermesinin nedeni ise Avrupa ve Ortadoğu’da uyguladığı stratejilerle Sovyet Rusya’sına yayılma fırsatı vermeyen Birleşik Devletler’in Sovyet Rusya’yı Asya’da etkin kılmaya itmiş olmasıdır⁵⁰. Bunun sonucu olarak da Sovyet Rusya, Kore yarımadasının yarısıyla yetinmeyecek ve tümünü ele geçirmek için harekete geçecektir. Böyle de olmuştur. Ancak bu istila Sovyet Rusya olarak değil Demokratik Kore Halk Cumhuriyeti ile yani Kuzey Korelilerce gerçekleştirilmiştir⁵¹.

Bu istila karşısında cevap verecek olan Birleşik Devletler de Kore’de yalnız olmak istememiş ve diğer devletlerin de katılımıyla durumu dünyaya mâl etmek istemiştir⁵². İşte Türkiye Cumhuriyeti devleti de burada devreye girmektedir. 25 Haziran 1950 tarihinde işgale başlayan Kuzey Korelilerin bu hareketine karşılık 27 Haziran’da Birleşmiş Milletlerce yardım çağrısı yapılmış ve 28 Haziran’da da bu çağrı telgraflar ile tüm üyelere bildirilmiştir. Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye’de bu iletiyi almıştır. Daha öncesinde bahsi geçen siyasi nedenler dolayısıyla Türkiye bu davete 29 Haziran tarihinde olumlu yanıt vermiştir. Birleşik Devletler’den sonra bu davete en hızlı yanıt veren yabancı ülke Türkiye’dir⁵³.

Davetin gerçekteki sahibi olarak Birleşik Devletler bu savaşı neredeyse her anlamda sahiplenmiştir. Öyle ki silah, mühimmat, iaşe ve lojistik manasında en önemli tedarikçidir⁵⁴. Bunun haricinde kara, deniz ve hava kuvvetleriyle muharebe işleyişinde mutlak bir hâkimiyet kazanmıştır⁵⁵. Dolayısıyla birleşik harekât konseptince “*lead nation*” denilen lider devlet konumuna kendisini geçirmiş ve

⁴⁹ Turgut Sunalp, **age**, 8, 35.

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, **age**, 453.

⁵¹ F. Zerran Ünalp, **age**, 3.

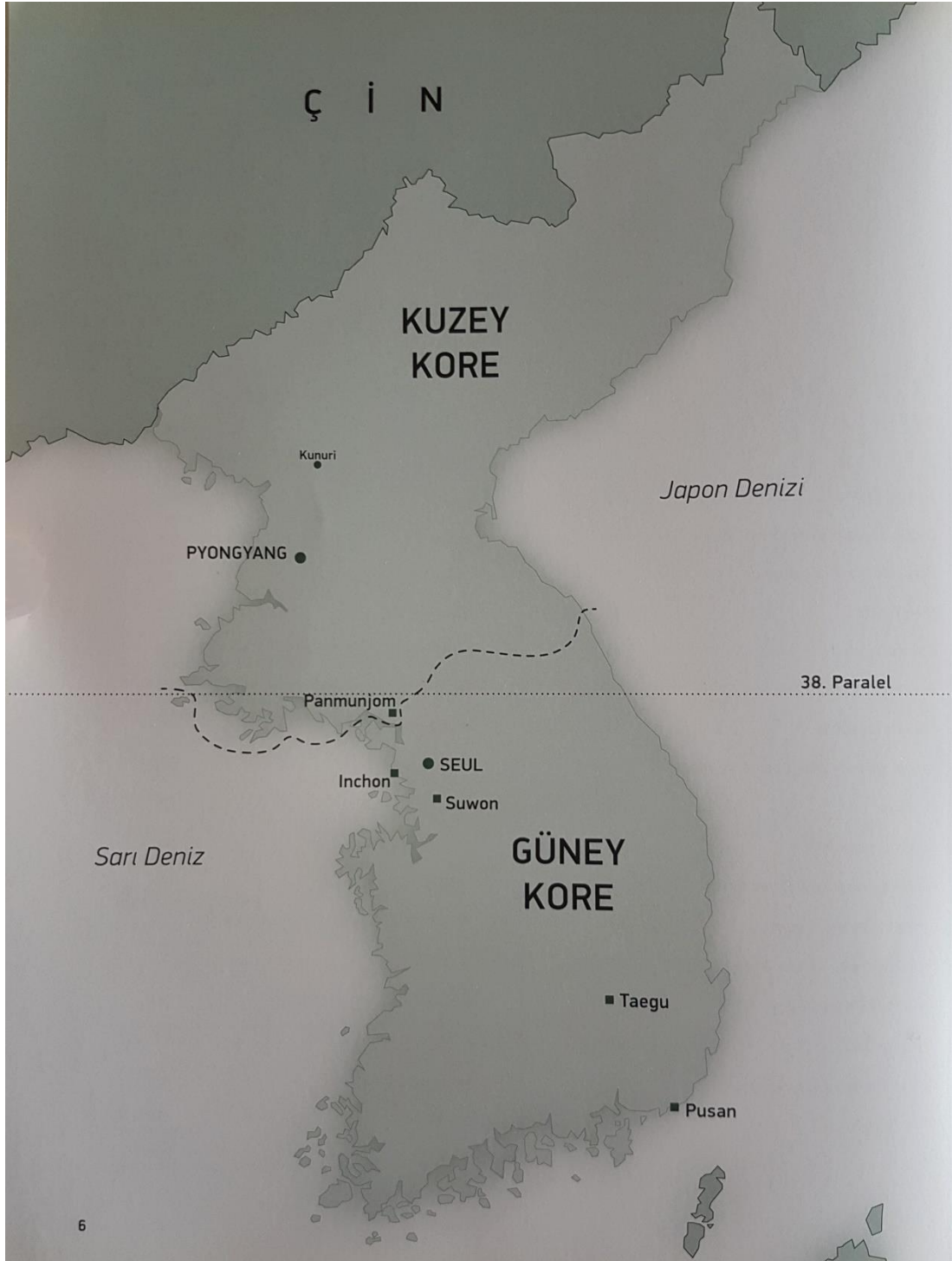
⁵² James F. Schnabel, **age**, 193.

⁵³ Genelkurmay Başkanlığı, **Kore’de Türk Muharebeleri**, 2. bs (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2015), 26.

⁵⁴ Roy E. Appleman, **South to the Naktong North to the Yalu (June-November 1950)** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992), 91; Ayrıca lojistik ile alakalı bkz. Terrence J. Gough, **U.S. Army Mobilization and Logistics in the Korean War a Research Approach** (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1987).

⁵⁵ Wayne Danzik, “Participation of Coalition Forces in the Korean War” (U.S. Naval War College Final Paper, 1994), 1, 7, 9.

idareyi ele almıştır. Amerikalıların birleşik harekât talimnamelerinde de mümkün olduğu nispetçe lider devlet ilkesinin uygulanması belirtilmektedir.

Şekil 4.1: Kore Yarımadasının Konumu

Cem Fakir, **Şimal Yıldızı Son Kore Gazileri** (İstanbul: NTV Yayınları, 2010).

Dünya askerî tarihinde de böylesine kozmopolit bir topluluğun sevk ve idaresiyle yapılan bir birleşik harekât da ilk defa yaşanmaktadır⁵⁶. Bu harekâta Türkiye de katıldığından hem Türklerin hem de Amerikalıların bu birleşik harekâtın içerisinde alınlarının akıyla çıkmaları gerekmektedir. Çünkü ileride yapılacak harekâtlardaki birlikliklerde daha uyumlu olunabilmesi adına Kore’de sağlam bir temel atılması gerekmektedir. Türkiye açısından 25 Temmuz 1950 tarihinde hükümetin Kore’ye asker gönderme iradesinin beyanıyla birlikte bu elzem birleşik harekât süreci de başlamıştır⁵⁷.

Türk ordusunun savaşa müdahil olmasına kadar geçen süreçte bilinmesi gereken bazı önemli siyasi hadiseler de olmuştur. Bu hadiselerin önemi, neticesi itibariyle Amerikan komuta heyeti ve askerî harekâtının içerisinde alınan kararları ve cereyan eden olayları etkilemesindendir. Bu hadiselerin Türklerce önemli olmasının nedeni ise kendilerinde de hemen hemen aynı durumların olmuş ve olacak olmasındandır. Türk Tugayı içerisinde yaşanan siyasi mevzulara ileride değinilecektir.

Kuzey Koreli askerlerin Pusan’a (Güney Kore’nin en güneydoğusuna) kadar ilerlemelerinin ardından Birleşik Devletler, General Douglas MacArthur Komutasında karşı taarruza başlamıştır⁵⁸. Bu zat İkinci Dünya Harbi sonrasında Japonya’yı teslim alan komutandır. Ülkesinde de kendisine karşı hatırı sayılır bir ilgi vardır⁵⁹. Anılan dönemin Birleşik Devletler başkanı Henry S. Truman, Uzakdoğu Başkomutanı olan MacArthur’u Kore Harbi’ni idare etmesi için görevlendirmiştir⁶⁰. Yani orada Birleşik Devletler ordusunun komutanı olur. Sonrasında ise genel anlamda harekâtı yürüten Birleşmiş Milletler ordusunun başkomutanı olur⁶¹. Böyle olmakla Kore’de kumanda birliği ve kuvvetler arası işbirliği de sağlanmıştır⁶².

MacArthur saygı duyulan ve ülkesinin saygı görmesi için elinden geleni yapan bir general olarak Kuzey Korelilerin yapmış oldukları saldırıyı cezalandırmak ister. Bunun için 15 Eylül itibariyle karşı atağa geçer ve 38’inci enleme yakın Inchon limanından çıkarma yapar. Güney Korelilerin başkenti Seul’u kurtarır ve almaması gereken bir karar alır. 38’inci enlemde durmanın politik ve askerî çözümsüzlük getireceği düşüncesiyle Kore’yi tek hükümet yapmak için Çin ile sınır ve doğal

⁵⁶ Wayne Danzik, **age**, 1.

⁵⁷ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 22.

⁵⁸ F. Zerran Ünalp, **age**, 3.

⁵⁹ D. Clayton James, Douglas MacArthur (United States General), Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Douglas-MacArthur> [30.08.2017].

⁶⁰ James F. Schnabel, **age**, 46.

⁶¹ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 23; Correspondence between Harry S. Truman and Douglas MacArthur. 11 July 1950, B45_01-03_03, Truman Papers, President's Secretary's Files, The Korean War and Its Origins, <https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/correspondence-between-harry-s-truman-and-douglas-macarthur> [30. 08. 2017].

⁶² Turgut Sunalp, **age**, 94, 95.

savunma hattı gibi olan Yalu nehrine kadar ileri harekât yapılacaktır⁶³. MacArthur bu kararını Washington'un tuzak ve tehlikelerle dolu bir siyaset izlediğini söyleyerek meşrulaştırmaya çalışmıştır. Ayrıca Washington'u her daim konunun ciddiyeti ile alakalı uyardığını belirten MacArthur, buna rağmen onların uyarılarını görmezden geldiğini de eklemektedir⁶⁴. Alınan bu karara izni esasında başkan vermiştir⁶⁵. Ancak bu izin Çin yahut Rus müdahalesi ile alakalı bir haber alınmadığı müddetçe 38'inci enlemin kuzeyine ilerlenebileceğini içermektedir⁶⁶. Nihayetinde bu karar Amerikalıları olduğu kadar Türkleri de etkileyecektir. İlk başlarda harekât istenildiği gibi gidecektir. Hatta Türkler Kore'ye gemi ile naklolurken kendilerinin Kore'ye varmadan evvel savaşın bitebileceğini dahi düşünmüşlerdir⁶⁷.

Bu kararın arkasındaki nedenlere gelinecek olursa burada bireysel inisiyatifin getirdiği bir sonuç görülmektedir. Şöyle ki operasyon öncesi Başkan Truman MacArthur'u Çinliler ile alakalı uyarmıştır. Çin cephesinden emin olup olmadığını kendisine sormuştur. MacArthur da tekrarlanan uyarıları herhangi bir sorunun çıkmayacağı sözleri ile cevaplamıştır. MacArthur, bu sözlerine dayanak olarak da almış olduğu istihbaratları göstermektedir. Bu istihbaratlara göre ise Çinlilerin kuzeyden herhangi bir hareketlerinin saptanmadığı belirtilmektedir⁶⁸. Ancak Amerikan istihbarat ajansı "Central Intelligence Agency (CIA)" raporlarına göre ise böyle bir durum söz konusu değildir.

CIA, Eylül 1950 tarihinden çok daha önce 30 Haziran'da "*CIA Intelligence Memorandum 301*" ve 8 Temmuz'da "*CIA Intelligence Memorandum 302*" bildirimlerinde Çinlilerin hareketlilikleri ile ilgili uyarıları göndermişlerdir. Yine 4 Ağustos tarihinde Çin lideri Mao Kore Savaşı'nı Birleşik Devletler'in kazanması halinde bunun Çin için bir tehdit olacağını ve dolayısıyla müdahalede bulunması gerektiği ile alakalı bir malumat vermiştir. Son olarak da 8 Eylül'de CIA, "*CIA Intelligence Memorandum 324*" numaralı bildirisinde "Kore'ye doğrudan Çinli komünist müdahale olasılığı (*probability of direct Chinese communist intervention in Korea*)" başlığı altında uyarılarını yapmıştır. Bunların yanında Rus ve Çinli bağlantılar İngiliz ve Alman elçilere eğer 38'inci paralel geçilirse Çin'in müdahale

⁶³ Bahtiyar Yalta, **age**, 178.

⁶⁴ Gn. Mark Clark, **Tuna'dan Yalu'ya**, çev. Tuğg. Cemal Aydıralp (Ankara: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., 1957), 32.

⁶⁵ Correspondence between Harry S. Truman and Douglas MacArthur. 7 October 1950, B45_01-03_11-12, Truman Papers, President's Secretary's Files, The Korean War and Its Origins, <https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/correspondence-between-harry-s-truman-and-douglas-macarthur> [30. 08. 2017].

⁶⁶ Central Intelligence Agency, **Baptism by Fire: CIA Analysis of the Korean War**, CIA Historical Collections Division (HCD) Publication, 2013, 11.

⁶⁷ Bahtiyar Yalta, **age**, 172.

⁶⁸ Central Intelligence Agency, **age**, 11.

edeceğini söylemişlerdir. Bu husus anılan dönemde basına da yansımıştır. Tüm bu hususları göstererek CIA kendisini aklamış ve Kore’de acı bir şekilde yaşanan geri çekilmenin sorumluluğunu MacArthur’a yüklemiştir. Ayrıca CIA, MacArthur’un aldığı iddia ettiği istihbaratları ise Milli Güvenlik Konseyi (*National Security Council*)’den aldığı iddia etmektedir⁶⁹.

1950 yılında tüm bu bilgi ağını oluşturan ve paylaşan daha üç sene öncesinde 1947 yılında kurulan CIA’dır. O zaman içerisinde 1950 yılı itibarıyla 5000 çalışanı olan ve bunların da 1000 tanesi analist olan bir kurum İkinci Dünya Harbi sonrası yaşanan bütçe kesintilerine rağmen bu kadar detaylı bir şekilde rapor hazırlayıp bunları sunabilmektedir⁷⁰. Ancak buradaki sıkıntı ise raporların sunulması aşamasında başlamaktadır. CIA’yı sorumlu olarak gözetimi altında tutan yer Birleşik Devletler Kongresi’dir⁷¹. Teşkilatın raporlarını sunduğu kurum ise Milli Güvenlik Konseyi (NSC)’dir. Bu konsey ise direkt A.B.D. Başkanı’nın kendisinin yönetiminde toplanmaktadır. Milli Güvenlik Konseyi de CIA ile beraber 1947 yılında “*National Security Act*” yasası ile kurulmuştur ve bu konsey de başkana karşı sorumludur⁷².

Burada CIA, Milli Güvenlik Kurulu’na rapor vermektedir. MacArthur da Milli Güvenlik Kurulu’ndan aldığı bilgiden hareketle Çin sınırına kadar operasyon kararı almıştır. Demek ki MacArthur’a bilerek yahut bilmeyerek yanlış bilgi aktarımı olmuştur. İşin özüne biraz daha inildiğinde 1947-1949 yılları arasında Truman kontrolündeki ve yeni kurulan Milli Güvenlik Konseyi’nin tam manasıyla oturmamış ve memnun olmayan bir yapısı göze çarpmaktadır. Özellikle Savunma Bakanlığı bu husustan muzdariptir. Çünkü başkanın yokluğunda onun yerine Dışişleri Bakanı vekâlet etmektedir. Burada hassas güvenlik meselelerinde idarenin siyasi bir kişiliğe bırakılması pek hoş karşılanmamıştır. 1949 yılında kongrenin bu kurumda yasa ile bazı düzenlemeler yapması sonucunda işler biraz daha makul düzeye gelmiştir. Fakat Eisenhower dönemine kadar istenen etkililik Milli Güvenlik Konseyi’nce sağlanamayacaktır⁷³.

Bu hususlar dikkate alındığında CIA’nın sunduğu Çin taarruzu uyarılarına rağmen Çinlilerin pasif kalacağını bildiren Milli Güvenlik Kurulu, ya Başkan Truman’ı

⁶⁹ P. K. Rose, “Two Strategic Intelligence Mistakes in Korea, 1950”, Central Intelligence Agency, **Studies in Intelligence**, volume 45, no. 5 (Fall-Winter 2001), 57-65.

⁷⁰ “The Korean War Controversy: An Intelligence Success or Failure?”, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2015-featured-story-archive/korean-war-intelligence-success-or-failure.html> [30.08.2017].

⁷¹ CIA Resmî İnternet Sayfası, “What We Do”, <https://www.cia.gov/about-cia/todays-cia/what-we-do> [30.08.2017].

⁷² U. S. Department of State, **History of the National Security Council 1947-1997**, Office of the Historian Bureau of Public Affairs, August, 1997; <https://clintonwhitehouse2.archives.gov/WH/EOP/NSC/html/NSChistory.html> [30.08.2017].

⁷³ age.

görevinde istemiyordur ya da Başkomutan MacArthur'u görevinde istemiyordur. Her hâlükârda siyasi işleyiş uğruna yanlış bir bilgi aktarımı yapılmıştır⁷⁴. Bu siyasi hamle neticesinde ise MacArthur kesin zafer gözüyle baktığı harekâtın Amerikan askerinin imhası tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı bir sonuca ulaşmıştır. Bu sonuç yalnız kendi askerlerini değil birleşik harekât kapsamında o harekâta bulunan Türk askerini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Buradan hareketle birleşik harekâtın askerî kanadının işleyişinin siyasi kanada da ne kadar bağlı olduğu görülmektedir. Karar alma mekanizmalarını oluşturan bireylerin şahsi iştahları neticesinde ise askerî operasyonların işleyişi baştan sona değişebilmektedir. Sadece işini yapmakta olan asker bu gibi planların hep kendi menfaatine olduğunu zannetmekte fakat görüldüğü üzere bazı zamanlar yanılmaktadırlar. Bunun sebebi ise insan faktörünün sahip olmuş olduğu ego ve nefistir. Bunların olduğu yerde her daim krizler de olacaktır. Bundan elli yıl öncesinde Birinci Dünya Harbi'nde yahut elli yıl sonra cereyan edecek bir başka harpte bunlar ile hep yüz yüze gelinecektir. Tekrar Kore'ye gelinecek olursa burada sahip olunan siyasi iştah en başta Amerikalı ve Güney Koreli askerler olmak üzere Türk askerlerinin de canını yakmıştır.

Bu hata sebebiyle Türkler 28-30 Kasım tarihlerinde Kunuri gibi zor bir imtihandan geçmişlerdir. Görevli Türk Tugayı, ani Çin hücumu karşısında tüm zorluklara ve vermiş olduğu kayıplara rağmen Amerikan 8. Ordu'sunu imha olmaktan kurtarmış ve salimen geri çekilişini sürdürmüştür. Bu başarı ise Türk Tugayı'na pahalıya patlamış ve yüzlerce Türk askerinin zayıfına sebep olmuştur⁷⁵. Sonrasında düzenlenen ileri harekâtlara da katılan Türk Tugayı özellikle Kumyanjangni de önemli yararlılıklar göstererek Birleşmiş Milletler ileri harekâtına katkıda bulunmuşlardır. Bunun neticesinde de tekrardan kaybedilen 38'inci enlem hattı bir kez daha Amerikalıların kontrolüne geçmiştir.

1951 yılı sonuna doğru kazanılan başarıların ardından 25 Ekim tarihinde bir ateşkes denemesi yapılmıştır. Sonrasında bu ateşkes olmayınca 38'inci enlem merkezinde mevzi savaşları dönemine geçilmiştir⁷⁶. 1952 yılını böyle dolduran kuvvetler 1953 yılında tekrardan bir Çinli hamlesi ile daha karşı karşıya kalmışlardır. Son hamlesi bu olan Çinlileri durdurmada tekrardan etkili bir duruş gösteren Türk Tugayı 28-29 Mayıs 1953 tarihlerinde Vegas-Elko ve Karsan'da etkililikler göstermiştir. Sonuç

⁷⁴ Central Intelligence Agency, **age**, 22.

⁷⁵ F. Zerran Ünalp, **age**, 7.

⁷⁶ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 146-149.

itibariyle de 27 Temmuz 1953 tarihinde kesin ateşkes antlaşması imzalanmış ve Kore Harbi sona ermiştir⁷⁷.

Bu harp neticesinde Amerikalılar ve Türkler birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Siyasi arenanın yanında silah arkadaşlığı yaşayan bu iki millet birbirleri ile ileride beraber hareket edebileceklerini birbirlerine karşılıklı olarak bir nevi ispat etmişlerdir. Burada değinilmesi gereken konu Amerikalıların harbin öncesinde İkinci Dünya Harbi'ne katılmayan Türkler ile pek ilişki kurmak istememeleridir. Muhtemeldir ki Türklerin bir şeyler başarabileceklerini ummamaktadırlar. Ancak bu önyargıyı Kunuri'de kıran Türkler her ne kadar İkinci Dünya Harbi'ne katılmamış olsalar dahi ne derece etkili ve verimli bir ordu olduklarını Amerikalılar başta olmak üzere tüm dünyaya ilan etmişlerdir.

4.3. Kore Harbi Müddetince Türk-Amerikan Personelinin Münasebetleri

Kore Harbi ile alakalı mümkün olduğu nispetçe kısa bir özet verilmiştir. Bu çalışmada bir önceki bölümde olduğu gibi Türk askerî personelinin yabancı askerî personel ile olan ilişkisi üzerinden bir anlatım yapılacaktır. Nicel ve nitel anlamda içerik içeren ve detaylı anlatımlara yer verilmeyecektir. Kore Harbi ile alakalı teferruatlı anlatım için Türkçe kaynak olarak Genelkurmay Başkanlığı'nın yayımlamış olduğu "Kore'de Türk Muharebeleri" isimli esere⁷⁸, Amerikan menşei kaynak olarak da internet üzerinden kolayca ulaşılabilen Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin yayımlamış olduğu eserlere bakılabilir⁷⁹.

Kore Harbi süresince birleşik harekât kapsamında incelenecek olan süreç, aktif olarak savaşa müdahil olan üç Türk Tugayının görev süreleridir. Birinci, İkinci ve Üçüncü Türk Tugayı olarak isimlendirilen ve görevlendirilen Türk askerî personeli 1950 ve 1953 yılları arasında görevde bulunmuşlardır⁸⁰. 27 Temmuz 1953 tarihinde Kuzey Kore ile imzalanan ateşkes antlaşması sonrasında da Türk askerî personeli

⁷⁷ F. Zerran Ünalp, *age*, 11.

⁷⁸ Genelkurmay Başkanlığı, **Kore'de Türk Muharebeleri**, 2. Bs. (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2015).

⁷⁹ I. Cilt: James F. Schnabel, **Policy and Direction: The First Year**, (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992); II. Cilt: Roy E. Appleman, **South to the Naktong North to the Yalu (June-November 1950)**, (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992); III. Cilt: Billy C. Mossman, **Ebb and Flow, November 1950-July 1951**, (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990); IV. Cilt: Walter G. Hermes, **Truce Tent and Fighting Front**, (Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990). Bu ciltlerin ilk üçü ve Kore ile ilgili diğer bazı kaynaklar <http://www.koreanwar2.org/kwp2/cmh/> linkinden ücretsiz temin edilebilir [30.08.2017]. Bu bilgiler için de ayrıca bkz. Mesut Uyar, *Bir Muharebe İki Görüş: Kunuri Muharebesi Kaynaklarına Eleştirel Bir Bakış*, **Kore Savaşı: Uzak Savaşın Askerleri**, ed. Mehmet Ali Tuğtan (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013).

⁸⁰ The Ministry of National Defense the Republic of Korea, **The History of U.N. Forces in the Korean War**, Volume 6, the Ministry of National Defense, Seoul, 1977, 381, 401-404.

Tugay olarak Kore'de bulunmaya devam etmiştir. Ancak burada ilk üç Türk Tugayı'nın Amerikan askerî personeli ile olan ilişkilerine odaklanılacaktır.

Birleşik Devletler ile Türkiye'nin Birleşmiş Milletler çatısı altında birleşik harekâta resmi olarak başlamaları Birleşmiş Milletler'den gelen davet üzerine 25 Temmuz 1950 tarihinde Türk hükümetin savaşa katılma iradesini açıklamasıyla başlar. Bu tarihten itibaren öncelikli iş olarak Kore'ye hangi büyüklükte bir askerî birliğin gönderilmesinin kararlaştırılması gerekmektedir. Bu konu esasında Türk askerî personelinin Kore'de ve milletlerarası hiyerarşide ne şekilde konumlanacağını etkileyecek bir karardır.

Türk hükümeti karar almada kendi özerk tutumlarının olması ve rahat hareket edilebilmesi dolayısıyla Kore'de tümen büyüklüğünde bir askerî teşkilat bulundurma düşüncesindedirler. Amerikalı siyasi irade ise Türklerin alay büyüklüğünde bir teşkilatlanmayla Kore'de bulunmalarını arzu etmektedir. Bunun sebebi ise Amerikalıların Türk askerî personelini sorgusuz sualsiz istedikleri doğrultuda hareket ettirerek Amerikan ordusuna daha hızlı entegre ettirmek istemeleridir. Ancak bu iki durum da karşılıklı zıtlıklar içerdiklerinden kabul görmezler. Dolayısıyla ikisinin arası olan tugay teşkilatlanmasında karar kılınır. Bu da yine Amerikalıların beyanları doğrultusunda bir alayın kuvvetlendirilmesi ve tugay karargâhının kendisine eklenmesi ile oluşturulacaktır⁸¹. Yani bir başka deyişle teorikte Türklerin dediği pratikte ise Amerikalıların dediği olmuştur.

Tüm siyasi manevralara rağmen yine de Türk askerî personeli Kore'de general rütbesinde bir komutan tarafından komuta edilecektir. Oluşturulan tugayın komutanlığına getirilen tuğgeneral ise tümen komutanlığına ait yetkiler ile donatılmıştır⁸². Bu da Türk hükümetinin ileride olabilecek muhtemel ilerlemeler için aldığı bir tedbir olarak düşünebilir. Türklerin Kore'de göstermiş oldukları başarıların ardından bir Türk Tümenine dahi sıcak bakmayan Amerikalıların aradan bir yıl geçtikten sonra Türklerden ikinci bir tugayın da istenmesini kendi aralarında gündeme getirmişlerdir⁸³. Bu da Türk hükümetinin almış olduğu karardaki haklılığını göstermektedir.

Kore'de ikinci bir Türk tugayının istenmesi durumu, askerî başarılardan daha ziyade çok muhtemel Amerikalıların siyasi bir üründür. Çünkü anılan dönemde Birleşik Devletler askerî kuvvetlerinin Kore'de bulunmasından Amerikan kamuoyu

⁸¹ Serhat Güvenç, 2013, 86-87.

⁸² Kore'ye Gidecek Birliğe Tuğg. Tahsin Yazıcı'nın Komuta Etmesi, 10.09.1950, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.11.1.0.216.30.6.

⁸³ Gavin D. Brockett, *age*, 144.

rahatsızdır. Bunun sebebi olarak da MacArthur ve Truman başta olmak üzere idarededeki karşılıklı restleşmeler ve askerin olağandan daha uzun süre savaşıması ve nihayetinde gelen asker zayıatları gösterilebilir. Bu gibi sebeplerin yanında yine anılan dönemde Kore'de bulunan Amerikan askerî personeli malzeme tedariki ve lojistik imkânlardan dolayı pek memnun değillerdir. Tüm bunlar birleşince gerçekte Birleşik Devletler Kore'yi pek de iyi yâd etmemektedirler. Bu sebeptendir ki Amerika'daki Kore Anıtı dahi 1995 yılında yapılmıştır⁸⁴.

Amerikalıların bu tutumlarının yanında Türkler Kore Harbi'ni çok daha müspet şekilde karşılamışlar ve sonrasında iyi bir şekilde yâd etmişlerdir. Çünkü karşılığında beklemedikleri kadar menfaat elde etmişlerdir. Bu menfaatlerin başında Sovyet Rusya'nın tehlikesine karşı Birleşik Devletler'in onlardan taraf olması, NATO topluluğunda asli bir üyelik kazanması ve de kendisinin daha evvelden görmediği kadar silah ve mühimmat elde etmesi gelmektedir.

Birleşik harekât açısından karşılıklı siyasi kararların ne kadar etkili oldukları aşîkârdır. Ancak bununla beraber milletlerin kendi içerisindeki siyasi kararlar da o milletin askerî personeli üzerinde ve dahi harekât esnasında da etkili olabilmektedir. Bunun bir örneği de Türk Tugayı'na komutan seçilmesi aşamasında yaşanmıştır. Birçok ismin üzerinde tartışıldıktan sonra Tugay Komutanlığı'na tümen komutanı yetkisiyle Tahsin Yazıcı getirilmiştir⁸⁵. Kendisinin evvel emirde yapmış olduğu görevler ve şark görevleri sırasında kazanmış olduğu gerilla tipi örgütlenmelerdeki tecrübeler de hiç kuşkusuz bunda etkili olmuştur⁸⁶. Zaten neticeye bakıldığında ne kadar yerinde bir karar verildiği görülmektedir. Burada işlerin ilginçleştiği nokta tek alaylı tugayın iki numaralı ismi olacak alay komutanının atanması ile olur.

Alay komutanı olarak kamuoyunda ve asker içerisinde birçok isim konuşulmakta ve değerlendirilmektedir. Ancak alay komutanlığına Albay Celal Dora'nın atanması başta Celal Dora'nın kendisi olmak üzere herkes için sürpriz olmuştur. Beklenmedik bir anda kapısı çalınan ve görevi kendisine tebliğ edilen Dora, albay olalı dahi daha bir sene geçmemiş ve yeni görev yeri olan Çankırı Piyade Okulu'ndaki talimname kuruluna geleli ise daha üç ay olmamıştır⁸⁷.

İşte burada bu sürpriz atama ile alakalı ilk akla gelen sebep atamanın siyasi içerikli olduğudur. Çünkü Kore Harbi'ni ve getireceği olumlu sonuçları tek başına üstlenmek

⁸⁴ Gavin D. Brockett, **age**, 141.

⁸⁵ Kore'ye Gidecek Birliğe Tuğg. Tahsin Yazıcı'nın Komuta Etmesi, 10.09.1950, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.11.1.0.216.30.6.

⁸⁶ Erhan Çifci, **age**, 84.

⁸⁷ Celal Dora, **Kore savaşında Türkler 1950-1951**, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963), 9.

isteyen Demokrat Parti hükümeti, Cumhuriyet Halk Partisi'ni hiçbir şekilde oyunun içine katmak istememiştir⁸⁸. CHP de esasında asker gönderme taraftarı olup asker gönderme işinin kendisince de onaylanmamasından yakınmaktadır⁸⁹. Bunların yanında bir de yeni atanan tugay komutanının Demokrat Parti tarafına karşı olan ilgili tutumundan dolayı da CHP tarafından bir alınganlık gösterilmiş olabilir.

Bu durumlar göz önüne alındığında her ne kadar kanıtlanamaz olsa da Demokrat Parti hükümeti de alay komutanlığı için Cumhuriyet Halk Partisi'ne yakın bir ismi görevlendirmek istemiş olabilir. Bu sebeptendir ki yine Milli Mücadele'den tecrübesi olan fakat bu sefer Cumhuriyet Halk Partisi tarafına karşı ilgili bir komutan görevlendirilmiştir. Komuta kademesindeki bu siyasi ikilik harekât esnasında önemli ayrışmalara yol açacaktır. Bu ayrışma konusuna ileride yeri gelince detaylıca değinilecektir.

İki komutan arasındaki durumu askerler de sezecekler ve bunun siyasi temelli olduğunu belirtmekten çekinmeyeceklerdir⁹⁰. Bu iki komutanın siyasi partilere karşı olan tutumlarının bir diğer ispatı da Kore Harbi'nden sonraki dönemde her ikisinin de yakınlık gösterdiği partilerden milletvekili olmalarıdır⁹¹. Bunun yanında dikkat çekecek bir diğer husus ise Kore'de görevlendirilecek Türk Tugayı'nın komutanlığını Tahsin Yazıcı'ya tebliğ eden dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut'un da Tahsin Yazıcı ile beraber aynı bölge olan İstanbul'dan Demokrat Parti milletvekilliği yapmasıdır⁹².

4.3.1. Kore'ye Kadar Geçen Süreçte Yaşanan Münasebetler

Kore'ye gidecek olan tugay karargâhı ve askerlerinin belirlenerek Kore'ye hareket için yola çıkıncaya kadar eğitim yapılmasına karar verilmiştir. Bu sebeple ve askerin oluşturulmaya çalışılan nifak havasından uzak tutulması gayesiyle tugay şehre nispeten uzak olan Etimesgut'ta bulunan Zırhlı Birlikler kışlasında konuşlandırılmıştır⁹³. Burası aynı zamanda tugay komutanı Tahsin Yazıcı'nın birliğidir. Kendisi bir müddet aynı anda iki görevini birden idare etmek durumunda kalmıştır⁹⁴.

⁸⁸ Mete Kaan Kaynar (ed.), **age**, 105.

⁸⁹ **age**, 24.

⁹⁰ Cem Fakir, **Şimal Yıldızı Son Kore Gazileri**, (İstanbul: NTV Yayınları, 2010), 50

⁹¹ TBMM Genel Sekreterliği, **TBMM Albümü (1920 - 2010)**, 2. Cilt (1950 – 1980), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara, 2010, s. 710, 724; 1957-1960 yılları arasında Celal Dora Elazığ, Tahsin Yazıcı da İstanbul milletvekilliği yapmışlardır.

⁹² TBMM Genel Sekreterliği, **age**, 724.

⁹³ Bahtiyar Yalta, **age**, 38.

⁹⁴ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 29.

Etimesgut'taki zaman zarfında ilk başlarda yaşanan subay atamalarının yavaşlığı dolayısıyla eğitim işini Amerikalı bir heyet üstlenmiştir. Gerilla üzerine eğitim veren bu Amerikan askerî personelinin yanında bir de beş kişiden oluşan bir Amerikan danışman heyeti teşekkül edilmiştir. Eğitim görevini icra eden Amerikan askerî personeli Türk erlerine karşı olan tutumları dolayısıyla erler tarafından istenmemişlerdir. Durumu fark eden Türk askerî komuta kademesi de duruma müdahale etmiş ve subay atamalarının ivedilikle tamamlanmasını sağlayarak eğitime Türk subaylarınca devam edilmesini sağlamıştır⁹⁵.

Türk askerinin yabancı subaylardan emir almaması durumu Kore'ye ilk gidildiği zamanlarda da kendisini göstermiştir. Hatta bu sefer Türk subayları da kendisinden üst Amerikan subaylarının kabaca emirlerine karşı işleri ağırdan alarak onları protesto etmişlerdir⁹⁶. Buradan anlaşılmaktadır ki ilk karşılaşmalarda yerli ve yabancı askerî personelin her ne kadar aralarında hiyerarşik bir yapı olsa da karşılıklı olarak daha yumuşak bir tutum göstermeleri birleşik harekât personelinin genel anlamda uyumu açısından önemlidir. Ortada bir şey yokken kaba tavırların sergilenmesi askerinin zihninde işlerin kötüye gittiği zamanlarda ne gibi durumlarla karşılaşabileceği konusunda belirsizlik yaratabilmektedir. İşleri ağırdan almakla alakalı yaşanan başka havadisler de olmuştur. Türkler işlerine gelmediği noktalarda bu durumu tekrardan sergilemektedirler. Bahsi geçen durumlara sebep olarak da yabancı üstlere mukadderat diyerek izahat verilmektedir. Türklerin sahada iken gösterdiği bu atalet Amerikalı komutanların sert tutumu karşısında ancak dağıtılabilmektedir⁹⁷.

Amerikan danışman heyetine gelinecek olursa bu heyet beş subaydan oluşmaktadır. Heyet başkanı Topçu Alb. Gumby'dir. Diğer üyeler ise Piyade Kur. Yb. Wedwer, İstihkâm Bnb. Munsin, Muharebe Yzb. Lorenzo ve Ordonatım Yzb. Robenson şeklindedir. Bu heyet tugayın kuruluş aşamasında ve eğitim döneminde önemli katkılar yapmıştır. Özellikle Amerikan silahlarının ve sisteminin Türkiye'den ayrılmadan evvel Türk askerî personeline tanıtımının yapılması bu konuda öne çıkan sonuçları itibarıyla en etkili husustur⁹⁸. Burada, bahsi geçen Amerikan doktrini gereği subaylara ve askerlere yeni Amerikan silahları ve sistemi ile ilgili talimnameler de dağıtılmıştır⁹⁹. Ancak yeni silahlar istenen düzeyde ve zamanda

⁹⁵ Bahtiyar Yalta, **age**, 48-49.

⁹⁶ **age**, 226.

⁹⁷ Gn. Mark Clark, **age**, 191.

⁹⁸ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 34.

⁹⁹ **age**, 32.

getirilemediği için eğitimden beklenen verim istenen seviyede olmamıştır¹⁰⁰. Fakat bu açık Kore'ye giderken gemi yolculuğunda giderilmeye çalışılmıştır.

İkinci Türk Tugayı'nın eğitiminde de mükerrer hatalar olmuştur. Bunların yanında tugayın Kore'ye hareket etmezden evvel eğitim ile alakalı eksikliklere biraz değinilecek olursa öne çıkan diğer hususlar; asker içerisinde birlik ruhunun tam vücuda getirilememiş olmaması, Çinlilerin gece taarruzlarını sıklıkla yapmalarına rağmen askere gece taarruz eğitiminin verilmemiş olması ve şoförlerin iyi sürüş kabiliyetlerine haiz olmamaları şeklindedir. Esasında şoförlerle alakalı ilk tugayda da sıkıntılar yaşanmıştır. Özellikle Amerikan askerî polisinin Türk olduğunu söyleyen şoförlerle hiç münakaşaya bile girmeden onları kendi hallerine bırakmaları sıkıntıyı yeterince betimlemektedir¹⁰¹.

Ankara'da yaşanan bir ilgi çekici husus da Etimesgut'ta askerin eğitim arasında istirahate geçtiği bir vakit Türk askerleri ile bir Amerikan muhabirinin röportaj yapmak istediği zaman yaşanmıştır. Tahsin Yazıcı da kendi gözetimde olmak suretiyle buna izin verir. Ancak bu duruma hazırlıksız olan askerlerinin bir gaf yapmasından da korkmuyor değildir. Amerikan muhabir birçok olağan soru sorar ve olağan cevaplar alır. Bunların içerisinde ise en dikkat çeken askerlere yöneltilen "Kore'ye Amerika'yı görüp mü gitmek istersiniz yoksa direkt Kore'ye mi gitmek istersiniz" sorusudur. Verilen cevap ise muhabiri şaşırtır. Askerler Kore'ye direkt gitmek istediklerini buna sebep olarak da müttefiki olan Amerikan askerlerinin orada zor durumda olmuş olabileceklerini göstermektedirler. Savaş sonrasında bilahare Amerika'yı elbette görmek istediklerini de belirtirler¹⁰².

Askerlerin savaşa karşı olan adanmışlığı burada göze çarpmaktadır. İşin ciddiyetini özümsemiş olan askerler başta uluslarını ve sonrasında komutanlarını yüce tutmak için ellerinden geleni en başından en sonuna kadar yapmışlardır. Bu özümseme ve adanmışlığın varlığı belirtmek gerekir ki birçok maneviyat bozucu duruma rağmen kendisini kaybetmemiştir. Bu maneviyat kırıcıların en başında ise siyasi irade gelmektedir. Her ne kadar askere karşı olan bağlılık ve sevgi, sözlerle ifade edilse de bu tutum fiiliyat ile de desteklenmelidir.

Siyasi iradenin her şartta ve koşulda askerine olan bağlılığını içtenlikle göstermesi askerin morali açısından ciddi bir önem arz eder. Etimesgut'ta askerin görüşe hazırlanması ile beraber Başbakan Adnan Menderes, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnçe ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut tugayı ziyarette

¹⁰⁰ Turgut Sunalp, **age**, 124.

¹⁰¹ **age**, 125.

¹⁰² Tahsin Yazıcı, **Kore Birinci Türk Tugayı'nda Hatıralarım** (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963), 69.

bulunmuşlardır. Bu ziyaret neticesinde öncelikli olarak Başbakan konuşmuş, sonrasında Milli Savunma Bakanı ve nihayetinde Genelkurmay Başkanı konuşmuştur¹⁰³.

Bu konuda Tahsin Yazıcı, hatıralarında Başbakan ve Milli Savunma Bakanı'nı daha ziyade över nitelikte bir tutum sergilemektedir. Kendilerine karşı hassasiyet ve ilgi gösterildiğini vurgulamaktadır¹⁰⁴. Fakat burada Tahsin Yazıcı'nın hatıratını Demokrat Parti milletvekilliği yıllarından sonra yazdığını hatırlamakta fayda vardır. Bunun yanında Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekilliği yapan Celal Dora ise hatıratında siyasilere bu konularda eleştirel bir tavırla yüklenmiştir¹⁰⁵.

Askerin maneviyatının yüksek tutulması açısından siyasilerin yapmadıkları şeylerin söylenmesinde bir daha yaşanmaması açısından yarar vardır. Ankara tren garından askerlerin İskenderun'a uğurlanışı aşamasında siyasilerin eksiklikleri hissedilmiştir. Özellikle ilk kafilenin uğurlanışına devlet ricalinden kimse katılmamıştır¹⁰⁶. Katılım daha ziyade komutanların olduğu ikinci kafilede olmuştur. Ancak burada da ilgi beklenen düzeyde değildir. Bunun sebebini Tahsin Yazıcı hatıratında gizlilik olarak göstermektedir¹⁰⁷. Öyle olsa bile halktan kimse gelmese dahi Başbakanın yahut ona vekâleten hükümet kabinesinden Savunma Bakanı başta olmak üzere bir bakanın yahut da ona da vekâleten üst düzey bir devlet görevlisinin orada olması çok daha hoş olurdu. Bu kişiler açısından gizlilik bahanesi söz konusu değildir.

Bu gizlilik önlemlerine rağmen ikinci kafilenin uğurlanışında Ankara Belediye reisi Atıf Benderlioğlu davul zurna eşliğinde askerleri uğurlamıştır. Bu ufak çaplı uğurlama merasimi dahi askerlerde etkili bir moral unsuru olmuştur. Bu duygularla trenler hareket etmiş ve hareketin olacağını duyan halk olabildiği kadar gara gelerek trenlerin uğurlanışı aşamasında orada bulunmuştur¹⁰⁸. Halkın sahip çıkmasıyla daha da morallenen Türk askerî personeli böylelikle İskenderun'a doğru yol almıştır.

Burada değinilmesi gereken husus birleşik harekâtın oluşması sürecinde etkili olan siyasi mekanizmanın harekâta geçmezden evvel, harekât aşamasında ve sonrasında kendi askerine sonuna kadar sahip çıkması gerektiğidir. Kendilerine sahip çıkıldığını hisseden askerî personel daha özveri ile işini yapmaya gayret eder. Bu da genel anlamda yokluk içerisinde de olursa harekâtı icra eden askerî

¹⁰³ Bahtiyar Yalta, **age**, 54.

¹⁰⁴ Tahsin Yazıcı, **age**, 76.

¹⁰⁵ Celal Dora, **age**, 27.

¹⁰⁶ Bahtiyar Yalta, **age**, 59.

¹⁰⁷ Tahsin Yazıcı, **age**, 76.

¹⁰⁸ **age**, 78.

personelin etkililiğini ve verimliliğini arttırır. Bunun Türk askerî tarihindeki en güzel örneklerinden biri de Milli mücadele harbidir.

Türk askerî personelinin İskenderun'a gitmesinin sebebi Kore'ye yapılacak asker sevkini gemi yoluyla yapılacak olmasındandır. İskenderun'dan kalkacak olan gemiler de Süveyş Kanalı'nı kullanacaklarından yakınlık mesafeleri dolayısıyla her iki taraf açısından uygun düşen bu liman tercih edilmiştir. İskenderun haricinde Amerikan gemilerinin uğradığı iki liman daha vardır. Bunlar İstanbul ve İzmir limanlarıdır. Limanların gelişmişliğine ufak bir şekilde dokunulacak olursa da konuyla alakalı New York Times gazetesinde çıkan bir haber dikkat çekicidir.

Bu habere göre Truman ve Marshall yardımları (1947-1948) esnasında sevkiyat yapılan bu üç limanın kapasitesinin yetersizliği ve yardımların indirilmesinde bu limanların istenilen seviyede olmadığı ifade edilmektedir¹⁰⁹. Bu durum daha sosyal seviyede anlatılacak olursa bir kişinin diğer bir kişiye para vermesi karşılığında parayı alan kişinin cüzdanının olmaması gerekçesiyle parayı koyacak yer bulamamasıdır. Dolayısıyla Türkiye için yaşanan bu durum aslında trajikomiktir. Askerî ve ekonomik alanlar başta olmak üzere lojistik bakımından önemli rol oynayan liman müesseseleri, maalesef meccanen gelen malzemeleri dahi kabul edemeyecek güçtedir. Buradan ülkenin endüstriyel gelişmişliğinin sıkıntılı bir durumda olduğu da görülebilir.

İskenderun'da askerlerin gemilere geçmeden evvel toplu olarak icra ettikleri bir fiil de Kurban Bayramı'nın eda edilmesidir. Bu dini etkinlik askerin moral ve motivasyonu açısından hususi bir önem arz etmektedir. Atik Yaylası'nda komutanları ile beraber namaz kılan askere ordunun imamı olarak Muhsin Örtülü imamlık etmiş, hutbede de savaş ile alakalı dini bir vaaz vermiştir. Bu vaazında da şehitlik ile ilgili bilgiler vererek halk içerisinde çıkarılmaya çalışılan "Kore'de ölenler şehit olmaz" algısını kırmıştır¹¹⁰.

Dini etkinliklerle alakalı Amerikalılar da kendi askerlerine aynı hassasiyeti göstermişlerdir. Savaş anında kendilerine tahsis edilen ciplerle cephelere giden papazlar askerlere ellerinden geldiğince moral vermeye çalışmışlardır¹¹¹. Haricinde Hristiyan inancı gereğince topluca icra edilen Christmas (Noel) gibi dini etkinlikler gereğince kutlanmıştır¹¹². Türk-Amerikan etkileşimi açısından değinilecek olursa

¹⁰⁹ Dana Adams Schmidt, Aid to Greece and Turkey Still Far Short of Needs; Military and Political Conditions Reveal That Little Headway Has Been Made, **New York Times**, November 16, 1947.

¹¹⁰ Bahtiyar Yalta, **age**, 39, 62.

¹¹¹ Roy E. Appleman, **age**, 120, 230.

¹¹² Bruce Cumings, **The Korean War A History** (New York: a Division of Random House Inc., 2010), 29.

Kore'ye yolculuk esnasında gemide bulunan ordu papazı ile Türklerin ordu imamı ilmi münazaralarda bulunmuşlardır. Bu münazaradan orada bulunan Türk ve Amerikan askerî personeli hep birlikte istifade etmişlerdir¹¹³. Buradan anlaşılmaktadır ki din olgusu vasıtasıyla da birleşik harekât personelinin bir şekilde etkileşiminin sağlanması mümkündür.

Türk askerî personelinin nakli, üç tanesi personel ve iki tanesi de malzeme olmak üzere toplamda beş Amerikan nakliye gemisiyle sağlanmıştır. Türkler Kore'ye üç katile halinde gitmişlerdir. Her katile ayrı günlerde ayrı gemilerle hareket etmişlerdir¹¹⁴. Kore'ye giden tüm Türk Tugayları için de aynı durum söz konusudur. Bunların içlerinde Amerikalılarınki ile aynı klasmanda bir Türk gemisi de olmuş olsaydı birleşik harekâta karşılıklı saygınlık kazanılması bakımından daha iyi olurdu. Ancak eldeki imkânlar nispetince bu mümkün olmamıştır.

Mümkün olup da icra edilmeyen hususlar da vardır. Onlardan bir tanesi de Türk tarafından Kore'ye gönderilecek olan araçların eski ve işe yaramaz oldukları düşünülenlerin gönderilmesidir. Bunun sebebi Kore'ye varacak olan Türk askerî personelinin hizmetine zaten yeni askerî araçların verileceğine inanılmasıdır¹¹⁵. Bu inanç neticesinde Kore Harbi cereyan ederken birçok defa motorize hareket eden Amerikalıların aksine Türk askeri yaya olarak hareket etmek zorunda kalmıştır¹¹⁶. Bunun yanında ricada bulunma gayretleri ile de Amerikan araçlarının kullanıldığı olmuştur.

Hâlbuki birleşik harekâta milletlerin askerlerinin yanında malzemeleriyle de ortaklık göstermesi karşılıklı saygının kazanılması açısından bir etkidir. Diğer türlü üstün olan millet karşısında diğer milletin askerleri eziklik çekebilirler. Bunun bir benzeri durumunu Türk askerî personeli Birinci Dünya Harbi'nde Almanlar ile yaşamışlardır. Üstün Alman teknolojisi, silah ve mühimmatı karşısında Türk askeri, yokluğun getirisi ile Alman askerî personeli karşısında yer yer zor durumlara düşmüşlerdir. Amerikalılar karşısında da Türkler, Kunuri ve Kumyanjangni başarıları sonrasında bu duruma düşmekten kurtulmuşlardır denilebilir. Konuyla alakalı detaylara ileride yeri geldiğinde değinilecektir.

Kore'ye giden birinci Türk Tugayı'nın katilelerinden bir grup asker binecekleri gemi iskeleye demirlediğinde topluca binilmeden gemiyi görmek üzere gemiye çıkarlar. Gemiye çıktıklarında kendileri durulmaması gereken bir yerde durdukları sırada

¹¹³ Bahtiyar Yalta, **age**, 88.

¹¹⁴ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 36.

¹¹⁵ Bahtiyar Yalta, **age**, 44.

¹¹⁶ Mesut Uyar, **age**, 77; Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 59.

Amerikalı bir albayla karşılaşılır. Türk askerlerince yapılan hata elbette ki bilerek yapılmamıştır. Ancak Amerikalı Albay, Amerikan askerlerinin de olduğu sırada Türk personelini gemiden gayet kaba tavırlarla kovar. Daha Kore'ye gitmeden ve gitmek için gemisine dahi binmeden müttefiklerle yaşanan bu olumsuz hadise karşısında Tahsin Yazıcı misliyle mukabele eder. O Amerikalı Albay, Türk askerlerine özür dilettilir¹¹⁷. Konuyla alakalı Türk askerî personelinin morali bozulur. Hâlbuki birleşik harekât kapsamında her iki tarafın da karşılıklı olarak ilk başlarda birbirlerine ellerinden geldiğince uyumlu olmaları gerekmektedir. Bunun gerektiğinde defaatle de bildirilmesi gerekir. Bu ve bunun gibi durumlar geneli çok etkilemese de daha ziyade Türk personelini rahatsız edecek şekilde ara ara yaşanmıştır. Bu yaşanmışlıklara yeri geldiğinde değinilmeye çalışılacaktır.

Zamanlaması yapılan gemiler vakti geldiğinde Türk personelini bünyelerine alarak yola çıkarlar. Bu yolculuk 21 gün boyunca sürecektir¹¹⁸. Zaman zarfının uzun olması hasebiyle eğitim konusunda eksiklikleri olan Türk askerî personelinin bu eksikliklerinin giderilmesi için programlar düzenlenir. Bu programın yanında artık Amerikan gemisinde olmasıyla Amerikan kültürü ile de tanışan Türkler, askerî eğitimin yanında birçok eğitimi de almak durumunda kalacaklardır.

21 gün boyunca süren gemi seyahatleri uzunca bir zamanı kapsadığından bu zaman aralığı Türkler tarafından değerlendirilmek istenir. Bu üç haftalık süre boyunca hem teorik hem de pratik anlamda eğitimler uygulanır. Bunlardan en dikkat çekenini ise gemiden atış taliminin yapılmasıdır¹¹⁹. Yeni Amerikan piyade tüfeklerine Türkiye'den ayrılmadan evvel gerektiği kadar alışamayan Türk askeri bu açığını gemide kapatmak ister. Bunun neticesinde de talimler başlar.

Atış talimleri açık sulara çıkıldığında yapılır. Hedef olarak da gemilerden atılan konserve ve sair parçalar kullanılır. Gemi komuta kademesinde iç işlerden sorumlu komutan ilk başlarda bu işe karşı olan şaşkınlığını gizleyemez. Ancak gemi kaptanının “daha önceden neden aklımıza gelmedi” şeklindeki samimi yaklaşımlarının da getirisiyle bu uygulama salimen devam eder¹²⁰. Burada atılan parçalarla alakalı bir anıyı nakletmekte fayda vardır. Türk subaylarından bir tanesi Amerikan gemisinden atılan konserve tenekeleri ile dahi savaşı kazanabileceğini şaka yollu

¹¹⁷ Tahsin Yazıcı, **age**, 83.

¹¹⁸ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 45.

¹¹⁹ **age**, 44.

¹²⁰ Bahtiyar Yalta, **age**, 79.

ima eder¹²¹. Bu bile üretim ve tüketimde Türk zihninin fazlalığa henüz alışamadığını gösterir.

Bahsi geçtiği üzere gemide iki adet sorumlu kişi vardır. Bunlardan biri gemi komutanı diğeri de gemi kaptanıdır. İç işleyiş ve disiplinden gemi komutanı sorumluyken gemi ile alakalı teknik hususlardan gemi kaptanı sorumludur¹²². Bu iki kişi arasında Türk askerî personelinin daha ziyade muhatap olduğu şahıs gemi komutanıdır. İç işleyişten sorumlu olan bu kişi, Amerikan kültürüne yabancı olan Türk askeri ile alakalı ilk zamanlar epey zorlanmıştır. Üç kafilenin üçünde ve Kore'ye giden her tugayda bu sıkıntılar yaşanmıştır. Yıllar sonra kültürle ilgili yaşanan bu sıkıntılar ancak giderilebilmiştir.

Amerikan kültürüne alışık olmayan Türk askerinin öncelikli olarak zorlandığı husus hususi ihtiyaç (tuvalet) ve temizlik (banyo) meselesidir. Konuyla alakalı zorlanılan mesele ise tuvalet ve banyoların sayıca çok ve bölmesiz olmasıdır. Yani yaklaşık on beş adet banyonun bir arada bulunması ve kendi aralarında da hiçbir şekilde bir bölmenin yapılmamış olmasıdır. Bu durum tuvalet için de böyledir¹²³. Bir başka deyişle Türkler açısından mahremiyet hususu göz ardı edilmektedir. Aynı durum sahada da yaşanmıştır. Orada da bölmesiz kurulan banyo çadırları bölünerek bu problem çözülmüştür. İşin asıl üzücü tarafı Amerikalıların Türklerin adetlerini bilmemesinden ziyade bununla alay edebilmeleridir¹²⁴.

Hal böyle olunca durumu ilkten anlayamayan Türk askerinin yeni yerlerine alışincaya kadar zamana ihtiyaçları olacaktır. Bu alışma safhasında on beş kişilik tuvaletlere bir kişi girerek uzunca sıralar oluşmuş ve aynı durum banyolarda da yaşanmıştır. Banyoda iken ve banyodan çıkınca beline havlu saran Türkleri gören Amerikalılar, Türklerin bir hastalık taşıdığı düşüncesi ile ilk başlarda Türklere karşı mesafeli durmuşlardır. Ancak bu durumun örf ve anane kaynaklı olduğunu öğrendiklerinde bunu normal karşılamışlardır¹²⁵.

Banyodan çıkıldığında havlu sarma meselesi vakit geçtikçe gemi içinde bir nevi moda akımı oluşturmuştur. Şöyle ki memleketten ayrılırken halk Türk askerlerine belli başlı hediyeler ikram etmiştir. Bu hediyelerin içerisinde Bursa'dan gelme renkli havlular da mevcuttur. İşte bu renkli havluları temizlik sonrası beline bağlamak ve omuzlarına asmak suretiyle gezen Türk askeri karşısında Amerikan askeri

¹²¹ Bahtiyar Yalta, **age**, 104.

¹²² Tahsin Yazıcı, **age**, 87; Bahtiyar Yalta, **age**, 73.

¹²³ Bahtiyar Yalta, **age**, 74-75.

¹²⁴ Gn. Mark Clark, **age**, 191.

¹²⁵ Bahtiyar Yalta, **age**, 75.

etkilenmiştir. Netice itibariyle Amerikan askerleri bu renkli Bursa havlularını Türklerden satın almışlardır. Özellikle erler arasında cereyan eden bu gelişme sonrası gemide erler arası küçük bir ekonomik hareketlilik olmuştur¹²⁶.

Banyodan daha zor olan husus ise tuvalet ihtiyacının yabancı kültür ile giderilmesi meselesi olmuştur. Su kullanılmadan sadece tuvalet kâğıdı ile temizliği kapsayan alafranga tuvaletler, daha önceden Türk askerî personeline kullanılmadığından ciddi sıkıntılar baş göstermiştir. Etrafın kirlenmesinin önüne uygulamalı bir eğitim programının uygulanmasının sonucunda geçilmiştir¹²⁷. İşin Türkler açısından ibret alınması gereken tarafı ilk tugayın gidişinde yaşanan bu hadiselerin ikinci tugayın gidişinde tekrardan yaşanmasıdır. Hâlbuki yaşanan bu hadiseler merkeze rapor edilmiş olsa ve sonrasında da ülkeden ayrılmadan önce bu eğitimin askere yaptırılması sağlansa daha uygun olurdu. Böylelikle Amerikalılar karşısında Türk askeri de mahcup duruma düşmezdi.

Aynı durum tam tersi bir durumda da muhtemelen cereyan edebilirdi. O da Amerikan askerlerinin Türk gemisine binmiş olmaları durumunda karşılaşacakları alaturka tuvaletleri kullanmasını bilmemeleri ile olacaktı. Bu duruma dikkati ikinci Türk Tugayı'nın intikali sırasında yaşanan bir hadise çekmektedir. Yine geminin alafranga tuvalet düzenine alışılması sırasında bir Amerikalı subayın sorumlu Türk subayına gelerek “sizin bütün erleriniz hayvan” demesi üzerine ciddi bir gerginlik olmuştur. Bu gerginlik neticesinde Türk subayı “Milletler arasında alışkanlık farkları vardır. Amerikalı erleri de bizim alaturka tuvaletlere soksak hayli bocalarlar. Önemli olan bilmeyeni insanca eğitmektir. Asıl bunu anlamayan görevli hayvandır.” diyerek karşılık vermiştir ve Amerikalı subay uzaklaştırılmıştır¹²⁸.

Bu gibi tatsızlıkların yanında olan iyi hadiselerden bir tanesi de eğitim aşamasında Türk askerleri ile beraber Amerikan askerlerinin de bu eğitimlerden istifade etmeleridir. Özellikle tarih dersleri ile alakalı ciddi bir katılımın olduğu söylenebilir. Bu katılımcılardan bir tanesi de Amerikan danışman heyetinin başkanı Albay Gumby'dir¹²⁹. Diğer bir hoş eylem de daha evvelden zikredilen Amerikan papaz ve Türk imamın karşılıklı münazaralarıdır. Esasında ilmi seviyede milletlerin karşılıklı olarak birbirlerinden istifade edecekleri birçok husus vardır. Karşılıklı farklılıkların farkındalık haline getirilerek birleşik harekât personelinin uyumu için kullanılması bu anlamda etkili bir adım olabilir.

¹²⁶ Bahtiyar Yalta, *age*, 79.

¹²⁷ *age*, 75.

¹²⁸ Refik Erduran, *Gülerek Gençlik Anıları* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1987), 88.

¹²⁹ Tahsin Yazıcı, *age*, 92.

Bunların yanında etkili bir iletişim, dostluğun geliştirilmesi ve karşılıklı anlaşmalara dayanmaktadır. Bunu keşfeden ve uygulayan Türk subayları konuyla alakalı genel anlamda sıkıntı yaşamamışlardır. Bu dostluk nişanelerinden bir tanesi de gemiden ayrılmadan evvel Türk Tugay komutanı Yazıcı ile gemi kaptan ve komutanı arasındaki karşılıklı hediyeleşmelerdir¹³⁰. Bu kapsamda karşılıklı hediyeleşmeler de yine karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür farklı deneyimler ve etkileşimlerin arasında Amerikan gemileriyle yolculuğunu bitiren Türkler Kore'ye adımlarını atmışlardır.

4.3.2. Kore'de Yaşanan Münasebetler

Kore'de yaşama başlandığında ilk göze çarpan sıkıntı yemek problemidir. Kore'ye gelerek bir nevi Amerikan sisteminin bir parçası haline gelen Türk Tugayı için kendilerine ayrılan istihkakı değiştirmek ilk hedefleri olmuştur. Aynı mevzuyu Türkler gemide iken de yaşamışlardır. Özellikle ekmeğin gramajının az tutulması erler arasında huzursuzluk oluşturmuştur. Amerikalılarca ekmeğe ayrılan kişi başı istihkak 300-400 gramdır. Ancak bu Türk askerine yetmemektedir¹³¹.

Gemide de unun sınırlı miktarda olması nedeniyle buna patates haşlaması yapılarak çözüm bulunmuştur¹³². Bu durum Kore'de harp sahnesinde ise unun tedarik edilmesi ile çözülmüştür. Konuyla alakalı heyet gönderen Türkleri kabul eden Amerikalı komutan ilk başta söylenenlere şaşırmıştır. Daha sonra durumun ciddiyetini anladığı vakit ekmeğin istihkakının 900 grama çıkarılmasını sağlamıştır¹³³. Esasında Amerikan askerleri ile Türk askerleri bünye olarak benzerlik göstermektedirler. Amerikalı subayın şaşırması doğal karşılanmalıdır.

Yemek konusunda bir diğer husus da Türk askerî personelinin her ne kadar içerisinde gayrimüslimleri barındırsa da çoğunluk olarak Müslüman olması sebebiyle domuz eti yememeleri durumudur. Bu konuyla alakalı da Amerikalılar sadece Türkler için değil diğer milletlere mensup askerler için de inanışları doğrultusunda her türlü toleransı göstermiştir¹³⁴. Türklere harp müddetince mümkün olduğu nispetçe domuz eti gönderilmemeye çalışılmıştır.

Bu durumla alakalı yabancı basına düşen bir habere göre Türkler kendilerine gelen domuz etini yemek istememişlerdir. Bu problem de ordu imamının mumların ışıkları

¹³⁰ Tahsin Yazıcı, *age*, 87. 98.

¹³¹ *age*, 107.

¹³² Cem Fakir, *age*, 41.

¹³³ Tahsin Yazıcı, *age*, 107.

¹³⁴ John G. Westover, *Combat Support In Korea* (Washington, D.C.: Center of Military History United States Army, 1990), 169.

eşliğinde dini bir ayinle domuz etlerini okuması ile çözülmüş ve askerler bu eti ancak öyle yemişlerdir¹³⁵. Bu haberin gerçekliği doğrulanamaz niteliktedir. Ancak ordu imamı konuyla alakalı fetva vermiş olabilir. İslam inancına göre zor durumlarda ölmeyecek kadar domuz etinin tüketilmesi ile alakalı bir malumat vardır. Bu haber, Birinci Dünya Harbi'nde olduğu gibi batılıların oryantal Türklerin egzotik dünyalara sahip olduğu inancının daha gitmediğini göstermektedir.

Batıların bir diğer sorunu da müttefiklerinin hayat kültürlerine uzak durmalarıdır. Konuyla alakalı Türk tarafı ne kadar üstüne düşeni yapmak durumundaysa Amerikan tarafı da o kadar yapmak durumundadır. Hatıralardan anlaşılacağı üzere Amerikalıların Türklerin yaşam tarzları ile alakalı bilgiye nadiren sahip oldukları görülmektedir. Bunun bir örneğini de Tahsin Yazıcı yaşamıştır. Kore'ye geldiğinde kendisi bir hastanede ağırlandırken akşam vakti banyo olmak istemiştir. Bu aşamada yanına verilen Amerikalı nöbetçi asker de Yazıcı ile beraber banyoya girince işin rengi değişmektedir. Yazıcı üçüncü nöbetçi değişimi sonrası bu son nöbetçiyi dışarıda tutabildiğini ve işini görebildiğini söylemektedir. Ertesi gün durumu kendisini ağırlayan Amerikalı başhekimine anlattığında Amerikalı başhekim olayı tebessümle karşılamakla beraber özür dileyerek gereken uyarıların yapılacağını söylemiştir¹³⁶. Buradan alınması gereken ders, beraber iş yapılan kişinin layıkıyla tanınabilmesidir. Aksi halde bir marazın çıkması an meselesi olur.

Yemek meselesi ile alakalı bir husus da Amerikalıların göndermiş oldukları aşçı heyetinin başında bulunan Yüzbaşı Peter Anter'in Urfalı Süryani bir baba ve Diyarbakırlı bir anneye sahip olmasıdır. Türk coğrafyasından çıkma bir ailenin evladı olan Yzb. Anter Amerika'da doğmuş ve büyümüştür¹³⁷. Kore Harbi zamanında Türk Tugayı'nı teftişe gelen bu Amerikalı subayın tesadüfen orada bulunuyor olması düşünülemez. Pek muhtemel Amerikalılar iyi niyet göstergesi olarak ve Türklerle yakın ilişki kurmak niyetiyle aile geçmişi Türklere dayanan bir subayını göndermiştir. Karşılıklı etkili iletişim kurma açısından bunun etkili olmadığı söylenemez.

Yine ilerleyen zamanlarda tekrar ordu adına teftişe gelen Amerikan iâşe heyetinin başında George Mardikyan isimli bir şahıs vardır. Soyadından anlaşılacağı üzere Ermeni olan bu kişi eski Üsküdarlı olduğunu oradaki Türk komutanlara söylemiş ve Üsküdarlı birkaç askerle konuşmak istediğini belirtmiştir¹³⁸. Bu kadar tesadüf pek mümkün olmasa gerektir. Bu Türkiye ile bağlantılı subayların Türk Tugayı'na

¹³⁵ Turks in Korea Solve Pork Problem, **The Sydney Morning Herald**, December 7, 1950.

¹³⁶ Tahsin Yazıcı, **age**, 116.

¹³⁷ **age**, 108.

¹³⁸ **age**, 325.

gönderilmesi, anlaşılmaktadır ki hep bir planın ürünüdür. Aynı şekilde Türk tarafının da karşı taraf ile etkileşime geçeceği zaman Amerika yahut hangi millettense orası ile bağlantılı personelini konuyla alakalı görevlendirmesi daha uygun düşecektir.

İsmi zikredilen George Mardikyan, Türk askerine kendisinden bir istediği olup olmadığını sorduğunda başta bir istekte bulunulmasa da sonrasında askerin ramazan bayramı için koyun eti yemek istemesi üzerine bunun zor da olsa tedarik edilebileceğini söylemiştir. Askerin koyun etini istemesindeki maksat ise kendi memleketlerinde bayramlarda koyun eti yenildiğini ifade etmesindendir¹³⁹. Hâlbuki istihkak da sığır eti mevcuttur. Ancak bu istek kırılmaz ve yeteri miktarda koyun eti Avustralya'dan tedarik edilir¹⁴⁰. Bu dahi Amerikalıların inanışlar çerçevesinde olan isteklere karşı göstermiş oldukları hassasiyete bir örnektir.

Yemek konusu ile alakalı ilk başta gelen aşçı heyetine tekrardan değinecek olursak Türk askerî personelinin kendini eleştirmesi gereken bir konu da yemek ile alakalı teçhizat gelişimini takip edememesidir. İlk teftiş esnasında Türklerin kullandığı koca koca kazanları gören Amerikalılar duruma şaşırılmışlardır. Amerikalıların bu şaşırmasına şaşırın Türkler bunun nedenini sormuşlar ve karşılığında kendilerine de bu kazanlarda yemeklerin nasıl pişirileceği sorulmuştur. Gerçekten de harp sahasında büyük kazanlarda sıcak yemeklerin pişirilmesi güçtür. Bunun üzerine Amerikalılar benzinle çalışan ocakları Türk mutfağına getirmişler ve nasıl çalıştığını göstermişlerdir. Türk personeli bu benzinli ocağı ilk defa gördüklerini ve bundan haberlerinin bu zamana kadar nasıl olmadığına hayret ettiklerini söylemektedirler¹⁴¹. Bunlar da esasında Türk siyasetinin zamanında içe kapalı bir politika izlemesinin bir sonucudur.

4.3.3. Askerî Sahada Yaşanan Münasebetler

Türkler açısından bakılacak olursa yeni gelişmelerden haberdar olmamanın nedenlerinden biri de dünya çapında gelişen olaylardan kendini soyutlamaktır. Amerikalıların ilk başlarda Türklere karşı sergiledikleri önyargı da buradan gelmektedir. Bu önyargı Amerikalı generallerin (ordu komutanı, kolordu komutanı ve tümen komutanı) Türk Tugayı'nın Kore'ye vardığından Kunuri muharebelerine kadar geçen süreçte Tuğgeneral Tahsin Yazıcı'yı ve ekibini tanımak, görüşmek ve emir iletme için yanlarına çağırmış olmalarından anlaşılmaktadır¹⁴². Ancak Kunuri

¹³⁹ Tahsin Yazıcı, *age*, 325.

¹⁴⁰ Ali Denizli, *age*, 158.

¹⁴¹ Bahtiyar Yalta, *age*, 148-149.

¹⁴² Tahsin Yazıcı, *age*, 138; M.M.V. E.U.Rs. Harp Tarihi Dairesi, **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953) ÖZET**, E.U. Basımevi, Ankara, 1959, 32; Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 47.

muharebelerinden sonra bu tutum değişmiştir. Artık yanlarına çağırın generaller bu sefer üşenmeden kalkıp bizzat gelerek Tahsin Yazıcı ile görüşmüşlerdir¹⁴³.

Bahsi geçen önyargının sebebi Türklerin dünyadan soyutlanmış, teşkilat, teçhizat ve doktrin açısından demode olmuş yapısıyla hiçbir muharebe sahasında tutunamayacak olmasına inanılmasıdır. Bu kanının Amerikalılarca ispatı Türk askerî personelinin İkinci Dünya Harbi'ne katılmamış olmasıdır¹⁴⁴. Bu düşünce yüzünden hazindir ki Türk Tugayı Kore'ye vardığında Türklerin bağlanacağı 9. Kolordu komutanı nezaketen bir hoş geldiniz ziyareti dahi yapmadan yeni gelen ekibi kendi yanına çağırmıştır¹⁴⁵. Bu da göstermektedir ki birleşik harekât içerisinde ittifak kurulmadan evvel müttefik devletlere eldeki güçlerin yeterliliği bir şekilde gösterilmelidir. Deyim yerindeyse eldeki kuvvetlerin nâmı kendinden önce gitmelidir.

Türk Tugayı'nın Kore'deki isimlendirilmesi "*Turkish Armed Forces* (Türk Silahlı Kuvvetleri)" şeklindedir¹⁴⁶. Amerikan resmi tarihinde böyle geçerken Türk tarihçileri tugay lafzının kullanılmasını tercih etmişlerdir¹⁴⁷. Ayrıca Türk Tugayı'nı MacArthur "Kuzey Yıldızı (*North Star*)" diye isimlendirmiştir¹⁴⁸. Burada Amerikalılar ve Türklerin bahsi geçen teşkilat, teçhizat ve doktrinel farklılıklarına da değinmek gerekir. Bu değinme Amerikalıların Türkleri neden kendilerine eşdeğer görmediği konusuna az da olsa açıklık getirecektir.

Öncelikle zaten bahsedildiği üzere teçhizat konusuna değinilecek olursa Türk askerî personelinin deyim yerinde ise baştan aşağı Amerikan malzemesi ile donatıldığı söylenebilir. Piyade tüfeklerinden uçaksavarlara, yemek ocaklarından bulaşık makinelerine, askerî araçlara ve dahi üniformalara kadar bir değişim söz konusudur. Hatta Türklere ait uçaksavar bataryası, mermisinin tedarikinde sıkıntı çekilebileceği gerekçesiyle geri gönderilmiştir¹⁴⁹. Zaten Türkiye'den gönderilen araçlar orada yenisi verilir düşüncesiyle eski olduğundan onlardan da yeteri kadar faydalanılamamıştır.

Türk ordusunun elindeki ağır sanayi ürünlerin çoğu da ithal malzemelerdir. Rus malı, Alman malı, İngiliz malı ve Amerikan malı gibi birçok milletten tedarik edilen malzemeler farklı milletlerden oldukları için bu ürünlerde belli bir standardizasyon bulunmamaktadır. Bu ancak 1947 askerî dönüşümü sonrasında olmaya

¹⁴³ Erhan Çifci, *age*, 178.

¹⁴⁴ Bahtiyar Yalta, *age*, 623.

¹⁴⁵ Tahsin Yazıcı, *age*, 148.

¹⁴⁶ Billy C. Mossman, *age*, 26; Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 53.

¹⁴⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 27.

¹⁴⁸ Celal Dora, *age*, 50.

¹⁴⁹ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 50.

başlayacaktır¹⁵⁰. Askerî malzemede standardizasyonun önemi yabancı askerî personelce de belirtilmektedir¹⁵¹. En eksikliği hissedilen mevzulardan bir tanesi de ileride daha teferruatlı değinilecek olan bir Türk tank takımının bulunmayışı olacaktır.

Değişim sürecinde askerler açısından en sancılı olan husus ise üniforma değişim sürecidir. Kendi üniformalarının çıkartılarak Amerikan üniformalarının giydirilmesi Türk askeri açısından gurur kırıcı olmuştur. Teselli kaynakları, kendi ifadeleriyle diğer milletlerden ayrılmalrı için kendilerine verilen ay yıldızlı armalardır¹⁵². Onu da kollarına takmaktadırlar. Türk askerleri yurda döndüklerinde kendilerinden üzerlerine zimmetli üniformaları istendiğinde onlar da Türkiye’den verilen üniformaların atıldığını üzerlerinde Amerikan üniforma ve botlarının olduğunu söylemişlerdir. Bu sefer de Amerikan üniforma ve botları diğerleri yerine askerlerden geri alınmıştır¹⁵³.

Amerikan üniformalarının giyilmesi meselesi esasında Türk askeri tarafından yer yer biraz duygusal aksettirilebilmektedir. Savaş esnasında daha dayanıklı ve kullanışlı olan elbisenin giyilmesi, haricinde tek tip bir asker görüntüsünün sağlanması açısından Birleşik Devletler’in uyguladığı değişimin doğru olduğu söylenebilir. Ayrıca özellikle kış aylarında Birleşik Devletler’in sağlamış olduğu kışlık giyecek malzemesinin kalitesinden de herkesçe övgüyle bahsedilmektedir¹⁵⁴. Tüm bu hususlar göze alındığında Türk askerî personelinin teçhizat manasında geride kaldığı kabullenilmesi gereken bir gerçektir.

Teşkilat konusuna gelindiğinde burada tercih edilen ekolün (Prusya yahut Amerikan gibi) yapılandırılan teşkilat şemasında etkili olduğu görülmektedir. 1947 senesinde Amerikan doktrinin Türk ordusunca uygulamaya başlanmasından sonra bu konuda da bazı değişiklikler yaşanmıştır. Ancak Kore’de yaşanan hususa değinilecek olursa bu değişimin bir başka deyişle Amerikan sistemine uyumun bir örneği Tugay teşkilatı içerisindeki Alay karargâhının kaldırılmasıdır.

Alayın karargâhının tugaydan kaldırılması en başta Albay Celal Dora’nın canını sıkmıştır. Konuyla alakalı şikâyetini zaten kendisi de Genelkurmay Başkanlığı’na iletmıştır¹⁵⁵. Bu şikâyetinin sonuçlarına ileride değinilecektir. İlk aşamada alayın kaldırılmasının sebepleri olarak İngilizce gelen emirlerin Türkçeye çevrilmesi ve

¹⁵⁰ Erhan Çifci, **age**, 144.

¹⁵¹ Gn. Mark Clark, **age**, 192.

¹⁵² Cem Fakir, **age**, 179.

¹⁵³ M. Aziz Erkmen, **Bir Kore Gazisinin Günlüğünden Askerlik ve Kore Anıları**, <http://www.korehatiralari.com/> [03.03.2019], 68.

¹⁵⁴ John G. Westover, **age**, 170.

¹⁵⁵ Celal Dora, **age**, 78.

içerideki diğer birliklere aktarılmasında pratik olunması, hızlı hareket kabiliyetinin artırılması ve tarafsızlığın sağlanması gibi nedenler gösterilmiştir¹⁵⁶. Ancak esasında buradaki değişimin diğer Amerikan birliklerine uyum sağlamak adına olduğu görmezlikten gelinemez¹⁵⁷.

Burada göz ardı edilmemesi gereken bir husus da tugayın zaten bir alaydan oluşmasıdır. Esasında bu tugay değil güçlendirilmiş bir alaydır. Dolayısıyla dikkati çekecek olan husus alayın kaldırılması için gösterilen sebepler içerisinde arada kalmış olan tarafsızlık nedenidir. Bu taraflılık meselesi muhtemeledir ki Tahsin Yazıcı ile Celal Dora arasında yaşanmıştır. Aslında bunun izlerinin gerçekte görüldüğü söylenemez. Ancak askerlerin hatıralarından da anlaşılacağı üzere siyasi bir söylemin ordu içinde olduğu söylenebilir. Bu da asker içinde iki komutan arasında istemeden de olsa bir taraf seçme durumunu ortaya çıkarmış olabilir. Öyle dahi olsa bu ayrışmada azınlık olacak olan Celal Dora'dır. Çünkü "baba" olarak anılan Tahsin Yazıcı'dır¹⁵⁸.

Alayın kaldırılması ile ileri sürülen bir argüman da rütbeleri birbirine yakın olan iki komutanın aynı tugayda olmasıdır. Bu argümana katılmak pek gerçekçi gözükmemektedir. Çünkü Tahsin Yazıcı ile Celal Dora'nın rütbeleri birbirinin ardınca olsa da (Tuğgeneral-Albay) aralarında yaklaşık on yıllık bir kıdem farkı vardır. Şöyle ki Celal Dora göreve yeni başladığında daha teğmen iken Tahsin Yazıcı o sıralar yüzbaşısıdır. Bu iki komutanın ilk karşılaşmaları da bu şekilde Nusaybin'de olmuştur¹⁵⁹. Bu sebebiyetle rütbenin yanında yaşça da Tahsin Yazıcı, Celal Dora'dan abisi denecek kadar büyüktür. Yani burada hiyerarşik anlamda emir komutayı sarsacak bir durum bulunmamaktadır. Dolayısıyla buradaki durum başta Amerikan sistemine uyum sağlama, sonrasında ise siyasi sebeplerden dolayı asker içinde yaşanabilecek ikiliği önlemek adına yapılan bir tedbir olmaktan ibarettir.

Alayın lağvedilmesinden sonra Tugay tek komutanlık altında geçmiştir. Tek komutanlığın teknik olarak getireceği bir yarar da ordu içi ihtiyat meselesidir. Tugayda bir alay bulunmakta ve bu alayda da üç bölük bulunmaktadır. Bu üç bölükten bir tanesinin tugayın ihtiyatına, bir tanesinin de alayın ihtiyatına alınması gerekmektedir. Dolayısıyla geriye harekât için bir bölük kalmaktadır¹⁶⁰. Bu da tugayın etkililiğini ve performansını düşüren bir durumdur. Bu sebeptendir ki tugay

¹⁵⁶ Tahsin Yazıcı, *age*, 125.

¹⁵⁷ Erhan Çıfci, *age*, 180.

¹⁵⁸ Bahtiyar Yalta, *age*, 108; Bülent Ruscuklu, **Kore Savaşı (Unutulan Savaş) ve Gazi Faruk Pekerol'un Anıları** (İstanbul: Alfa Yayınları, 2005), 6.

¹⁵⁹ Celal Dora, *age*, 11.

¹⁶⁰ Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Alınan Dersler Merkezi (KALDEM), **Kore Harbi Kore Türk Tugayı ve BM Askerlerinden Alınan Dersler** (Ankara: EDOK Yayınları, 2001), 27.

karargâhı içerisinde fazladan bir karargâhın daha bulunmaması daha uygun olmuştur.

Türk Tugayı yer yer değişiklikler olsa da genel itibariyle 25. Amerikan Tümeni'ne, bu tümen de 9. Amerikan Kolordusu'na, bu kolordu da 8. Amerikan Ordu'suna bağlıdır¹⁶¹. Türk Tugayı doğrudan yahut dolaylı olarak bu üç komutanlıkla da irtibat halinde olmuştur. Amerikalılarca Türk Tugayı'na verilen ilk görev gerillacı çetelerin temizliği ile alakalı olmuştur¹⁶². Bahsi daha evvelden de geçtiği üzere Milli mücadele döneminden beri harbe katılmamış olan Türk askerî personelinin harp tecrübesinin zayıf olduğu düşüncesiyle böyle bir emir verilmiştir. Bu karardaki yanlışlığı ileride 8. Amerikan Ordu komutanı kendi ağzıyla itiraf edecektir.

Türk Tugayı kasım ayına gelindiğinde Birleşmiş Milletler ordusunun Çin hudutlarına doğru yapılan ileri harekâtında 9. Kolordu'nun ihtiyatı olarak görevlendirilir¹⁶³. Bu görevlendirme Türk-Amerikan ilişkilerinde dönüm noktası olacak hadiselerin başlangıcı olacaktır. Bu ileri harekât sırasında Çin'in savaşa müdahil olacağı MacArthur tarafından kestirilemez. Ancak yine de herkesin saygısını kazanmış bu efsane Amerikan generalinin direktifleri doğrultusunda herkes ona inanarak hareket eder. Bu harekât esnasında Türklerin olaya müdahil olmasına vesile olan durum ise Güney Kore kolordusunun başına gelenlerdir.

Güney Kore kolordusu kendisine verilen hizada ilerleme kaydederken ani Çin taarruzu karşısında dağılır. Çoğu kaynak bu dağılma hadisesini sade bir şekilde aktarır. Buradan da Güney Korelilerin sanki kendi vatanlarını savunamayacak durumdaymış gibi görülmeleri durumu ortaya çıkar. Hâlbuki orada olan Güney Kore askerleri içerisinde komünist ideolojiyi benimsemiş yani Kuzey Kore lehine hareket edecek olan mekanizmaların (personelin) orada o anda aktif hale gelmesidir¹⁶⁴. Bu da ordunun içeriden çökmesi manasına gelmektedir. Yani Güney Koreliler içindekiler tarafından ihanete uğramışlardır. Yoksa Güney Korelilerin bir atalet göstererek ciddi bir taarruz karşısında tutunmadan geri çekilmelerine inanmak pek güçtür.

Güney Korelilerin ihanete uğraması ve dağılma süreçleriyle batısında hizalanmış 9. Amerikan Kolordusu ve 8. Amerikan Ordusu kuşatılma tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Burada da devreye ihtiyatta bulunan Türk Tugayı girer. Türk Tugayı acil olarak Amerikan ordularının doğusundan gelecek Çin taarruzunu geciktirmek ile

¹⁶¹ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 47, 53.

¹⁶² **age**, 54.

¹⁶³ Billy C. Mossman, **age**, 62.

¹⁶⁴ Ali Denizli, **age**, 90.

görevlendirilirler¹⁶⁵. Buradaki maksat ise Amerikan askerlerinin bu ateş çemberinden çekilerek imha olmaktan kurtarılmasıdır. Öyle de olmuştur. Ancak bu mühim görevde Amerikalılar, Türkler ile yeteri kadar irtibat kurmamışlar yahut kuramamışlardır¹⁶⁶. Konuyla alakalı Amerikan ve Türk tarihçileri farklı rivayetlerde bulunsalar da sonuç itibariyle Türk Tugayı orada ciddi kayıplar vermiştir.

Şekil 4.2: Kore'deki Askerî Harekât

Harry S. Truman Presidential Library & Museum, Presidential Decisions for War, Korea Folder, <https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/lessons/full.php?lessonID=261> [03.03.2019]; ayrıca bkz. <http://www.learnkoreanlanguage.com/images/KoreanWarMap.jpg> [03.03.2019].

Türk Tugayı'nın Kunuri muharebelerindeki başarısı esasen doktrinel farklılıklardan gelmektedir. Bu doktrinel farklılıklar Prusya ve Amerikan modelleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Daha evvelden bu farklılıklardan bahsedilmiştir. Ancak burada değinilecek olan nüans inisiyatif alma konusudur. Türklerin sahip olduğu bu doktrinel farklılık bir yandan Türkleri başarıya götürürken bir yandan da Amerikan askerinin imhasını önlemiştir. Dolayısıyla da Türklerin Amerikan askerî personelinin ve idaresinin nazarında itibarı artmıştır.

¹⁶⁵ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 59.

¹⁶⁶ Erhan Çifci, *age*, 222; Bahtiyar Yalta, *age*, 330, 442.

Kunuri muharebeleri Kunuri ve Tokchon yolları arasında, Türklerin Tokchon'dan Kunuri'ye doğru kademeli olarak çekilerek Amerikan ordusunun imhasını önlemesinden ibarettir. Bu geri çekilme Tokchon istikametinde iken sırasıyla önce Wawon'a, oradan Sinnimni'ye, oradan da Kaechon'a gelerek nihayet Kunuri'ye varılmıştır¹⁶⁷. Burada ismi zikredilen her bir bölgede ciddi muharebeler cereyan etmiştir. Bu muharebelerle de Amerikalılara çok önemli bir üç gün kazandırılmıştır¹⁶⁸. Bu üç gün neticesinde de imha olmaktan kurtulmuşlardır.

Burada kazanılan başarı Amerikalılar için çok büyük önem taşımaktadır. Ancak bu ehemmiyet muharebe esnasında Türklere yeteri kadar hissettirilmemiştir. Türklerin en büyük yakındığı konu bilgisiz ve desteksiz bırakılmış olmaktır¹⁶⁹. Amerikalılara göre ise Türkler emirleri yanlış anlayan ve uygulayan dolayısıyla büyük resmi göremeyen askerlerdir¹⁷⁰. Karşılıklı bu ithamlar her iki devletin de kendini haklı çıkarma çabasından meydana gelmektedir. Fakat her iki taraf incelendiğinde Türklerin daha mağdur bir durumda oldukları söylenebilir.

İlk cereyan eden Kunuri muharebeleri önemlidir. Çünkü bu muharebeden sonra müttefiklerle uyum ile alakalı yaşanan sıkıntılar büyük ölçüde azalmaktadır. Bu da çok muhtemel Amerikalıların ilgisizliklerine rağmen Türklerin başarı göstermesinden kaynaklanmaktadır. Yani Amerikalılar bir nevi suçluluk psikolojisiyle Kunuri'den sonra Türklere karşı olan bakış açılarını değiştirmişlerdir. Türkler de artık kendileri kadar tecrübeli askerlerdir.

Çin'in ani taarruzu karşısında çöken Güney Kore kolordusunun açtığı gedikten gelen düşmanı durdurma ve oyalama işi Türklere tebliğ edilmiştir. Bu tebliğ 9. Amerikan Kolordu komutanının sözlü emri ile olmuştur. Bu emri almaya Tahsin Yazıcı kendisi bizzat davet edilmiştir. Yine aynı emir gereken ve istenen bilgiler verilmeden tebliğ edilmiştir. Neyse ki bu konuşma esnasında Yazıcı, tank ve kamyon sözü koparabilmiştir¹⁷¹. Buradaki eksiklik, tankların ve kamyonların Yazıcı'nın emrine direkt verilmemesinden ötürü ileride ortaya çıkacaktır.

Amerikalılar için böyle kilit bir görev Türklere emanet edilmiştir. Ancak Türklerin ilerlerken etrafında olan hadiselerden haberdar edilmemeleri sanki müstemleke askeriymiş gibi algılanmalarına zemin hazırlamaktadır. Bir başka deyişle Birinci Dünya Harbi'nde İngilizler için Hintli askerler ne ise sanki Kore'de de Türkler o

¹⁶⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 58-69.

¹⁶⁸ The Ministry of National Defense the Republic of Korea, **age**, 386.

¹⁶⁹ Bahtiyar Yalta, **age**, 442.

¹⁷⁰ Mesut Uyar, **age**, 76.

¹⁷¹ Tahsin Yazıcı, **age**, 148.

minvalde işlem görmektedir. Bunun göstergesi de bariz bir Çin hareketliliği olduğu halde bunun görmezden gelinmesi ve görmezden gelinmesine rağmen bu güruhun üzerine Türklerin yeteri kadar bilgisi olmadan gönderilmesidir¹⁷². Diğer bir gösterge de etraftaki dost birliklerin tam yerlerinin ve hareketlerinin Türklere bildirilmemesidir. Sırf bu sebeple çoğu kritik yerde geri çekilmeler, gerekli bilgi olmaması ve Amerikalı müttefiklerin zor duruma düşmemeleri gerekçesiyle geciktirilmiştir¹⁷³.

Burada Türkler 25. Amerikan Tümeni emrinde iken 2. Amerikan Tümeni emrine geçirilmişlerdir. Bu geçiş ile beraber Türkler yeni komutanlıklarında iletişim konusunda daha paylaşımcı bir komuta kademesinin olmasını beklemektedirler. Ancak istenen olmaz. Kimse davet edilmediği gibi tümen karargâhından yetkili kimse Türk Tugayı ile iletişime geçmez¹⁷⁴. Haliyle etraflı bir bilgilendirme de elde edilemez. Bu şartlar altında Türk Tugayı'na Taekhon'da düşman kuvvetlerinin saptandığı dolayısıyla geri dönmeleri gerektiği emri verilir. Emirde ayrıca Wawon'un 10.000 yarda doğusunda mevzilenmeleri gerektiği de söylenir¹⁷⁵. Ancak emir bu kadardır. Bir tugay komutanına bu denli sınırlı bilgi verilmesi uygun değildir.

Talimnamelere a'dan z'ye itaat eden Amerikalıların, birleşik harekât talimnamelerinde bilginin etraflıca müttefik komutanları ile paylaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak burada karşıdan ne kadar düşman geldiği, buna karşı diğer müttefik birliklerinin ne şekilde konuşlandığı, olursa nasıl bir geri çekilme istikameti ve planı işletileceği aktarılmamıştır. Bu önemli diye atfedilen bir görevi icra eden birliğe karşı yapılmış bir saygısızlıktır. Bir diğer emirde de 2. Amerikan Tümeninin çekilmekte olduğu haber verilmekte ve doğu kanadının korunması istenmektedir. Yine gereken bilgiler verilmeden kısa bir yazıyla emir tebliğ edilmiştir¹⁷⁶. Bu süreçte bahsi geçen verilmiş üç önemli emrin üçü de önemli bilgi eksiklikleri içermektedir.

Türklerin düşmanı ile ilk sıcak temasa geçtikleri yer Wawon'dur. Wawon'a gelme aşaması da Amerikalılar açısından sıkıntı arz etmektedir. Bu sıkıntı Türklerin emredilen yerde konuşlanmayıp bunun yerine Wawon'a çekilerek orada konuşlanmalarından kaynaklanmaktadır¹⁷⁷. Amerikalılarca emir denince akan sular durur. Bu sebeple emri sorgulamak diye bir şey yoktur. Aslında bu mevzu da Türkler

¹⁷² Bahtiyar Yalta, **age**, 580.

¹⁷³ **age**, 627.

¹⁷⁴ T.R. Fehrenbach, **This Kind of War: The Classic Korean War History** (Potomac Books Inc., 2001), 389; Tuğg. S.L.A. Marshall'ın "the River and the Gauntlet" kitabından aktaran Tahsin Yazıcı, **age**, 154-155.

¹⁷⁵ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 60.

¹⁷⁶ Tahsin Yazıcı, **age**, 159, 172.

¹⁷⁷ Billy C. Mossman, **age**, 77.

açısından anlaması zor bir durum olmuştur. Haricen çok lakayt ve şımarık hareketlere mensup Amerikan askerî personeli, konu emir olunca tamamen ciddiyet ve vakurla emredilen şeyi ne pahasına olursa olsun yapabilmektedir¹⁷⁸. Türklerden de bekledikleri budur.

Ancak Kore'de bulunan Türk askerî personelinden teğmenin haricindeki tüm subaylar eski sistem Prusya modeline göre eğitim almışlardır. Bu modele göre de komutan, ordusunu ve verilen görevi korumak şartıyla harp sahasında gereken neyse onu yerine getirir. Amerikalıların anlayamadığı da budur. Tahsin Yazıcı'ya emir geldiğinde emre göre bulunduğu yerin daha doğusunda kalan İlha Myon denilen yere gitmesi gerekmektedir. Bunun yanında emir de iki saat gecikmeli kendisine ulaşmıştır. Oturup düşünüldüğünde emredilen yere varana kadar hava karacaktır ve mevzilenmek de zahmetli olacaktır. Ancak geride bıraktıkları Wawon vadisine gidildiği takdirde hem hava kararmadan orada olunacak hem de daha evvelden orada bulunmasının vermiş olduğu yer bilgisiyle daha iyi mevzilenme yapılacaktır¹⁷⁹.

Bu artılar ve eksiler tugay karargâhında konuşulur ve Wawon'a dönme kararı alınır. Ancak bu karar Tugay komutanınca üstlerine iletilmeden uygulanmak istenmez. Bu yüzden iletişime geçmeye ve bunun neticesinde hareket etmeye karar verir. Ancak üstlerle bir türlü iletişime geçilemez¹⁸⁰. Amerikalıların hazmedemediği nokta da burada ortaya çıkmaktadır. İletişim konusunda kendi malzemeleri kullanılmasına rağmen irtibat kurulamaması ileri Amerikan teknolojisini hiçe saymak manasına gelecektir. Fakat dedikleri dikkate alınırsa eğer iletişimde bir sıkıntı yoksa o zaman Türklerle muhatap olunmak istenmemiştir. Bu daha vahim bir durumdur. Her iki koşulda da Amerikalılar bunları kabul etmemekte ve başka bir argüman ileri sürmektedir.

Tugay karargâhında alınan kararlar, askerî komuta heyeti ve danışmanlarca gerçekleştirilmektedir. Kore'de olan durum Yazıcı'nın Birinci Dünya Harbi'nde bulunan Cemal Paşa gibi siyasi kimliğe sahip olmaması neticesinde daha ziyade askerî heyetlerle ortaya çıkmaktadır. Türk Tugay karargâhında bulunan askerî heyet G1 (personel şube başkanı), G2 (istihbarat şube başkanı), G3 (harekât şube başkanı) ve G4 (lojistik-ikmal şube başkanı)'ten oluşmaktadır¹⁸¹. Danışman heyetinde ise tercümanlar, Güney Kore ordusundan verilen bir uzman ve ordu

¹⁷⁸ Ali Denizli, *age*, 156.

¹⁷⁹ Tahsin Yazıcı, *age*, 163.

¹⁸⁰ *age*, 161.

¹⁸¹ Bahtiyar Yalta, *age*, 44.

imamından oluşmaktadır¹⁸². Bunun haricinde ise karargâhta Amerikan danışman heyeti de bulunmaktadır¹⁸³. Bu heyet ilk başlarda Amerikalılarca daha ziyade dikkate alınmışlardır.

Amerikan danışman heyetinin merkeze gönderdikleri raporlarının dikkate alınması ile yazılan Amerikan kaynaklarına göre Türkler kendilerine gelen emri yanlış anlamışlardır. İngilizce bilinmemesi ile alakalı olarak Türkler emri anlamayarak kendilerine bildirilen yerin Wawon olduğunu zannetmişlerdir. Bu yüzden de Wawon'da konuşlanmışlardır¹⁸⁴. Ancak Türk tarafı da Amerikan danışman heyetinin her bir faaliyeti merkeze rapor ettiklerini söylemektedirler¹⁸⁵. Yani danışmanlar karargâhta konuşulanları zaten rapor etmişlerdir.

Ayrıca Amerikalı danışmanlar Yazıcı'yı yaptığının yanlış olduğu konusunda da uyarılmışlardır. Emir neyse onun uygulanması gerektiğini aksi takdirde rapor edeceklerini de söylemişlerdir. O sıkıntılı muharebe süreçlerinde hemen hemen her aşamada Yazıcı'nın karşısına dikilen bu heyet en sonunda kendi dediklerinin olmayacağını anlayarak müdahale etmekten vazgeçmişlerdir¹⁸⁶. Bunlar Amerikan askerî tarihçilerince nedense söylenmemektedir. Amerikalılar böyle yaparak aslında kendi askerlerine "ne olursa olsun denileni yapın" manasında bir mesaj veriyor olabilirler. Ancak sonuçlar göz önüne alındığında Amerikan talimnamelerine inisiyatifin konulmasının doğru olabileceğini tartışmamaktadırlar. Bunlara rağmen günümüz doktrinlerinde inisiyatif, kabul edilen ve talimnamelerde de yeri olan bir konudur.

Wawon'a dönüş aşamasında aktarılması icap eden bir husus daha vardır. Tokchon'dan geri çekilmekte iken uçuşunun kenarındaki dar yollarda ani dönüş yapmaları gereken araçlardan ötürü zorluklar yaşanmıştır. Bunlardan bir tanesi de bir uçaksavarın döndürülmesi sırasında olmuştur. Bu sorun Amerikalı Albay Gumby'nin "niye vakit kaybediyorsunuz? Uçuşuma yuvarlayın gitsin" demesiyle çözülür. Buna Türk askerleri şaşırmışlardır. Malzeme yokluğuna alışmış bir ordunun askerleri olarak koca bir uçaksavarın atılması gariplerine gitmiştir¹⁸⁷. Bunun yanında Amerikan danışman heyeti üyesi muhaberat subayı Yüzbaşı Lorenzo aynı şeyi kendisinin kullanımındaki telsiz arabası için yapmamıştır. Tamir edilmesi için

¹⁸² Güney Koreli uzman: Tahsin Yazıcı, **age**, 129; Bülent Ruscuklu, **age**, 51; Ordu İmamı: Bahtiyar Yalta, **age**, 62.

¹⁸³ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 34.

¹⁸⁴ Billy C. Mossman, **age**, 77.

¹⁸⁵ Ali Denizli, **age**, 152.

¹⁸⁶ Bahtiyar Yalta, **age**, 330.

¹⁸⁷ **age**, 342.

tutturmuş ve tamirat geceye kadar sürmüştür. Nihayetinde kendisi esir düşmüş, birçok Türk askeri de hayatını kaybetmiştir¹⁸⁸.

Türk-Amerikan ilişkileri açısından en sıkıntılı durumlardan bir tanesi de Sinnimni kasabesindeki baskın sonucunda yaşanmıştır. Türklerin ani baskına uğraması sonucunda ileri cephede kalan Türk askerleri sarılmıştır¹⁸⁹. Bu askerlerini orada bırakmak istemeyen tugay komutanı bir ileri harekât yaparak onları kurtarmak istemiştir. Bunun için de kendisinin talebi üzerine yanına verilen 72. Amerikan tank taburundan bu harekâta katılmalarını istemiştir. Ancak bu talep Amerikalı tank taburu personeline reddedilmiştir¹⁹⁰. Hâlbuki kendilerine söylenen söz, karşılarında bir general olması hasebiyle bir emir niteliğindedir. Yazıcı kendilerini askerî mahkemeye vermekle tehdit etse dahi bu işe yaramaz¹⁹¹. Türkler kendi başlarının çaresine bakmak durumunda kalırlar.

Bununla alakalı benzer durumlarda Türk askerî personeli karşılaştığında kendilerinden üst bir subayın olduğu yerde onun dediklerinin yapılması yönüne gidilmesinden hiç çekinilmemiştir. Misal olarak Yüzbaşı Turan Ergüngör'ün hatıra olarak naklettiği bir hadisede kendilerinin yürürlerken karşılaştıkları bir Amerikalı yarbayın vermiş olduğu emirleri de uyguladıklarını söylemektedir¹⁹². Yine ileride yaşanacak olan Yongbongni çemberi sırasında Amerikalı bir yüzbaşının olay mahalline gelerek kendisinden üst rütbeli birisinin olup olmadığını sormuş, ardından olmadığını öğrenince komutanın kendisinde olduğunu söylemiştir. Orada bulunan Türk teğmenler de durumu hiç yadırgamamışlardır¹⁹³.

Amerikan tankları ile alakalı bir başka mevzu daha vardır. Sinnimni'den önce Wawon'da iken Çin taarruzunu hafife alarak ani bir cesaretle ileri hatlara atılan Amerikan danışman heyeti başkanı Albay Gumby atıldığı ileri mevzide mahsur kalmıştır. Buna karşılık kendi birliğinde misafir olarak bulunan yabancı bir subayı kaybetmek istemeyen Türkler, Amerikalı albay için ileri harekât kararı alırlar, bu aşamada yine Amerikan tankçılarından bu ileri harekâta katılmalarını isterler. Tanklarla beraber gerçekleştirilen müşterek harekât sonucu başarı sağlanır ve albay kurtarılır. Ayrıca Çin baskıları da bu vesileyle azalmış olur¹⁹⁴. Buradaki husus tank personelinin kendi milletinden kişilerin dâhil olduğu mevzulara katılırkenki iştahı

¹⁸⁸ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 61.

¹⁸⁹ **age**, 65.

¹⁹⁰ Tahsin Yazıcı, **age**, 179-180.

¹⁹¹ Celal Dora, **age**, 137.

¹⁹² Tahsin Yazıcı, **age**, 203.

¹⁹³ Bahtiyar Yalta, **age**, 650.

¹⁹⁴ **age**, 414.

Türkler için göstermemeleridir. Bunun sebebi de hiyerarşik olarak Türk Tugayı'nın komutasına direkt verilmemiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Bahsi geçen Albay Gumby soğuk karakterli ve minnet etmeyen bir kişiliğe sahip olmasına rağmen kurtarma harekâtı sonrasında gördüğü her Türk'e teşekkür etmiştir¹⁹⁵. Kendisi ile alakalı Albay Nuri Pamir kendisinin Türk erinin meftunu olduğunu ancak Türk subaylarının büyük bir kısmını da tembellikle itham ettiğini söylemektedir. Bunun yanında çalışkan ve sadık bir vazife adamı olduğunu da eklemektedir¹⁹⁶. Ayrıca bu albay Türk Tugayı ile Ankara'dan beri birliktedir. Kore Harbi'nin ikinci yılının sonuna kadar da aynı görevini sürdürmüştür¹⁹⁷.

Ancak her ne kadar Amerikan askerî birlikleri ile inişli çıkışlı ilişkiler yaşansa da Türk Tugayı Amerikan tankçılarından ve havacılarından başta Sinnimni'de olmak üzere ciddi yardımlar da görmüşlerdir¹⁹⁸. En nihayetinde beraber oldukları harekâta birbirlerine sürekli köstek olduklarını belirtmek etik olmayacaktır. Amerikalıların takıntılı oldukları konu yapacakları iş ile alakalı görevlendirilip görevlendirilmedikleri ile bağlantılıdır.

Buna bir misal olarak da yanlarına kadar sokulan bir Amerikan alayının kendilerine yardım etmeleri istendiğinde görevli albayın orada bulunma nedenlerinin Amerikan tümeninin kanadını korumak olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla da orada Türklere yardım edemeyeceğini ifade etmiştir. Bu hadiseden sonra oraya intikal eden bir başka birlik ise kendilerine yardım üzere geldiklerini belirtmişlerdir. Bu Amerikan birliği ile de gereken ortak harekât yapılabilmıştır¹⁹⁹. Amerikalıların hassas oldukları konu emrin olup olmamasıdır. Eğer emir almamışlarsa inisiyatif olarak görevleri dışında işlem yapamamaktadırlar.

Kunuri muharebe süreçlerince Türk askerî personelinin tecrübe edindiği bir mevzu da birleşik harekât süresince Türk ordusunun iki ayrı cephede dikkatli olması gerektiğidir. Bir tanesi düşman cephesidir. Her daim teyakkuzda olunmalıdır. Diğer cephe ise ittifak kurulan ve beraber savaşılan müttefik orduları cephesidir. Bu cephede de ne gibi sürprizlerle karşılaşılacağı belli olmamaktadır. Bunun için de her ihtimale karşı Türk askerî personeli hazırlıklı olmalıdır. Türkler bunu en acı şekilde Kunuri muharebeleri sırasında irtibatsız çekilme işlemini gerçekleştiren 2. Amerikan Tümeni sayesinde tecrübe etmiştir.

¹⁹⁵ Bahtiyar Yalta, *age*, 414.

¹⁹⁶ Puna Pamir, Erhan Çifci, **316 Gün - Küçük Kartal'ın Kore Günlüğü Albay Nuri Pamir'in Kore Savaşı Günlüğü ve Mektupları** (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 204.

¹⁹⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 34; Puna Pamir, Erhan Çifci, *age*, 203.

¹⁹⁸ *age*, 66.

¹⁹⁹ Erhan Çifci, *age*, 220-221.

Türklerin yaşamış olduğu bir diğerk acı tecrübe ise kendi içlerinde yaşanan bölünme mevzuudur. Bu mevzuu da Sinnimni'de yaşanmıştır. Sinnimni'de yaşanan baskın neticesinde Türk Tugay karargâhı acil toplanır. Bu toplantıda ne yapılacağı konuşulurken tugay komutanının ve genel olarak subayların görüşü, olunan yerde kalınıp mücadele edilmesidir. Çünkü ileri cephede Türk askerleri kuşatılmışlardır. Onları bırakıp gitmeyi de kimse istememektedir. Burada Celal Dora aksini düşünmektedir. Dora, orada bulunulduğu sürece imha tehlikesi olduğunu ve bu yüzden de geri çekilmenin gerektiğini söyler. Söylemekle de kalmaz komutanı olan Yazıcı'ya "Peki Paşam, sen savun bakalım! Hangi kuvvetle savunacaksın?" şeklinde çıkışır. Ardından da karargâhın bulunduğu çadırı terk eder. O da yetmez alay sancağını da beraberinde götürür²⁰⁰.

Celal Dora kendince doğru olanı yaptığını söylemektedir. Ancak bu yaptığının hiçbir izahı bulunmamaktadır. Kendi hatıratında geriye giden askerleri toplamak üzere oradan uzaklaştığını, böyle yaparak tugayın gerisinde toplanmak ve tugayın yardımına gitmek istediğini belirtmektedir. Ancak işlerin beklediği gibi gitmediğini, kalabalığa kapılarak kendisinin de askerlerle beraber geri çekilmek zorunda kaldığını ifade etmektedir²⁰¹. Bir de bunları anlatırken ince bir gönderme yapmıştır.

Bahsi geçen gönderme anlattıklarını "işte bu ahval ve şerait altında" diyerek ifade etmesi şeklindedir²⁰². Bunu diyerek sanki Atatürk'ün gençliğe hitabesine bir gönderme yapmaktadır. Atatürk'ü bu işe karıştırması, okuyanlar üzerinde sanki sempati toplama gayesi olduğunu da gösterir niteliktedir. Bunların karşısında Yazıcı ise geri giden askerleri toplamakla görevlendirdiği askerinin kendisine Celal Dora'ya emirlerini ilettiklerini onun da cevaben generalin yanlış yaptığını söylediğini ifade etmektedir²⁰³. Bu da bizlere Dora'nın bilerek ve isteyerek çekildiğini göstermektedir.

Konuyla alakalı Türk askerî personelinden subaylar hatıralarında Dora ile alakalı menfi ifadelerde bulunmaktan çekinmişlerdir. Kendisini Sinnimni'de yaptıkları ile değil de daha ziyade sonrasında göstermiş olduğu yararlılıklarla yâd etmektedirler²⁰⁴. Ancak şu da unutulmamalıdır ki Dora Sinnimni'de silah arkadaşları baskına uğradıkları, savunma için karar aldıkları ve uygulamaya geçtikleri sırada gözden kaybolmuştur. Sonrasındaki çatışmalar daha ziyade taarruz niteliklidir. Dolayısıyla taarruz, yapanın takdirindedir yani bir başka deyişle yapılmazsa da olur. Ancak savunmada orada bulunmak ve savunmayı icra etmek zaruridir. Çünkü

²⁰⁰ Bahtiyar Yalta, **age**, 513; Celal Dora, **age**, 139.

²⁰¹ Celal Dora, **age**, 139.

²⁰² **age**, 139.

²⁰³ Tahsin Yazıcı, **age**, 177.

²⁰⁴ Bahtiyar Yalta, **age**, 714-715.

başka seçenek yoktur. Bu zaruri ortamda Dora'nın olay mahallini terki çok büyük bir yanlıştır.

Bu mevzu Türk askerinin içerisinde cereyan ettiğinden birleşik harekât ile alakasız gözükebilir. Burada asıl konuyu alakadar eden şey tugay komutanı Tahsin Yazıcı'nın Amerikalılara karşı bu mevzuyu nasıl idare ettiğidir. Çekilme işi bittikten sonra 9. Amerikan Kolordu komutanı Yazıcı'ya bir albay ve iki yüz kadar subay ve erin gerilerde Pyongyang'a kadar intikal ettiğini, daha gerilere gitmeyin uyarısına rağmen bu askerlerin Seul'a kadar çekildiklerini ve bundan kendisinin haberinin olup olmadığını sorar. Asker içinde "Baba" lakabıyla nam yapan Yazıcı, Dora'yı gerilere kendisinin gönderdiğini söyler. Kendi emrinde işleri düzeltme gayesiyle gerilere gittiğini ancak bir yanlış anlama sonucu Seul'a ulaşmış olabileceğini söyler²⁰⁵.

Burada Tahsin Yazıcı, yaptığı bu hareketle müttefik güçler karşısında kendi birliğinin küçük düşmesinin önüne geçmiştir. Konuyla alakalı kendisi zaten Dora'ya ne izin ne de emir vermediğini belirtmektedir. Ayrıca benim yanımda olması gerekirken böyle bir hareket yaptı diye de eklemiştir²⁰⁶. Gerçekten de orada Yazıcı'nın başına bir iş gelse onun yerini dolduracak adam ortada yoktur. Kimse olmasa bile askerin altında toplanacağı alay sancağı bile yoktur. Bu minvalde iken de ordunun tümüyle dağılması muhtemel bir hakikattir. İşte o zaman Kore Harbi bu şekilde müspet şekilde yâd edilemezdi. Yine belirtilmelidir ki burada işlenen fiil esasında ağır bir suçtur. Bu suç vesilesiyle Tahsin Yazıcı, Dora'yı en ağır şekilde cezalandırabilecek güce ve yetkiye de sahiptir.

Kore'ye gidilmesi ile beraber askerî suçların cezalandırılması konusunda savaşta geçerli olan yetkiler tümen komutanı yetkisindeki tuğgeneral Yazıcı'ya verilmiştir²⁰⁷. Anılan dönemde idam cezası da anayasadan çıkarılmamıştır. Yani Tahsin Yazıcı Birinci Dünya Harbi'nde görevli 4. Ordu komutanı Cemal Paşa fıtatında olsaydı veya Cemal Paşa Kore'de olsaydı Albay Celal Dora'nın sonu muhtemelen çok farklı olurdu. Ancak Kore'de içinde bulunulan durumda Türklüğe ve oradaki şerefe leke sürmemek, asker içinde ayrılık çıkarmamak için Yazıcı işi uzatmamayı tercih etmiştir. Konuyla alakalı teftiş için gelen korgeneral Şahap Gürler'e de bu yönde telkin verilmiştir²⁰⁸.

²⁰⁵ Tahsin Yazıcı, *age*, 198.

²⁰⁶ *age*, 177.

²⁰⁷ Birleşmiş Milletler Emrine Kore'ye Gidecek Olan Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarına Kanunlarımızda Yazılı Harp Hali Hükümlerinden Bazılarının Uygulanması Hakkında, 20.09.1950, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.2.123.77.17; Ayrıca bkz. Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 51.

²⁰⁸ Tahsin Yazıcı, *age*, 199.

Türklerin içerlerinde olduğu kadar Amerikalıların da içerlerinde siyasi çekişmelerin olduğu söylenebilir. Ancak Amerikalıların siyasi hareketine sebep olan kendi gelecekleri konusunda kaygılanmalarından ileri gelmektedir. Bu misallerle desteklenecek olunursa öncelikli olarak Türklerin Kunuri çekilmelerinin son aşamalarından olan Yongbongni’de sıkışmaları ve çembere alınmaları sırasında bir mevzu yaşanmıştır. Amerikan kolordu karargâhında Türk Tugayı’na yardım yapılmasını sağlamak amacıyla bulunan Hv.K. Pilotu Ütğm. Muzaffer Erdönmez, kolordu komutanı ve yardımcısı arasındaki dikkat çekici bir konuşmaya şahit olmuştur. Bu konuşmada yardımcının “Türklerin kuşatıldığını ve kendi başlarına kurtulamayacaklarını” söylemesi üzerine Amerikalı kolordu komutanı “ha beş bin ha elli bin” diyerek Türklerin çok da önemli olmadığını ima etmiş ve kendisi için Amerikalıların öncelikli olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine komutan yardımcısının “Tek başlarına bırakılan Türkler imha edilirse bu siyasi bir sorun yaratmaz mı” uyarısı üzerine de “Bir tank takımı gönderin, Tugay komutanını çemberden çıkarıp getirsinler” demiştir²⁰⁹.

İlk misal kadar hassasiyet içermese de bir misal de gemideki bir mevzudan verilebilir. Yukarıda gemi seyahatinden bahsedildiğinde Amerikalı bir subayın Türklere hakaret ettiğinden ve Türk subayının da bunun altında kalmadığından söz edilmişti. O hatıranın devamında aynı Amerikalı subay sonrasında Türk subayının çevirmeninin yanına gelerek kendinden şikâyetçi olup olunmayacağını sorar. Amerikalı subaya da bir şey çaktırılmaz. Bunun neticesinde de o Amerikalı subay özür diler ve o vakitten itibaren daha dikkatli davranmaya başlar²¹⁰. Bu misallerden anlaşılmaktadır ki Amerikalılar kendi sicilleri ve ilerideki kariyerleri açısından üstlerine ve siyasilere şikâyetle bulunulmasından çekince duymaktadırlar. Bu husus Amerikalılara karşı belirli ölçüde bulunmak koşuluyla bir koz olarak kullanılabilir. Böylelikle de karşılıklı uyum konusunda az enerji ile çok iş yapılmasının önü açılabilir.

Türklerin içerisinde yaşanan siyasi ve idari hadiselerle tekrar değinilecek olursa, ele alınması gereken bir husus da merkezden gönderilen korgeneral Şahap Gürler’in Kore’ye Türk Tugayı’nı teftişe gelme hususudur. Şahap Gürler’in Kore’ye geliş askeri içerisinde hem sevinç hem hüznün havası meydana getirmiştir. Sevinç olması sağlanan başarı neticesinde kutlama için, hüznün olması da zayıf nedeniyle suçlu aranması için generalin geldiğine inanılmasındandır²¹¹. Ancak buradaki asıl mesele

²⁰⁹ Bahtiyar Yalta, **age**, 625.

²¹⁰ Refik Erduran, **age**, 88-89.

²¹¹ Bahtiyar Yalta, **age**, 779

ise Albay Dora'nın ilk başta gönderdiği şikâyet mektubuna, bazı personellerin fütursuzca gönderdiği raporlara ve demeçlere kadar uzanmaktadır. Sırasıyla mevzular birikince Kore'deki ahvali teftiş için Şahap Gürler Kore'ye varmıştır²¹². Gürler, hiçbir şey olmadıysa parasızlıktan posta pulu bulamayan Türk askerinin mektuplarını memlekete götürmüştür. Bu iş için 17 bavul kullanıldığı belirtilmektedir²¹³.

Şahap Gürler'in Kore ziyareti vasıtasıyla Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği rapordan iki konunun ne derece mühim olduğu anlaşılabilir. Birincisi para meselesidir. Askerin parasının dört aydır ödenmediği yani raporun gönderildiği tarihin Aralık olduğu göz önüne alınırsa askere harp için birliğin toplanmasından itibaren daha hiç para verilmemiştir²¹⁴. Lojistik ve iaşe işini Amerikalıların üstlenmesi demek diğer milletlerin kendi askerini tek başına bırakması anlamına gelmemelidir.

Amerikan desteği sayesinde giyim, iaşe ve mühimmat konusunda sıkıntı çekilmemiştir. Ancak para meselesi anlaşıldığı üzere diğer devletlere bırakılmıştır. Zaten Türk askerinin para konusunda bir beklentisi de yoktur²¹⁵. Fakat istemiyorlar diye de kimse parasız bırakılamaz. Konuyla ilgili zaten bundan sonra bir düzenleme yapılmış ve askerî personele maaşları dolar cinsinden ödenmeye başlamıştır²¹⁶. Buradan şu sonuç çıkarılabilir ki birleşik harekât kapsamında bir yere bir birlik gönderildiğinde arkalarından mutlaka merkezin bir teftiş ekibi göndermesi gerekmektedir. Bunun neticesinde orada ne olup bittiği daha şeffaf bir şekilde görülebilir.

İkinci konu ise dil meselesidir. Şahap Gürler'in değindiği bu meselede ise özellikle sağlık alanında derdini anlatamayan yaralı Türk askerlerinin muayenelerinde sıkıntıların yaşandığı belirtilmektedir. Askerin ameliyat olması gerektiğinde ise durum daha karışık bir hal almaktadır²¹⁷. Ancak belirtmek gerekir ki anılan dönemde İngilizce bilen personelin sayısı beş bin kişi içerisinde on beş kişi kadardır²¹⁸. Dil meselesi Kore Harbi'nde Türkler açısından en sıkıntılı alanlardan biridir.

Amerikan hastanelerinde yaşanan olaylarla alakalı olarak 1. Amerikan Zırhlı Tümen komutanı Bruce C. Clarke'ın bazı hatıraları önemlidir. Kendisi Türklerin yanına yalnızlık çekmesinler diyerek bir kişinin daha verildiğini ifade etmektedir. Aksi halde

²¹² Erhan Çifci, **age**, 235.

²¹³ Bahtiyar Yalta, **age**, 41.

²¹⁴ Korgeneral Gürler'in Kore'de Bulunan Askeri Birliklerimizin Problemleri ile İlgili Genelkurmay Başkanlığı'na Verdiği Bilgi, 30.12.1950, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.1.0.0.56.345.5.

²¹⁵ Bahtiyar Yalta, **age**, 41-42.

²¹⁶ Bülent Ruscuklu, **age**, 96; Tuğg. \$40, Alb. \$30, Yb. Ve Bnb. \$20, diğer subaylar \$15, astsubaylar \$10, kıta çavuşları \$7, erler \$4.

²¹⁷ Korgeneral Gürler'in Kore'de Bulunan Askeri Birliklerimizin Problemleri ile İlgili Genelkurmay Başkanlığı'na Verdiği Bilgi, 30.12.1950, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.1.0.0.56.345.5.

²¹⁸ Serhat Güvenç, 2013, 88.

Türkler hastanede durmak istememektedir. Haricinde Türklerle olan ilişkilerde Türklerin hassas noktalarını gücendirecek sözler sarf edilmemesi gerektiğini de söylemektedir. Öyle yapılmadığı takdirde Türklerin emirleri uygulamadıklarını belirtmektedir. Türkler alınıp emirleri uygulamadıklarında buna mazeret olarak kendi ülkelerinde öyle yapmadıklarını söyleyerek işin içinden sıyrılmaktadırlar²¹⁹.

Sağlık durumu ile alakalı Amerikan askerî personelinin Türklere yardımcı olduğu bir nazik husus daha vardır. O da gazi Türk askerî personelinin memleketlerine döndüklerinde kendilerine tahta protez takılmasından kaynaklanan sorundan ortaya çıkmaktadır. Bu durumdan rahatsız olan Türk halkının rahatsızlığını Amerikalı üstlere bildiren Türkler, tüm giderlerin Türk hükümetince karşılanması kaydıyla Türk gazilerinin Amerika'da Amerikan hastanelerinde tedavi edilerek sunî kol ve bacak protezlerine sahip olmalarını istemişlerdir. Bu istek Amerikalılarca da kabul edilmiştir. Onlara göre bu reddedilmemesi gereken bir tekliftir. Bu teklif de ilk olarak Türklerden gelmiştir. Çünkü diğer müttefikler özellikle çoğunluk olarak en önde olan İngilizler ve Fransızlar, sağlık konusunda Birleşik Devletler ile hemen hemen aynı imkânlara sahip olmalarından dolayı böyle bir istekte bulunmamışlardır²²⁰.

Dil konusunda yaşanan tüm zorluklara rağmen Kore'de bulunan Türk askerî personeli, Amerikalı meslektaşları ile bir şekilde iletişim kurmayı öğrenme yoluna gitmişlerdir. Türk askerinin İngilizceyi öğrenme konusundaki azimli tutumu anılması hoş hatıralara da yol açmıştır. Bunlardan bir tanesi de yüzbaşı Hüseyin Çatalpınar'ın aktardığı bir hatıradır. Yüzbaşı kullandıkları ciplerden birinin benzininin bitmesi üzerine cipin şoförlüğünü yapan askerin benzin almak üzere Amerikan üssüne gittiğini söylemektedir. Orada benzin pompasının yanına yanaşan er "ay em Türküş, benzin finiş" der. Buradan benzin alınacağını kavrayan Amerikalılar da cipin deposunu doldurur²²¹.

Yine askerlerinin intikalini Amerikan kamyonlarında Amerikan askerleri ile beraber yapmak durumunda olan Türk subaylarından bir tanesi Türk erleri ve Amerikalı erlerin koyu bir "yes-no" muhabbetine girdiklerini aktarmaktadır²²². Buradan da milletlerin farklılıkları gözetilmeden erlerin birbirleri ile bir şekilde muhabbet kurabildikleri görülebilmektedir. Bu durum Amerikan askeri personeli tarafından da belirtilmiştir. Onlara göre de erler kendi aralarında basit şeyler konuşabilmek için yeterli derecede kelime öğrenebilmekte ve kendi aralarında anlaşabilmektedir²²³.

²¹⁹ Bruce C. Clarke, Oral History Interview by Jerry N. Hess, Truman Library, January 14, 1970.

²²⁰ Gn. Mark Clark, **age**, 191.

²²¹ Celal Dora, **age**, 52.

²²² Bahtiyar Yalta, **age**, 688.

²²³ Gn. Mark Clark, **age**, 170.

Hatta öyle ki dil bilmediği halde Türklerden memleketlerine döndüklerinde Amerikalı askerlerle mektup arkadaşı olanlar bile vardır²²⁴.

Dil ile alakalı subayların içerisinde yeteri kadar yabancı dil bilen olmayınca yedek subay okullarından dil bilen öğrencilerin istihdamı yoluna gidilmiştir. Yedek subay okullarının öğrencileri içerisinde önce gönüllülerin arasından seçim yapılma yoluna gidilmiştir. Sonrasında yeteri kadar gönüllü çıkmayınca bu sefer de kura yoluna gidilmiştir²²⁵. Bu bir nevi zorunlu dil görevi olarak anlaşılabılır. Bu aslında alınması gereken önemli bir derstir. O zaman askeriyede Amerikan eğitim modeline yeni geçildiği için İngilizce bilenlerin sayısı azınlıktadır. Günümüzde ise bu durum çoğunlukla giderilmiş ve dil bilen personelin yeterliliği sağlanmıştır.

Ancak bu Türk ordusunun ileride katılacağı tüm birleşik harekâtların İngilizce bilen milletlerle olacağı manasına gelmez. Konjonktür gereği siyasi düzlem başka devletler tarafına kaydığında misal olarak Türkler Ruslarla beraber harekât yapmak için karar aldığı zaman da yine bir dil sorunu ortaya çıkacaktır. Yani geniş düşünen bir devletin ordusunda her dil için belirli bir zümreyi eğitmesi ve istihdam etmesi gerekmektedir.

Rusya, Çin, Japonya, Mısır gibi ülkelerle ortak harekâta geçileceği zaman elde Rusça, Çince, Japonca ve Arapça bilen personelin de hazırda bulunmuş olması gerekmektedir. Bu dillerin hepsi ayrı bir alfabe de içerdiğinden bunun temelinin erkenden atılması gerekmektedir. İngilizce dilinin anadili İngilizce olmayan topluluklar arasında anlaşma dili olarak kullanılması bazı sıkıntılar ve yanlış anlaşılımlar doğurabilir. Bu yüzden de bahsedilen dilbilimcilerin istihdamı her daim ihtiyatta bulunmalıdır.

Dil ile alakalı bir diğer olguya daha değinilecek olursa o da Kore’de bulunan Türk askerî personelinin Korelilerle irtibat kurma şeklidir. Bu irtibat düzeneği öncelikle birliklere verilmiş olan Güney Koreli askerlerin Korece’den Türk tercümanına sözleri İngilizceye çevirmesi, sonrasında ise Türk tercümanın İngilizceyi Türkçeye çevirmesiyle sağlanmaktadır²²⁶. Burada ilk başta orijinal dilde bahsi geçen ima veya mecazi bir anlatım karşı tarafa kolay kolay aksettirilemez. Çünkü burada bir değil iki defa çeviri olmaktadır.

Genelkurmay Başkanlığı’na iletilen raporda bahsi geçen bu iki durum elden geldiğince çözülmeye çalışılmıştır. Ancak çözümler için illaki bir teftişin

²²⁴ Cem Fakir, **age**, 173.

²²⁵ Refik Erduran, **age**, 87.

²²⁶ Tahsin Yazıcı, **age**, 129.

yaşanmasının beklenmesi pek hoş olmayan bir durumdur. Tekrardan harp sahasına gelinecek olursa teftiş ve Kunuri muharebeleri sonrasında tugay karargâhından kaldırılan alay karargâhı tekrardan kurulmuştur²²⁷. Bu kurulumu Yazıcı bizzat Gürler vasıtasıyla kendisi de istemiş olabilir. Çünkü Dora'yı cezalandırmaktan vazgeçen Yazıcı²²⁸, Dora'nın kendi bildiği gibi takılmasına izin vermek ve yanından uzakta tutmak maksadıyla böyle bir kararı almış olabilir. Bu karar da anlaşılabilir bir mahiyettedir. Bununla beraber Amerikalılara aramızda küskünlük yok imajı da daha kuvvetli verilmiştir.

Ancak bu bireysel düzeyde alınan kararlar ilk başta daha rasyonel bir zihniyetle alınan kararın üstünü kapatamamışlardır. Çünkü buradaki asıl maksat Amerikan teşkilat yapısına uyum sağlama ve hızlı karar alıp hareket edebilmedir. Dolayısıyla ikinci Türk Tugayı'nın intikalinden önce alay karargâhı bu sefer Genelkurmay emriyle tekrardan kaldırılacak ve bu Kore'de bulunulduğu müddetçe devam edecektir.

Kunuri muharebeleri sonrasında Amerikan orduları açısından imha olmamalarını sağlayacak şekilde bir başarı gerçekleştirilmiştir. Bunun getirisi de Amerikalıların Türklere karşı olan bakış açılarının müspet yönde değişmesi şeklinde olmuştur. Öyle ki bu başarı üzerine 8. Amerikan Ordu komutanı bizzat tugaya gelmiş ve teşekkür konuşması yapmıştır. Ayrıca nişan takma merasimi de olmuştur. Bu merasimde dikkat çekici husus bir generalin erlere nişan takmasıdır²²⁹. Hem Amerikalılar açısından hem de Türkler açısından bir generalin erler ile yakın ilişki kurması pek olağan bir durum değildir. Bu Türk erleri açısından gayet moral verici bir durum olmuştur.

Tugay komutanı Tahsin Yazıcı da askerleri ile yakından irtibatla olmaya özen göstermiştir. En sıkıntılı zamanlarda en ön cephelere giderek askerlerine moral vermiştir²³⁰. Her fırsatta askerlerini dinlemeye ve elinden geldiğince onların yanında olmaya gayret etmiştir. Bu da kendisine “baba” namıyla hitap edilmesine sebep olmuştur²³¹. Generalin belki de bu sağduyulu hareketleri ordunun en zor anı olan Sinnimni baskınından hızlıca toparlanıp oradan çıkmasına vesile olmuştur.

Türk askerî personeli Kore'de Kunuri muharebeleri ile savunma alanında kendilerini göstermişler ve Amerikalıları bir faciadan kurtarmışlardır. Her ne kadar konu ile

²²⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 71.

²²⁸ Tahsin Yazıcı, **age**, 199.

²²⁹ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 81; Tahsin Yazıcı, **age**, 241.

²³⁰ Bahtiyar Yalta, **age**, 640.

²³¹ Bülent Ruscuklu, **age**, 6.

alakalı Türkler Amerikalı tarihçilerce iletişimsizlik ile alakalı bazı konularda eleştirilseler de yine Amerikalı tarihçiler ve askerler tarafından Türklerin orada haklı olduklarını söyleyenler de bulunmaktadır²³². Onlar için de Kunuri’de Amerikalı askerlerin Türkleri görüşme alanına almadıkları daha öne çıkan bir husustur.

Türk tarafında yaşanan bir hadise de durumun vahametini ortaya koymaktadır. Zor durumda olan askerlerini Kunuri’ye sevk etmekle görevli iki Türk subayı, tugayın ileri hatlarında 38. Amerikan Alayına rastlamışlardır. Alay komutanına kendileri ile alakalı malumat arz eden Türkler, karşılığında Türk Tugayı’nın hiçbir şekilde yararına olmayacak şekilde Amerikalıların tertiplendiğini bildiren cevaplar almışlardır. Sonra bu askerler Tahsin Yazıcı’nın yanına gelerek “Amerikalıların Türkleri harcayacağı” şeklinde serzenişte bulunmuşlardır²³³. Ancak her hâlükârda bu mevzu tatlıya bağlanmıştır. Amerikalıları özellikle General MacArthur’u bir başka sevindiren husus ise Türklerin Kumyangjangni muharebesinden aldığı zaferdir.

Türkler, Birleşmiş Milletler ordusunun büyük geri çekilmesinden sonra Seul’un gerilerine kadar gelmişlerdir²³⁴. Burada da tekrardan bir taarruz harekâtı gündeme gelmiştir. Fakat zihinlerde Amerikalılar açısından Kore’den komple çıkma düşünceleri de hâsıl olmaya başlamıştır²³⁵. Bu mesele ilk başlarda bahsedildiği üzere Amerikan siyasi zihninin bir ürünü olabilir. MacArthur’un bilinçli yahut bilinçsiz yanlış bilgilendirilmesi sonucunda Çinlilerin durumu biline biline Yalu nehrine kadar ilerleme kararı alınmıştır. Bu kararın getirileri neticesinde de 1951 itibarıyla Kore’den çıkma söylemleri yapılır hale gelmiştir. Bunun derinden derine MacArthur’u üzdüğü söylenebilir. Bunun da ispatı Türklerin Kumyangjangni zaferi sonrası bizatihi kendisinin sadece Türkleri kutlamak için Tokyo’dan Kore’ye gelmesidir.

Kumyangjangni, Türk askerlerince Kunuri’nin intikamıdır. Çünkü Kumyangjangni’de yakalanan Çinli askerlerinin üzerinden şehit olmuş Türk askerlerinin eşyaları çıkmıştır. Bu da askere ayrı bir güç vermiştir. Bu muharebe neticesinde Türk askerlerinin kaybı 12 kişi iken bunun karşılığında Çin askerlerinin kaybı ise 1734 kişidir²³⁶. Buna inanamayan Amerikalılar gözlemci göndererek harp sahasında sayım yaptırmışlardır²³⁷. Buradaki muzafferiyet Kore’deki geri çekilişi kırmış ve Çinlilerin yenilebilir olduğunu ispatlamıştır. Ayrıca bu zafer Amerikan kongresinin

²³² T.R. Fehrenbach, **age**, 389.

²³³ Erhan Çifci, **age**, 212.

²³⁴ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 79.

²³⁵ Bahtiyar Yalta, **age**, 668.

²³⁶ Erhan Çifci, **age**, 238-240.

²³⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 91.

Kore'den çıkma iddiasını da çürütmüştür. Bu da savaşın Kore'de sınırlı bir şekilde devam edeceği anlamına gelmektedir²³⁸.

Kumyangjangni sonrası MacArthur 13 Şubat 1951 tarihinde tugay karargâhını ziyarete gelmiştir²³⁹. Bu Amerikalıların gözünde Türklerin bir kat daha değer kazanmasını sağlamıştır. Çünkü Türk askeri için Tahsin Yazıcı nasıl “baba” olarak anılıyorsa Amerikalı askerler için de MacArthur aynı minvalde “old man” yani “baba” olarak anılmaktadır²⁴⁰. Burada iki generalin karşılıklı nezaket içeren konuşmaları Kore'de Türk askerinin artık ilk başlarda algılandığı gibi tecrübesiz askerler değil, tecrübeli ve itibarlı askerler olarak öne çıkmasına vesile olacaktır. MacArthur bizzat “Türkler için yok yoktur” diyerek bu önemli itibarın zeminini oluşturmuştur²⁴¹.

MacArthur'un göstermiş olduğu bir incelik de kendisine hediye edilen ipekten Türk bayrağını öperek kalbine götürmesidir. Bu fiilin akabinde de Atatürk'ten bahsederek onun bir portresinin ofisinde bulunduğunu, hediye edilen bayrağı da o resmin yanına koyacağını ifade eder²⁴². Bu ince hareket ve sözlerin kendisine önceden muhakkak bildirilmiş olması icap eder. Aksi takdirde Türklerin hassasiyet duyduğu fiil ve sözleri sarf etmesi tesadüfi olamaz. Bu da Amerikalıların müttefikleri ile alakalı en ince ayrıntısına kadar bilgiye sahip olabildiklerini ve gerektiğinde de bildikleri ile amel edebildiklerini gösterir.

Buradan çıkarılması gereken sonuç ise Türklerin aynı derecede Amerikalılarla alakalı malumata sahip olup olmadıkları meselesidir. Yani sadece Amerikalılarla değil diğer herhangi bir milletle birleşik harekâta çıkılacağı zaman onlarla alakalı yüzeysel olduğu kadar derin bilgilerin de edinilmesi gerekir. Bu da karşılıklı personel uyumunun sağlanmasında etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci Türk Tugayı'nın yaşamış olduğu tecrübeler neticesinde onlardan sonra gelen Türk askerî personeli Amerikalı müttefikleri ile uyum konusunda pek sıkıntı çekmemişler ve karşılıklı olarak bir saygı seviyesini korumuşlardır. Özellikle MacArtuhr'un ziyareti sonrasında daha evvelden Türk komutanlarını kendi karargâhlarına çağıran komutanlar artık Türk Tugayı'na gelir hale gelmişlerdir.

Bu farklılıklar uluslararası askerî arenada Türk askerinin belli miktarda itibar kazandığının da bir göstergesidir. Bu itibarın kazanıldığına bir misal de birinci Türk

²³⁸ Bahtiyar Yalta, *age*, 819.

²³⁹ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 109.

²⁴⁰ T.R. Fehrenbach, *age*, 519-521; “baba” tabiri “old man” tabirinden çıkartılmıştır. “Old man is someone's father or someone's husband”. Açıklama için bkz. Cambridge Advanced Learner's Dictionary online for “old man”, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/old-man> [09.09.2017].

²⁴¹ Bahtiyar Yalta, *age*, 730.

²⁴² Tahsin Yazıcı, *age*, 281.

Tugayı'nın dönüş yolculuğunun başlaması ile üst düzey komutanların yolculuklarının uçak ile yapılmaya başlanmasıdır²⁴³. Hatırlanacağı üzere ilk tugay Kore'ye hareket ettiğinde general ve albay da deniz yolculuğuna katılmışlardır. 1951 itibarıyla de bu üst düzey komutanların Türkiye ve Kore arasında uçak ile ulaşım yapması sağlanmıştır.

Değişim meselesi Amerikan askerî literatüründe olup 9 ay sürekli görev yapan personelin yenileri ile değiştirilmesini kapsamaktadır. Böylelikle askerin yıpranma payı göz önüne alınarak daha etkili ve verimli bir harekât yapılması arzulanır²⁴⁴. Bundan Türkler de nasiplenmişlerdir. Dolayısıyla savaş zamanını kapsayan üç sene zarfında üç ayrı Türk Tugayı aktif görevde bulunmuşlardır.

Amerikalıların bir diğer ehemmiyet verdiği mevzu ise askerlerin moralinin yüksek tutulması adına onlara tatil imkânının sağlanmasıdır. Sırası gelen askerler Tokyo'ya gönderilerek savaş ortamından bir miktar da olsun uzaklaştırılmaktadır. Bu uygulamaya da RR yani "*Rest and Recuperation* (Dinlenme ve İyileşme)" denilmektedir. Bunun Türk literatüründeki bir karşılığının da hava değişimi şeklinde olduğu söylenebilir. Amerikalıların ayrıca cephe gerisinde eğlence için oluşturdukları mekânlar vardır. Burada cereyan eden aktiviteler neticesinde askerin moralinin yüksek tutulması hedeflenmektedir²⁴⁵. Konuyla alakalı Türk askerî personelinin hatıratında bu mevzunun Türk askerî sistemine de işlenmesinin iyi olacağına vurgu yapılmaktadır.

Amerikalıların ödüllendirme konusunda da cömert davrandıkları söylenebilir. Kendi bünyelerindeki yahut beraber çalıştıkları milletlerin askerlerine karşı olunan minnettarlığın gösterilmesi adına böyle faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bundan Türk askerî personeli de nasibini almıştır. Kumyangjangni muharebeleri neticesinde "mümtaz birlik nişanı (*presidential unit citation*)²⁴⁶" ve 28-29 Mayıs 1953 Vegas muharebeleri neticesinde de "liyakat nişanı (*legion of merit*)²⁴⁷" Türklere verilmiştir.

Bu ödüllendirme meselesi ile ilgili dikkat çekici olan husus Türklerin kendi devletlerince herhangi bir şekilde ödüllendirilmemeleridir. Birleşik Devletler kongresi savaş esnasında Türkler dâhil başarı gösteren tüm birliklere nişan dağıtırken Türkiye Büyük Millet Meclisi, oturum açılışlarında Kore'de savaşan ve şehit olan askerlere minnettarlıklarını ifade etmekten başka bir aktivite gösterememiştir²⁴⁸. Bir

²⁴³ Cem Fakir, *age*, 97; Puna Pamir, Erhan Çifci, *age*, 37.

²⁴⁴ Tahsin Yazıcı, *age*, 321.

²⁴⁵ Cem Fakir, *age*, 159-160.

²⁴⁶ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 93.

²⁴⁷ Ali Denizli, *age*, 267.

²⁴⁸ Mete Kaan Kaynar (ed.), *age*, 22-24, 106-107.

milletin kendi askerine sahip çıkmamasının bedeli kısa vadede olmasa bile uzun vadede çok ciddi olumsuzluklar yaratabilir. Türkler tarafından bu hazin mevzunun yaşanmış olması büyük talihsizliktir.

Türk tarihçilerinden bir kısmı hamaset yapmak adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu tutumunu görmezden gelerek Türklerin Amerikalılardan almış oldukları madalyaların sadece kendilerine mahsus olduğunu ifade etmekten de geri durmamışlardır. Hâlbuki özellikle mümtaz birlik nişanı, Fransa ve Yunanistan başta olmak üzere harekâta katılan ve başarı gösteren hemen hemen her millete takdim edilmiştir²⁴⁹.

Bunların yanında karşılıklılığı olan bir başka husus daha vardır. Kore muharebeleri içerisinde Türkler Amerikalılara uyum sağlamak adına birçok faaliyette bulunmuşlardır. Buna karşılık Amerikalılar da Türklerden gördükleri bazı şeyleri uygulamaya çalışmışlardır. Fiziksel görünüş açısından ele alınacak olursa Amerikalılar ve diğer yabancılar tarafından Türklerin en göze çarpan özellikleri bıyıklı olmalarıdır. Çoğu yabancı kaynak da Türklerden bahsederken Türkleri bıyıkları ile betimlemeyi ihmal etmemektedir²⁵⁰. Türklerin bıyıklarından ve muharebe zamanlarında bırakmış oldukları sakallardan etkilenen Amerikalı askerler, düşmanı korkuttuğu düşüncesiyle Türkler gibi sakal bırakma işine girerler. Daha sonrasında ise Amerikalı askerler bu sakal bırakma işinden memnun kalmadıklarını belirtmişlerdir²⁵¹.

Amerikalılar her ne kadar Türklerin bıyık ve sakalının düşmanı etkilediğini düşünse de aslında Çinli düşmanları asıl etkileyen mevzu süngülerdir. Anılan dönemde, Çin geleneklerine göre süngü ile öldüğünde şehit olunmadığına inanılmaktadır²⁵². Bu yüzden de Wawon'dan itibaren tüm muharebelerde süngüye başvuran Türkler önemli başarılarla imza atmışlardır. Türklerin süngü kullanımları ile alakalı malumat yine yabancı kaynaklara da yansımıştır²⁵³. Savaşın gidişatında Türkler hakkında basında bıyık ve süngü üzerine adeta bir stereotip oluşturulmuştur.

Türklerle alakalı anlatılan bir diğer olay ise Türklerin öldürdükleri Çinlilerin kulaklarını keserek ne kadar Çinli öldürdükleri ile alakalı birbirleri ile bir nevi yarış halinde

²⁴⁹ Wayne Danzik, *age*, 4-6, 9.

²⁵⁰ William L. Warden, *The Terrible Hours of Turks*, **Saturday Evening Post**, January 20, 1951; David Halberstam, **The Coldest Winter America and the Korean War** (New York: Hyperion Books, 2007), 442; Gn. Mark Clark, *age*, 190.

²⁵¹ David Halberstam, *age*, 514.

²⁵² Bülent Ruscuklu, *age*, 155.

²⁵³ Wayne Danzik, *age*, 21; T.R. Fehrenbach, *age*, 390; Ayrıca konuyla alakalı gazete kupürü için bkz. "A Special United Nations Correspondent, With U.N. In Korea "No Troubles That Bayonet Won't Fix"; Gn. Mark Clark, *age*, 190.

olmalarıdır. Böylelikle Amerikalı müttefikleri arasında da bir nevi nam yapacaklardır. İşin geldiği boyutlar o dereceye varmıştır ki artık kesik bir kulak bir kişi olarak değil, kesik iki kulak bir kişi olarak sayılmaya başlamıştır²⁵⁴. Türklerin Çinliler ile olan düşmanlığı bu şekilde enteresan bir boyut kazanmıştır.

Çinlilerle alakalı bir husus daha vardır. Kore’de Çinlilerle düşman olarak ciddi oranda mücadele edilmiştir. Ancak Kunuri muharebeleri sonrasında diğer yabancı milletlerin tebriklerini kabul eden tugay komutanı Tahsin Yazıcı, Çin’den de bir tebrik almıştır. Bu tebriki gönderen ise Çin Müslüman cemiyeti reisi Pai Chung Hsi’dir²⁵⁵. Demek ki dinin uluslararası platformda karşılıklı devletler düşman da olsa kullanım alanı bulunmaktadır. Muhtemeldir ki o Müslüman cemiyeti gönderdiği mektup sonrasında Çin hükümetince sıkıştırılmıştır. Ancak yaptıkları bu hareket birçok fikir ile alakalı kapıları aralamaktadır.

4.3.4. İkinci ve Üçüncü Türk Tugayları Süresince Yaşanan Münasebetler

Türk askerî personeli, 1951 yılı itibariyle Amerikalılar başta olmak üzere diğer müttefikleri ile de iyi ilişkiler kurmuşlardır. İkinci Türk Tugayı’nın görev yaptığı süre zarfında genel itibariyle karşılıklı olarak müttefik komutanları ile sıcak temaslarda bulunulmuştur. Birinci Türk Tugayı’nın görev süresinin sonuna doğru 38’inci enlem hizasına tekrardan kavuşulması ile Kuzey Kore ile ateşkes süreci başlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde büyük harekâtlar yerine daha ziyade mevzi çatışmaları ve geniş ölçekli manevralar olmuştur²⁵⁶. Bu da cephe gerisinde ele geçen zaman zarfında müttefik ordu komutanlarının birbirleriyle karşılıklı iletişim kurmaları açısından bir fırsat olmuştur.

İkinci Türk Tugayı zamanında yani 1951-1952 yılları arasında Albay Nuri Pamir’in günlüklerine göre ciddi miktarda Amerikalı subay ile samimi ilişkiler kurulmuştur. Pamir’in nazikçe bir üslupla eleştirdiği bir konu da Türk generalinin sahip olduğu kaba üsluptur²⁵⁷. Bu kaba üslup meselesi gerçekten de Türkleri temsilen orada bulunan bir generale yakışmamaktadır. Konuyla alakalı Anzak gününde Avustralyalı komutanların davetinde ciddi bir skandalın eşiğinden dönülmüştür. Burada cereyan eden hadisede Avustralyalı bir komutan yemek esnasında İngiliz kraliçesinin resminin altında Türklerin onuruna kadeh kaldırarak “Şimdi en sevgili dostumuz olan eski düşmanlarımıza” demiştir.

²⁵⁴ Bruce C. Clarke, Oral History Interview by Jerry N. Hess, Truman Library, January 14, 1970.

²⁵⁵ Tahsin Yazıcı, **age**, 233.

²⁵⁶ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 149; Turgut Sunalp, **age**, 109.

²⁵⁷ Puna Pamir, Erhan Çifci, **age**, 102.

Bunun üzerine sıra kendisine gelen ve neyse ki İngilizce bilmeyen tuğgeneral Namık Argüç ayağa kalkar ve masaya vurarak “Türk milleti dostu düşmandan ayırmasını bilir! Vatanına saldıranları da her zaman denize döker, dönecektir! Zaferimizin şerefine!” diyerek karşılık verir. Bunun üzerine durumun vahametini anlayan çevirmen asteğmen Refik Erduran “önce dost, sonra düşman olunacağına tersi daha iyidir. Türkler sizinle ilişkilerin ikinci seçeneği izlemiş olmasının mutluluğu içindedirler. Şerefimize!” diyerek durumu idare eder²⁵⁸.

Burada az çok siyaset bilen, bilmese dahi en azından nezaket kuralları çerçevesinde konuşması bilen bir generalin eksikliği ciddi şekilde hissedilmektedir. Öylesine hassas bir yemekte öyle cümle kurulması pek uygun düşmemiştir. Böylesi bir durumda akli başında genç askerlerin olay yerinde olması durumu kurtarmaya yetmiştir. Zaten genç askerler hem yabancı askerlerle uyum ile alakalı hem de savaş esnasında çeviklikleri ile Kore Harbi’nde hep ön planda olmuşlardır²⁵⁹. Birinci Dünya Harbi’nde olduğu gibi Kore Harbi’nde de gençlerin kullanılması birleşik harekât içerisindeki etkililiği ve verimliliği artırmıştır.

İkinci Türk Tugayı komutanı Namık Argüç ile alakalı bir malumat da kendisinin Amerikalılara hoş görünmek maksadıyla kendi personelini gerekli yahut gereksiz birçok harekâtın içerisine sokmasıdır. Burada en çok öne çıkan da esir yakalama operasyonlarıdır. Esir edinme işi normal süreç içerisinde zaten olmasına karşın Amerikalı komutanların daha fazla esir elde edilmesi ile ilgili düşüncelerini emir telakki eden Türk general birçok zayıfın verilmesine dahi göz yumarak yabancı müttefiklere karşın kendisini göstermekten çekinmemiştir²⁶⁰. Esasında sadece kendisine verilen işin yapılması yeterli olacakken böyle fazladan işlere girişilmesi mantıken de uygun değildir. Konuyla alakalı Tugay komutan yardımcısı Albay Pamir de general ile yaşadığı olumsuzlukları dile getirmektedir²⁶¹.

İkinci Türk Tugayı zamanında ciddi çarpışmaların olmaması dolayısıyla komuta kademesi dikkatini idari mevzulara vermiştir. En büyük yer kaplayan mesele de ordu içi disiplinin sağlanması ile ilgilidir. Bununla alakalı da karşılaşılan mevzulardan bir tanesi kaçak viski ve sigara ticaretidir²⁶². Amerikalı komutan yahut askerlerle gerekli anlaşmanın sağlanması ile Türk askerî personelinden bazı kimseler para

²⁵⁸ Refik Erduran, **age**, 93.

²⁵⁹ Bahtiyar Yalta, **age**, 230, 264.

²⁶⁰ Refik Erduran, **age**, 91.

²⁶¹ Puna Pamir, Erhan Çifci, **age**, 101-102.

²⁶² **age**, 150.

karşılığında viski ve sigara satışına bulaşmışlardır. Bunun haricinde yine istekleri dışında yerli kadınlar ile cinsi münasebette bulunanlar da bulunmaktadır²⁶³.

Burada belirtilmesi gereken bir husus vardır. Yukarıda Türk Tugayı'nın dini programları icra etmesinden bahsedilmişti. Yine cephede bayram namazlarının kılınmasına devam edilmiştir. Hatta cephede ezanlar dahi okunmaktadır²⁶⁴. Bu gibi dini unsurlar askerlere moral verecek nitelikte olduğundan bunlara izahat verilmiştir. Ancak bu dini ibadetlerle alakalı söylemler ilginçtir ki Birinci Dünya Harbi kapsamında incelenen Kanal harekâtında söz konusu olmamıştır. Dini bütün Osmanlı devletine mensup Türk askeri böyle söylemlerde bulunmazken seküler Türkiye Cumhuriyeti'ne mensup Türk askerî personeli bu söylemlerde bulunmuştur.

Dini meselelerin yanında açıkça ifade edilen bir husus da kadın meselesidir. Kore'de bulunan Türk askerî personelinin cinsel ihtiyaçları da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hem üst düzey komutanlarca hem asteğmen rütbesindeki hem de erlerce bu açıklamalara yer verilmiştir²⁶⁵. Bu husus ile alakalı Birinci Dünya Harbi yıllarında bu derece bir açıklık söz konusu dahi değildir. Buradan da anlaşılmaktadır ki askerin ve dolayısıyla anılan dönemin insanının zihniyeti gittikçe daha liberalleşmekte ve şeffaflaşmaktadır. Aynı durum pek muhtemel Amerikan askerî personelince de yaşanmaktadır.

İkinci Türk Tugayı zamanında en sarsıcı olarak yaşanan durum ise görev sürelerinin sonlarına doğru tugay komutan yardımcısı Alb. Nuri Pamir'in şehit olmasıdır²⁶⁶. Bu acı kaybın etkisi aynı zamanda üst düzey bir komutan olması dolayısıyla daha da etkili olmuştur.

Üçüncü Türk Tugayı'nın görev süreci boyunca da önemli çatışmalar olmuştur. Bunun da sebebi artık ateşkes antlaşmasının sağlanmasına yaklaşılmış olmasındandır. 1953 baharında yapacakları saldırılar karşısında ellerinin güçlü olmasını bekleyen Çinliler son bir bahar harekâtı yapma işine girerler. Bu harekâtı karşılama işi yine Amerikalı müttefikleri ile beraber Türklere kalmıştır²⁶⁷. Aslında bakıldığında zaman Kore Harbi süresince Türklerin görev aldığı yerler genel itibarıyla kilit noktalardır. Bunun bir tesadüf yahut planlı bir durum olup olmadığı siyasi ve askerî karar alma mekanizmasındaki alınan kararların analizleri sonucunda ortaya çıkarılabilir. Ancak şu raddede konuyla alakalı bir tez ileri sürmek mümkün değildir.

²⁶³ Puna Pamir, Erhan Çifci, *age*, 15.

²⁶⁴ *age*, 112.

²⁶⁵ *age*, 150, 17; Bülent Ruscuklu, *age*, 110.

²⁶⁶ Cem Fakir, *age*, 111.

²⁶⁷ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 157-159.

Ateşkes antlaşması öncesinde yaşanan bu muharebeler şiddetli ileri karakol savaşları şeklinde nitelenmektedir. Mayıs ayını kapsayan bu muharebelerin en şiddetlileri de 15 Mayıs ve 28-29 Mayıs tarihlerinde olan Vegas, Doğu Berlin, Batı Berlin ve Berlinler, Vegas, Elko, Karsan muharebe ileri karakol savaşlarıdır²⁶⁸. Bu muharebeler genel itibariyle Vegas muharebeleri olarak da adlandırılmaktadır. Zikredilen ileri karakolların isimleri Kore’de bulunan isimlerden değil orada görev yapmakta olan Amerikalı askerlerin karakol tepelerine verdikleri isimlerden meydana gelmektedir²⁶⁹.

Yabancı memlekette kendi memleketinden isimlerin konulması suretiyle sanki daha eve yakınmış gibi bir atmosfer oluşturulmuştur. Bu da aslında askerlerin moralleri alakalı yapılmış olan güzel bir hamledir. Bu isimlendirme işi Amerikalılarca İkinci Dünya Harbi zamanında da uygulanmıştır. Faydası olduğu düşünülen bu işin, Türk askerlerince de girecek oldukları muharebelerde kullanılması uygun düşecek bir harekettir. Böylelikle yabancı topraklarda bulunan askerler kendilerine vatan parçasını hatırlatan yerlerin konumunu da iyi belleyerek genel anlamda harekâtın etkililiğine ve verimliliğine de katkıda bulunacaklardır.

Vegas muharebeleri sonucunda her ne kadar bazı ileri karakol tepeleri kaybedilip bazılarının tutulması sağlansa da emir gereği bu karakollar boşaltılmıştır. Muharebeler sonucunda Türkler ciddi kayıplar vermelerine rağmen Çinlilerin önemli ölçüde oldukları yerde tutulmasını sağlayarak yine önemli bir başarı sağlamışlardır²⁷⁰. Hatta bu başarı neticesinde Türk Tugayı Amerikalılarca liyakat nişanına layık görülmüşlerdir²⁷¹. Bu muharebelerin sonucunda da kesin ateşkes antlaşmasına giden süreç hızlanmış ve netice itibariyle 27 Temmuz 1953 tarihinde karşılıklı ateşkes antlaşması imzalanmıştır²⁷². Bu imza sürecinden sonra da Türk Tugayları Kore’ye gitmeye devam etmişler ancak düşmanla sıcak temasta bulunmamışlardır. 1960 itibariyle Kore’ye tugay gönderilmekten vazgeçilerek bölük gönderilmeye başlanmıştır. 1965 itibariyle manga seviyesinde temsil edilen Türk askerî personeli 1971’de Kore’den tamamen çekilmiştir²⁷³.

²⁶⁸ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 157-167.

²⁶⁹ Cem Fakir, **age**, 119.

²⁷⁰ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 165-167.

²⁷¹ Ali Denizli, **age**, 267.

²⁷² Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 173.

²⁷³ Hee-Chul Lee, **Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açından Türkiye-Kore İlişkileri** (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizin, Sayı 224, 2007), 55; Cem Fakir, **age**, 131.

5. TÜRK ASKERÎ PERSONELİNİN EDİNDİĞİ BİRLEŞİK HAREKÂT TECRÜBELERİNİN MUKAYESESİ

5.1. Birleşik Harekât Çerçevesinde Kanal Harekâtı'ndan Alınan Dersler

Birinci Dünya Harbi, Türk ordusunun Kırım Harbi'nden sonra iştirak ettiği ikinci ve o zamana kadar ki en kapsamlı birleşik harekât deneyimidir. Bu deneyimi Alman askerî personeli ile yaşayan Türk ordusu, çok uluslu operasyonlar olarak da nitelenen bu birleşik harekât neticesinde geleceğe örnek olması açısından çok önemli tecrübeler kazanmıştır. Yazı içinde de belirtildiği üzere tüm bu tecrübelerin merkezindeki insanın her daim aynı kalması sebebiyle bu yaşanmışlıklar ileriki zamanlar için de bir ders niteliği taşımaktadır.

Türk askerî personeli her ne kadar Alman askerî personeli ile birleşik harekâtı tecrübe etmiş olsa da anılan dönemdeki askerî doktrinlerin yakınlığı bakımından Türk askerî personeli esasında Avrupa kültürü ile bu birleşik harekât tecrübesini pekiştirmiştir. Birinci dünya harbinde Almanlarla hemen hemen her cephede yoğun bir birliktelik ile beraber çalışan Türk ordusu, Kanal Cephesi'nde de bu birlikteliği sürdürmüştür.

Alman siyasi aklının ürettiği bir strateji olarak Süveyş kanalının taciz edilmesi görevinde beraber olan bu ekip, yaşanmışlıkları itibariyle birçok anı ve dolayısıyla birçok tecrübeyi gelecek nesillere aktarmıştır. Yerel bazda elde edilen bu tecrübeler genele doğru bir evrilme yaşayarak günümüz modern doktrinlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yerel tecrübelerin Kanal Harekâtı süresince olanlarına burada mümkün olduğu nispetçe değinilmeye çalışılacaktır. Bu süreç de askerî komuta kontrol alt sistemlerinin ana unsurları olan personel, istihbarat, harekât ve eğitim, lojistik alanlarına göre sınıflandırılmak suretiyle işlenecektir.

5.1.1. Personel Alanında Alınan Dersler

5.1.1.1. Askerî Komuta ve Kademenin Belirlenmesi

Çok uluslu siyasi birlikteliklerin harp sahasındaki devamı olan birleşik harekâtlar için öncelikli olarak halledilmesi gereken meselelerden biri yönetim şemasının oluşturulmasıdır. Bir lider ülke belirlenip onun emrine mi girileceği yahut koalisyon

şeklinde ortaklaşa kararlar alınarak beraber mi hareket edileceği konusu nihai bir karara bağlanmalıdır. Alınan bu karar da en kısa zamanda resmileştirilmelidir.

Birinci dünya harbi zamanı için konuşulacak olursa Osmanlı Devleti, Almanya ile anlaşmıştı onun liderliğini gayri resmî olarak zaten kabul etmiştir. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin daha ilk başta kendi kendine dahi yetememesi durumudur¹. Savaşlardan çıkmış, gereken teçhizatı, mühimmatı, askerî personeli ve de mali durumu olmayan bir devletin Almanya gibi bir devlet karşısında ortaklık konuşması pek mümkün değildir. Bunu pek tabi bilen Almanya da gerek diplomatik ilişkilerde gerekse de askerî birlikteliklerde kendi üstünlüğünü bir şekilde hissettirmiştir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Alman Genelkurmayı karşısında Türk Genelkurmayı âdeta bir ast durumuna düşmüştür. Yani burada lider devlet olarak Almanya'yı tanımıştır. Ancak bu durum yazıya dökülerek resmileştirilmemiştir. Almanya da bu hususa pek eğilmemiştir. Bu durumun vahameti Türk ordusu Çanakkale'de ve Kut'ül Amare'de önemli başarılar kazandığı zaman Türk Genelkurmayı ve Türk personelinin özgüveninde bir artma meydana geldiğinde ortaya çıkmıştır.

Alman çıkarları ve Türk çıkarlarının kesiştiği en ufak noktada dahi emirler çarpıtılmaya yahut uygulanmamaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise savaş başladıktan yaklaşık iki sene sonra 31 Ekim 1916 tarihinde başkomutanlık kararnamesi imzalanmış ve Alman İmparatoru başkomutan ilan edilerek diğer milletlerin genelkurmay başkanları da kendisinin vekili ilan edilmiştir². Esasında bu durumun daha ilk başta yapılması gerekmekteydi. Ancak o zamanlar siyasilerin askerî zihniyetle olaylara yaklaşamaması sebebiyle böyle bir durumun ortaya çıktığı düşünülebilir.

Siyasilerin kendi aralarındaki ilişki biçiminin askerlerin de aralarında olduğunu düşünmesi de ayrı bir problem sahasıdır. Türk diplomatlar ile Alman diplomatların çok iyi anlaşması Türk subaylar ile Alman subaylarının da çok iyi anlaşacağı anlamına gelmez. Dolayısıyla birleşik harekâtın zeminin hazırlanmasında etkili olan siyasilerin planlama ve icraat aşamalarında konuyu askerlere yahut askerî düşünce biçimine sahip kişilere bırakmaları gerekmektedir.

¹ Friedrich Freiherr Kress von Kressenstein, **Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk (Mit den Türken zum Suezkanal)**, çev. Tahir Balaban (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007), 17.

² Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916, ATASE, 79.101.399.001.02.

5.1.1.2. Kişisel Bazda Personel Uyumunun Sağlanması

Kanal harekâtları gibi başarısızlıkların olduğu durumlar asker içinde gerginlik yaşanmasının en önemli sebeplerinden bir tanesidir. Başarısızlık olsun yahut olmasın askerin içindeki gerginliğin bir başka deyişle negatif enerjinin alınması da kişisel bazda yapılacak olan temaslarla mümkündür. Bunun da ilk adımı ne olursa olsun askerin yüzüne bakıp onunla karşılıklı konuşabilmekten geçmektedir.

Sosyal yaşam alanlarında beraber bulunulması komutanın askerlerine yaklaşması açısından güzel bir fırsattır. Anılan dönemdeki hatırat göstermektedir ki en yumuşak zamanlar yemek yeme anlarıdır³. Buralarda genellikle yerli yabancı personel arasında bir sıkıntı meydana gelmemektedir. Aksine birbirleri arasındaki paylaşımcılık ve muhabbet daha da artmaktadır. Subaylarının erlerle beraber yemek yemesi de askerler açısından moral verici bir durumdur. Subay ile er aynı masaya oturmaz derler. Ancak burası gibi harp sahalarında beraber oturmanın faydaları görülmüştür.

Bir diğer husus da komutanın askerini ziyaret etmesidir. Burada hastanede yaralı yatan yerli ve yabancı personelin ziyaretinden bahsedilmektedir. Konuyla alakalı yaşanan bir hadisede askerlerin her ne kadar hastane şartları iyi olmasa da komutanlarının kendilerini ziyaret etmeleri sebebiyle ne derece mutlu olduklarından bahsedilmektedir. Bu da göstermektedir ki komutanın ara ara sadece hastane değil diğer kıta ve bölükleri de ziyaret etmesi askerlerin içindeki moral ve motivasyonun yükselmesi dolayısıyla da negatif enerjinin alınması açısından büyük önem arz etmektedir.

Askerlerin içerisinde bulunulması gereken bir diğer alan da dini aktivitelerdir. Komutanın aynı dini paylaştığı askerler ile beraber dini faaliyetlere katılması askerlerin moral ve motivasyonunun yükselmesi açısından yine önemlidir. Ayrıca dinin askerî motivasyona olan katkısı da hesaba katıldığında burada bir taşla iki kuş vurulmaktadır. Komutanın bunu yapması diğer dinlere mensup askerî personelin alınmasıyla değil dini değerlere sahip olan bir komutana sahip olmanın getireceği saygınlıkla karşılanması ile sonuçlanır. Buradan da askerlerin dini hassasiyetleri kullanılarak asker içindeki gerginliğin azaltılması sağlanabilir.

³ von Kress, **age**, 168.

5.1.2. İstihbarat Alanında Alınan Dersler

5.1.2.1. Yerel İstihbarat

Siyasilerin ilgilenmesi gereken bir diğer konu ise yerel istihbarat sağlanması açısından gidilecek bölge ile ilgilenilmesidir. Almanların yaptıkları ve memnun kaldıkları bir uygulama olarak Kudüs ve Filistin bölgesinde küçük Alman kolonilerinin kurulması bölge ile alakalı sağlıklı bilgi akışının sağlanması açısından önemlidir.

Bu Alman kolonileri sayesinde Almanlar eğer Türkler ile beraber hareket etmemiş olsaydılar dahi bölgede tutunmayı başarabilirlerdi. Çünkü gönüllü olarak senelerdir orada duran Almanlar bölgenin dili, dini, gelenek ve görenekleri konusunda önemli bir bilgi birikimine sahip olmuşlardır. Ayrıca halkın güvenini kazanarak Almanya yanlısı propaganda faaliyetleri de yaparak bölgede iş bitirici bağlantılar kurmayı da başarmışlardır⁴.

Almanlar tarafından icra edilen bu uygulama göstermektedir ki bölgeye gitmeden evvel bölgede hali hazırda sivil toplulukların bulunması devletlerin bölge halkını kazanması ve askerine sağlıklı bilgi sağlaması açısından faydalı bir faaliyettir.

5.1.2.2. Basın ve Medyanın Kullanılması

Basın ve medyanın kanal harekâtları üzerindeki ciddi orandaki etkisi daha ziyade İngiliz tarafında görülmektedir. Bunun sebebi ise Süveyş kanalını kendilerine set eden İngiliz ordusunun İngiliz medyasında sert bir dille eleştirilmesi sonucu hükümetleri devreye girmiş ve İngiliz Savaş Bakanı'nın bölgeyi tekrardan incelemesi sonucunda kanalın savunma aracı değil savunulacak bir araç olduğu hatırlatılmıştır. Bundan sonraki süreçte de İngiliz ordusu kanalın doğusuna yerleşmiş bu da Türk ordusunun işini zorlaştırmıştır.

İngiliz tarafında basın ayağı askerî stratejilerin etkilenmesi hususunda çalışırken Türk tarafındaki basın ayağı ise daha ziyade kamuoyunun yönlendirilmesi hususunda çalışmıştır. Bu da kanal harekâtının kamuoyuna Mısır Seferi adı altında lanse edilmesi ile olmuştur. Böylelikle toplumda infial yaratılarak Türk kamuoyunda genel kabul gören bir meşruiyet kazanılmıştır.

Her ne durumda ve şekilde olursa olsun basın ve medya kullanılarak 1915 şartlarında dahi toplum kazanılmaya çalışılmış ve hatta askerî stratejilerin belirlenmesinde ön ayak olmuşlardır. Böylesine etkili bir gücün askerî üstler

⁴ von Kress, **age**, 173, 232.

tarafından da etkili ve verimli kullanılması sonucunda ise birleşik harekâtın muvaffakiyetle sonuçlandırılması daha kolay hale getirilebilir.

5.1.3. Harekât ve Eğitim Alanında Alınan Dersler

5.1.3.1. Harekât Merkezinin Oluşturulması

Birleşik harekât icrası yapan milletler açısından önemli olan bir diğer husus askerî harekâtın tek bir elden yönetilmesi hususudur. Bu bir nevi hedeflerin ve emirlerin ortaklaştırılması olarak da öngörülebilir. Eğer harekâta başlayan askerlerin her birinin kafasında farklı bir hedef bulunursa bu harekâttan bir başarı beklemek pek gerçekçi olmaz. Bu kaniya kanal harekâtı ile alakalı Almanların “kanalı taciz etme” hedefi koyarken Türklerin “Mısır’ı fethetme” hedefi koyması neticesinde ulaşılmıştır.

Hedeflerin karşılıklı olarak birleştirilmemesi sonucunda farklı milletlerden olan askerlerden birisi daha az efor sarf ederken bir diğeri çok daha fazla efor sarf etmek durumunda kalabilir. Bu da çok efor sarf eden askerin maneviyatının düşmesine vesile olur. Bunun çözümü ise herkesin aynı paydada birleştirilerek ve aynı emirler aynı emekle takip edilerek daha uyumlu bir harekâtın icra edilmesiyle sağlanabilir. Ancak bu uygulama şeklini merkez, harp sahalarından kendisini soyutlamak olarak algılamamalıdır. Çünkü elde edilen tecrübeler uzaktan askerî harekâtın cereyanına müdahale etmenin hiçbir şekilde olumlu netice vermediğini göstermektedir⁵.

Harekât merkezinin oluşturulmasının bir diğer nedeni de haberleşme ve iletişim hatlarının da tek merkezden yapılması meselesidir. Haberleşmenin merkezileştirilmemesi halinde farklı milletlerden subaylar kendi üstünden daha ziyade kendi milletinden olan üstünü dinlemeye başlayabilirler. Bu da birleşik harekâtın sağlıklı bir şekilde icra edilmesi açısından sıkıntı teşkil edebilir. Bunun güzel bir örneği Cemal Paşa’nın von Kress’i konuyla alakalı uyarması ile ortaya çıkar. Cemal Paşa von Kress’den Alman ıslah heyetiyle yaptığı telgraf görüşmelerinin şifresini ister. Von kress de vermez. Bu göstermektedir ki aksi bir durum olduğunda von Kress üstü Cemal Paşa’yı değil merkezdeki Alman generalini dinleyecektir.

Haberleşmenin merkezileştirilmesinden kasıt da burada görüşülen ve konuşulan şeylerin kontrol altında tutulmasıdır. Elbette ki kimsenin kimse ile konuşması engellenemez. Ancak birlik ve düzeni engelleyebilecek şekilde bir oluşum da istenmez. Dolayısıyla getirilecek olan bir şeffaflık ilkesi ile bu sıkıntıya bir çözüm getirilebilir. Bunun başarılması da merkezi tek bir haberleşme kanalı ve hiyerarşisi

⁵ von Kress, **age**, 292.

olmasına bağlıdır. Eğer haberleşme tek hiyerarşik kanaldan işlerse ne olursa olsun ast üstünü aşmadan başkalarını bilgilendiremeyecek, bilgilendirse dahi şeffaflık ilkesi gereği aktarılan bilgiler görülebilecektir. Bu da sağlıklı bir birleşik harekât idaresinin önünü açacaktır. Konuyla alakalı Cemal Paşa hem von Kress'i hem de Alman üstlerini birçok defa uyarmıştır. Zaman zaman Cemal Paşa'nın atlanarak yukarıdan direkt von Kress'e yazılması⁶ ve Alman nişanlarının verilmesi işinin direkt tepeden von Kress'e verilmesi⁷ gibi konular Cemal Paşa tarafından fark edilmiş ve bunun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Birleşik harekât bünyesindeki askerî personel içerisinde çift başlılık olmaması ve düzenli bir işleyişin sağlanması açısından bu konunun tek merkez olan harekât merkezinde haberleşme kanalının yine tekleştirilerek çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Haberleşme ile ilgili görevlendirilecek olan personelin kıtalar arası emirlerin ulaşım ulaşmadığı ile de ilgilenmeleri gerekmektedir. Konuyla alakalı; birinci kanal harekâtında kanal bölgesinde sıcak temasa geçildikten sonra geri çekilme kararı alınmıştır. Ancak bu doğrultuda kıtalara gönderilen emir bazı kıtalara ulaşmamıştır. Bunun neticesinde merkez kolun haricinde diğer kollarda olmak üzere bu emrin uygulanmadığı ve temasta kalınarak kayıpların verildiği sonradan anlaşılmıştır. Bunun önüne geçebilmek için de emirlerin iletilip iletilmediğinin kontrolünün yine bu haberleşme merkezince yapılması bu işe bir çözüm olabilir.

5.1.3.2. Planlara sadık kalınması

Süveyş kanalı üzerine düzenlenen iki kanal harekâtında da tekrarlanan durum iki kademe halinde kanala ileri yürüyüş planlanmışken ikisinde de bu hareket tek kademe ile yapılmıştır. Birincisinde Cemal Paşa'nın su yetersizliği mazeretiyle bu durum yaşanırken ikincisinde de ikinci kademeyi oluşturacak birliğin başka bir bölgeye gönderilmesi ile yaşanmıştır.

Bu iki durumda da plana sadık kalmama ortak özelliği bulunmaktadır. İstenildiği takdirde Cemal Paşa bu iki harekâta da ikinci kademelerin kullanılmasını sağlayabilirdi. Nihayetinde harekâtların sonuçları müspet yönde değişebilirdi. Ancak konuyla alakalı hatıralarda pek yorum bulunmamaktadır. Plan yapıldığında bu uygulanmak için yapılır. Bu planların yapılmasında da planlamadaki sorumlu personelin geceli gündüzlü çalışmaları sonucunda verdikleri emek bulunmaktadır.

⁶ Ali Fuad Erden, **Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003), 214.

⁷ Ali Fuad Erden, 2003, 22-23.

Oluşturulan harekât merkezi bu durumla alakalı orijinal plana sadık kalınmasını sağlayarak daha disiplinli bir harekâtın olmasını sağlayabilir. Aksi halde buradaki düzenli ordudaki düzensizliklerin önüne geçilemez.

5.1.3.3. Ortak Bir Dilin Kullanılması

Türk personelinin Almanlarla yaşadığı bir problem de dil meselesidir. Türk subaylarının konuyla alakalı avantajı uzun yıllar kara askerî eğitiminin Alman ekolü üzerinden yapılmasıdır. Bu da askerlere Almancaya karşı bir aşinalık kazandırmıştır. Özellikle genç subaylar içerisinde Almanca rahatlıkla konuşulan ve anlaşılan bir dil haline gelmiştir⁸. Ancak bu durum ordunun geneli için maalesef söylenememektedir. Öyle ki harekâta sonradan dâhil olan Avusturya askerî personeli ile Türk ve Alman askerî personelleri de tercüman vasıtasıyla anlaşmışlardır⁹.

Almanca konuşulamayan mahallerde anılan dönemin popüler dili olan Fransızca devreye girmektedir. Biraz okul gören kimseler en azından bu yolla yabancı subaylar ile anlaşabilmiştir. Bu iki dile de aşinalığı olmayanlar emirleri anlayamamaktadırlar veya işlerine gelmeyen durumlarda emrin uygulanmasını ağırdan almaktadırlar. Bunu da yabancı müttefiklerine “acele işe şeytan karışır” atasözü ile izah etmektedirler¹⁰. Bu halde iken bile belirli bir süre sonra karşılıklı dil bilmeyen kişiler kendilerince iyi kötü bazı kelimeler öğrenerek bir şekilde iletişim kurmayı başaramışlardır.

Buradan elde edilen ders ortaklaşa harekâta çıkmazdan evvel karar alma aşamasında hangi dilin ortak dil olarak kullanılacağına da belirlenmesidir. Böylelikle her devlet kendi personelini bu dil konusunda eğitecek ve karşılıklı anlaşamama sorunu da çözülmüş olacaktır.

Burada ortaya çıkabilecek bir diğer sorun belirlenen ortak dilin kolay olup olmamasıdır. Misal verilecek olursa Türkiye ile Almanya bu konuda biraz zorlanmışlardır. Çünkü alfabeler farklıdır. Birisi Latin harfleri kullanırken diğeri Arabi harfler kullanmaktadır. Ancak Türkler Avrupa ile olan uzun soluklu ilişkileri nedeniyle bu durumu aşmışlardır. Fakat yine yabancı terimler ve özel isimler zikredilirken karışıklık olmaması için Arap harfleri Latin harfleriyle beraber yazılmıştır¹¹. Bunun

⁸ von Kress, *age*, 30-31.

⁹ İsmet Tosun Saral, Emre Saral, **Çanakkale ve Sina-Filistin Cepheleğinde Avusturya-Macaristan Ordusu Topçu Bataryaları** (Ankara: Türk Macar Dostluk Derneği Yayını No:9, 2012), 55.

¹⁰ Hans Guhr, **Anadolu'dan Filistin'e Türklerle Omuz Omuz**, çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 161.

¹¹ Askerî Ceride, 27 Şubat 1917-19 Mart 1917, ATASE, 400.63.1576.024.03.

yanında Türkiye'nin Çin yahut Rusya ile beraber harbe girdiği düşünülecek olursa bu sefer de Kiril alfabesi ve Çin alfabesi ile karşılaşılacaktır. Dolayısıyla öğrenilmesi ve kullanılması kolay ortak bir dilin mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Birleşik harekât bünyesindeki tüm personelin sağlıklı iletişimi açısından bir ortak dil belirlenmesi bu yüzden önemlidir.

5.1.3.4. Astın Üstünü Bilgilendirmesi

Bilgilendirme konusunda astların üstlerine karşı bir eksikliği söz konusu bulunmaktadır. Bunun sebebinin yerli ve yabancı personel arasındaki kültürel farklılıklara dayandırmak belki de durumu açıklayan tek sebeptir. Örnekler ile gidilecek olursa ilk olarak yukarıda da bahsi geçen birinci kanal harekâtı sırasında emrin ulaşmaması durumuna bakılması gerekir. Burada emir gitmese dahi oradaki komutanın kendisi ile alakalı malumatı üstlerine ulaştırmış olması gerekirdi. Çünkü orada on altı saatlik bir iletişimsizlik söz konusudur. Böylesine geniş kapsamlı bir harekâta inisiyatif olarak tek başına karar vermek doğru değildir. Bunun kesinlikle bildirilmiş olması gerekirdi.

İkinci olarak von Kress'in hastane teftişi örneği verilebilir. Hastanede gereken malzemelerin bulunmaması durumu olduğu halde oradan sorumlu personel konuyla alakalı üstünü bilgilendirmekten kaçınmıştır. Hâlbuki bilgilendirme yapılsa gereken malzemelerin temini sağlanacaktır. Ancak nedense bu bilgilendirme mesajlarını göndermek istememişlerdir. Bunun yanında komutanlarının kendileri ile ilgilenmeleri ise hoşlarına gitmiştir¹². İşte burada denilebilir ki bu askerlerde bir ezilmişlik psikolojisi bulunmaktadır. Komutanı ile irtibat kurmayı kendine yakıştıramamaktadır. Bunun başka bir açıklaması olamaz.

Üçüncü olarak da ikinci kanal harekâtı sırasında iaşeden sorumlu bir Türk subayının yedek tayinleri de asıllarıyla birlikte vermesi meselesidir. Tüm tayinleri verince tayinsiz kalan ordunun bu durumu yine komutana arz edilmemiştir. Bunun gibi birçok örneğe daha rastlanılabilir. Ancak bu sorunun aşılması ve nihayetinde üstlerin sahada neler olup bittiği ile alakalı malumat sahibi olması harekâtın sağlıklı işleyişi açısından çok önemlidir.

Konuyla alakala teamüllere bir misal verilecek olursa von Kress, Enver Paşa'nın teftişi sırasında ayakkabısız askerleri ön tarafta sıraya dizer. Bunu Enver Paşa'nın "tüm eksiklikleriniz giderilecektir" sözünü kendisine hatırlatmak için yapar. Ancak bu davranışı için sonrasında Cemal Paşa tarafından fırça yer. Bunun da nedeni doğu

¹² von Kress, **age**, 119.

adetlerinde astın üstüne çirkin bir şey göstermesinin ayıp olmasıdır¹³. Hastane meselesi ve diğer meselelerde bilgilendirmeden kaçınma belki de ayıp olarak görünen bu işlerin yukarıya yansıtılmak istenmemesidir.

5.1.3.5. Oryantasyon Programı

Birinci dünya harbinde özellikle Ortadoğu'da görev yapmaya giden Alman personel açısından dillendirilen mevzu gittikleri yer ile alakalı bilgilendirilmemeleridir. Bu konuda da kendileri haklıdır. Haksız oldukları konu ise kendilerinin de bilgilendirilmeyi istememiş olmalarıdır. Oryantasyon programlarında ne gibi konular hakkında bilgi verilmesi gerektiği anılan bölgedeki hatırata bakılarak bir nebze de olsa anlaşılabilir.

Öncelikli olarak yabancı memlekete gidecek personel açısından gideceği yer ile alakalı siyasi atmosferin kendisine bildirilmesi gerekmektedir. Bununla alakalı von Kress Osmanlı siyasetindeki Arap hassasiyetini bilmediklerini ve konuyla alakalı bilgilendirilmiş olmayı istediklerini belirtmektedir. Bunlara rağmen Türk meslektaşları karşısında Almanlar siyasi konularda susmasını bilmişlerdir¹⁴. Bu da kendilerine müttefikleri ile beraber uzun vadede sağlam ilişkilerin kurulu kalmasına vesile olmuştur. Ermeni meselesi gibi nazik bir konuda dahi piyasada Türk müttefiklerinin aleyhinde göze batacak şekilde hareket etmeyerek herhangi bir fitnenin oluşmasını engellemişlerdir¹⁵. Alman askerî personeli siyasi olarak her ne kadar bilgilendirilmemiş olsa da siyasi konularda susarak bir sıkıntının yaşanmasının önüne geçmişlerdir.

Bir diğer konu da yabancı personel açısından yerel dinin de bu oryantasyon programında anlatılması gerekmektedir. Dini doğru bir şekilde bilmeyen yabancı subaylar gittikleri yerlerde konuyla alakalı manipüle edilerek yanlış kararların uygulanmasına seyirci kalabilirler. Konuyla alakalı devletlerin ölüme terkedilmeleri ve bit temizliğinde bitlerin öldürülmemesi örnekleri verilebilir.

Personele gidilecek yerin coğrafi özellikleri de anlatılmalı ve hatta gösterilmelidir. Alman personelin çöl ortamına geldiklerinde hayatlarında ilk defa deve görmeleri bu duruma bir örnektir. Deve görmemiş olmakla kalınmayıp devenin nasıl kullanılacağı ile alakalı bir talimname dahi bulunmamaktadır. İlk defa görenler arasında deveye merdiven ile binileceğini zannedenler dahi olmuştur. Çöl iklimine gelmezden evvel bu Alman subaylara en azından bir defa deve gösterilmiş olsaydı geldiklerinde deve

¹³ von Kress, **age**, 176.

¹⁴ **age**, 27, 34.

¹⁵ **age**, 159, 257.

ile ilgili şeyleri öğrenmek için harcayacağı zamanı daha etkili şeyler üzerinde değerlendirebilirlerdi. Buradan cepheye gitmezden evvel cephede kullanılacak silahların da gösterilmesi gerektiği manası çıkarılabilir.

Cephe öncesinde bilgilendirilmemenin zorluklarını yaşayan von Kress Birinci Kanal Harekâtı öncesinde ilk iş olarak çölü keşfe çıkmıştır. İkinci Kanal Harekâtı için daha sonradan gelen Alman personelini de harekât öncesinde keşif için çöle çıkarmıştır¹⁶. Böylelikle bölgeyi bizzat inceleme fırsatı bulan Alman personel harekât zamanında daha rahat etmişlerdir.

Bir diğer mesele de gidilen yerdeki insanların kültürünün öğretilmesidir. Bununla alakalı Türkler içerisinde hediyeleşme ve taltifin önemini geç fark eden Alman personelin durumu örnek gösterilebilir. Kimi durumlarda özellikle merkez Almanya'da bu durum hiç anlaşılamamıştır. Misal olarak von Kress'in merkezden bazı hediye ve nişanları istemesi üzerine böyle şeylere gerek olmadığı kendisine söylenmiştir. Hâlbuki kendisi iyi sözler ve hediyelerle arkadaşlıkların daha sıkı olduğunu ve iyi işlediğini tecrübe etmiştir. Ancak bu tecrübeleri daha sonradan "Türkleşmiş" denilerek tekrardan yok sayılacaktır.

Konuyla alakalı hem İstanbul hem de Sofya'da Alman irtibat subaylığı yapmış Yarbay von Bardenleben Türkleri tanıyamadıklarını ve her şeye kendi gözlüklerinden baktıklarını itiraf etmiştir. Burada hem Osmanlı makamları hem de Alman makamları aşağı kademelerde cereyan eden vukuatlara ve aşağıdan gelen eleştirilere kayıtsız kalmayıp olaylara daha yapıcı ve katılımcı bir şekilde yaklaşırsalardı belki de geline noktalar çok daha farklı olurdu¹⁷.

5.1.3.6. Personel Uyumunun Sağlanmasında Yapılması Gerekenler

Birleşik harekât müddetince başarılı olmanın kuralı başarılı ilişkilerin kurulmasından geçmektedir. Bu doğrultuda beraber icraat yapacak olan personelin birbirleriyle gereken uyumu sağlamaları çok önemlidir. Burada da görev bu eşleştirmeleri yapacak olan üstlere düşmektedir. Kimin kiminle daha iyi anlaşacağı bir şekilde öğrenilip ona göre teşkilatlandırma yapılmalıdır.

Türk-Alman birlikteliklerinde de genel olarak sıkıntı yaşanmayan konu genç yaştaki personelin birbirleri ile olan ilişkilerindedir. Buna örnek olarak Alman teğmen Heiden'nın talim ve terbiye için gitmiş olduğu birlikte genç askerler ile olan fevkalade

¹⁶ von Kress, *age*, 168.

¹⁷ Gültekin Yıldız, Birleşik Harekât Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askerî İttifakı, **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum**, ed. Dr. Öğ. Alb. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2014), 200.

ilişkisi verilebilir. Ancak burada teğmenin üstü durumundaki Türk subaylar bu duruma karşı mukavemet göstermişlerdir. Ancak üstler arasında da Fahreddin Paşa ve Kont Volfskel gibi iyi uyum sağlayan birliktelikler bulunmaktadır. Bu iki kişi her ne kadar görünüş ve kültürce birbirine benzemeseler de karakter ve ruh bakımından birbirlerini tamamlayan iki kişi olmuşlar ve beraber hareket icra ettiklerinde müthiş bir ahenk yakalamışlardır¹⁸. Buradan ilişkilerde profesyonelce davranarak hareket edilmesi gerektiği sonucuna çıkılabilir. Tıpkı Cemal Paşa ve von Kress örneklerinde olduğu gibi burada da karşılıklı olarak iş üzerinden bir ilişki kurularak hareket edilmesi, bir sorun çıkmaması açısından alınabilecek en güzel tedbirdir. Ayrıca ilişkinin din yahut siyaset içeren şahsi tartışmalara bulaşmadan devam ettirilmesi de bu tedbirin devam ettirilmesi gereken bir parçasıdır.

Milliyetçilik durumlarının da ortaya çıkmaması ve bölge ile iyi bir uyumun yakalanması açısından personel eşleştirilmelerinde karma olunmasına özen gösterilmelidir. Bunun güzel bir uygulaması da Sina-Filistin cephesinde uygulanarak her Türk subayın yanına bir Alman subay, her Alman subayın yanına da bir Türk subay verilmeye özen gösterilmesidir¹⁹. Ancak birlikler içerisinde karma asker uygulamasının kötü sonuçlar doğurabileceğinin de unutulmamasında fayda vardır.

Von Kress bir anısında 4. Ordu kurmay başkanlığı görevini icra etmek üzere karargâha gittiğinde oradaki Türk subayların kendisini iyi karşılamayacağını bile bile bu göreve gitmiş olduğunu söyler. Onun altını çizdiği konu kendisine karşı Türklerin Cemal Paşa'yı doldurduğudur. Cemal Paşa ile ne zaman ciddi bir tartışma yaşasa bunun asıl sebebinin Cemal Paşa'nın etrafındakilerden kaynaklı olduğunu söylemektedir²⁰. Buradan da anlaşılmaktadır ki dedikoduların da bir şekilde önüne geçilmesi fitnenin doğmasını engelleyecektir. Bu da orada görevli olan ordu komutanının işidir.

Cemal Paşa'nın göstermiş olduğu tutumlardan bir tanesi de von Kress'in astı olarak kendisi ile yazıştığı bazı zamanlarda üsluba dikkat etmemesi neticesinde von Kress'e cevap vermemesidir. Bunun örneği çoktur. Ancak böyle davranmanın ne kadar doğru olduğu da ayrıca bir tartışma konusudur. Hâlbuki ne olursa olsun irtibatın kopmamasını sağlamak ve yazılanlara cevap vermek daha doğru gibi durmaktadır. O adama neyi yanlış yaptığının söylenilmeyip doğrusu da gösterilmez ise yanlışlar tekrarlanmaya devam eder. Bu da bizlere ne koşulda olursa olunsun irtibatın kesilmemesi karşılıklı iletişimin her koşulda sağlanması dersini vermektedir.

¹⁸ Ali Fuad Erden, 2003, 186.

¹⁹ von Kress, **age**, 230.

²⁰ **age**, 180.

Er statüsündeki personelin de birbirleri ile daha ziyade beraber hareket etmemeleri daha uygun düşmektedir. Konuyla alakalı Alman askerlerinin Türk askerlerin karşısında kendilerini üstün görmeleri sonucunda bazı zıtlıkların olduğu görülmüştür. Bu işin temelinde de Türklerin Almanlardan ciddi oranda yardım alması yatmaktadır. Hemen hemen her konuda Türklerin yardım alan millet konumunda olması tabanda kutuplaşmaların yaşanmasına vesile olmuştur. Türklerin hakir görülerek hizmet eri gibi kullanılmaları durumu dahi ortaya çıkmıştır. Bu işin bir de tokat ve yumruk atmaya kadar varan fiziksel temas boyutu vardır. Bunun önüne geçebilmek için de bu askerlerin olabildiğince ayrı tutulması ve şaka dahi olsa el ile fiziksel temasta bulunulmaması tembih edilmelidir. Bunun yanında harekât aşamasındaki emre uymama gibi durumlarda da gereken cezalar sığağı sığağına verilmelidir. Aksi takdirde farklı milletlerden oluşan bu toplulukta olaylar farklı şekilde dallanıp budaklanabilir.

Askerler arasında öne çıkan bir mesele de kendi milletlerinden olan komutanlarının kendilerine iltimas geçmeleri gerektiğine inanmalarıdır. Bu konuda komutanın bilakis daha tarafsız davranması gerekirken bu durumun aksine hareket etmesi kendi askerlerince istenebilir. Dolayısıyla komutan zor bir duruma düşmektedir. Bunun da aşılması komutanın askerlerini hak edenin iyi yerlere gelebileceği konusunda ikna edebilmesine bağlıdır.

5.1.3.7. Personelin Eğitimi

Personelin eğitimi aşamasında askerin içinden bir misal verilecek olursa Türk askerinin talim ve terbiyeye çıkmaması buna örnek gösterilebilir. Alman subayların Türk askerinin talim ve terbiyesinin olmaması ve dolayısıyla eğitime çıkmaları gerektiğini belirtmesi askerde pek bir kıpırdama yapmamıştır. Daha sonraları bunun planlanarak emir olarak da yayınlanması halinde yine bir kıpırdanma olmamıştır. Neden olarak ise gerekli iase olmadığından asker takatsizdir yahut sıcağlar dolayısıyla asker halsizdir denilmektedir²¹.

Bu gibi hadiseler neticesinde Türk ordusu içerisinde eğitim görmüş askerlerin oranı istenilen seviyeye maalesef çıkamamıştır. Bu mesele subaylar arasında da görülmektedir. Buna örnek olarak da von Kress'in çöl komutanlığı teklif edildiğinde daha tecrübesiz ve eğitimsiz biri gelebilir korkusuyla görevi hemen kabul etmesi verilebilir. Bu durumun bir benzerini de Cemal Paşa anlatmaktadır. O da von Falkenhayn'ın bölgeye gelmesinden sonra istifa etmeyi düşünmüş ancak istifa ettiğinde yerini doldurabilecek birisinin olmaması korkusu kendisini istifa etmekten

²¹ von Kress, **age**, 243.

alıkoymuştur. Dolayısıyla bu ve bunun gibi hadiseler harp öncesinde askerin eğitiminin tamamlanmamış olsa dahi harp esnasında bu eğitimlerin ne olursa olsun devam ettirilmesidir. Böylelikle harekât icrasında kararların daha iyi alınabilmesi ve elde değerlendirilebilecek birden fazla subayın olması sağlanabilir. Böylelikle her kaybedilen asker ordunun derinden etkilenmesinin önüne geçer.

5.1.4. Lojistik Alanında Alınan Dersler

5.1.4.1. Lojistik ve Altyapı Hazırlıkların Yapılmış Olması

Harekât başlamadan evvel üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise gereken lojistik ve altyapı faaliyetlerinin tamamlanmış olmasıdır. 1914 şartlarında konuşulacak olursa birleşik harekâtın icra edileceği Suriye-Filistin cephesinin merkezi olan İstanbul ile olan ulaşım yolları kötü bir vaziyettedir. Her ne kadar demiryolları bulunsa da trenle Kudüs'e gidilene kadar üç defa aktarma yapılmakta ve diğer istasyona kadar yürünmektedir.

Karayolları açısından da hakeza yollar otomobil ve kamyonlar için ulaşım henüz açık değildir. Cemal Paşa, Şam'a ilk giderken geçmekte olduğu şosenin tamamlanmamış olduğunu ve bastıran yağmur neticesinde bu şosenin sular altında kaldığını söylemektedir. Bu suyla kaplı yoldan Cemal Paşa bir askerin sırtında geçmiştir²². Bu durumu Avrupa'daki demiryollarına ve şoselerine alışan Alman subaylarına açıklamak pek güçtür. Bu durumun aynısını balkan savaşları sırasında da yaşadığını belirten Cemal Paşa komutanlığı süresince karayolları meselesine gereken önemi fazlasıyla verecektir. Öyle ki başka cephelerde dahi kendisinin yolları yaptırması için ricada bulunulacaktır²³.

Suriye hududunda durum böyle iken kanal harekâtlarının icra edileceği çöl ortamında ise durum daha içler acısıdır. Her ne kadar birinci kanal harekâtı sonrasında çöl içinden kanala doğru bir demiryolu hattı çalışması başlamışsa da imkânsızlıklar buna da mani olmuştur²⁴. Ayrıca yakıt konusunda da gereken kömür bulunamayıp odun ile trenlerin çalıştırılması sağlanmıştır. Bu uğurda iâşe kaynaklarından olan zeytin ağaçlarının kesilmesine dahi başlanmıştır²⁵.

Bunların yanında gereken su kuyularının açılması ve su kanallarının döşenmesi meselesi de harp zamanına kalmıştır. Diğer konulara nazaran su meselesi ile

²² Cemal Paşa, **Hatıralar**, Hazırlayan Alpay Kabacalı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 171.

²³ Ali Fuad Erden, 2003, 114.

²⁴ von Kress, **age**, 181.

²⁵ Ali Fuad Erden, 2003, 311.

alakalı çalışmalar daha seri ilerlese de su meselesi çöl iklimi koşullarında önemini kaybetmemiştir. Tüm bunlar göz önüne alındığında tam bir hazırlık yapılmadan savaşa girilmesi askerin, teçhizatın ve mühimmatın nakliyesi ve yerleşmesi uzun zaman almaktadır. Bu uzun zamanda düşman için bir fırsat olarak değeriendirilmektedir. Bunun önüne geçilmesinin en güzel yolu da harekât başlamadan evvel konuyla alakalı birimlere gereken emirlerin verilerek harekât başladığında askerî personelin hızlı bir şekilde hareket edebilmesini sağlamaktır. Anılan dönemde içinde bulunulan şartlar bu durumların mazereti olarak gösterilebilir. Ancak günümüz koşullarında bu gibi durumlara da azami ölçüde dikkat edilmelidir.

5.1.4.2. Bütçelemede Havuz Sistemi

Türk ve Alman personelinin yaşadığı bariz sıkıntılardan bir tanesi de paranın aynı kaynaktan gelmemesi meselesidir. Esasında bu Almanlardan daha ziyade Türkleri etkilemektedir. Çünkü maaşlarını ve iaşelerini düzenli olarak alamayanlar onlardır. Almanlar ise Türklerin bu eksiklikleri karşısında zor duruma düşmüşlerdir. Alman asker has ekmek yerken Türk asker peksimet yerse²⁶, Alman subay maaşını zamanında alıp Türk subay maaşını dört ay üzerine alırsa²⁷ her zaman beraber olan bu iki topluluk arasında bir şekilde bir maraz çıkması da doğal olacaktır. Bu durumun çözümü ise askerlerden çok siyasilerdedir. Çünkü bütçenin belirlenmesi konusunda meclis ve hükümet yetkilidir.

Siyasilerin harekât kararını aldıktan sonra bu bütçe meselesini de devletler arasında halletmeleri gerekmektedir. Bu konuda havuz sistemi tabandaki çatlakların oluşmasını önlemede etkili olacaktır. Bu sistem gereği devletler parayı tek bir merkeze aktarırlar ve yapılacak olan askerî harcamalar da bu fondan düşölür. Aksi takdirde her devletin kendi personeline diğerlerinden bağımsız farklı veya fazladan harcama yapması diğer askerler içerisinde çatlak sesler çıkmasına vesile olur. Araya bir kırılgnalık girdikten sonra da meseleyi toparlamak hayli güçleşir.

Eğer ki maddi anlamda zıt iki devletin bir araya gelmesi gibi bir durum söz konusu olursa da zengin olan fakir olana borç ya da bağış adı altında para çıkarır ve o parayı fakir olanın adına merkezde oluşturulan bütçeye aktarır. Aksi takdirde o para fakir devletin elinde başka maksatlar için kullanılabilir. Bu da birleşik harekât açısından sıkıntılı bir durum oluşmasına yol açar. Bunun bir örneği Suriye-Filistin ve

²⁶ Muallim Fuad Gücüyener, **Sina ölünde Türk Ordusu** (İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu, 1939), 184.

²⁷ von Kress, **age**, 176.

Kanal Cephelerinde askerî harcamalar dururken Cemal Paşa'nın bulvar ve anıtlar için para harcamasıdır. Bu durum hem Türk hem Alman subaylarca eleştirilmiştir ancak üst düzeyden bir karara bağlanılmadığı için bu etkili olmamıştır.

Kanal harekâtı müddetince 1914 ve 1916 senelerini kapsayan zaman aralığında yaşanan hadiseler neticesinde alınan dersler, tarihinde ilk defa geniş kapsamlı olarak birleşik harekâta katılan Türk ordusunun kendisini bu konuda geliştirmesi açısından çok büyük önem taşır. Anılan dönemde olan yaşanmışlıklar günümüz gözüyle incelendiğinde aslında bu zamana o kadar da uzak olmadıkları görülmektedir. Bunun da nedeni zaman ve mekân birçok defa değişmiş olsa da işin merkezinde insanın olmasıdır. İnsan yaratılışı itibarıyla ne kadar zaman geçerse geçsin değişmediği için üstünde durulması gereken konular da belirli sayıda olmaktadır. Dolayısıyla kanal harekâtı gibi yaşanan birleşik harekât tecrübeleri sayesinde her daim bir adım ileriye gidilerek daha etkili ve verimli nasıl olunabileceği hakkında varsayımlar türetilmektedir.

5.2. Birleşik Harekât Çerçevesinde Kore Harbi'nden Alınan Dersler

Değişen ve gelişen Türk askerî teşkilatlanması, Birinci Dünya Harbi sonrasına nazaran takip edilen süreçte yaşadığı tecrübelerden ders çıkarma yoluna gitmiştir. Özellikle Amerikan doktrininin Türk askeriyesine işlemesi ile beraber “Alınan Dersler” başlığı altında çalışmaların yapılmasına özen gösterilmiştir. Kore Harbi de Türklerin Amerikan doktrinine geçiş sürecinden sonra Amerikalılarla girişilen ilk birleşik harekât olduğundan bu konuya daha fazla eğilinmiştir.

Kore Harbi'nin askerî anlamda incelenmesi ve irdelenmesi neticesinde konuyla alakalı özellikle askerî yayın olarak birçok eser literatüre kazandırılmıştır. Esasında bu “Alınan Dersler” konusuna Amerikalılar ayrıca bir önem vermektedirler²⁸. Bunu yaparak da ileride yaşanabilecek veya tekrarlanabilecek olan aksiliklerin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bu konuya Türklerin de özellikle Kore Harbi açısından fazlaca sahip çıkmaları önemli bir gelişmedir²⁹.

²⁸ Konuyla alakalı Birleşik Devletler'de “Müşterek Harekât Merkezi (*U.S. Army Combined Arms Center*) bulunmakta ve bu birimin içerisinde de “Alınan Dersler Ordu Merkezi (*Center for Army Lessons Learned*)” bulunmaktadır. Müşterek harekâtın yanında birleşik harekât ile ilgili de çalışmaları bulunmaktadır. Online adres için bkz. <http://usacac.army.mil/organizations/mccoe/call> [10.09.2017].

²⁹ Konuyla alakalı bkz. Genelkurmay Başkanlığı, **KORE “Kore’de Cereyan Eden Muharebelerden Alınacak Dersler”** (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1979); Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Alınan Dersler Merkezi (KALDEM), **Kore Harbi Kore Türk Tugayı ve BM Askerlerinden Alınan Dersler** (Ankara: EDOK Yayınları, 2001); Turgut Sunalp, **Kore Harbi** (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1954).

Kore harbi süresince Türk ve Amerikan askerî personelince karşılıklı birçok hadise yaşanmıştır. Bu yaşanmışlıklar takip eden yıllar içerisinde bizzat yaşananları yaşayan kişiler tarafından dile getirilmeye başlamıştır. Bu çalışmada da olaylara birinci dereceden müşahit olan şahıslar tarafından dillendirilen bu hadiseler üzerinden farklı bir bakış açısıyla “Alınan Dersler” yazıya dökülmeye çalışılacaktır. Bu yapılırken de bir önceki bölümde olduğu gibi bahsi geçen “Alınan Dersler” askeri komuta kontrol alt sistemlerinin ana unsurları olan personel, istihbarat, harekât ve eğitim, lojistik alanlarına göre sınıflandırılmak suretiyle işlenecektir.

5.2.1. Personel Alanında Alınan Dersler

5.2.1.1. Askerî Komuta ve Kademenin Belirlenmesi

Birleşik harekât kararı alındıktan sonra siyasilerce askerî komuta ve kademenin belirlenmesi hususu öne çıkmaktadır. Buradaki belirlenmeden maksat öncelikli olarak müttefiklik kurulan yabancı devlet askerî personeli ile kendi askerî personeli arasındaki askerî hiyerarşi ve iletişimin türünün saptanmasıdır. Bunun yapılmaması ile alakalı en acı örnek, Tahsin Yazıcı’nın çok ihtiyacı olduğu bir anda Amerikan tank takımının kendisini dinlememesi ile yaşanmıştır.

Türkler tarafından kendilerinden üst rütbeli bir Amerikalı subay görüldüğünde onun dediklerinin yapılması normal karşılanırken Amerikalılar bu duruma riayet etmemektedirler. Amerikalılar için aktarıldığı üzere kendi doktrinlerince sadece verilen emre itaat etme durumu vardır. Haricinde talimnamelerde yazıldığı şekilde hareket edilmektedir. Türklerin de bu durumu kullanarak daha ilk başta siyasi mekanizmalar arasında gereken antlaşmaların yapılmasıyla bu gibi problemlerin başlamadan çözümleri gerekmektedir.

Birleşik harekât öncesinde yayınlanacak bir emirle Türk ve Amerikan askerleri arasında rütbe birliğinin sağlandığı ve dolayısıyla hangi milletten olsun herkesin bir üst rütbedeki kişiye olağandışı durumlarda itaat etmesi gerektiği bildirilebilirdi. Bu da zor durumlarda Türklerin Amerikalılardan daha iyi bir şekilde faydalanabilmesinin önünü açabilirdi.

Birleşik harekâta görev yapacak olan subayların da seçiminde yine seçici olunmalıdır. Daha uyumlu, konuşması bilen, gerektiği durumlarda ülkesinin menfaatlerini skandal yaratmadan koruyabilecek kişiler tercih edilmelidir. Bu duruma Türk tarafından verilebilecek en güzel örnek ikinci Türk Tugay komutanı Namık Argüç’ün Anzak yemeğinde yaptıklarıdır. Haricen subay atamalarında bölük komutanlığı gibi atik olunması gereken makamlara genç ve cevval subayları atamak

dururken onların yerine terfi bekleyen yaşları kırkı geçmiş subayları atamak yerinde olmayacaktır. Atılğan subayların evrak işlerine boğulması büyük resimde pek verimlilik getirmemektedir³⁰. Subay seçimi ile alakalı Amerikan tarafından bir örnek verilecek olursa da hem Türkiye'deki eğitim aşamasında hem de Kore'ye varıldığında yaşanan Amerikalı subayların kaba bir şekilde emir vermeleridir. Bunun sonucunda Türkler bu husustan son derece rahatsız olmuşlardır.

Amerikalılar da konuyla alakalı bu hususa özen göstermelidirler. Üst kademelerde her ne kadar uyumlu subaylar görev alıyorsa da bunun tüm birimlere yansıtılması gerekmektedir. Buna bir misal de Celal Dora'nın havacı Ütğm. Muzaffer Erdönmez ile yaşadıklarıdır. Üsteğmen bir harekât esnasında Amerikan havacılarından destek istemekte ve istediğini de alamamaktadır. Bu esnada Amerikan hava kuvvetleri komutanı bölgede teftiş yapmakta iken Türk subayının yanına gelirler.

Türk subayı bir türlü destek alamadığından yakınmakta ve biraz da çıkışmaktadır. Ancak bu esnada o kişinin kuvvet komutanı olduğunu bilmemektedir. Sonrasında general kendini tanıttınca durumun farkına varacaktır. Netice itibariyle kuvvet komutanının devreye girmesiyle istenen yardım hemen gelir³¹. Buradan çıkarılması gereken sonuç karşılıklı işbirliğinin sağlanması için illa ki üst düzey bir komutanın devreye girmesinin gerekip gerekmediğidir. Esasında uyumlu bir çalışma herkesin işine gelir. Yardım isteyen taraf hep aynı taraf olursa bu gibi durumların olması da kaçınılmazdır.

Uyumlu subayların seçilmesi sürecinde, seçilecek personelin karşı tarafa kendilerini beğendirme içerisinde olanlardan olmaları gerektiği anlaşılmamalıdır. Bu vurdumduymaz özellik neticesinde gerekmediği halde Namık Argüç komutasındaki ikinci Türk Tugayı'nda olduğu gibi istenmeyen zayıflatlar verilebilmektedir. Bulunan görevde gereken işlerin gerektiği nispette yapılması yeterli olacaktır. Böylelikle planlanan işlerin dışına çıkılmayarak hesap verilebilirlik de daha üst düzeyde olacaktır.

5.2.1.2. Birleşik Harekât ile Alakalı Devlet Erkânının Durumu

Bir harekât kararı alındığında öncelikli olarak siyasilerin yani hükümetin başındaki kişilerin bu işi sahiplenmeleri gerekmektedir. Siyasi hesaplamaları göz önüne alarak asker ile belirli bir mesafenin oluşturulması harekâtı bizzat icra edecek askerler açısından hoş karşılanmayabilir. Bu da hem harekâta başarının sağlanamamasına hem de uzun vadede siyasilerin kendilerini askerin karşılarında bulmalarına sebep

³⁰ Turgut Sunalp, *age*, 132.

³¹ Celal Dora, **Kore savaşında Türkler 1950-1951**, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963), 234.

olabilir. Bu yüzden de karşılıklı olarak siyasilerin yakınlıklarını en içten duygularla ve bunu fiiliyata da dökerek göstermeleri en doğru hamle olacaktır. Kötü bir fiiliyata örnek verilecek olursa da, 1954 tarihinde DP'nin yayınladığı “Düşmanı Kore’de Karşıladık: Kore’ye Niçin Asker Gönderdik” başlıklı kitapta Kore Harbi’nde hayatını kaybedenler ile trafik kazalarında ölenler karşılaştırılarak savaşın yol açtığı insan kayıpları küçümsenmektedir³².

Konuyla alakalı sadece hükümet mesul tutulmamalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görevli milletvekillerine de burada büyük görev düşmektedir. Harp esnasında görevini icra eden, başarılar kazanan, ülkesini yücelten ve bu uğurda şehit olan askerler için belirlenen ödüllendirme işlemlerinin yapılması asker açısından çok önemli bir moral vesilesi olacaktır. Yine yasama organı olarak meclisin o zamanlar için gündemde olmayan ancak günümüzde benzer durumlar teşkil edebilecek yıpranma payı ve sigorta işlemleri gibi durumlarla ilgili düzeltmeler yapması da yerinde olacaktır³³.

Mevzunun siyasi kanadı eleştiriye tabi tutulsa da eleştirilmesi gereken bir husus da askeriye’nin kendisidir. Kore’de görev yapan subayların memlekette barış halindeki subaylar gibi kıdem almaları Kore gazilerinin gücenmelerine vesile olmuştur. Koreliler için yalnızca bir defaya mahsus bir kademelik bir yükseliş sağlanmıştır. O da Kore’de bulunan tüm subayları kapsayacak şekildedir. Onun haricinde ekstra yararlılık gösteren subaylar gereken karşılığı görememişlerdir³⁴. Bunun ile alakalı tedbiri almak askeriye tarafından olamasa da yine hükümete düşer. Bunun yapılmasıyla ileride yapılacak birleşik harekâtlar için adam bulma konusu daha rahat bir şekilde halledilebilir.

5.2.1.3. Ordu’da Siyaset

Karşılıklı uyum konusunda kullanılabilecek kozlar da bulunmaktadır. Etik olup olmaması tartışma konusu olabilecekse de özellikle Amerikalılar için siyasi ve idari koz öne sürülebilir. Hatıralardan anlaşıldığı kadarıyla üst düzey komutanlar açısından kötü siyasi sonuçlardan etkilenme durumu vardır. Üst düzey olmayan komutanlarda ise idari olarak yaşayabilecekleri bir suç duyurusu sonrasında da bir etkilenme durumu oluşmaktadır. Bu her iki durum Amerikan askerî personelinin

³² Mete Kaan Kaynar (ed.), **Türkiye’nin 1950’li Yılları** (İstanbul: İletişim Yayıncılık, Eylül, 2015), 108.

³³ Birleşik Devletler askerlerine milli sigorta adı altında bir güvence sağlamışlardır. Buna göre de eğer asker ölürse ailesine 1000 dolar verilmektedir. Bunun yanında yine bazı haklar da askerlere tanınmıştır. Bkz. Gn. Mark Clark, **Tuna’dan Yalu’ya**, çev. Tuğg. Cemal Aydınalp (Ankara: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., 1957), 154.

³⁴ Bahtiyar Yalta, **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.XI.1950 – 24.I.1951)** (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005), 42.

şahsi kariyerini etkilemesi hasebiyle ortaya çıkmaktadır. Buradan, anlaşılamayan bir Amerikalı subay ile bahsi geçen siyasi ve idari çekinceler kullanılarak bir anlaşma yoluna gidilebileceği çıkarılabilir. Bunun uygulanabilirliği yine ileride yaşanacak olan tecrübelerle daha da netleşecektir.

Bu durumlar da orduya siyasetin bulaşmaması gerektiği gerçeğini tekrardan ortaya çıkarmaktadır. Hem bahsi geçen nedenlerden dolayı Amerikalılarca hem de içerisinde yaşanan ikililik durumunun ortaya çıkmasına vesile olduğu için Türklerce bu durumun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Askerin, harekât esnasında işine odaklanması ve çekinecekse de sadece askerî üstlerinden çekinmesi daha uygun olacaktır. Siyasi hamlelerin ne gibi sonuçlar doğurabildiği yazı içinde anlatılmaya çalışılmıştır.

5.2.2. İstihbarat Alanında Alınan Dersler

5.2.2.1. Yerel İstihbarat

Yerel bilginin sağlanması açısından Amerikalılar Güney Korelilerden iyi bir şekilde istifade etmişlerdir. Türkler de kendi bünyelerinde Güney Koreli bir asker bulunmasıyla hem bölge hakkında bilgi edinmişler hem de Çinli ve Kuzey Koreli askerler ile irtibatta kolaylık sağlamışlardır. Dikkat edilmeyen konu ise Kuzey Koreli ve Çinlilerin bölge halkından daha fazla fayda sağlamış olmasıdır³⁵. Bu ise BM ordusu personelinin halk ile temas etmesinin yasaklanmış olmasının bir sonucudur³⁶.

Bilindiği üzere yerel halkın katılımlarıyla gerilla savaşının ve taktiklerinin yürütüldüğü Kore Harbi'nde halk ve asker kavramı birbirine karışmıştır. Hallerine acınarak ordunun gerisine gitmesine izin verilen mülteciler orduyu arkadan vurabilmektedirler³⁷. Bunun örnekleri harp esnasında çokça yaşanmıştır. Dolayısıyla Kore Harbi gibi gerilla tipini içeren savaşlarda sivil halkın mümkün olduğunca askerle bağlantısının azaltılması gerekmektedir.

Ancak bu Korelilere karşı insan dışı muamelelerin yapılması anlamına getirilmemelidir. Konuyla alakalı Amerikan askerlerinin duyarsızlıkları daha öne çıkmaktadır. Yabancı askerlerin yerel halka kötü davranmasından şikâyetçi olan Türkler³⁸, kendilerinden başka kimsede yerli kadınlara istekleri dışında muamelede

³⁵ Bahtiya Yalta, **age**, 547.

³⁶ Genelkurmay Başkanlığı, **Kore'de Türk Muharebeleri**, 2. Bs. (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2015), 178.

³⁷ Bahtiyar Yalta, **age**, 568.

³⁸ **age**, 238, 248.

bulunması durumunda cezalandırmanın olmadığını da belirtmişlerdir³⁹. Fakat Türklerin iyi niyetleri de bazı zamanlar işe yaramamış, sivil gibi gözükten halktan (kadınlar ve çocuklar dâhil) zarar görmüşlerdir⁴⁰. Bunun çözümü ile alakalı karşı istihbarat faaliyetleri yapılmak suretiyle önlemler alınabilir.

5.2.2.2. Basın ve Medyanın Kullanılması

Basın ve Medya, kamuoyunun lehte yahut aleyhte yönelmesi adına önemli bir araçtır. Amerikan medyasının Kore ile alakalı haberleri Amerikan kamuoyunun savaş karşıtlığına dönmesine yol açmıştır. Hatta burada dahi İngiliz medyası yine aktif olarak bulunmuştur. Misal olarak Çin'in Mançurya bölgesinde hidroelektrik santrallerin bombalanması ile alakalı ciddi bir baskı kurmuşlardır. Bunun sonucunda da BM başkomutanı Gen. Mark Clark basın açıklaması yapmak mecburiyetinde kalmıştır⁴¹. Türk medyasının Kore ile alakalı haberleri de kamuoyunun savaşa muhalefet etmemesinin önünü açmıştır. Bunun haricinde Türkler açısından medya, olan biten ile alakalı malumat alma kanalı olmaktan öteye geçememiştir.

Kore Harbi müddetince yayın yapan Türk gazeteleri takip edildiğinde Kore'de yaşanan hadiselerden başka Kore Harbi ile ilgili mecliste olan bitenler de aktarılmıştır. Gensoru verilmesi, meclis araştırması istemi konular ve bunlarla alakalı tartışmalar gazetelerdeki yerlerini almıştır⁴². Bu yazıların askerî tarih açısından kıymetiharbiyesi bulunmamaktadır. Kıymeti olan şeyler askerî harekât ile alakalı düşünce ve tavsiyelerin az da olsa basında yer bulmasıdır. Bununla alakalı Ali İhsan Sabis'in tugayın tümene çıkarılması ile alakalı mecliste yaptığı konuşmanın haberi örnek gösterilebilir⁴³. Ancak bunlar yeterli değildir. Kore'de cereyan eden muharebelerle alakalı, askerin işleyişi ile alakalı müspet ya da menfi yazıların yeteri miktarda bulunmaması ordunun kendisini geliştirebilmesi bakımından bir eksiktir. Konuyla alakalı eleştirel yazıların yazımına teşvikin artırılması bu durumu çözebilir.

³⁹ Bahtiyar Yalta, **age**, 139.

⁴⁰ **age**, s. 566.

⁴¹ Gn. Mark Clark, **age**, 66-67.

⁴² Kore Savaşı ile İlgili Gazete Kupürleri, T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0.204.812.1.,.

⁴³ Ali İhsan Sabis'in Bir Sözlü Sorusu, Kore'deki Tugayımızın Tümene Çıkarılmasını İstiyor, **Ulus Gazetesi**, 18 Aralık 1950.

5.2.3. Harekât ve Eğitim Alanında Alınan Dersler

5.2.3.1. Dil Eğitiminin Yapılması

Birinci Dünya Harbi'nde ortaya çıkan problemlerden bir tanesi, Kore Harbi'nde tekrardan gün yüzüne çıkmaktadır. O da yine dil meselesidir. Prusya sisteminde eğitimden Amerikan modeline geçildiğinde elde bulunan personel daha ziyade Almanca eğitimlidir. Amerikan sistemine geçisin yeni olması hasebiyle İngilizceye karşı olan hâkimiyet epey azdır. Ancak ilerleyen zaman zarfında bu durum halledilecektir. Askerî anlamda dilin engel teşkil ettiği durumlarda uygulanabilecek bir alternatif de kum havuzudur. Bununla alakalı Türk askerî personeli bundan önemli ölçüde faydalanmıştır⁴⁴. Bunun yanında iletişim konusunda erler kendi aralarında basit şeyler konuşabilmek için yeterli derecede kelime öğrenebilmekte ve birbirleriyle anlaşabilmektedir⁴⁵. Ancak mevzu maalesef sadece erlerin kendi aralarında anlaşmalarıyla bitmemektedir.

Bir başka bakış açısıyla duruma bakılacak olursa, bu dil meselesinin tekrarlanarak Türk askerî personelinin karşısına çıkmasının nedeni belki de öngörüsüzlüktür. Geçmişten bugüne bakıldığında ittifak kurulan milletlerin dillerinin öğrenilmesinin kâfi gelmediği görülmektedir. Aynı zamanda düşmanların dillerinin de bilinmesi gerekmektedir. Türkler tarafından İngilizcenin öğrenilmesi, Amerikalılardan ziyade zamanında İngilizler vasıtasıyla yapılmış olsaydı daha uygun olurdu.

Bu durum ileride Türklerin başka milletlerle yapılacak olan birleşik harekâtlara hazırlıksız olduğunu göstermektedir. Ordu içerisinde yakınlaşma veya düşmanlaşma ihtimali bulunan her milletin dili ile alakalı alanında uzman kişilerin istihdam edilmesi gerekir. Çünkü büyük düşünmek bunu gerektirir.

5.2.3.2. Bilgilendirme Meselesi

Kore Harbi müddetince Türk askerî personelinin muzdarip olduğu konulardan bir tanesi de bilgilendirilmemektir. Bu bilgilendirilmeme astların üstlerini bilgilendirmesinden çok müttefik komutanlarının bilgi saklamasından kaynaklanmaktadır. Konuyla alakalı en acı misaller Kunuri muharebeleri müddetince yaşanmıştır. Kunuri'den Tokchon'a gidilmesi emri, akabinde yoldan dönülmesi emri ve son olarak 2. Amerikan Tümenin çekilmesi neticesinde korunması emri olmak üzere üç emrin üçü de bilgi yönünden eksiktir. Kendileri ile gereken bilginin

⁴⁴ Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 44.

⁴⁵ Gn. Mark Clark, **age**, 170.

paylaşılması neticesinde Türkler tarafından birçok kritik kararın alınması sürecinde de çeşitli zorluklar yaşanmıştır.

İlgisizlik ve bilgisizlik, cemiyetleri ve müesseseleri felç eder diye bir söz vardır. Bilgisizlikten canı yanan Türkler, haliyle o kritik zamanlarda ilgi yönünden de eksiklik çekmişlerdir. Bu ilgisizlik müttefik devletler tarafından değil, aksine kendi devletlerince yaşanmıştır. Bunun çözümü de merkezden teftiş için bir korgeneralin gönderilmesi ile çözülmüştür. Buradan da anlaşılmaktadır ki üstün de astını ara ara denetlemesi gerekmektedir. Buradaki denetleme ordu içinde olumsuz hava yaratmak adına değil, daha ileriye nasıl gidileceğinin çözülmesi maksadıyla yapılmalıdır.

Bir diğer bilgilendirme akışı problemlerinden bir tanesi de Kore'ye hareket eden Türk askerî personelinin yaşadıkları ile alakalı merkezi haberdar etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun örneklerinden bir tanesi de birinci tugayın gemide yaşadığı banyo ve tuvalet meselesinin aynısını ikinci tugayın da yaşamasıdır.

5.2.3.3. Oryantasyon Programı

Türkler ve Amerikalılar için karşılıklı olarak karşılaştıkları en önemli sorunlardan bir tanesi birbirlerini yeteri kadar tanımamalarıdır. Beraber harekâta girecek milletlerin öncelikli olarak birbirleri hakkında malumata sahip olmaları gerekmektedir. Türklerin, Amerikan kültüründe dizayn edilen gemilerde zorlanmalarının sebeplerinden bir tanesi de budur. Bunun yanında her milletin kendi alışkanlıkları da bulunmaktadır. Ekmek tüketimi ile alakalı yaşanan hadiseler de buna örnektir.

Bundan başka Türklerin kültürleri konusunda Amerikalıların yine bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bir Türk generalinin güvenlik maksadıyla tek başına banyo olmasına izin verilmemesi bu duruma örnek gösterilebilir. Dini inanışlar ve adetler gereği mahremiyete özen gösteren Türklere Amerikalıların esasında şaşırmamaları gerekmektedir. Türklerin Amerikalılarda gördüklerine şaşırdıkları husus ise onların biraz fazla rahat olmalarıdır.

Bundan başka beraber hareket edilecek olan milletlerin sahip oldukları dini inanışları da harekât öncesinde öğretilmelidir. Misal olarak Türklerin domuz eti yemeyecekleri önceden bilinmiş olsaydı yaşanmış olan kargaşalar hiç yaşanmamış olurdu. Bir başka husus da birleşik harekât kapsamındaki ordular genelinde standart işaretlerin kullanılması gerektiğidir. Bunun eksikliğinin bir örneği bir Türk askerince yaşanmıştır. Tuvalet ihtiyacı gelen bir asker “wc” ifadesini bilmediği için Türklerin

kullandığı iki “o” (oo) işaretini kullanmıştır. Bu yüzden de kime sorduysa tuvaletlerin yeri ile alakalı bir cevap alamamıştır⁴⁶.

Oryantasyon ile alakalı iyi programlar da olmuştur. Örnek olarak Amerikan askerlerince Türklere Kore'ye varmalarından evvel gemide Kore ile alakalı malumat verilmiştir. Gidecekleri yer ile alakalı bilgi sahibi olan Türkler Kore'de çok zorluk çekmemişlerdir. Zorluğu müttefikleri ile anlaşma konusunda çekmişlerdir. Buna misal olarak ölçü ve mesafe birimleri örnek gösterilebilir. Ölçü ve mesafe birimlerinde dahi (mil, yard - kilometre, metre) farklılıklar olan bu iki devlet arasındaki bu sorun da eğitim ile çözülerek giderilmelidir⁴⁷. Bunun yanında harekât öncesinde yerli personellerin yabancı personelle ilişki kurarken öncelikli olarak daima yumuşak tutum sergilemeleri gerektiği hatırlatılmalıdır. Karşılaşılan milletlerin ne gibi hassasiyetlerinin olduğunun bilinmemesi gereği tedbiren sabırlı ve yumuşak sözlü olmak ilk intiba açısından önemlidir.

5.2.3.4. Personel Uyumunun Sağlanması

Karşılıklı olarak sağlıklı iletişim ve uyumun sağlanması adına atılması gereken en önemli adım adap ve muaşerete hâkim, nezaket sahibi askerî personelin harekât için seçilmesidir. Bu işlemin her bir müttefikçe yapılması salimen bir harekât için gereklidir. Amerikalılarla ilk başlarda yaşanan bazı kaba hatıralar ikinci Türk Tugayı zamanında karşılıklı nezaket ziyaretleri şeklini almıştır. Bu da gayet uyumlu bir harekâtın işlemesine vesile olmuştur.

Bununla beraber üst düzey komutanlarca sağlanan uyum, asker üzerinde de müspet yönde bir etki yapmaktadır. Misal verilecek olursa Kunuri muharebeleri sonrasında Türk Tugayı'na gelen 8. Amerikan Ordusu komutanının bizzat kendisinin erlere nişan takması önemli bir jesttir. Bu hem Amerikan hem de Türk askerî sisteminde sık rastlanmayan bir durumdur. Böyle müstesna bir durum neticesinde de genel itibarıyla Türk askerî personelinin samimiyeti bir nevi kazanılmıştır. Böyle hadiselerin çokluğu personel uyumu açısından olumlu ilerlemelere vesile olurlar.

Karşılıklı uyumun sağlanması açısından bir diğer hareket de müttefikler arası iletişim ile görevlendirilen personelin gönderildiği yer ile kişisel bağlantısının olmasıdır. Misal olarak iaşe ile alakalı Türk Tugayı'nı teftişe gelenler arasından anası ve babası Türk ancak Amerika doğumlu olan Yzb. Peter Anter, sonrasında yine teftiş için gelen Üsküdarlı George Mardikyan gösterilebilir. İkisnin de gelmesi

⁴⁶ M. Aziz Erkmen, **Bir Kore Gazisinin Günlüğünden Askerlik ve Kore Anıları**, <http://www.kore-hatiralari.com/> [03.03.2019], 20.

⁴⁷ Türklere verilen emirlerde mil ve yard birimlerinin kullanılması bkz. Genelkurmay Başkanlığı, 2015, 53, 60.

pek muhtemele tesadüf eseri değildir. Amerikalılar tarafından bağlantıları bilindiğinden daha iyi anlaşabilmeleri düşüncesiyle Türklere gönderilmişlerdir.

Müttefikler arası herhangi bir bağlantı önceden bulunamasa bile yeni bağlantıların oluşturulması üzerine durulmalıdır. Misal olarak Tahsin Yazıcı'nın daha gemide iken iyi dostlukların anlaşmaları kolaylaştırdığını belirtmiş ve görev boyunca da bunu sürdürmüştür⁴⁸. Bu dostluk oluşturma fiili olarak en belirgin göstergesi de hediyeleşme ile olmaktadır. Nitekim Yazıcı bizzat gemiden ayrılmadan gemi komutanlarına hediyeler vererek bunu ifade etmişlerdir. Yine Amerikalı komutanlar da Türk komutanlara hediyeler vermişlerdir. Bunun her aşamada müttefiklere uygulanması personel uyumunun sağlanmasında etkili olacaktır.

Karşılıklı uyum adına kullanılabilecek bir husus da ilim meselesidir. Farklı kültürler ile alakalı seminerler düzenlenmesi ve müttefiklerin ilgisini celbetmek suretiyle bir sempati kazanılması yoluna gidilebilir. Konuyla alakalı Türklerin aldığı tarih derslerine Amerikan personelinin katılımı ve Amerikan ordu papazı ile Türk ordu imamının münazaraları buna örnek gösterilebilir. Pek aksine rastlanmasa da personelin karşılıklı dini inanışlara hoşgörü ile yaklaşmaları da tembih edilmelidir. Konuyla alakalı Amerikalı personel Türklere karşı gereken hoşgörüyü göstermişlerdir. Buna örnek olarak bayram için koyun etinin Avustralya'dan getirilmesi örnek olarak yetecektir.

Personelin eğitim sürecinde dikkat edilmesi gereken konulardan birisi de sadece elde olanın değil elde olacak olanın da müfredata eklenmesi gerektiğidir. Şöyle ki yeni gelen Amerikan silahları Türklere öğretilmiştir. Ancak modern malzemenin geneli ile alakalı bir eğitim sergilenmemiştir. Buna örnek olarak askerî personelin benzinli ocaktan haberinin dahi olmaması verilebilecek en güzel örnektir. Ayrıca askerin konserve açmasını Amerikalılardan öğrenmesi de yine Türk tarafının eksikliğidir⁴⁹. Yeni geliştirilen teknolojiden ve malzemelerden Türklerin haberdar olmaması, birleşik harekâta katılıp dünya sahnesinde kendini gösterme amacına ters düşmektedir.

Karşılıklı personel uyumunun sağlanmasında önemli olan bir husus da karşı taraftan gereken saygının görülmesi meselesidir. Türkler Kore'de ilk başta Amerikalılardan gereken saygıyı görememişlerdir. Kunuri muharebeleri ve sonrasında gelen başarılar neticesinde gereken intiba kazanılmıştır. Bunun sebebi de İkinci Dünya Harbi'nde Türklerin aktif olarak bulunmamasıdır. Buradan anlaşılmaktadır ki beraber

⁴⁸ Tahsin Yazıcı, **Kore Birinci Türk Tugayı'nda Hatıralarım** (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963), 87.

⁴⁹ Bülent Ruscuklu, **age**, 5.

Çalışılacak millete çalışmaya başlamadan evvel sahip olunan gücün gösterilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle bir yere gitmeden önce namın nden gitmesi gerekmektedir. Bu da bir harbe katılmanın haricinde bir tatbikat gösterisi icra edilmek suretiyle yapılabilir. Böylelikle harekât başlamazdan evvel karşılıklı saygı meselesi de hallolmuş oldur.

5.2.3.5. Karşılıklı Benzeşmeler

Yabancı mttetiklerin birbirleri ile daha uyumlu çalışabilmesi adına olması gerekenlerden bir tanesi esasında doğal bir durum olarak da karşılaşılabilen karşılıklı benzeşmelerin yaşanmasıdır. Bu doğal olarak yaşanmasa bile planlı olarak belirli düzeyde bunun olması uyum için faydalı dönüşler sağlayacaktır. Buna rnek olarak Amerikalıların Türklerden görüp uygulamaya koydukları sakal ve bıyık bırakmaları, yine muharebe içerisinde süngü hcumunun kullanılması verilebilir.

Buna karşılıklı Türkler de Amerikalılar ile daha uyumlu olabilmek adına teşkilat yapılarında değişikliğe gitmişler ve alay karargâhını tugayın içerisinden çıkarmışlardır. Bu değişim ve uyum sürecinde Türklerin kullandığı inisiyatif meselesi Amerikalılarca uygulanmamıştır. Buna rağmen inisiyatif alma, ilerleyen süreç zarfında Amerikan talimnamelerindeki yerini almıştır. Belki de Amerikalılar Türklerle yaşamış oldukları tecrübelerin de etkisiyle inisiyatifi talimnamelerine eklemek durumunda kalmışlardır.

5.2.4. Lojistik Alanında Alınan Dersler

5.2.4.1. Lojistik ve Altyapı Hazırlıklarının Yapılmış Olması

Bununla alakalı değinilecek en önemli husus 1950’li yıllardaki yurt içi lojistik faaliyetlerinin gelişmiş ülkelerin 1950’li yıllarına göre yeterli olmamasıdır. Buna misal olarak Türkiye’de Amerikan yardımlarının intikalinin yapıldığı İstanbul, İzmir ve İskenderun limanlarının yeterli derecede kapasitesinin olmaması verilebilir.

Ayrıca yine Amerikan yardımları vasıtasıyla Türkiye’de önemli ölçüde karayolları yapımına girişilmiştir. Konuyla alakalı karayollarının geliştirilmesi için Karayolları Genel Müdürlüğü de yine 1950 yılında kurulmuřtur⁵⁰. Bu da o zaman içerisindeki lojistik faaliyetleri ve altyapıları ile alakalı bir izlenim vermektedir. Yine lojistik faaliyetleri ile alakalı Birinci Dünya Harbi süresince de hemen hemen aynı problemler ile karşılaşılmıştır.

⁵⁰ Karayolları Genel Müdürlüğü Resmî İnternet Sayfası, “Kurumsal Tarihçe”, <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Root/default.aspx> [10.09.2017].

Bir diğerk husus da Türk askerî personelinin nakliyesi sırasında sadece Amerikan gemilerinin kullanılmış olmasıdır. Daha ilk başta Türk savaş gemileri ile yolculuklar yapılmış olsaydı, Türk askerinin yabancı gemilerinde yabancı kültürlerle mücadele etmesi de gerekmezdi. Bu da kendi kültürü ile yaşayan askerlerin moral ve motivasyonlarını artırıcı bir durum olurdu. Ancak anılan dönemde Amerikan gemilerinin düzeyinde Türk gemisi bulunmamaktadır.

5.2.4.2. Bütçelemede Havuz Sistemi

Birleşik harekât kapsamında yapılan operasyonlarda milletlerin karşılıklı olarak bir ortaklığı da söz konusudur. Bu ortaklık türünün daha ilk başta karar alıcılar tarafından açıkça belirtilmesi genel anlamda harekâtın salimen işlemesi açısından önem arz eder. Harekâta çıkan her millet askerî, ekonomik ve sosyal anlamda aynı seviyede olmayabilir. Bu da ille ki her anlamda yarı yarıya ortaklık kurulamayacağının bir göstergesidir. Ancak yine de kimin ne vereceğı ve alacağı kararlaştırılmalıdır.

Türklerin Kore Harbi'nde yaşadıkları sıkıntılardan bir tanesi de bu durumdan doğmaktadır. Türkler bir anlaşma olmasa da tedariklerinin büyük bir kısmını Amerikalılardan sağlamaktadır. Silah, mühimmat, iâşe ve elbise gibi tüm teçhizat Amerikalılar tarafından tedarik edilmektedir. Amerikalılar tarafından verilmeyen şey ise askerlerin maaşlarıdır.

Türk askerinin maaşlarının ödenmemesi durumu merkezden teftiş için gönderilen Şahap Gürler'in raporu sonucunda ortaya çıkacaktır. Bunun neticesinde de meclis kararı ile siyasilere askerlerin paralarının ödenmesi ile alakalı gerekeni yapacaklardır. Ancak böyle bir durumun problem haline gelmesi ve sonrasında apar topar düzenlemeye gidilmesi pek hoş olmamıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki Türk hükümeti maaşların ödenmesi işlemini de Amerikalılardan beklemiştir. Gerçekte de böyle bir durum olmuşsa bu durum tam anlamıyla bedavacılıktır.

Askerlerin maaşları ile ilgili bir değinme yapılacak olursa, muharebe eden askerin yaptığı işin karşılığı bir defa para ile karşılanamayacak niteliktedir. Ancak buna rağmen devlet elinden geldiğı nispetçe askerinin dünyevi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına hediye niteliğinde bir miktar para verilmesini kararlaştırır. Burada askere verilen maaşlara hediye demek daha uygundur. Çünkü denildiğı gibi bütün askerlerin gerçekte hak ettiğı maaşı devletin karşılaması mümkün değildir. Bu yüzden de kararlaştırılan cüzi miktar paranın zamanı geldiğinde aksatmadan

ödenmesi gerekir. Bu devletin askerleri karşısında mahcup olmaması için yapması gereken bir faaliyettir.

Malzeme konusunda bir husus da Türklerin Kore'ye giderken yenisi verileceği inancıyla verilmeme ihtimali göze alınmadan yanlarında eski araç ve gereçleri götürmeleridir. Konuyla alakalı bir antlaşma yoktur. Dolayısıyla yeni araçların verilmesi Kore'de gerçekleşmemiş ve çoğu yerde Türk askeri yaya kalmıştır. Tüm bu problemlerin çözümü de birleşik harekât katılımcıları arasında bir havuz sisteminin oluşturularak giderlerin buradan sağlanmasının kararlaştırılmasındadır. Aksi takdirde kimin ne ödeyeceği kararlaştırılmazsa kimse kendisini sorumlu görmez ve istenmeyen durumlar ortaya çıkar. Bunun en büyük mağduriyeti bir milletin askerlerinin diğerlerinin karşısında mahcup duruma düşmesiyle olur.

Lojistik konusunda Türkler daha ziyade işi Amerikalılara bırakmakla yetinmişlerdir. Bunun da sebebi Birleşik Devletler'in sanayisi gelişmiş bir devlet olması hasebiyle teçhizat arzında bir sıkıntı yaşamamasındandır. Bunun müspet olduğu kadar menfi sonuçları da vardır. Bu da lojistik israf meselesidir. Amerikan askerî personeli o derece malzeme ve cephane israfında bulunuyorlar ki bu malzeme ve cephane dağlara saçılmış vaziyette bulunuyordu. Hatta kendi komutanları bile Amerikalıların bunu yaparak esasında kendi paralarını etrafa saçtıklarını ifade etmiştir. Türkler dahi onların geçtikleri yerlerden geçerek kendi ikmallerini gerçekleştirebilmektedir. Esasında Türk askerî personelinin bu işi de yapmaması gerekir. Bunun da arkasındaki neden, Türk tarafında G-4'e yani lojistik şubeye gereken önemin verilmemesidir. Lojistik şubeye gereken önem verilmeyerek her şubenin kendi alanında kendi lojistiğini üstlenmeye kalkması ve lojistikte bir birliğin olmaması ciddi sıkıntılar doğurabilmektedir⁵¹. Nihayetinde hem müşterek harekât hem de birleşik harekât aşamasında lojistik işine gereken önemin verilerek lojistiğin tekleştirilmesi suretiyle daha etkili ve verimli bir ikmal sistemi oluşturabilir.

5.3. Birinci Dünya Harbi Kanal Harekâtı ve Kore Harbi Arasındaki Benzerlikler

Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi arasında her ne kadar otuz iki sene kadar (1918-1950) fark bulunsada değişim göstermeyen insanın temel faktör olarak saha da bulunması yaşanmışlıkların tekerrürünün olacağını göstermektedir. Buradan hareketle de Kanal Harekâtı ve Kore Harbi, kendilerinden sonra yapılacak birleşik harekâtların işleyişi açısından faydalı tecrübelerdir. Bu sebeple iki birleşik harekât

⁵¹ Turgut Sunalp, *age*, 139-140.

arasında cereyan eden olaylar arasındaki benzerliklere burada değinilmeye çalışılacaktır.

Personel alanında ilk mukayese yapılacak olursa, askerî komuta ve kademenin belirlenmesi aşamasında kanal harekâtı ile Kore harbi arasında yaşanan benzerlik iki muharebe için de müttefik devletle karşılıklı olarak neyin ne şekilde işleyeceğinin kesin olarak kararlaştırılmamış olmasıdır. Birinci Dünya Harbi'nde Almanya ile kimin hangi rolü üstleneceği kesinleştirilmemiştir. Kore harbinde ise Amerikalılarla yapılan harekât için Türk Tugayı, Birleşmiş Milletler çatısı altında Amerikalıların emrine verilmişlerdir. Ancak hiyerarşik manada emir komutanın nasıl olacağı netleştirilmemiş bu da inisiyatif almayıp emirle hareket eden Amerikan personeline gereken emirlerin verilmeyerek Türk personelinin yer yer zor durumlara düşmesine vesile olmuştur.

İstihbarat alanına bakılacak olursa, yerel istihbarat konusunda kanal harekâtında Almanların önceden yerleştirdikleri kolonilerden istifade edilirken Kore'de de Amerikalıların Güney Korelilere sahip çıkması neticesinde bir istihbarat sağlanmıştır. Her iki durumda da Türklerin etkililiği çok azdır. Türk istihbaratının öncesinde bir şekilde sağlam bilgiler edinmesi Türk askerî personeli açısından daha faydalı olabilirdi. En nihayetinde yabancı müttefiklerden gelen istihbaratın Türk çıkarları doğrultusunda olup olmadığı her daim tartışma konusudur.

Basın ve medyanın Türk kamuoyunca işlenişine bakıldığında ise her iki birleşik harekât açısından da askerî anlamda önemli bir getirisi bulunmamaktadır. Konuyla alakalı yabancı basının harekâtın işleyişi ile ilgili yaptığı eleştiriler daha etkili olurken, Türk basınının yapılan harekât ile alakalı teknik yahut taktik olarak etkili bir eleştiriye yer vermemesi büyük bir eksikliktir.

Kanal harekâtı sırasında İngiliz basınının kanalla alakalı strateji türetmesi neticesinde İngilizler bundan önemli ölçüde yararlanmışlardır. Türk tarafında ise askerî olarak bir eleştiri yapılmamıştır. Aynı durum Kore Harbi'nde de olmuştur. Her ne kadar ilki kadar etkisiz kalınmasa da yine de ses getirecek şekilde basın tarafından askeriye tetikleyecek bir yazı ortaya konulamamıştır.

Harekât ve eğitim alanında dil konusuna gelindiğinde ise yine her iki birleşik harekât açısından eksiklikler bulunmaktadır. Kanal harekâtında Almanlar ile anlaşma yapılması ve onların her anlamda üstün durumda olmaları ortak anlaşma dilini Almanca yapmaktadır. Ayrıca askerî okullardaki Alman temelli Prusya modelinin uygulanması dolayısıyla da Almanca az çok ordu içinde konuşulan bir dildir. Bu sebeple de Türkler açısından özellikle genç subaylar için bu dil sıkıntısı pek

yaşanmamıştır. Ancak ordunun diğer kademelerinde bu sıkıntı yer yer problemler yaratmıştır. O zamanlar için asıl mesele de alfabe farklılığıdır.

Kore harbi süresince de Türkler açısından dil meselesi yine problem olmuştur. Bu sefer Amerikalılarla ittifak kuran Türkler İngilizce konusunda geride kalmışlardır. Birleşmiş Milletler ve İngiliz topluluklarının Kore Harbi'nde ağır basması neticesinde ortak dil İngilizce olarak belirlenmiştir. Türkler de bu vesile ile İngilizce konusunda zorla da olsa kendilerini yetiştirme durumunda kalmışlardır. Asıl trajik durum Türklerin İngilizce ile ilk defa karşılaşmamış olmalarıdır. Daha evvelden İngilizler ile kadim dostluğu ve hatta düşmanlığı dahi bulunan Türkler, İngilizceyi İngilizler vasıtasıyla değil de Amerikalılar vasıtasıyla öğrenmek durumunda kalmışlardır. Dil bilen personel sayısının da ciddi oranda azlığı Türk Tugayı'nı yer yer güç durumlara sokmuştur. Ancak sahada da olsa İngilizcenin bir şekilde öğretilmesi sağlanmıştır. Buna bir misal verilecek olursa; Türkler kendi ileri karakollarında nöbette iken iki tane Güney Koreli asker Türk tarafına doğru gelir. Türk tarafından müttefik olan askerlere “dur” ihtarı yapılır. Ancak onlar anlamaz. Türkler aynı ihtarı üçüncü kez yaptıklarında da dedikleri yapılmayınca Güney Koreli askerleri vururlar. Bu vahim hadise neticesinde tüm askerlere “stop” kelimesi öğretilir⁵².

Bilgilendirme meselesi de iki birleşik harekât süresince yaşanan sıkıntılardandır. Kanal harekâtı müddetince daha ziyade astın üstünü bilgilendirmemesi şeklinde ortaya çıkan bu durum, Kore'de müttefik komutanları arasında bilgilendirmenin yapılmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Her iki durumda da gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerektiği halde ihmalden yahut bilerek yapılmaması durumunda menfi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Merkezden teftiş usulü ile yahut üstün astını denetlemesi şeklinde bir yolla bu durumun önüne geçilmesi birleşik harekâtın salimen işlemesi açısından faydalı olacaktır.

Asker içinde karşılıklı bilgilendirmenin yanında bir de askerî personelin bilgilendirilmesi konusu vardır. Oryantasyon programları başlığı altında yapılan bu bilgilendirmeler ile karşılıklı olarak beraber çalışacak olan milletlerin askerlerinin birbirlerini tanımaları amaçlanır. Bahsi geçen iki birleşik harekât için de bu konuda eksiklikler vardır. Almanlar ve Amerikalılara Türkler hakkında gerekli bilginin verilmediği, Türklere de Almanlar ve Amerikalılar hakkında yeteri kadar bilgi verilmediği söylenebilir. Karşılıklı karakteristik, kültür ve din ile alakalı malumatlar genel itibariyle tecrübe ile elde edilmişlerdir. Bunun harekât öncesinde bir şekilde

⁵² Celal Dora, **age**, s. 51.

sağlanmış olması, harekât esnasında o yönde sarf edilen eforun daha faydalı işlere ayrılmasına yarayabilirdi.

Personel uyumunun sağlanması konusunda her iki birleşik harekât açısından da eksiklikler yaşanmıştır. Kanal harekâtı süresince yaşanan Alman komutanların, Kore Harbi süresince de Amerikalı komutanların Türkler tarafından yer yer dinlenmemesi buna örnek olarak gösterilebilir. Milletlerin kendi personellerine karşılıklı uyumun sağlanması adına verilecek olan eğitimleri gerekli ölçüde vermedikleri buradan anlaşılabilmektedir. Hem Türkler hem Almanlar hem de Amerikalılar yeteri nispette bu duruma eğilmemişlerdir. Konuya daha hassasiyetle yaklaşılması uzun vadede birleşik harekâtın verimli bir şekilde işlemesi açısından önemli getiriler sağlayacaktır.

Lojistik alanında da kanal harekâtı ile benzerlikler bulunmaktadır. Kendisini geliştirmiş olan Almanya ve Birleşik Devletler karşısında Türkiye her iki defada da yeteri miktarda gelişmiş bir ülke olmadığını göstermiştir. Kanal harekâtı sırasında yaşanan lojistik eksiklikler yurt içi karayollarının ve demiryollarının eksikliğidir. Kore harbi için yaşanan lojistik eksiklikler tekrardan yurt içi karayollarının ve limanlarının yetersizliğidir. Ayrıca Türk askerinin Kore'ye naklinde uzun yollar kat edileceği için bu yolculuğa uygun Türk deniz kuvvetlerine ait personel nakliye gemisi bulunmadığından bu konuda da Amerikalılar yardımcı olmuşlar ve Amerikan personel nakliye gemileri ile ulaşım sağlanmıştır.

Bütçelemenin tek bir havuzda toplanarak harcamaların oradan yapılmasının eksikliği de her iki birleşik harekâta da kendisini göstermiştir. Bunun da başlıca nedeni birleşik harekât için ittifak yapılan devletler ile Türkiye'nin karşılıklı olarak simetri oluşturmamasıdır. Bunun neticesinde harcama kalemlerine katkıda bulunamayan Türkiye, müttefiklik kurduğu ülkenin yapacağı yardımlara odaklanmaktadır. Bir başka deyişle harekâtı maddeten diğer devletin üstlenmesini istemektedir. Bu da bir nevi ekonomideki emek-sermaye ortaklığını akıllara getirmektedir. Ancak burada işleyiş daha farklıdır. Onun için askerî kararların alınmasında askerî kişiliklerin de bulunması gerekmektedir.

Özellikle askerlerin maaşları konusu iki birleşik harekât için de problem konusudur. Bu sorun sahadaki Türk askerî personelinin yabancı müttefiki karşısında zor duruma düşmesine neden olmaktadır. Bu sorunsal her defasında harcamaların karşı tarafa yüklenmesi neticesinde ortaya çıkmakta ve dolayısıyla idarece unutulmuş bu para meselesi ile ikidir karşılaşılmaktadır. Esasında bu işin çözümü basit olsa da nedense bu iki seferde de bu durum ihmal edilmiştir. Paranın yanında Türklerin malzeme konusunda da harekâta katılımlarının yok denecek kadar az olması yine

mağduriyetlere yol açmıştır. Kanal harekâtında Alman araçlarına muhtaç kalan Türkler, yaşanan ihmaller yüzünden Kore’de de Amerikan araçlarına muhtaç kalmışlardır. Bazı durumlarda da Türk askerî personeli motorize olmak varken yaya kalmışlardır.

Birinci Dünya Harbi Kanal Cephesi’nde ve Kore Harbi’nde olmak üzere içerisinde bulunulan bu iki harekâtta da olumlu ve olumsuz olacak şekilde belirli benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler her ne kadar dikkate alınıp onlara göre düzenlemeler yapılsa da değiştirilemeyecek olan bir unsur vardır; o da insandır. Bu sebeple birleşik harekât üzerinde elde edilen tecrübeler, burada bahsi geçen harp sahaları olsun yahut bundan sonra yaşanacaklar açısından olsun işin merkezinde insan olduğu müddetçe belirli tekrarlamaların olabileceğini de göstermektedir. Bu sebeple her şeyin mükemmelen işlemesini sağlamak yerine daha ziyade olumsuz manada cereyan eden tekrarlamaların üzerine gidilip bu konuda insanların yönlendirilerek negatif etkinin en aza indirilmeye çalışılması daha rasyonel bir tercih olacaktır.

6. SONUÇ

Eski zamanlarda ortak çıkarlar uğruna beraber hareket eden toplulukların birlikte yaptığı harekâtı ifade eden birleşik harekât konsepti, milliyetçilik akımı ve sanayi devrimi sonrasında günümüzde de yine ortak çıkarlar uğruna bu defa birden fazla ulusun birleşmesi ile icra edilen harekâtı ifade eder hale gelmiştir. Türk askerî tarihi açısından ele alınacak olursa bu alandaki ilerleme Kırım Harbi, Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi ile tecrübelenerek yaşanmıştır. Bu çalışmada da Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi'ndeki tecrübelerle değinilmiştir.

Birinci bölümde birleşik harekât doktrinin ne olduğu Amerika Birleşik Devletleri ve NATO talimnameleri eşliğinde anlatılmaya çalışılmıştır. Buradaki maksat tarihî işleyişin anlatıldığı sırada edinilen tecrübeler neticesinde gelinecek noktanın doktrinde ne şekilde işlendiğinin görülmesini sağlamaktır.

İkinci bölümde Kore Harbi'ne göre daha evvelden tecrübe edilmiş olan Birinci Dünya Harbi işlenmiştir. Böylelikle çalışmada gereken kronolojik ilerlemenin oluşması hedeflenmiştir. Aynı durum Birinci Dünya Harbi ve Kore Harbi'nin işlendiği her iki bölüm içerisinde de korunmuş ve kronolojik ilerleme sekteye uğratılmamaya çalışılmıştır.

Birinci Dünya Harbi evreninde Sina-Filistin cephesindeki Kanal Harekâtı bu bölümün örneklemine oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türk askerî personelinin Alman askerî personeli ile beraber icra etmiş olduğu bu birleşik harekât incelenmiştir. 1914 ve 1916 yıllarını kapsayan iki yıllık bu incelemede Türk askerî tarihi açısından yaşanan önemli tecrübeler ele alınmıştır. Her daim birleşik harekât yapabilme ihtimali olan bir ordu olarak Türk askerî personeli yaşamış olduğu bu tecrübelerden önemli dersler çıkarmıştır.

Üçüncü bölümde Kore Harbi müddetince harbe katılan Türk Tugayı'nın yaşadığı tecrübelerle değinilerek bu yaşanmışlıkların da Türk askerî tarihi için birleşik harekât konseptine ne gibi kazanımlar kattığına değinilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken de bir önceki bölümde olduğu gibi kronolojik ilerlemeye sadık kalınmaya çalışılmıştır.

Kore Harbi evreninde Türk Tugayı'nın Amerika Birleşik Devletleri ile yapmış olduğu harekât bu bölümün örneklemine oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türk askerî

personelinin Amerikan askerî personeli ile beraber icra etmiş olduğu bu birleşik harekât incelenmiştir. 1950-1953 yıllarını kapsayan ve ilk üç Türk Tugayı'nı konu edinen bu incelemede Türk askerî tarihi açısından yaşanan önemli tecrübeler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde de bahsi geçen tüm yaşanmışlıklar "Alınan Dersler" başlığı altında toplanmış ve buradaki süreç askerî komuta kontrol alt sistemlerinin ana unsurları olan personel, istihbarat, harekât ve eğitim, lojistik alanlarına göre sınıflandırılmak suretiyle işlenmiştir.

Birinci Dünya Harbi'ndeki Kanal harekâtından alınan derslere gelinecek olursa sıklıkla rahatsızlığın hissedildiği konular; komuta kademenin net bir şekilde belirtilmemesi, karşılıklı kültürler hakkında bilgilendirilmeme ve ast-üst arasındaki iletişim sorunları şeklinde öne çıkmaktadır. Bunların yanında dil sorunu, teçhizat ve iaşe temini sorunu gibi problemler de ele alınan konulardandır. Bu problem sahalarına ilerleyen süre zarfında da rastlanacaktır.

Doktrin açısından harekât başlamazdan evvel komuta kademesinin net bir şekilde belirtilmemesi buradaki önemli derslerden biridir. Alman İmparatorunun tüm müttefik ordular başkomutanı olması savaşın başlamasından iki yıl sonra resmileştirilmiştir. Bu gecikme esasında başlangıçta buna ihtiyaç duymayan Almanya'nın işlerin kontrolünü yavaşça kaybetmesinin bir getirisi olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu gibi durumların yaşanmaması açısından kimin ne konuda yetkili ve etkili olacağı harekât öncesinde belirtilmelidir.

Bir diğer tecrübe de karşılıklı kültürlerin öğretilmesi hususunda edinilen kazanımdır. Harekât başlamazdan evvel kiminle beraber kime karşı bir operasyon yürütüleceği personele bildirilmelidir. Kimlerle muhatap olunacağı öğrenildikten sonra da bu kişilerin mensup olduğu kültürler ile alakalı malumat da personele verilmelidir. Böylelikle harekâtın salimen ve uyum içerisinde işlemesi sağlanabilir. Konuyla alakalı bir de dil meselesi vardır. Bu kapsamda mümkün olduğu nispetçe harekâtın beraber yapılacağı yabancı personelin bildiği dile hâkim olan personel tercih edilmelidir.

Bir diğer doktrinel kazanım ise bilgilendirme konusundadır. Yerli ve yabancı personel arasında hiyerarşik düzen bozulmadan düzenli bir bilgi akışının sağlanması çok önemlidir. Kanal harekâtı açısından aynı milletten olan ast ve üstler arasında dahi bunun eksiklikleri görülmektedir. Hızlı ve yerinde bilgi akışının sağlanması hem birleşik harekâtın salimen işlemesi hem de zayıfın az olması açısından ayrı bir önem arz eder.

Edinilen bir başka kazanım da teçhizat ve iaşe konusunda ortak bir bütçeleme sisteminin oluşturulmaması durumudur. Bu durum asimetri içerisindeki iki müttefikin içerisinde nifak olmaması ve dolayısıyla da yürüttükleri birleşik harekâtın salimen işlemesi açısından yine önemlidir. Yeteri miktarda iaşe, mühimmat ve hatta maaş alamayan personel bu sayılan maddeleri temin eden diğer ordu personeline karşı içten içe bir eziklik hissedebilir. Bu da askerde bir özgüven kaybına yol açar. Bu da kısa vadede harekâtın olumsuz sonuçlanmasına uzun vadede ise ordu personelinin kaybettiği güveni kazanamaması nedeniyle ordunun ileride gireceği harekâtların olumsuz sonuçlanmasına yol açabilir.

Kanal harekâtından edinilen tecrübeler ve bunların getirisi bazı doktrinel kazanımlar neticesinde Türk askerî personeli birleşik harekât konusunda ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Bunun getirileri ileride girilecek olan Kore Harbi'nde görülecektir. Ancak burada da yine istenmeyen ve hatta tekerrür eden bazı olumsuz durumlar yaşanacaktır.

Kore Harbi'ne gelindiğinde ise Kore Harbi, Birinci Dünya Harbi sonrasında uzunca bir aranın ardından Türk ordusunun modern anlamda katıldığı ilk birleşik harekât tecrübesidir. Ancak buna rağmen ilkinde göre ikincisinde de benzer sıkıntılar ile karşılaşmıştır.

Öncelikli olarak Kore Harbi müddetince, Kanal harekâtından elde edilen tecrübelerin faydası ilk aşamada kendisini göstermektedir. Bununla alakalı hazırlanan tugayın belirlenen zamanda ve ivedilikle toparlanması buna örnektir. Hatırlanacağı üzere kanal harekâtı için toparlanan ordu personelinin bir araya getirilmesi beklenenden uzun sürmüştür. Ancak lojistik konusunda hem karayolları bakımından hem de limanların yeterliliği bakımından Türk devletinin eksikliği yine devam etmiştir. Bunun yanında demiryolları ile askerin nakli konusunda bir sıkıntı yaşanmamıştır.

Burada dile getirilebilecek bir mevzu Türk askerî personelinin bir nevi Amerikan güdümüne sokulması durumudur. Türk askerî personeli İskenderun'dan itibaren Amerikan nakliye gemilerine bindirilmek suretiyle tekrar geriye gelene kadar tamamen Amerikalılar tarafından desteklenmişlerdir. Türk devletine ise askerlerin maaşlarını ödemek durumu kalmıştır. Bu dahi belirli bir gecikmenin ardından yapılmaya başlanmıştır.

Amerikan güdümünde olunması ile alakalı bir önemli husus da muharebe esnasında Tuğg. Tahsin Yazıcı'nın emrine verilmiş olmalarına rağmen onun emrini dinlemeyen Amerikalı askerî personeldir. Bu da Kanal harekâtında olduğu gibi burada da birleşik

harekâtla alakalı komuta kademesinin ne şekilde yetkili ve etkili olduklarının belirtilmediğini göstermektedir.

Bunların yanında karşılıklı kültürler ile alakalı ne Amerikalılar ne de Türkler bilgilendirilmişlerdir. Karşılıklı bilgi alışverişi her iki taraf için bilgilendirmeden ziyade yaşayarak sağlanmıştır. Türkler Amerikalılar ile çok ciddi kültürel sıkıntılar yaşamamış olup asıl sorunu iletişim de yaşamışlardır. Burada iletişimden kasıt bilgilendirme hususudur. Her ne kadar İngilizce bilen personelin azlığı bir sıkıntı teşkil etse de asıl mesele Amerikalıların başta muharebe esnasında olmak üzere Türk Tugayı'na bilgi vermeyi bir şekilde ihmal etmesidir.

Harbin ilk aşamalarında Türklerin yetersiz olduklarını düşünen Amerikalılar, Türklerle biraz daha mesafeli yaklaşmışlardır. Ancak Türklerin elde ettikleri önemli başarılar neticesinde bu bakış açılarını değiştirmişlerdir. Bir noktadan sonra gereken bilgi alışverişi sağlıklı bir şekilde elde edilmeye başlanmıştır. Kanal harekâtının olumlu bir getirisi olarak da Türk birlikleri içerisinde ve komuta kademesinde gereken bilgilendirmeler de düzenli olarak yapılmıştır. Hatırlanacağı üzere kanal harekâtı müddetince Türk askerî personeli kendi içerisinde dahi bilgilendirme yapılması konusunda eksiklikler yaşamıştır.

Doktrinel kazanım olarak ele alındığında ise bu harp müddetince yaşanan en önemli tecrübe inisiyatif meselesidir. Amerikalılar tarafından anılan dönemde şiddetle karşı çıkılan bu husus getirileri neticesinde daha müspet bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Talimnamelere harfi harfine uyma ve sadece plana göre hareket etme konusunda ısrarcı olan Amerikan askerî personeli, Kore Harbi'ndeki yaşanmışlıklar neticesinde inisiyatifin önemini anlamışlardır. Netice itibarıyla günümüz birleşik harekât doktrinlerinde önemli bir yer tutan inisiyatif ve karar almada komutana esneklik bırakma kaideleri bu ve bunun gibi yaşanmışlıklar neticesinde şekillenmiştir. Dolayısıyla Kore Harbi'nin doktrin açısından en önemli kazanımlarından bir tanesi inisiyatiftir denilebilir.

Özellikle Kore Harbi için konuşulacak olunursa tüm bunların yanında dikkat edilmesi gereken bir husus da harekât öncesinde siyasi karar alıcıların arasında da birlik ve beraberliğin olması durumudur. Bu husus hem Türk tarafı hem de Amerikan tarafı için geçerlidir. Türk tarafı açısından bakılacak olursa siyasilerin harp konusunda yaklaşımları ve eğilimleri daha ziyade politik amaçlı olup askerî personelin gerçek ihtiyaçlarına gereken ölçüde odaklanılamamıştır. Bu da harp sahasında olan Türk askerî personeli açısından moral bozucu bir durum olmuştur.

Amerikan tarafının açısından bakılacak olursa da Birleşik Devletler Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi'nin yine kendilerince güttüğü politikalar neticesinde almış oldukları kararlar harp sahasına olumsuz şekilde yansımıştır. Bu olumsuzluk geniş çerçevede Kore Harbi'ndeki Birleşmiş Milletler ordularının kayıplar vermesine dar çerçeve de ise müttefiki Türklerin bu acı tecrübeyi yaşayan millet olmasına yol açmıştır. Buradan ittifak kurulan devletin iç işlerine de bir şekilde müdahale yahut o devletin iç işlerinin manipüle edilmesinin faydasının olacağı anlaşılmaktadır. Aksi takdirde mevzu diğer herkese dokunacaktır.

Bu çalışmada askerî personelin tecrübelerinin üzerine daha çok durulmuş bunun yanında yaşanan siyasi gelişme ve tecrübeler de değinilmeye çalışılmıştır. Ancak gözlemlenen husus harekât öncesinde yaşanan siyasi hareketlilik ve kararların harp sahasında ne denli etkili olabileceğidir. Bu da askerî harekât öncesinde yaşanan siyasi tecrübelerin de ciddi bir şekilde incelenmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Askerî ve siyasi alanların birbirlerine karışmasının da olumsuz sonuçlar doğurduğuna çalışma içerisinde değinilmiştir. Ancak bu iki durumun askerî personel içerisinde ayrı tutulması gerekmektedir. Harekâtın yapılması, bununla ilgili görüşmelerin yapılması ve kararların alınması gibi konularda askerî kanadın siyasi kanat ile ilişkili olması gerekmektedir. Bununla beraber siyasilerin yanında askerî personelin de siyasi tecrübeler ile alakalı bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Bu iki kanadın detaylıca incelenmesi, edinilen tecrübelerin ve kazanımların tıpkı askerî alanda olduğu gibi siyasi alanda da "Alınan Dersler" başlığı altında tekrardan toplanması konuyla alakalı önemli bir ilerleme olacaktır. Ayrıca ilerleyen zaman zarfında yapılacak çalışmalar için böyle konuların ele alınmaları birleşik harekât konseptinin geliştirilmesi açısından da faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Askerî Ceride, 27 Şubat 1917-19 Mart 1917. ATASE, 400.63.1576.024.03.

Askerî Ceride, 2 Temmuz 1332 / 1916. ATASE, 323.584.1304.012.06.

Birleşmiş Milletler Emrine Kore'ye Gidecek Olan Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarına Kanunlarımızda Yazılı Harp Hali Hükümlerinden Bazılarının Uygulanması Hakkında, 20.09.1950. T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.2.123.77.17.

Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916. ATASE, 79.101.399.001.01.

Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916. ATASE, 79.101.399.001.02.

Düveli Merkeziye İle Müttefiklerinin Umumi Sevk ve İdaresinin Tevhidi Hakkında Müfredat, 18 Teşrinisani 1332 / 1916. ATASE, 79.101.399.001.03.

Kore'ye Gidecek Birliğe Tuğg. Tahsin Yazıcı'nın Komuta Etmesi, 10.09.1950. T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.11.1.0.216.30.6.

Korgeneral Gürler'in Kore'de Bulunan Askeri Birliklerimizin Problemleri ile İlgili Genelkurmay Başkanlığı'na Verdiği Bilgi, 30.12.1950. T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30.1.0.0.56.345.5.

Kore Savaşı ile İlgili Gazete Kupürleri. T.C. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.1.0.0.204.812.1.

[Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914. T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00011.

[Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914. T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00012.

[Osmanlı Devleti İle Almanya Arasında İmzalanan Gizli Antlaşma], 02 Ağustos 1914. T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MHD.00437.00013.

Tanin Gazetesi, 1 Haziran 1332 / 14 Haziran 1916. ATASE, 400.63.1576.004.01.

2. Mektup, Hatırat ve Günlükler

Atay, Falih Rifkî. **Ateş ve Güneş**. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2013.

_____. **Zeytindağı**. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2016.

- Cemal Paşa. **Hatıralar**. haz. Alpay Kabacalı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Clark, Gn. Mark. **Tuna'dan Yalu'ya**. çev. Tuğg. Cemal Aydınalp. Ankara: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., 1957.
- Clarke, Bruce C.. Oral History Interview by Jerry N. Hess. Truman Library, January 14, 1970.
- Dora, Celal. **Kore savaşında Türkler 1950-1951**. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963.
- Erden, Ali Fuad. **Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- _____. **Paris'ten Tih Sahrasına**. Ankara: Ulus Basımevi, 1949.
- Erduran, Refik. **Gülerek Gençlik Anıları**. İstanbul: Cem Yayınevi, 1987.
- Guhr, Hans. **Anadolu'dan Filistin'e Türklerle Omuz Omuz**. çev. Eşref Bengi Özbilen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Güçüyener, Muallim Fuad. **Sina Çölünde Türk Ordusu**. İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu, 1939.
- Güralp, Şerif. **Bir Askerin Günlüğünden Çanakkale Cephesinden Filistin'e**. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2003.
- McGhee, George C.. Oral History Interview by Richard D. McKinzie. Washington, D.C.: Truman Library, June 11, 1975.
- Mirliva Sedat. **Yıldırım Ordularının Bozgunu Filistin'e Veda**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2009.
- Münim Mustafa. **Cepheden Cepheye**. İstanbul: Arma Yayınları, 1998.
- Pamir, Puna, Erhan Çifci. **316 Gün - Küçük Kartal'ın Kore Günlüğü Albay Nuri Pamir'in Kore Savaşı Günlüğü ve Mektupları**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Ruscuklu, Bülent. **Kore Savaşı (Unutulan Savaş) ve Gazi Faruk Pekerol'un Anıları**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- Sunalp, Turgut. **Kore Harbi**. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1954.
- von Falkenhayn, Erich. **Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya**. haz. Faruk Yılmaz. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- von Kressenstein, Friedrich Freiherr Kress. **Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk (Mit den Türken zum Suezkanal)**. çev. Tahir Balaban. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Yalta, Bahtiyar. **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.XI.1950 – 24.I.1951)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005.

Yazıcı, Tahsin. **Kore Birinci Türk Tugayı'nda Hatıralarım**. İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963.

3. Gazeteler

1452 Almanya ve Japonya'ya Harb İlânına ve 1 Ocak 1942 Tarihli Birleşik Milletler Beyannamesine Türkiye'nin Katılmasına Dair Karar. **Resmî Gazete**, 5940. 24 Şubat 1945.

2001/2782 Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Teşkiline Dair Anlaşma'nın Onaylanması Hakkında Karar. **Resmî Gazete**, 24489. 10 Ağustos 2001.

5886 Kuzey Atlantik Anılaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun. **Resmî Gazete**, 8038. 19 Şubat 1952.

Ali İhsan Sabis'in Bir Sözlü Sorusu, Kore'deki Tugayımızın Tümene Çıkarılmasını İstiyor. **Ulus Gazetesi**. 18 Aralık 1950.

Dana Adams Schmidt. Aid to Greece and Turkey Still Far Short of Needs; Military and Political Conditions Reveal That Little Headway Has Been Made. **New York Times**. November 16, 1947.

Turks in Korea Solve Pork Problem. **The Sydney Morning Herald**. December 7, 1950.

William L. Warden. The Terrible Hours of Turks. **Saturday Evening Post**. January 20, 1951.

4. Araştırma ve İncelemeler

Aksakal, Mustafa. **The Ottoman Road to War in 1914 The Ottoman Empire and the First World War**. New York: Cambridge University Press, 2008.

Appleman, Roy E.. **South to the Naktong North to the Yalu (June-November 1950)**. Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992.

Archer, Christon I., John R. Ferris, Holger H. Herwig, Timothy H.E. Travers. **Dünya Savaş Tarihi**. çev. Cem Demirkan. İstanbul: Akyüz Yayın Grubu, 2006.

Armaoğlu, Fahir. **20. yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988.

Beşikçi, Mehmet. Askeri Modernleşme, Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusunda Tabur İmamları. **Akademik İncelemeler Dergisi**. Cilt 11. Sayı 1 (2016).

Briney, Amanda. Connecting the Red Sea with the Mediterranean. <https://www.thoughtco.com/suez-canal-red-sea-mediterranean-sea-1435568> [26.09.2017].

Brockett, Gavin D.. Kore'de Türk Efsanesi: Kore Savaşı'na Dair Popüler Algılar ve Türk Ulusal Kimliği Bağlamında Önemi. **Kore Savaşı: Uzak Savaşın**

- Askerleri.** ed. Mehmet Ali Tuğtan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary Online. <http://dictionary.cambridge.org> [09.09.2017].
- Central Intelligence Agency. **Baptism by Fire: CIA Analysis of the Korean War.** CIA Historical Collections Division (HCD) Publication, 2013.
- CIA Resmî İnternet Sayfası. "What We Do". <https://www.cia.gov/about-cia/todays-cia/what-we-do> [30.08.2017].
- Çifci, Erhan. **Şark Cephesi'nden Kore'ye Bir Türk Generali.** İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- Correspondence between Harry S. Truman and Douglas MacArthur, ca. 1950, Truman Papers, President's Secretary's Files, The Korean War and Its Origins, <https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/correspondence-between-harry-s-truman-and-douglas-macarthur> [30. 08. 2017].
- Cumings, Bruce. **The Korean War A History.** New York: a Division of Random House Inc., 2010.
- D. Clayton, James. Douglas MacArthur (United States General). Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Douglas-MacArthur> [30.08.2017].
- Danzik, Wayne. "Participation of Coalition Forces in the Korean War". U.S. Naval War College Final Paper, 1994.
- Denizli, Ali. **Kore Savaşı Uzaklardaki Kahramanlar ve Zaferleri.** İstanbul: Başlık Yayınları, 2010.
- E. Albay Muzafer. **Birinci Dünya Savaşı'nda Mısır Seferi Çerçevesine Birinci Kanal Akını.** Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006.
- Erickson, Edward J.. **Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Türk Ordusu.** çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- Erkmen, M. Aziz. **Bir Kore Gazisinin Günlüğünden Askerlik ve Kore Anıları.** <http://www.korehatiralari.com/> [03.03.2019].
- Ertem, Barış. "Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939-1947)". **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.** Cilt 3. Sayı 11 (Bahar 2010): s. 252-273.
- Fakir, Cem. **Şimal Yıldızı Son Kore Gazileri.** İstanbul: NTV Yayınları, 2010.
- Fehrenbach, T.R.. **This Kind of War: The Classic Korean War History.** Potomac Books Inc., 2001.
- Finnegan, John P.. "The Evolution of US Army HUMINT: Intelligence Operations in the Korean War". **Studies in Intelligence.** Vol. 55. No. 2 (June 2011).
- Genelkurmay Başkanlığı. **KORE "Kore'de Cereyan Eden Muharebelerden Alınacak Dersler".** Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1979.

- Genelkurmay Başkanlığı. **Kore’de Türk Muharebeleri**. 2. bs. Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2015.
- Gough, Terrence J.. **U.S. Army Mobilization and Logistics in the Korean War a Research Approach**. Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1987.
- Güvenç, Serhat. “ABD Askerî Yardımı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1942-1960”, **Türkiye’de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti**. ed. İsmet Akça. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- _____. “Kore Savaşı ve Türk Ordusunun Dönüşümü: 1950-1960”. **Kore Savaşı: Uzak Savaşın Askerleri**. ed. Mehmet Ali Tuğtan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Halberstam, David. **The Coldest Winter America and the Korean War**. New York: Hyperion Books, 2007.
- Hart, B. H. Liddell. **Strateji Dolaylı Tutum**. çev. Cemal Enginsoy. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.
- Hermes, Walter G.. **Truce Tent and Fighting Front**. Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990.
- Jandarma Genel Komutanlığı. Avrasya Askerî Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilâtı (TAKM). <http://www.jandarma.tsk.tr/dis/takm.htm> [24.04.2017].
- Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Alınan Dersler Merkezi (KALDEM). **Kore Harbi Kore Türk Tugayı ve BM Askerlerinden Alınan Dersler**. EDOK Yayınları, Ankara, 2001.
- Kaynar, Mete Kaan (ed.). **Türkiye’nin 1950’li Yılları**. İstanbul: İletişim Yayıncılık, Eylül, 2015.
- Kon, Kadir. **Almanya’nın İslam Stratejisi**. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Kurat, Akdes Nimet. **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Bulunan Alman Generallerinin Raporları**. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 23, Seri: III-Sayı: B3, 1966.
- _____. **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**. Ankara: Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1959.
- Lee, Hee-Chul. **Siyasi, Ekonomik, Askeri ve Kültürel Açidan Türkiye-Kore İlişkileri**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizin, Sayı 224, 2007.
- M.M.V. E.U.Rs. Harp Tarihi Dairesi. **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953) ÖZET**. E.U. Basımevi, Ankara, 1959.
- Morgenthau, Hans J.. "Six Principles of Political Realism". **International Politics Enduring Concepts and Contemporary Issues**. ed. Robert J. Art, Robert Jervis. 9th Edition. New York: Pearson Longman, 2009.
- Mossman, Billy C.. **Ebb and Flow, November 1950-July 1951**. Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1990.

- Mühlman, Carl. **İmparatorluğun Sonu 1914**. çev. Kadir Kon. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- NATO Resmî İnternet Sayfası. "A Short History of NATO". http://nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm [30.08.2017].
- Neilberg, Michael S.. **Dünya Tarihinde Savaş**. çev. Mehmet Tanju Akad. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- Öztuna, Yılmaz. **Resimlerle Türkiye Tarihi**. İstanbul: Hayat Yayınları, 1970.
- Paksoy, İrfan. 100'üncü Yıl Dönümünde Osmanlı-Alman İttifak Antlaşması'na İlişkin Bir Değerlendirme. **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**. Sayı 24 (2014), s. 41-66.
- Poulsen, Niels Bo, Kjeld Hald Galster and Søren Nørby. **Coalition Warfare: An Anthology of Scholarly Presentations at the Conference on Coalition Warfare at the Royal Danish Defence College, 2011**. Newcastle, United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing, 2013.
- Rose, P. K.. "Two Strategic Intelligence Mistakes in Korea, 1950". Central Intelligence Agency. **Studies in Intelligence** (Fall-Winter 2001).
- Sander, Oral. **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1989.
- Saral, İsmet Tosun, Emre Saral. **Çanakkale ve Sina-Filistin Cepheleğinde Avusturya-Macaristan Ordusu Topçu Bataryaları**. Ankara: Türk Macar Dostluk Derneği Yayını No:9, 2012.
- Sarı, Eren. **Kore Dağlarında Mehmetçiğin Destanı**. Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016.
- Schnabel, James F.. **Policy and Direction: The First Year**. Washington D.C.: Center of Military History United States Army, 1992.
- Soy, H. Bayram. "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı Devleti'nin Büyük Güçlerle Yaptığı İttifak Görüşmeleri ve Savaşa Girmesi". **Türklük Araştırmaları Dergisi**. Sayı 18 (2005): s. 165-193.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT). http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfa [24.04.2017].
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Askeri Tarih Yayınları Seri No:3. **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi IV ncü Cilt I nci Kısım Sina-Filistin Cephesi Harbin Başlangıcından İkinci Gazze Muharebeleri Sonuna Kadar**. Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1979.
- TBMM Genel Sekreterliği. **TBMM Albümü (1920 - 2010)**. 2. Cilt (1950 – 1980). TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara, 2010.
- The Korean War Controversy: An Intelligence Success or Failure?. Central Intelligence Agency. <https://www.cia.gov/news-information/featured-story->

archive/2015-featured-story-archive/korean-war-intelligence-success-or-failure.html [30.08. 2017].

The Ministry of National Defense the Republic of Korea. **The History of U.N. Forces in the Korean War**. Volume 6. the Ministry of National Defense, Seoul, 1977.

Toth, Alb. James E.. **Harbin Operatif Seviyesinde Müşterek ve Birleşik Harekât**. çev. Harp Akademileri Askeri Birimler Araştırma Merkezi. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1990.

Türk, Fahri. **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.

U.S. Department of Defense. Defense Technical Information Center. U.S. Department of Defense. <http://www.dtic.mil/dtic/> [24.04.2017].

U. S. Department of State. **History of the National Security Council 1947-1997**. Office of the Historian Bureau of Public Affairs. August, 1997; <https://clintonwhitehouse2.archives.gov/WH/EOP/NSC/html/NSChistory.html> [30.08.2017].

Uyar, Mesut. "Bir Muharebe İki Görüş: Kunuri Muharebesi Kaynaklarına Eleştirel Bir Bakış". **Kore Savaşı: Uzak Savaşın Askerleri**. ed. Mehmet Ali Tuğtan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Uyar, Mesut, Edward J. Erickson. **Osmanlı Askeri Tarihi**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Ünalp, F. Zerran. "Kore Savaşı (1950-1953)". **Ateşkesin 60'ıncı Yıldönümünde Kore Savaşı**. ed. T. C. Genelkurmay Başkanlığı. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2016.

Üzen, İsmet. **1. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları**. İstanbul: Selis Kitaplar, 2007.

_____. Birinci Dünya Savaşı'nda Kanal Seferleri (1915-1916). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Wallach, Jehuda L.. **Bir Askeri Yardımın Anatomisi: Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919**. çev. Fahri Çeliker. 2. Bs.. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1985.

Westover, John G.. **Combat Support In Korea**. Washington, D.C.: Center of Military History United States Army, 1990.

Yıldız, Gültekin. "Birleşik Harekât Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askeri İttifakı". **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum**. ed. Dr. Öğ. Alb. Zekeriya Türkmen. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2014.

_____. **Neferin Adı Yok**. İstanbul: Kitabevi, 2009.

_____. **Osmanlı Savaş Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

_____. “Türk-Alman Askeri İttifakı: Silah Arkadaşlığı mı Menfaat Ortaklığı mı?”. **Derin Tarih Dergisi**. Özel Sayı 1 (İstanbul, Kasım 2014).

Yorulmaz, Naci. **Arming the Sultan: German Arms Trade and Diplomacy in the Ottoman Empire Before World War I**. London: I. B. Tauris, 2014.

5. Bibliyografya, Literatür ve Başvuru Eserleri

North Atlantic Treaty Organization. **AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)**. NATO Standardization Office (NSO), 2019.

North Atlantic Treaty Organization. **Allied Joint Publication (AJP)-01 (D) Allied Joint Doctrine**. NATO Standardization Agency (NSA). United Kingdom, December 2010.

North Atlantic Treaty Organization. **Allied Joint Publication (AJP)-01 Allied Joint Doctrine**. Edition E. Version 1. NATO Standardization Office (NSO), February 2017.

Sâmi, Şemseddin. **Kamûs-ı Türkî**. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. **Askerî Terminoloji Sözlüğü (Türkçe ve İngilizce)**. Ankara, 2015.

United States Department of the Army. **Field Manual No. 3-16 The Army in Multinational Operations**. Washington, DC, 2014.

EKLER

Ek 1. 4. Ordu Karargâhı¹

¹ Ali Fuad Erden, **Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003).

Ek 2. Cemal Paşa ve von Kress Bey İstanbul Heyeti ile Beraber²

² Ali Fuad Erden, **Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003).

Ek 3. Süveyş Kanalı'nın Havadan Görüntüsü³

Bundesarchiv, Bild 134-C1465
Foto: o.Ang. | 1906/1943 ca.

Süveyş Kanalı'nın yaklaşık olarak 1906/1943 senelerine ait havadan görüntüsüdür. (Oşinografi Enstitüsü Envanteri)

³ Das Bundesarchiv, Picture Database, Bild 134 - Institut für Meereskunde, Bild 134-C1465, Ägypten, Suez-Kanal.- Luftaufnahme / Zeichnung des Kanals, 1906/1943 ca.

Ek 4. Kanal Harekâtında Kullanılan Bir Alman Savaş Uçağı⁴

Bundesarchiv, Bild 183-R24130
Foto: o. Ang. | 1915 ca.

Filistin'deki Türk birliklerine ve Türklerin Süveyş Kanal Harekâtına destek olunması amacıyla Alman müttefiklerden de yararlanılmıştır. Resimde bu kapsamda kullanılmış bir Alman savaş uçağı Giza Piramitleri üzerinde görülmektedir. (Alman İstihbarat Servisi Envanteri – 1915 Senesi)

⁴ Das Bundesarchiv, Picture Database, Bild 183 - Allgemeiner Deutscher Nachrichtendienst – Zentralbild, Bild 183-R24130, I. Weltkrieg 1914-18, Zur Unterstützung der türkischen Truppen in Palästina und deren Angriffe gegen den Suezkanal sind auch deutsche Verbände eingesetzt.; ein deutsches Kampfflugzeug über den Pyramiden von Gizeh, 1915 ca.

Ek 5. 8. Amerikan Ordu Komutanı General Walker Madalya Verme Merasiminde Türk Tugayı'na Hitap Ederken⁵

⁵ Celal Dora, **Kore savaşında Türkler 1950-1951**, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963).

Ek 6. 8. Ordu Komutanı Walker Türk Subaylarına Madalya Verirken ⁶

⁶ Celal Dora, **Kore savaşında Türkler 1950-1951**, (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963).

Ek 7. General MacArthur'un Tugay Karargâhını Ziyareti⁷

65. Resim: General Mac Arthur'un tugay karargâhını ziyaretinde

— 281 —

⁷ Tahsin Yazıcı, **Kore Birinci Türk Tugayı'nda Hatıralarım** (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1963).

Ek 8. Tümgeneral Swift'in Tugay Karargâhını Ziyareti⁸

Nuri Pamir, Tümgeneral Vahit Aykor, Tümgeneral Swift, Tahsin Yazıcı ve diğer silah arkadaşı ile.

⁸ Puna Pamir, Erhan Çifci, **316 Gün - Küçük Kartal'ın Kore Günlüğü Albay Nuri Pamir'in Kore Savaşı Günlüğü ve Mektupları** (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014).

ÖZGEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: İsmail Kamil ÖZTÜRK

E-postası: k.ozturk53@gmail.com

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce, Arapça

Aldığı Sertifikalar: Study Centres Greenwich, Londra, 2010

Uzmanlık Alanı: Askerî Tarih, Osmanlı Paleografyası, Kamu Yönetimi

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Hacettepe Üniversitesi	2014
Lisans	İşletme	Anadolu Üniversitesi	2015
Yüksek Lisans	Stratejik Araştırmalar Enstitüsü	Harp Akademileri	2016
Yüksek Lisans	Harp Tarihi ve Strateji	Yıldız Teknik Üniversitesi	2020

Yüksek Lisans Tez Başlığı ve Tez Danışmanı:

Tez Başlığı: Türk Askeri Tarihinde Birleşik Harekât Tecrübesi ve Personel Uyumu: Birinci Dünya Harbi Kanal Cephesi ve Kore Harbi Örnekleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gültekin Yıldız

ESERLER

Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makale:

Kitap Eleştirisi:

İ. Kamil Öztürk, Komitacı, BJK'nin Kurucusu Fuat Balkan'ın Anıları, **Tarih Kritik Dergisi**, cilt 2, sayı 3, Temmuz 2016, s. 52-56.

Uluslararası Bildiri

İsmail Kamil Öztürk, Gültekin Yıldız, “Birinci Dünya Harbi Kanal Cephesi ve Kore Harbi Örneklerinde Birleşik Harekât Tecrübesi ve Personel Uyumu”, 6. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 12-13 Aralık 2019, İstanbul.